

ઈલ્મ કી રોશની

હાસિલ કરકે અપના મુસ્તકબીલ
રોશન ઓર કામ્યાબ કીજીયે.

દીની મજલીસ

મસ્જીદ

મદ્રસા

સ્કૂલ

દીની મકતબ

યુનિવર્સિટી

માં કી ગોદ

તરતીબ વ તહરીર

મોલાના શમ્સુલહક હાશીમ

ચાંગા - ૩૮૮ ૪૨૧, જી. આણંદ

ફોન : (૦૨૬૯૭) ૪૭૯૭૩ (૦૨૬૯૨) ૫૬૯૮૬

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

हुशुर सल्लल्लाहु अलयहि वसल्लम ने एशदि कुरमाया :
लोगों को (दीन) सीजाओ उनके साथ
आसानी का भरताप करो, और सज्जी का भरताप न करो.
(मस्नदे अहमद)

ईलम की रोशनी

हासिल करके अपना मुस्तकबील
रोशन और काम्याब कीजिये.

- કિતાબ કા નામ : ઈલ્મ કી રોશની
- સફલાત (પેજ) : ૧૪૪
- તાલીફ (લેખક) : મૌલાના શમ્સુલહક હાશીમ
- ઈશાઅતે (અવ્વલ) : ૧૪૨૨ હીજરી ૨૦૦૧ ઈ.સ.
- ટાઈપ સેટીંગ : રાજ કોમ્પ્યુટર આણંદ ફોન : ૨૨૬૮૧
- ટાઈટલ : સગીર ગ્રાફિક્સ નડીઆદ ફોન : ૫૬૨૧૬
- કિંમત : રૂ. ૩૦/-

મિલને કા પતા

નૂરાની કુતુબખાના	-	જુમ્મા મસ્જિદ, આણંદ
કે. જી. નિઝામી	-	કાલુપુર ટાવર, અમદાવાદ
ખતીબ બુક ડેપો	-	ખાસ બજાર, અમદાવાદ
વકીલ બુક ડેપો	-	ખાસ બજાર, અમદાવાદ
કાઝીસ	-	ગોપીપુરા, સુરત
મદીના એજન્સી	-	ઝાંપાબજાર, સુરત

મૌલાના શમ્સુલહક હાશીમ

ચાંગા - ૩૮૮ ૪૨૧, જી. આણંદ

મોબાઈલ - ૯૯૨૫૫૪૨૩૨૦

ફેહરિસ્ત :

૧.	પેશ લફઝ :—	૧૪
૨.	ઈલ્મ ઔર તકવા :—	૧૬
	★ ઈલ્મકા નફા :—	૧૭
	★ ઈલ્મકા નફા ન હો વો અઝાબ હૈ :—	૧૮
૩.	તાલીમ કી અહમિયત :—	૧૯
૪.	ઈલ્મેદીન હાસિલ કરના ફર્ઝ હૈ :—	૨૦
	★ ફર્ઝેન :—	૨૧
	★ ફર્ઝ કિફાયહ :—	૨૧
	★ ઈલ્મે તસવ્વુફ :—	૨૨
	★ ઈલ્મે દીનકા નિસાબ :—	૨૨
૫.	તા'લીમ કા મકસદ :—	૨૩
	★ હિફઝત ઔર તરકકી :—	૨૪
	★ અલ્લાહ કા નેક બંદા બનાના :—	૨૬
	★ અહકામે દીનસે વાકિફ હોના :—	૨૭
૬.	દીની તા'લીમ સે ગફલત કા નુકશાન :—	૨૮
૭.	મિશનરી સ્કુલે :—	૩૧
૮.	ચેલેન્જ કા જવાબ :—	૩૩
૯.	અરબી અંગ્રેજી તાલીમ :—	૩૬
૧૦.	દુસરે મુલ્કોમે દીનકી મહેનત કી જરૂરત :—	૩૬
૧૧.	જદીદ તા'લીમકી જરૂરત :—	૩૭
	★ અસલ હકીકત :—	૩૯
	★ વક્તકી અહમ જરૂરત :—	૪૦
	★ તરકકી કા રાઝ :—	૪૧
	★ ગરીબી ઔર જહાલત :—	૪૪
	★ ઉચી (TOP) જગહ ખાલી હૈ :—	૪૫
૧૨.	લડકે લડકીયો કા સાથમે તાલીમ હાસિલ કરના :—	૪૬
	★ બાલિગ લડકો કી તા'લીમ :—	૪૮
	★ લડકીયો કી તા'લીમ :—	૪૯
	★ ઉસ્તાદકી જામ્બેદારી :—	૫૦

૧૩. ઔલાદ કી તા'લીમ ઔર તરબિયત :- ૫૧
- ★ વાલજીદૈન કી કોતાહી ઔર ગફલત :- ૫૧
 - ★ ઈન્સાનકા પહેલા ઉસ્તાદ :- ૫૩
 - ★ નેક માં કી ખુબીયાં :- ૫૪
 - ★ અસલ તરબિયત :- ૫૫
 - ★ પાકીઝા જીંદગી :- ૫૮
 - ★ સદક એ જારિયહ :- ૫૮
 - ★ ઔલાદ સે મોહબ્બત :- ૫૯
 - ★ એક ગલત સોચ :- ૫૯
 - ★ યે મોહબ્બત નહી અદાવત હૈ :- ૬૦
 - ★ જરા તો સોચીયે :- ૬૧
૧૪. કમાઈ કે અફઝલ ઝરીયે :- ૬૧
- ★ હલાલ રોઝી કે ફાયદે :- ૬૩
 - ★ હરામ રોઝી કા નુકશાન :- ૬૩
 - ★ બચ્ચોકો અચ્છે રોઝગાર કી તરગીબ દેના :- ૬૩
૧૫. દુનિયાકી મિસાલ :- ૬૪
૧૬. દૌલત કે બંદે ખુદાકી રહમત સે મેહરૂમ :- ૬૫
૧૭. રોઝી કા ઈન્તિઝામ :- ૬૫
૧૮. હઝરત ઉમર (ર.દી.) કા ઈર્શાદ :- ૬૬
૧૯. કુર્આન મજીદકી શાને અઝમત :- ૬૮
- ★ કુર્આન નાઝીલ કરનેકા મકસદ :- ૬૮
૨૦. કુર્આન મજીદકે હકક :- ૬૯
- ★ હઝરત ઉમર (ર.દી.) કા મામુલ :- ૭૧
૨૧. કુર્આન મજીદકે બારેમે ફરિયાદ :- ૭૧
૨૨. કુર્આન મજીદસે બરતાવ :- ૭૨
૨૩. કુર્આન મજીદ કી હિફાજત અલ્લાહ તઆલાકે જીમ્મે હૈ :- ૭૩
- ★ કુર્આન મજીદ કા એઅજાઝ :- ૭૫
૨૪. આદાબે તિલાવત :- ૭૬
- ★ તિલાવતે કુર્આન કા હક :- ૭૭
 - ★ કુર્આન મજીદ સુનને કા અદબ :- ૭૭
૨૫. કુર્આને મજીદકી નાકદરી :- ૭૭
- ★ હદીયા લેના :- ૭૯
 - ★ તુર્કીમે અઝાબે ઈલાહી :- ૮૦

૨૬. અરબી મદારિસ :-	૮૧
★ ગલત બરતાવ :-	૮૩
★ દીની મદારિસ કી અસ્લી ગર્જ :-	૮૫
★ દીની મદ્રસો કી જરૂરત ઔર હિફાઝત :-	૮૬
★ મુતવલ્લીયો કી જામ્મેદારી :-	૮૭
★ મદ્રસો કે જામ્મેદાર :-	૮૭
★ મદ્રસે કે ફાયદે ઔર બરકતે :-	૮૮
★ ઈલ્મે દીનકા સિલસિલા :-	૮૯
★ અચ્છે શેહરી :-	૯૦
★ દીની મદારિસ કા ઈમ્તિયાઝ (વિશેષતા) :-	૯૨
★ મદારિસ કે ઉલ્મા કી કુર્બાનીયાં :-	૯૫
★ મુઅલ્લિમ કા મુકામ :-	૯૭
★ દીની મદ્રસા કે તલ્લા સે કુછ બાતે :-	૯૮
૨૭. ઈમામ અબુ યુસુફ (ર.અ.) કી તાલિબે ઈલ્મી :-	૯૯
૨૮. ઈમામ ગઝાલી (ર.અ.) કી તાલિબે ઈલ્મી :-	૧૦૧
૨૯. તાલિબે ઈલ્મકા નેક અંજામ :-	૧૦૨
૩૦. ઉલ્માએ ઉમ્મતકી ફઝીલત :-	૧૦૩
૩૧. ઉલ્માકી પેરવી કરનેકા ઉસુલ :-	૧૦૪
૩૨. ઉલ્માકી પેરવી કરનેમેં એઅતિદાલ (સમતોલપણ) :-	૧૦૬
૩૩. ઉલ્માકો કિબ્લાનુમા (સહી રહેબર) હોના ચાહીયે. :-	૧૦૮
૩૪. ઉલ્મા ઔર વાઅઝ કરનેવાલે હઝરાત :-	૧૦૯
૩૫. ઉમ્મતકે ઈમામ :-	૧૧૦
★ દીન પર ચલને કા સહી રાસ્તા :-	૧૧૨
★ હકક પરસ્ત જમાઅત :-	૧૧૩
૩૬. તકલીદ કી જરૂરત :-	૧૧૪
★ હદીસ સે તકલીદ કા સુબુત :-	૧૧૬
★ તકલીદ જાઈઝ હોને પર ઉલ્માએ ઉમ્મતકા ઈત્તેફાક :-	૧૧૭
★ હઝરત શાહ વલીયુલ્લાહ (ર.અ.) કા ઈર્શાદ :-	૧૧૮
૩૭. ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) કી ખુસુસીયાત :-	૧૧૯
૩૮. ઈમામ અબુ હનીફહ (ર.અ.)કા ફિકહ ઉલ્મા કી નજરમેં :-	૧૨૧
★ ઈમામ શાફઈ (ર.અ.) કા ઈર્શાદ :-	૧૨૧
★ સુફ્યાન બિન ઉયયનહ (ર.અ.) કા ઈર્શાદ :-	૧૨૧

- ★ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મુબારક (ર.અ.) કા ઈર્શાદ :- ૧૨૧
- ★ ઈમામે અબુ યુસુફ (ર.અ.) કા ઈર્શાદ :- ૧૨૨
- ★ બક્ર બિન મંઅરૂફ (ર.અ.) કા ઈર્શાદ :- ૧૨૨
૩૯. આલિમ - બા અમલ કી બુરુગી :- ૧૨૩
- ★ આલિમે હક કી ચાર અહમ નિશાનીયાં :- ૧૨૪
- ★ મૌલવી કીસ કો કેહતે હૈ :- ૧૨૪
- ★ મૌલવીયત ક્યા હૈ ? :- ૧૨૪
- ★ અલ્લાહ કે નજદીક આલીમ કૌન હૈ ? :- ૧૨૫
- ★ આલીમ બનો ઔર બનાઓ :- ૧૨૬
- ★ ઉલ્માકે લીયે બશારત :- ૧૨૬
- ★ ઉલ્મા એ કિરામ કા એહસાન :- ૧૨૭
- ★ હાફીઝો ઔર ઉલ્મા કા મુકામ :- ૧૨૭
૪૦. ઉલ્માએ હક કી તૌહીદ :- ૧૨૮
- ★ ઉલ્માકી ગીબત :- ૧૨૮
- ★ ઉલ્મા સે દુશ્મની :- ૧૨૯
- ★ એક ઔરત કો સકરાત કી તકલીફ :- ૧૨૯
- ★ અદના મોમિન કા દીલ દુઃખાના :- ૧૩૧
૪૧. કિતાબો કે મુતાલે કા ફાયદા :- ૧૩૧
- ★ કિતાબો કા મુતાલા અકાબિરો કી નજરમે :- ૧૩૨
- ★ ઝેહન કી તરકકી :- ૧૩૩
- ★ ઉલ્માકે નજદીક કિતાબો કા મુકામ ઔર મરતબા :- ૧૩૪
- ★ કિતાબો કે ફઝાઈલ ઔર ફાયદે :- ૧૩૫
- ★ હમ કયું પઢતે હૈ ? :- ૧૩૬
- ★ બેહતરીન સાથી :- ૧૩૭
- ★ એહલે હક કી કિતાબો કા નુર :- ૧૩૮
- ★ તન્બીહ :- ૧૩૯
૪૨. મુફીદ કિતાબો :- ૧૩૯
- ★ આપકે લીયે :- (ઉર્દુ લીપીમે) ૧૩૯
- ★ આપકે લીયે :- (ગુજરાતી લીપીમે) ૧૪૨
- ★ બચ્ચોકે લીયે :- (ઉર્દુ લીપી મે) ૧૪૨
- ★ બચ્ચોકે લીયે :- (ગુજરાતી લીપીમે) ૧૪૩
૪૩. બાઝ પસંદીદા મુસન્નેફીન (લેખક) :- ૧૪૩

પઠ ઓર તેરા રબ બડા કરીમ હૈ.

જીસ્ને ઈલ્મ સિખાયા કલમ સે.

(સુરએ અલક - ૩)

ઈલ્મ કા ફલ

આજ સાયન્સને આંખોંકો
ચકાયોંધ (આશ્ચર્ય) કર રખ્યા હૈ.
બિજલીયોંસે શેહર રોશન. ફઝાએ
(આકાશ) હવાઈ જહાઝોંસે ભરી
હુઈ હૈ. દરિયા બડે બડે બેહરી
જહાઝોં સે આબાદ હૈ. ગોયા
બેહરો-બર કે અંદર ચાંદના
(ઉજલા) હૈ.

મગર યાદ રખીયે ! સાયન્સ
અચ્છે અચ્છે સામાન પૈદા કર
સકતા હૈ. અચ્છે ઈન્સાન નહી પૈદા
કર સકતા. અચ્છે ઈન્સાન સિફ
અંબિયા અલૈહીસ્સલામ કી
તા'લીમ પૈદા કરેગી. જીસસે
કેરેકટર ઓર અખ્લાક દુરસ્ત હો.

(હઝરત હકીમુલ ઈસ્લામ (ર.અ.)

ફિત્નોં સે ફિઝામત

જીસ બસ્તી, યા મોહલ્લેમેં કુઅનિમજીદકી તિલાવત ઓર તા'લીમ હોતી રહેગી ઓર સુન્નતોં પર અમલ હોગા તો એસી બસ્તી યા મોહલ્લા ઈન્શાઅલ્લાહ કબી ઈરતિદાદ (શુદ્ધિકરાણ) ઓર દુસરે ગુમરાહ ફિત્નોં કી લપટમેં નહી આયેગા.

ના કદરી કા વબાલ

દીની મરકજોં, મદ્રસોં, મસ્જીદે ઓર ઈસ્લામી ઈદારોંકી ઓર દીનકા કામ કરને વાલોંકી જે શખ્સ જન બુજ્જર મુખાવિફત (વિરોધ) કરેગા. ઊસ્કેલીયે ખેર નહી. દુનિયામેં જીલ્લત ઓર રૂસ્વાઈ ઓર આખિરતમેં અઝાબે અજીમ હોગા.

વક્ત કા તકાજા

ઈસ્લામ કી તા'લીમ જીંદગી કે હર શોબેમેં હોની ચાહીયે. જીંદગી કા કોઈ શોઅબા એસા બાકી ન રહે જીસ્મે ઈસ્લામી તા'લીમ કી ઝલક નજર ન આયે, ઈસ્લામ સિર્ફ મદ્રસોં, મસ્જીદો કી હદોં તક મેહદુદ નહી હે, બલકે જીંદગીકે હર મૈદાન મેં ઊસ્કી રોશન હિદાયત મૌજુદ હે.

એક હકીકત

મૌજુદા દૌરમાં સહી ઈલ્મી ઓર તહકીકી મિજાઝ મુજ્તલીફ દુશ્વારીયોંકી બીના પર કમસે કમ હોતા જ રહ્યા હે. ઓર મુતાલા કરનેવાલોંમે ગિરાવટ બઢતી જ રહી હે. સેર તફરીહ, ખેલકુદકે લિટ્ટેચર બહોત મકબુલ હો રહે હે. ઓર ઈલ્મી, તહકીકી કિતાબોં કી કદર ઓર કિમંત રોજ બરોજ કમ હોતી જ રહી હે. ઈસલીયે ઈલ્મી ઓર તહકીકી કામોંકા બાઝાર ઠંડા હો રહ્યા હે. હમ અપને બુર્જુઓં કા નામ તો બહોત લેતે હે, ઉન્કે નામ પર મર મિટનેકો તૈયાર હો જતે હે, લેકીન ઉન્કે ઉલુમ ઓર ફિકોં સે બહોત કમ વાકીફ હે, ઉન બુર્જુઓં કી કયા તસ્નીફાત હે ? ઉન્કી કયા ફિકે ઓર ખ્યાલાત થે, ઓર કીસ દર્દમાં ઉન્કી જીંદગીયાં ગુજરી, ઈન સબ બાતોં સે ખુદ હમારે ઉલ્મા ઓર નઈ નસલકે લોંગ નાવાકિફ હોતે જ રહે હે.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
عَلَيْكُمْ بِمَجَالِسَةِ الْعُلَمَاءِ وَاسْتِمَاعِ كَلَامِ
الْحِكَمَاءِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُخَيِّ الْقَلْبَ الْمَيِّتَ
بِنُورِ الْحِكْمَةِ كَمَا يُخَيِّ الْأَرْضَ الْمَيِّتَةَ بِمَاءِ الْمَطَرِ

(الحديث)

فیهات لائن حجر عسقلانی

તરજુમા

રસુલુલ્લાહ સદ્દહાહો અલૈહે વસદ્દમને ઇશદિ
ફરમાયા :-

અહેવે ઇલ્મકી હમનશીની ઓર એહવે હિકમત કે
કલામ સુનને કો ખુદ પર લાઝીમ કરવો. ઇસલીયે કે
હક તઆવા શાનહુ મુદા દીલો કો નુરે હિકમતસે એસા
ઝીંદા ફરમાતા હૈ. જૈસા મુદા જમીનકો બારિશકે
પાનીસે. (મુનબ્બીહાત)

ઈન્તિસાબ (અર્પણ)

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ
وَرَسُولِكَ وَصَلِّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ
(ابن حبان)

ઉન સબ દીની અહબાબ કી ખિદમતમેં જો
અછાહ તઆવા કે હુકમોં કો બજાવાને ઔર
નબીયે ઉમ્મી સૈય્યદે ના હઝરત મુંહમ્મદ
સહ્નહાહો અલયહી વસહ્નમ કી હિદાયત ઔર
ઊસ્વએ હસનહ કી પૈરવીહી મેં અપની ઔર
તમામ ઔલાદે આદમ (અ.વ.) કી નજતકા
યકીન કરતે હૈ.

નોંધ :- કિતાબમેં કૌસ કે અલ્ફાઝકો ઈસ તરહ પઢે.

મિસાલ :- (સ.અ.વ.) સહ્નહાહુ અલયહી વસહ્નમ.

(રદી.) રદીયહાહુ અન્હુ વરદુ અન્હુ.

(અ.વ.) અલયહીસ્સલામ.

(ર.અ.) રહમતુહાહી અલૈહ.

हई अवल :-

بسم الله الرحمن الرحيم
نحمد ونصلي على رسوله الكريم

હમ ઈસ વકત જીસ દૌરસે ગુજર રહે હૈ. ઈલ્મકા દૌર હૈ. ઐસા મહેસુસ હોતા હૈ કે બગૈર ઈલ્મકે આદમી અપને આપકો અગલ થલગ મહેસુસ કર રહા હૈ. ઐસે વકતમે રેહનુમાઈકી અશદ જરૂરત હૈ કે ઈલ્મસે ક્યા મુરાદ હૈ ? ઉસ્કા નફા ક્યા હૈ ? ઈન્સાનકે લીયે કીન ઉલુમસે વાકીફીયત જરૂરી હૈ. ઔર ઉસસે ગફલત ઔર દુરી સે ક્યા નુકસાન હોગે.

નીઝ ઉલુમે અસ્રીયહ કી કિત્ની જરૂરત હૈ ઔર આજ કે ઈસ તરકકીકે દૌર મે મુસલમાન કીસ તરહ તરકકી કર સકતા હૈ. જહાલત - ગુરબત સે બચાવ કી કૌન સી તદબીરે ઈજ્તિયાર કરની ચાહીયે.

તા'લીમે નિસ્વાં (ઔરતોંકી તા'લીમ) કી કિત્ની ઔર કીસ હદતક જરૂરત હૈ, જીસસે મુઆશરે કા બડા તબ્કા સહી રૂપ અપના સકે ઔર ઈસ તરહ કી બહોત સી ચીંઝો કો મુસન્નીફ ને બડી ખુબી કે સાથ ઉજાગર કિયા હૈ. અહ્લાહ તઆલા ઉસે કુબુલ ફરમાકર ફાયદામંદ બનાયે.

આમીન.

વિ.

મોહતમીમ : જામેઆ ઈબ્ને અબ્બાસ પૃષ્ઠ ૫૨ની

મોહતમીમ : જામેઆ ઈબ્ને અબ્બાસ
સરખેજ - અમદાવાદ.

احمد بن سنان
جاسم ابن عباس
سر خیز احمد آباد

૧. પેશ લફ્ઝ

بسم الله الرحمن الرحيم
نحمد ونصلي على رسوله الكريم

એક ઈલ્મ વો હૈ . જુસ્મે દુનિયાકી તરકકીયાં હાસિલ હોતી હે . દુસરા ઈલ્મ વો હૈ . જો આખિરતકી કામ્યાબી કા રાસ્તા બતાતા હૈ . જનલોગોં કે પાસ દુનિયા કા ઈલ્મ હૈ . ઉન્કે ઈલ્મ કે શાનદાર નતીજે ફૌરીતોર પર દુનિયાકી સુરતમેં સામને આ જાતે હૈ .

જુસ આદમી કે પાસ દૌલત હો ઉસ્કે આસપાસ લાઝમી તૌરપર દુનિયાકી રૌનક જમા હો જાતી હૈ . ઉસ્કો દેખકર બહોતસે નાદાન લોગ . ઉસ્કે ઉપર રશક (ઈર્ષા) કરને લગતે હૈ . મગર જન લોગોંકો હકીકત કા ઈલ્મ હાસિલ હો જાયે ઉન્કો યે જાનને મેં દેર નહી લગતી કે યે મહજ (સિર્ફ) ચંદ દીનકી રૌનક હૈ . ઔર જો ચીઝ ચંદ રોઝ કે લીયે હો ઉસ્કી કોઈ કિંમત નહી .

જુસ શખ્સકે પાસ આખિરતકા ઈલ્મ હો . ઉસ્કે ઈલ્મ કે નતીજે ફૌરીતૌર પર દુનિયામેં મેહસુસ શકલ મેં સામને નહી આતે . કયુંકે ઈસ્કા અસ્લી નતીજા તો આખિરત મેં અલ્લાહતઆલાકી રઝામંદી ઔર હંમેશા રેહને કે લીયે જન્નત મેં મુકામ હાસિલ હોને કી શકલ મેં જાહીર હોગા .

આદમી કી બુન્યાદી ગલ્તી યે હૈ કે ઉસ્ને દુનિયાકો અપના નિશાના બનાયા . હાલાંકે સહી બાત યે થી કે વો આખિરત કો અપના નિશાના બનાયે . આદમીકો જાનના ચાહીયે કે દુનિયા સિર્ફ બીજ બોનેકી જગા હૈ . વો ફસલ કાટનેકા મુકામ નહી . જો આદમી દુનિયાકો ચાહે તો ઉસ્ને ઐસી ચીઝ ચાહી જો સિરે સે મીલનેવાલી નહી . અક્લમંદ વો હૈ જો આખિરત કા તાલીબ બને . ઔર ઈલ્મે દીન કી રોશની મેં ઈમાન ઔર આમાલે સાલિહા કા ઝખીરા જમા કરે . કયુંકે આખિરત હી હકીકતમેં વો ચીઝ હૈ જુસ્કો કોઈ પાનેવાલા મૌતકે બાદકી જંદગીમેં અપને લીયે પાયેગા .

જાંદગી કા સબસે ઝયાદા સંગીન પહેલું યે હૈ કે જાંદગી હર એકકો સિર્ફ એક બાર મીલતી હૈ. આદમીકો સિર્ફ એક બાર અમલ કરને કા મોકા દીયા ગયા હૈ.

ઉસ્કે બાદ આખિરતમે સિર્ફ બદલાપાને કે સિવા કુછ નહી. ઈસલીયે જરૂરી હૈ કે આદમી મૌજુદા દુનિયામે અપની જાંદગી કે ઈસ્તીમાલ કે બારે મે બેહદ સંજોદા ઔર એહતિયાત બરતે ઔર અપની જાંદગી કા રૂખ તય કરને મે આખરી હદતક હોશ સે કામલે.

“ સચ્ચી તા’લીમ ” કી સાદા પહેચાન યે હૈ કે વો અલ્લાહ કે બંદોકો અલ્લાહસે મીલાયે. લોગોં કે ખોફ ઔર મોહબ્બત કે જઝબાતકો બેદાર કરકે ઉસ્કો અલ્લાહકી તરફ મોડ દે. ઔર જો તા’લીમ શખ્સીયત પરસ્તી યા દુનિયા પરસ્તી પૈદા કરે ઔર ઈન્સાનકે જઝબાતકો ગેરેખુદાકી તરફ કરદે. ઉસ્કે બારેમે સમજના ચાહીયે કે ઉસ્કી તા’લીમ સરાસર બાતિલ હૈ. ચાહે ઉસ્ને જાહીર મે અપને ઉપર “હક” કા લેબલ કયું ન લગા રખા હો ?

આખિરત કી કામ્યાબી સિર્ફ ઉસ શખ્સ કે લીયે હૈ. જીસ્કા ઈમાન ઉસ્કો ખુદા ઔર રસુલ (સ.અ.વ.) કે હુકમ કે આગે ઝુંકા દે. ખુદાકા એહસાસ ઉસ્કે દીલમે ઈસ તરહ ઉતર જાયે કે વો ઈસીસે સબસે ઝયાદા ડરને લગે. ખુદાકી નારાજગી સે અપને આપકો બચાના ઉસ્કી જાંદગી કા સબસે બડા મસ્અલા બન જાયે.

યે કિતાબ ઈસી જરૂરત કો પુરા કરનેકી એક કોશીષ હૈ. અલ્લાહતઆલા ઉસે કુબુલ ફરમાયે.

મૌ. શમ્સુલહકક હાશીમ.

૨૯. શાબાન— ૧૪૨૨ હીજરી. જુમેરાત

૧૫, નવે, ૨૦૦૧

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ شَدِيدِ السُّلْطَانِ عَظِيمِ الْبِرْهَانِ مُفِيضِ الْعُرْفَانِ وَأَنْوَارِ الْإِيقَانِ
عَلَى قَلْبِ الْإِنْسَانِ مِنْ أَهْلِ الْإِيمَانِ. وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِهِ سَيِّدِ الْإِنْسَانِ وَالْجِنِّ

૨. ઈલ્મ ઔર તકવા

وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيَعْلَمَكُمُ اللَّهُ (૩. ૧૮) કુર્આન મજીદમે ઈર્શાદ હૈ કે
અલ્લાહસે ડરો ઔર વોહ તુમકો ઈલ્મ દેગા.

इससे मुकाम पर कड़ा गया है કે (१८. १) अगર तुम अल्लाह से डरोगे तो वो तुमको पढेयान देगा.

એક જગહ ઔર ઈર્શાદ હૈ (૨૭. ૨૦) વો તુમકો રોશની અતા ફરમાએગા. જીસ્મે તુમ ચલોગે.

ઈમામ માલિક (ર.અ.) ને ઈમામ શાફઈ (ર.અ.) સે ઉન્કી જવાનીકી ઉમરમે નસીહત કરતે હુએ કહા થા. અય લડકે મૈ દેખતા હું કે અલ્લાહ તઆલાને તુમ્હારે દિલકો રોશનીસે ભર દીયા હૈ. તો તુમ ઉસ્કો ગુનાહકી તારીકીસે ન બુજાઓ.

ઈમામ શાફઈ (ર.અ.) ને અપને ઉસ્તાદ વકીઅ બીન જરહિલ સે અપની બાતચીતકા ઝીક ઈસ તરહ શેઅરમે કીયા હૈ.

شَكَوْتُ إِلَى وَكَيْعِ سَوْءِ حِفْظِي - فَأَرْشِدْنِي إِلَى تَرْكِ الْمَعَاصِي
وَ أَخْبِرْنِي بِأَنَّ الْعِلْمَ نُورٌ - وَ نُورُ اللَّهِ لَا يَهْدِي لِعَاصِي

મૈને શેઅ વકીઅ સે હાફેઝા (દીમાગ) કી ખરાબીકી શિકાયત કી તો ઉન્હોને મુઝે નસીહત કી કે ગુનાહો કો છોડ દો ઔર ઉન્હોને મુઝે બતાયા કે ઈલ્મ રોશની હૈ ઔર અલ્લાહકી રોશની કીસી ગુનેહગાર કો રાસ્તા નહી દિખાતી.

યહાં ઈલ્મસે મુરાદ માલુમાત નહી મઅરિફત હૈ, એક હકીકી મઅરિફત તક પહોચને કે લીયે સિર્ફ યે કાફી નહી હૈ કે આદમી કે પાસ અલ્ફાઝ ઔર માલુમાત કા ઝરીયા (ભંડોળ) હો. બલકે યે ભી જરૂરી હૈ કે ઉસ્કે અંદર ફિક્રે સહી હો. "અલ્લાહ કા ડર" આદમી કે અંદર યહી સિહતે ફીક્ર પૈદા કરતા હૈ.

આદમી જીના ઝયાદા સંજીદા હો, ઉત્નાહી ઝયાદા ઉસ્કે અંદર સિહતે ફિકરકી સલાહીયત પૈદા હોતી હૈ. અલ્લાહ કા ડર આદમીકો સબસે ઝયાદા

સંજોદા બનાતા હૈ. નીઝ અલ્લાહ કા ડર આદમી કો સબસે ઝયાદા ઈસ કાબિલ બનાતા હૈ કે વો સહી ઔર દુરુસ્ત તરીકે પર સોચ સકે.

"અલ્લાહ કા ડર" આદમી કે અલ્ફાઝ ઔર માલુમાત કે લીયે એસાહી હૈ. જેસા સાંચા કચ્છી ચીઝો કે લીયે (જેસા કે મશીન કા ફર્મા (બીબુ) કચ્છે મટીરીયલ કો એક ખાસ મોડલ મે તબ્દીલ કરતા હૈ.)

ઈસી તરહ અલ્લાહ કા ડર અલ્ફાઝ ઔર માલુમાતકો મઅરિફતમે ઢાલ દેતા હૈ.

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا. عَلَى حَبِيبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ

★ ઈલ્મકા નફા :-

ઈલ્મ નફા બખ્શ વોહી હૈ જીસ્કી કીરને સીને ઔર દીલ મે ફેલ જાયે. ઔર દીલ પર સે શક ઔર વહેમ કે પડદે હટ જાયે.

નફા બખ્શ ઈલ્મ સે મુરાદ અલ્લાહ તઆલાકી જાત ઔર સિફાત કા ઈલ્મ હૈ. ઔર વો ઈલ્મ ભી મુરાદ હૈ જીસે ઈસ્કી બંદગી કી કેફીયત માલુમ હો. ઈસ ઈલ્મકી મિસાલ શમા ઔર ચિરાગ જેસી હૈ. કે જબ વો કીસી બંદે કે દીલમે ડાલા જાતા હૈ તો ઈસ્કી કીરને ઔર નુર સે ઉસ બંદેકા દીલ ભર જાતા હૈ ઔર તમામ શક ઔર વહેમ ચાહે દીનકે બારેમે હો યા દુનિયાકે વો ખત્મ હો જાતે હૈ. ઔર હર મામલેમે યકીન ઔર હકીકત કે દરવાઝે ખુલ જાતે હૈ. ઔર શેહવત ઔર ગુમરાહી કા અંધેરા ઉસ્કે દીલસે દુર હો જાતા હૈ. ઔર હકીકતે ઈલ્મ જીસ્કા નામ હૈ વો યહી હૈ. ઔર જીસ ઈલ્મકી યે શાન ઔર તાસીર ન હો વો ઈલ્મ નહી વો સિફ ઝબાની ઈલ્મ હૈ. "ઊમ્દા ઈલ્મ વો હૈ જીસકે સાથ ખૌફે ખુદાભી હો."

ખૌફે ખુદા યે હૈ કે દીલમે અલ્લાહ તઆલાકી અઝમત ઔર જલાલ હો જબ ઈલ્મ કે સાથ યે સિફત ભી હો તો વોહી સબસે બહેતર ઈલ્મ હે. ઈસલીયે હક તઆલાને એસે ઈલ્મ વાલોકી અપની કલામમે તારીફ ફરમાઈ હૈ. યુનાંચે ઈશાદિ બારી તઆલા હૈ. (۱۵ع. ۲۲. ب)

યાની અલ્લાહસે ઉસ્કે બંદોમે સે ઉલ્માહી ડરતે હૈ બસ! જીસ ઈલ્મકે સાથ ખશિયત યાની ખૌફે ખુદા ન હો વે ઈલ્મ મોઅતબર નહી ઔર ન એસા શખ્સ "આલિમે હકકાની" હૈ, બસ! આલિમકી અલામત ખૌફે ખુદા હૈ. ઔર ખૌફે ખુદાકી અલામત ઈતિબાએ શરીઅત હૈ. અગર શરીઅતકી પેરવી ન હો તો સમજ લો ખૌફે ખુદા ભી નહી.

ઔર જીસ ઈલ્મ કે સાથ દુન્યાકી રગબત હો ઔર દુન્યા દારોકી ખુશામદ

હો ઔર દુનિયા કમાને હી મેં ધ્યાન હો ઔર તકબ્બુર ઔર બડી બડી તમન્નાએ ઔર આરઝુએ હો ઔર આબિરતસે ગફલત હો એસા "ઈલ્મ" ઈલ્મ નહીં ઔર એસા આલિમ અંબિયા (અ.લ.) કા વારીસ નહીં.

ઈલ્મ કે સાથ અગર ખોંકે ખુદા ભી હો તો ફાયદા બખ્શા હૈ. વરના નુકશાન પહોંચાને વાલા હૈ.

જુસ ઈલ્મ કે સાથ ખોંકે ખુદા હો જુસ્કી હકીકત ઉપર બયાન કી ગઈ એસા ઈલ્મ દુનિયા ઔર આબિરતમેં નફામંદ હૈ. ઔર જુસ ઈલ્મ કે સાથ યે સિફત ન હો વો દુનિયા વ આબિરત દોનોમેં નુકશાન દેનેવાલા હૈ. ઔર ઉલ્માએ હકકાની ઔર ગેરહકકાની મે ભી ફર્ક હૈ કે ઉલ્માએ હકકાની ખોંકેખુદાકી સિફત લીયે હુયે હોતે હૈ ઔર ઉલ્માએ દુનિયા ખુદા સે નિડર ઔર અપને ઈલ્મ પર મગરૂર ઔર મુતકબ્બીર હોતા હૈ. (ઈકમાલુશિયમ)

ઈલ્મ કા બહોત બડા નફા હૈ ઉસ્સે અલ્લાહ તઆલાકી રઝામંદી નસીબ હોતી હૈ. ઈસલીયે ઈલ્મ હાસિલ કરનેકે સિલસિલેકો બંદ નહીં કરના ચાહીયે. અગર તુટ ભી જાયે તો ફીર જોડ લેના ચાહીયે. અગર કોઈ પાંબંદીસે હાસિલ ન કર સકે તો બગૈર પાંબંદીકે ભી ઈલ્મ હાસિલ કરતા રહે. ન હોને સે ફીર ભી ગનીમત હૈ. ઈસ તરહ કરતે કરતે એક દીન ઈન્શા અલ્લાહ નિઝામ પેદા હો જાયેગા. (ઈર્શાદાતે હકીમુલ ઉમ્મત-૨૩૮)

★ ઈલ્મકા નફા ન હો વો અઝાબ હૈ :-

ઈમામ ગિઝાલી (ર.હ.) ને ફરમાયા કે ઈલ્મે દીન ઔર દઅવતે હકમે મશગુલી રખનેવાલા યા તો સહી ઉસુલોં કે તાબે હોકર ખતરોં સે બચતા હુઆ સઆદતે અબદી હાસિલ કર લેતા હૈ. યા ફીર ઉસ મુકામ સે ગિરતા હૈ તો હંમેશા કી બદબખ્તીકી તરફ જાતા હૈ. ઉસ્કા દરમ્યાનમેં રેહના બહોત બુરી બાત હૈ. ક્યુંકે જો ઈલ્મ નફાવાલા ન હો વો અઝાબ હી હૈ.

રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે "સબસે ઝયાદા સખ્ત અઝાબમેં કયામતકે દીન વો આલિમ હોગા જુસ્કે ઈલ્મસે અલ્લાહ તઆલાને ઉસ્કો નફા ન બક્ષા હો."

દુસરી સહી હદીસમેં હૈ.

ઈલ્મે દીનકો ઈસ ગર્જ સે ન સીખો કે ઉસ્કે જરીયે દુસરે ઉલ્માકે મુકાબલેમેં ફખ ઔર ઈઝત હાસિલ કરો. કમ ઈલ્મ લોગોં સે ઝગડે કરો યા ઉસ્કે

ઝરીયે લોગોંકી તવજજો અપની તરફ કર લો. ઔર જો ઐસા કરેગા વો આગમેં હૈ. (ઈબ્ને માજા)

ઈસલીયે ઉલ્માએ ફુકહા ઔર એહલેહક કા મસ્લક ઈસ મામલે મેં યે થા કે ઈલ્મી મસાઈલ મેં ઝગડા ઔર બહસ હરગીઝ જાઈઝ નહી સમજતે થે. દાવતે હકક કે લીયે ઈત્ના કાફી હૈ કે જુસ્કો ખતા પર સમજે ઉસ્કો નરમી ઔર ભલાઈ સે દલીલોં કે સાથ ઉસ્કી ગલતીઓ પર ખબરદાર કર દે. ફીર વો કબુલ કરે તો બહેતર, વરના ચુપ રહે. ઝગડા ઔર બદગોઈ સે પુરા પરહેઝ કરે.

ઈમામ માલિક (ર.અ.) કા ઈશ્દિ હૈ કે.

ઈલ્મ મેં ઝગડા ઔર બહસ કરના ઈલ્મકે નુરકો ઈન્સાનકે દીલસે નિકાલ દેતા હૈ કીસીને અર્જ કીયા કે એક શખ્સ જુસ્કો સુન્નતકા ઈલ્મ હો તો વો હિફાઝતે સુન્નતકે લીયે બહસ કર સકતા હૈ ? ફરમાયા નહી બલકે ઉસ્કો ચાહીયે કે મુખાતબ કો સહી બાતસે આગાહ કર દે અગર વો કુબુલ કર લે તો બેહતર હૈ વરના ચુપ રહે. (મઆરિફુલ કુર્આન ૫/૪૩૧)

૩. તા'લીમ કી અહમિયત :

ઈલ્મ કી દો કિસ્મેં હૈ.

(૧) વો ઈલ્મ હૈ જો કુર્આન ઔર હદીસ કી સુરત મેં મુરત્તબ હોકર હમારે પાસ મોજુદ હૈ.

(૨) વો ઈલ્મ હૈ. જુસ્કો ઈન્સાન અપની તલાશ ઔર મેહનત સે પાતા હૈ. પહેલા ઈલ્મ આદમી કો ઉસ્કે ખુદાકી પહેચાન કરાતા હૈ. ઔર યે બતાતા હૈ કે મરને કે બાદ જબ આદમી આખિરત કી દુનિયામેં પહોંચેગા તો વહાં ઉસ્કો કિસ કિસ્મ કે મામલાતસે વાસ્તા પડેગા. ઈન મામલાત કે એઅતિબાર સે ઉસ્કો અપની મૌજુદા જંદગી મેં કીસ કિસમકી તૈયારી કરની ચાહીયે.

દુસરા ઈલ્મ યે બતાતા હૈ કે દુનિયામેં હમારે જો માદી ઔર મઆશી (રોજગાર) કે મસાઈલ હૈ. ઉન્કો કીસ તરહ હલ ક્રિયા જાયે.

મુસલમાનો કો યે દોનો ઈલ્મ સીખના હૈ. ઉસ્કો ઈલ્મે દીનબી જાનના ચાહીયે ઔર ઈલ્મે દુનિયા બી. અલબત્તા દોનોં કા દર્જ અલગ અલગ હે.

કુર્આન ઔર હદીસ કા ઈલ્મ હાસિલ કરના મુસલમાનકી જંદગી કા મક્સદ હૈ. ઔર દુસરે ઉલુમકો સીખના મુસલમાન કી દુન્યવી જરૂરત. કુર્આન હદીસ કી બાતોં કો જાને બગૈર કોઈ શખ્સ સહી માઅનોંમેં મુસલમાન નહી હો સકતા. વો ઈસસે ખબરદારી નહી હો સકતા કે આખિરત કી કામ્યાબી

કે લીયે ઉસ્કો મૌજુદા જીંદગી મેં કયા કરના ચાહીયે.

મગર દુન્યવી ઉલુમકા મામલા ઉસસે મુખ્તલીફ હૈ. વો દુનિયામેં પેશ આનેવાલે માદી મામલાત મેં હમારી રેહનુમાઈ કરતે હૈ. જૈસા કે ખૈતોસે અચ્છી ફસલ કીસ તરહ ઉગાઈ જાયે. કારખાનેં સે જરૂરીયાતે જીંદગી કે સામાન કીસ તરહ બનાયે જાયે. શેહરો કી તામીર મેં કીન કાયદોં કા લિહાઝ કિયા જાયે. વગેરેહ.

કુર્આન હદીસ કા ઈલ્મ આખિરત કી અબદી (હંમેશાકી) જીંદગી કી તામીર કી રાહ બતાતા હૈ. ઔર દુન્યવી ઉલુમ મૌજુદા જીંદગી કી તામીર કી રાહોંસે બા ખબર કરતે હૈ.

મુખ્તલીફ કિસમ કે ઉલુમકો સીખના મુસલમાન કે લીયે ઈત્નાહી જરૂરી હૈ. જીત્ના ગૈર મુસલમાન કે લીયે. અલબત્તા મુસલમાન મકસદ ઔર જરૂરતમેં ફર્ક કરતા હૈ. કુર્આન હદીસ કા ઈલ્મ હાસિલ કરને મેં ઉસ્કા જઝબા આખિરતકી તૈયારી હોતા હૈ. ઔર દુસરે દુન્યવી ઉલુમકો હાસિલ કરનેમેં દુન્યવી જરૂરતોંકો પુરા કરના હોતા હૈ. (દીનીતાલીમ / ૪૪)

૪. ઈલ્મેદીન હાસિલ કરના ફર્જ હૈ :—

طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ (શુબ્હી)

“યાની ઈલ્મકા હાસિલ કરના હર એક મુસલમાન પર ફર્જ હૈ”

દીનકા ઈલ્મ હાસિલ કરના ભી બહોત બડી ઈબાદત હૈ. ઈસી ઈલ્મસે ખુદાતઆલાકી જાત ઔર સિફાત કી પહેચાન હાસિલ હોતી હૈ. ખુદાતઆલાકે અહકામકી વાકિફીયત હોતી હૈ. ખૈર ઔર ભલાઈ ઔર બુરાઈ કે દરમ્યાન ફર્ક સમજને ઔર દુનિયા આખિરતકે નફા નુકશાનકો સમજનેકી સલાહીયત પૈદા હોતી હૈ.

યે ઈલ્મ કુર્આનેમજીદ ઔર હદીસે નબવી (સ.અ.વ.) ઔર ઉલ્માએ દીન કી કીતાબો કે મુતાલાસે હાસીલ હોતા હૈ. ઉલ્માએ દીન ને દીની ઉલુમ કો બડે સલીકે સે અપની કિતાબોં મેં જમા કર દીયા હૈ. ઉન્કા મુતાલા કરના ચાહીએ.

હા ! ઈસ બાતકા લિહાઝા રખના જરૂરી હૈ કે તસવ્વુફકી જીન કિતાબોં મેં તસવ્વુફ કી ગહેરી ઔર બારીક ઈશારો વાલી બાતે લીખી હો. ઉન્કો હાથ ન લગાના ચાહીએ. ઐસી ઉચી ઔર આમ લોગોં કી અકલસે બુલંદ ઈશારે રખનેવાલી તહરીરોંસે આમ મુસલમાનોં કો ફાયદા પહોચને કો બજાયે નુકશાન પહોચાતા હૈ.

★ ફર્જ ઐન :— અલબત્તા હર મુસલમાન મર્દ ઔર ઔરત પર યે બાત ફર્જ હૈ કે ઈસ્લમાકે સહી અકીદોકા ઈલ્મ હાસીલ કરે. ઔર તહારત (પાકી) ઔર નજાસત (નાપાક) કે અહકામ સીખે. નમાઝ રોઝા ઔર વો તમામ ઈબાદાત જો શરીઅતને ફર્જ ઔર વાજબ કરાર દી હૈ. ઉન્કા ઈલ્મ હાસીલ કરે. જન ચીઝોકો હરામ યા મકરૂહ કરાર દીયા હૈ. ઉન્કા ઈલ્મ હાસીલ કરે. જસ શખ્સ કે પાસ નિસાબ કે મુતાબિક માલ હો ઉસ પર ઝકાત કે મસાઈલ ઔર અહકામ માલુમ કરના ફર્જ હૈ. જસકો તિજરત હુનર યા મજદુરી યા મુલાઝીમત (સર્વિસ) કે કામ કરને પડે. ઉસ પર ફર્જ ઐન હૈ કે ખરીદને બેચને કે ઔર દુસરે કામોકે મસાઈલ ઔર અહકામ સીખે. જબ નિકાહ કરે તો નિકાહ કે મસાઈલ ઔર તલાક કે મસાઈલ માલુમ કરે. મતલબ કે જો કામ શરીઅત ને હર ઈન્સાનકે જમ્મે ફર્જ ઔર વાજબ કીયા હૈ ઉન્કે અહકામ ઔર મસાઈલ કા ઈલ્મ હાસીલ કરના હર મુસલમાન મર્દ ઔરત પર ફર્જ હૈ.

★ ફર્જ કિફાયલ :—

બાકી ઉલુમકી તફસીલ કુર્આન ઔર હદીસ કે તમામ મઆરિફ ઔર મસાઈલ ફીર ઉન્સે નિકાલી હુઈ અહકામે શરીઅત કી પુરી તફસીલ ન હર મુસલમાન કી કુદરત મે હૈ. ન હર એકપર ફર્જ હૈ.

અલબત્તા પુરે આલમે ઈસ્લામકે જમ્મે ફર્જ કિફાયલ હૈ કે હર શહેર યા કસબે મે એક આલીમ ઈન તમામ ઉલુમ ઔર શરીઅતકે અહકામ કા માહીર હો. તો બાકી મુસલમાન ઈસ ફર્જ સે ફારિગ હો જતે હૈ. ઔર જસ શહેર યા કસબે મે એક બી આલીમ ન હોતો શહેરવાલો પર ફર્જ હૈ કે અપને મે સે કીસીકો આલીમ બનાયે યા બહાર સે કીસી આલીમ કો બુલાકર અપને શહેર મે રખે તાકે જરૂરત પેશ આને પર બારીક મસાઈલ મેં ઈસ આલીમ સે ફત્વા લેકર સમજ સકે ઔર અમલ કર સકે.

પુરે કુર્આન મજીદ કે મઆની ઔર મસાઈલ કો સમજના, તમામ હદીસોકો સમજના ઔર ઉન્મે મોઅતબર ઔર ગેરમોઅતર કી પહેચાન પેદા કરના કુર્આન ઔર હદીસ સે જો અહકામ ઔર મસાઈલ નિકલતે હૈ ઉન સબકા ઈલ્મ હાસીલ કરના. ઉસ્મે સહાબા (ર. દી.) ઔર તાબેઈન ઔર મુજતહીદ (કુર્આન ઔર હદીસ સે મસાઈલ નિકાલને વાલે) ઈમામો કે અકવાલ ઔર આસાર (સુન્નતે નબવી (સ. અ. વ.) સે વાકીફ હોના યે ઈત્ના બડા કામ હૈ કે પુરી ઉમર ઔર તમામ વકત ખર્ચ કરકે બી પુરા હાસીલ હોના આસાન નહી. ઈસ લીયે શરીઅત ને ઈસ ઈલ્મ કો ફર્જ કિફાયલ કરાર દીયા હૈ. જરૂરત કે મુતાબીક કુછ લોગ યે ઈલ્મ હાસીલ કરલે. તો

કુછ લોગ યે ઈલ્મ હાસીલ કરલે. તો બાકી સબ મુસલમાન પર કોઈ જીમ્મેદારી ન હોગી.

★ ઈલ્મે તસવ્વુફ :-

જસ તરહ નમાઝ રોઝા જો જાહીરી આમાલ હૈ સબ જાનતે હૈ વો ફર્જ હૈ. ઔર ઈસ્કા ઈલ્મ હાસીલ કરના ફર્જ હૈ. હઝરત કાજી સનાઉલ્લા પાનીપતી (ર.અ.) ને તફસીરે મઝહરીમે લીખા હૈ કે બાતીની આમાલ ઔર બાતિની હરામ ચીઝોંકા ઈલ્મ જીસ્કી પહેચાન “ ઈલ્મે તસવ્વુફ ” સે કી જાતી હૈ. ચુંકે યે બાતિની આમાલ ભી હર શખ્સ પર ફર્જઔન હૈ. તો ઈસ્કા ઈલ્મ હાસીલ કરના ભી સબપર ફર્જઔન હૈ.

આજકલ જીસ્કો ઈલ્મે તસવ્વુફ કહા જાતા હૈ વો ભી બહોત સે ઉલુમ ઔર મઆરિફ ઔર કશ્ફ વ કરામતોં કા મજમુઆ બન ગયા હૈ.

યહાં તસવ્વુફ મે ફર્જઔન સે સિર્ફ ઉસ્કા વો હિસ્સા મુરાદ હૈ જીસ્મે આમાલે બાતિની ફર્જ ઔર વાજીબ હૈ. જૈસે કે સહી અકીદા જીસ્કા તમલ્લુક બાતિન સે હૈ. યા સબર, શુક્ર, તવકકુલ, કનાઅત, (થોડી ચીઝ પર ખુશ રેહના) વગેરે એક ખાસ દરજે મે ફર્જ હૈ. યા ઘમંડ ઔર બડાઈ, હસદ, કીના, દુશ્મની, બખીલી, ઔર લાલચ વગેરેહ જો કુર્આન ઔર હદીસ કી વજહસે હરામ હૈ. ઉન્કી હકીકત ઔર ઉન્કે હાસીલ કરને ઔર હરામ ચીઝોંસે બચને કે તરીકે માલુમ કરના ભી હર મુસલમાન મર્દ ઔરત પર ફર્જ હૈ. ઈલ્મે તસવ્વુફ કી અસલ બુનયાદ ઈત્લી હૈ. જો ફર્જઔન હૈ.

★ ઈલ્મે દીનકા નિસાબ :-

કુર્આન મજીદ ને ઈસ જગહ ઈલ્મે દીન કી હકીકત ઔર ઉસ્કા નિસાબકી હી લફઝ મે બતલા દીયા (૧૩૮. ૧૧) **لَيَقْفَهُوْا فِي الدِّيْنِ** એક યાની દીનકી સમજબુજ પેદા કરને મે મહેનત ઉઠાકર મહારત (કાબેલીયત) હાસીલ કરે. સિર્ફ ઈલ્મે દીનકા પઢલેના કાફી નહી. (કાફિર, યહુદી, ભી પઢતે હૈ શયતાનકો સબસે જ્યાદા ઈલ્મ હાસીલ હૈ.) ઈલ્મે દીનસે મુરાદ દીન કી સમજ પેદા કરના હૈ.

યે બાત ભી જાહીર હૈ કે દીન કી સમજબુજ સિર્ફ ઈત્લી બાતસે પૈદા નહી હોતી કે તહારત (પાકી) નજાસત (નાપાકી) નમાઝ, રોઝે, ઝકાત, હજજ કે મસાઈલ માલુમ કરે. બલકે દીનકી સમજ બુજ યે હૈ કી વો યે સમજે કે ઉસ્કે

કોલ ઔર અમલ ઓર હર છોટી બડી હરકતો કા આખિરત મે હીસાબ લીયા જાયેગા. ઈસ દુનિયા મે કીસ તરહ રહેના ચાહીયે ઈસી ફીકર કા નામ દીન કી સમજ બુજ હૈ.

ઈસલીયે ઈમામ અબુહનીફ (ર.અ.) ને ફીકહ કી તારીફ યે કી હૈ કે ઈન્સાન ઈન તમામ કામો કો સમજલે જાન્કા કરના જરૂરી હૈ ઔર જાસ્સે બચના હૈ ઉસ્કો ભી સમજલે જાસ શખ્સને દીનકી કિતાબે સબ પઢ ડાલી મગર યે સમજબુજ પૈદા ન કી તો વો કુર્આનમજીદ ઔર હદીસકી ઈસ્તિલાહ મે આલીમ નહી.

(મઆરિફુલ કુર્આન ૪/૪૮૦)

૫. તા'લીમ કા મકસદ :—

મા-બાપ અપને બચ્ચો કો આમ તૌરપર ઈસલીયે તાલીમ દેતે હૈ કે વો પઢકર કમાનેકે કાબિલ હો જાયે "તાલીમ" બરાયે મઆશ" (યાની તા'લીમ માલ કમાને લીયે) ઉન્કા મકસદ હોતા હૈ અગર ચે ઝબાન સે ઈસ્કા ઈકરાર કમ હી લોગ કરતે હૈ.

બેશક ખાના-પીના ઈન્સાનકી બુનિયાદી જરૂરત હૈ બચ્ચા પઢકર અપને પાંવ પર ખડા હો સકે, લેકીન ઈન્સાનિયતકા તકાજ યે નહી હૈ કે સિર્ફ તાલીમ હી કો કમાને કા મકસદ બનાયા જાયે. વરના બચ્ચા પૈસા કમાને કા પુત્લા તો જરૂર બન જાયેગા લેકીન ઈન્સાન હરગીઝ નહી બન સકેગા. ઔર મુસલમાન કે નજદીકતો જાનસે ઝયાદા ઈમાન પ્યારા હોતા હૈ. એસી સુરતમે રોજગાર હી કો મકસદે જીંદગી બનાકર તાલીમ ઔર તરબિયત કો ઉસ્કે આસપાસ ઘુમાના અસલમે બચ્ચો પર એહસાન નહી બલકે ખુલા જુલમ હૈ.

તાલીમ કે બહોત સે અચ્છે મકસદ બતાએ ગયે હૈ. જન્મે ખાસ ખાસ યે હૈ.

- ❖ સમાજકા બેલુસ (નિખાલસ) ખાદીમ બનાના.
- ❖ સચ્ચે ઔર અચ્છે શહેરી બનાના.
- ❖ અકાઈદકો નિખારના. આમાલકો સુધારના. અપ્લાકકો સવારના.
- ❖ અપની જાતકી હિફાજત કરના.
- ❖ જીંદગીકી આમ જરૂરતકો હાસિલ કરના.
- ❖ ઔલાદ ઔર ખાનદાન કી પરવરીશ ઔર દેખભાલ કરના.
- ❖ સમાજકે તઅલ્લુકાત સહી કરના.
- ❖ ફુરસદકે વક્ત કો મુફીદ કામોમે ગુજારના.

એક મક્સદ નહીં બન સકતા. ક્યુંકે હર એક અધુરા ઔર ગોલમોલ હૈ.

યે હૈ તાલીમ ઔર તરબિયત કે પાકીઝા મક્સદ જો બચ્ચોંકી તા'લીમ ઔર તરબિયતમેં બડો કો ખ્યાલ મેં રખના ચાહીયે. ઈસ્કા યે મતલબ હરગીઝ નહીં કે બચ્ચોંકો વકતસે પહેલે બાલિગ બનાનેકી કોશીષ કી જાયે. ઔર ઉંન્કી બચપનકી ખુસુસીયાત કો દબાકર તા'લીમકા પોગ્રામ બનાયા જાયે. ઔર ઉન્સે બહોત ઉચી ઉમ્મીદેં બાંધી જાયે.

બલકે તા'લીમ કે ઉન્હી રાસ્તો સે આહિસ્તા મક્સદ કો કામ્યાબ બનાને કોશીષ કી જાયે. (ફન્ને તા'લીમ ઔર તરબિયત - ૨૯)

★ હિફઝત ઔર તરકકી :-

કૌમકી હિફઝત ઔર તરકકી ઈલ્મ સે જુડી હુઈ હૈ. ઔર તજુરબા ગવાહ હૈ. કે જસ કૌમમેં ઈલ્મ બાકી નહીં રેહતા વહાં મઝહબ ભી બાકી નહીં રેહતા. ઈસ્લામને તાલીમ કો બહોત અહમિયત દી હૈ.

કૌમકી તરકકી ઔર પસ્તીકા દારો મદાર સિર્ફ તાલીમ પર હૈ. જન કૌમોને તા'લીમ કો અપનાયા ઔર ગલે લગાયા. ઔર અપને પેટોં પર પટ્ટીબાંધ કર અપની ઔલાદ કો પઢાયા વો હુન્નરમંદ ઔર કમાલ વાલે હુએ. ઔર કામ્યાબીને ઉન્કે કદમ ચુમેં. અલ્લાહતઆલાને હમારે લીયે દીને ઈસ્લામ કો પસંદ ફરમાયા હૈ. જો સરાસર તા'લીમી મઝહબ હૈ. ઔર તાલીમકો બડી અહમિયત દી હૈ. ઔર ઉસ્કી બુન્યાદ હી તા'લીમ પર રખી ગઈ હૈ. જસ્કી સબસે પહેલી "વહી" (۲۱ع. ۳) (۲)

"ઈકરા બિસ્મિરબ્બીકલ્લજ ખલક" ને ઈસ્લામકો ખાલીસ ઈલ્મી મઝહબ બનાકર પેશ ક્રિયા હૈ. ઔર ઈસસે બઢકર ઔર કૌનસી સનદ હોં સકતી હૈ. જસ્કે બારેમેં ઈશદિ નબવી (સ.અ.વ.) હૈ. تَعْلَمُوا الْعِلْمَ وَعَلِّمُوا النَّاسَ

યાની ઈલ્મ શીખો. ઔર લોગોં કો સીખાઓ. ઈસસે બઢકર ઈલ્મ ઔર એહલે ઈલ્મ કી ઈઝઝત ઔર કયા હોગી ? કે હુઝુર (સ.અ.વ.) ને ઈલ્મી મુજકરેકી મજલીસ મેં તશરીફ લેજકર ફરમાયા اِنَّمَا بُعِثْتُ مُعَلِّمًا યાની મેં મોઅલ્લીમ બનાકર ભેજ ગયા હું.

એક હદીસમેં હૈ કે ઉલમાકે કલમ કી રોશનાઈ શહીદોં કે ખુન કે બરાબર શુમાર હોગી.

આપ (સ.અ.વ.) ને તાલીમ કી અહમિયત ઔર ફાયદે પર ઝોર દેતે

હુએ ઈશાદ ફરમાયા **اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ كَانُ بِالْأَمْنِ** યાની ઈલ્મ હાસિલ કરો. અગર ચીન જેસે દુર દરાજ મુલકમે જાના પડે.

મગર આજ હમારે સમાજકા હાલ યે હૈ કે હમારે બચ્ચે આવારા હૈ બેલકુદ ઔર તમાશો મેં મુબતલા હૈ. ઈસ્લામને તાલીમ કો રીડકી હડી કરાર દીયા હૈ. આપ હઝરાત તારીખ સે અગર વાકિફ હો તો અંદાઝ હોગા કે દુસરે મઝહબોને તાલીમ કો દુસરી જરૂરતોંકી તરહ એક જરૂરત સમજા હૈ. લેકીન ઈસ્લામને તાલીમ કો ઈન્સાનકી બુન્યાદી જરૂરત કરાર દિયા હૈ.

દુનિયા આજ બેઝીક એજ્યુકેશન ફોર્મ્યુલા કો સમજા હૈ. જબ કે રહમત દો આલમ (સ.અ.વ.) ને ચૌદહ સો બરસ પહેલે હી મર્દ ઔરત સબકે લીયે તા'લીમ લાજીમ ઔર જરૂરી કરાર દી થી. ઔર એલાન ફરમાયા **طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ (مَرْأَةٍ)** યાની ઈલ્મ હાસિલ કરના હર મુસલમાન પર ફર્ઝ હૈ.

હુસુર (સ.અ.વ.) કી દુનિયામેં તશરીફ આવરી સે પહેલે દુનિયાકે મુબતલીફ હિસ્સોમેં તાલીમ કે ચર્ચે જરૂર થે. હિન્દુસ્તાન, યુનાન, ચીન, રોમ વગેરેહ ને ઉલુમ મેં કાફી તરકકી કી થી. લેકીન વો સબ ઈન્સાનોંકી તાલીમ કે કાઈલ નહી થે. એક ખાસ તબ્કે કી ઈલ્મ પર ઈજારાદારી થી. મગર ઈસ્લામ હી દુનિયાકા એક એસા મઝહબ હૈ જુસ્ને ઈલ્મ હાસિલ કરના હર મર્દ ઔરત કે લીયે લાજીમ કરાર દીયા. સહી અકીદે ઔર સહી નિઝામે જુદગી ઔર સહી રિવાયતોં સે નઈ નસલ કો આગાહ કરનેકા બેહતરીન ઝરીયા તા'લીમ હૈ. ઈસ્લામી તા'લીમકી ખુબી યે હૈ કે ઉસ્કે હરહર જુમ્લે મેં ઈલ્મ. મઅરિફત. બસીરત. ઔર ફિરાસત લીપટી હુઈ હૈ. ઈસ્લામને મુસ્લિમ જેસી આગાહ કોમકે લીયે તા'લીમ કો ન સિર્ફ લાજીમ કરાર દી. બલ્કે રીડ કી હડી કરાર દિયા હૈ.

તાલીમ સે બઢકર કોઈ દૌલત નહી ઔર જહાલતસે બઢકર કોઈ બુરાઈ નહી. તાલીમ રહી કો આલા (ઉત્તમ) ઔર જહીલકો ઈઝઝતવાલા બનાતી હૈ. તા'લીમ એક રોશની હૈ જે જુદગી કે હર મોડ પર ઈન્સાનકી રેહનુમાઈ કરતી હૈ.

આજ હિંદુસ્તાન મેં રેહનેવાલે કમતર લોગ તાલીમ હાસિલ કરનેકી વજહસે હાકિમ બનકર કુસીઓમેં બેઠે હૈ. ઔર હુકુમત કે દફતરો મેં ઉન્કી ભારી નુમાઈન્દગી હૈ. ઔર હમ મુસલમાનોં કા હાલ યે હૈ કે હર મૈદાન મેં પીછે હટતે જા રહે હૈ. હમને જહાલતકી વજહસે નાકામી ઔર બરબાદ હોનેકો અપના મુકદ્દર બના લીયા હૈ. આજ હમને સડકોં પર મીટ્ટી ડાલના ઔર મામુલી મજદુરી કે કામોંકો અપની પહેચાન બના લીયા હૈ. અપની

કિંમત ઔર વકાર કો ખત્મ કર દીયા હૈ. તાલીમ સે મુંહ મોડકર અપને કી દુસરોં કે હવાલે કરદીયા હૈ. ઈસીલીયે હિંદુસ્તાન મેં રેહનેકે લીયે ઈત્તિહાઈ તદબીર ઔર હિકમત ઔર દાનાઈ કે સાથ તાલીમ કે મૈદાનમેં આગે બઢના હોગા ઔર અપને માજી (ભુતકાળ) કે વકાર ઔર ઈઝતતકો બહાલ કરના હોગા.

તાલીમ એક રોશની હૈ. જીસ્કી તમામ દીની યા દુન્યવી સિલસિલોમેં સખ્ત જરૂર પડતી હૈ, તબ્લીગ હો. યા વાઅઝ.તસ્નીફ હો. યા તાલીફ. હિકમત હો યા નસીહત. તન્કીદ હો યા બહસ. યા મુનાજરા હો યા તહજીબ. ઔર તદબીર. ગર્જ કોઈ ભી શૌબા એસા નહી હૈ. જીસ્મેં ઈલમકી જરૂર ન પડતી હો. હિંદુસ્તાનમેં જાંદગી ગુજારને ઔર મુલકમેં ઈઝતત ઔર વકાર કે સાથ રેહને કે લીયે હરહાલ મેં તાલીમ કો અપનાના જરૂરી હૈ. અચ્છે સમાજમેં તાલીમ કા બડા હિસ્સા હૈ.

(ખુલ્લાતે મગીસી-૪૭૫)

ઈલમ કી દીલત અલ્લાહ તઆલા કા બડા ઈઆમ હૈ. ઈસીસે ઈન્સાન તરકકી કે મિનારે સર કર સકતા હૈ. કૌમ ઔર મુલક કી તરકકી કા સબબ હૈ. તાલીમ સે ઈન્સાન હુન્નર મંદ કમાલ વાલા બનતા હૈ. ઔર તાલીમ સે હી રોજી રોઝગાર ઔર સમાજકો સુધાર સકતે હૈ. તાલીમ એક રોશની હૈ. જો જહાલત ઔર નાદાની ઔર ગુમરાહી કી અંધેરીયોમેં રોશન દીપ જલાતી હૈ. ઈન્સાનકો તરકકી રાહ પર લાતી હૈ. જીસ્સે ઈન્સાન જાંદગી કે તમામ કામોમેં કામ્યાબ હોતા હૈ.

આજકલ હર જગહ મુસલમાન બદનામ હૈ. જીસ્કી વજહસે નાકામી કે શિકાર હૈ. ઔર અપની બદનામી કા ઈલ્લામ દુસરોં પર ડાલતે હૈ. યે સહી નહી ઈસ્કા એક હી હલ યે હૈ કે વો મુકમ્મલતૌર પર ઈલમ હાસિલ કરને કે મૈદાન મેં લગ જાયે. ઈલમહી હર કામ્યાબી કી કુંજ હૈ. ઈલમહી તમામ તરકકીયોં કી સીડી હૈ. ઈલમ હૈ તો સબકુછ હૈ. ઈલમ નહી તો કુછ નહી.

★ અલ્લાહ કા નેક બંદા બનાના હૈ :—

તાલીમ કા સહી મકસદ ઈન્સાનોકો અલ્લાહકા નેક બંદા બનાના હૈ યાની તલ્બાકી સલાહીયતોં કો ઔર તવજજો કો સહી રૂખ પર ડાલના ઔર ઈલ્મી તરબિયત કે ઝરીયે ઈસ લાયક બનાના કે વો અલ્લાહ કે મુકુ ગુજાર બંદે બનકર રહે ઔર અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે જો જીમ્મેદારીયા લાગું કી ગઈ હૈ ઉસ્કો સહી તરીકે સે અદા કર સકે. તાલીમકા યહી મકસદ સહી ઔર બુનિયાદી હૈ. ક્યુંકે અલ્લાહને સબકો પૈદા કીયા હૈ. વહી સબકો પાલતા હૈ, ઔર વહી સબકી જરૂરતોં કો પુરી કરતા હૈ. વોહી સબકા માલીક ઔર મઅબુદ, હાકીમ ઔર બાદશાહ હૈ.

ઉસ્કી બાદશાહત બે પાયા ઔર લા મેહદુદુ હૈ. હમારી યે લંબી ચોડી જમીન ઉસ્કી બાદશાહત કા એક છોટા હિસ્સા હૈ. અલ્લાહ તઆલાને ઉસ્કો તરહ તરહકી નેઅમતો સે માલામાલ ક્રિયા હૈ. ઈન નેઅમતો કો હમારે હવાલે કરકે હમકો યહાં આબાદ કીયા હૈ. કાએનાત કી તમામ ચીજો કા હકીકી (અસ્લી) માલીક વો હી હૈ. હમકો જો મીલા હૈ ઉસ્કી અમાનત હૈ. હમ ઉસ્કે બંદે ઔર ગુલામ હૈ. ઉસ્ને હમેં જાંદગી ગુજારનેકા ઉમ્દા તરીકા બતા દીયા હૈ. હમારા ફર્જ હૈ કે હમ ઉસ્કી નેઅમતોં કે શુક્ર ગુજાર બને. ઔર ઉસ્કે બતાયે હુએ રાસ્તે પર ચલે ઔર ઉસ્કી મરજીયાત પર અમલ કરે.

ઉસ્ને હમ પર તરહ તરહકી જામ્મેદારીયાં ડાલી હૈ. ઈન જામ્મેદારીયોંકો અંજામ દેને કે લીયે ઉસ્ને હમેં એક ખુબસુરત બદન અતા ફરમાયા હૈ. જાસ્કે અંદર બેહતરીન ખુબીયાં ઔર સલાહીયતોં દે રખી હૈ. ઉસ્કી અતાકી હુઈ કોઈ ચીજ બેકાર નહી.

હમારી કામ્યાબી ઈસીમેં હૈ કે હમ અલ્લાહતઆલા કી બક્ષી હુઈ ખુબીયોં ઔર નેઅમતોં કો ઉસ્કી મરજી કે મુતાબીક ખર્ચ કરે ઔર ઉસ્કે શુક્ર ગુજાર ઔર નેક બંદે બનકર રહૈ.

★ અહકામે દીન સે વાકિફ હોના :

અકસર મુસલમાન દીને ઈસ્લામકી હલાલ ઔર હરામ કી હુઈ ચીજોંસે વાકિફ નહી હૈ. ઉન્હોને ફર્જોં કો છોડ દીયા હૈ. હરામ ચીજોંકા ઈસ્તિમાલ કરતે હૈ. ઔર અલ્લાહતઆલાકે મુકરર કીયે કાનુન તોડતે હૈ. હાલાંકે ઈલ્મેદીન હાસિલ કરના ફર્જ હૈ.

જો મુસલમાન ફર્જ અદાકરતે હૈ વો સહી તરીકેસે અદા નહી કરતે. અમલકી સુરત તો હોતી હૈ. લેકીન ઉસ્મે રૂહ નહી હોતી. વો બગૈર ફલવાલે દરખ્તકી તરહ હૈ. બહોત સે મુસલમાન અલ્લાહતઆલા કી ના ફરમાનીયોમેં લગે રહતે હૈ. ઔર દીને ઈસ્લામકે હુકમોં સે ગાફિલ ઔર જાહીલ હોતે હૈ. અપની ખ્વાહીશાત ઔર મનચાહી કી વજહ સે થોકે મેં પડે રહતે હૈ. હાલાંકે ખ્વાહીશાતે નફસકી પેરવી હી બદબખ્તી ઔર તબાહી કા ઝરીયા હૈ.

મુસલમાન આજ જહાલત મેં પડે હુએ હૈ. અગર ઉન્હે શરીઅત કે કીસી હુકમ કે બારેમેં બતલાયા જાયે તો ઉસ્કી હિકમત દરયાફત કરનેલગ જાતે હૈ. ઔર યે ભુલજાતે હૈ યા જાન બુજકર ભુલા બેઠતે હૈ કે યે શરઈઅહકામ કીસી ઈન્સાનકી અક્લ કી પૈદાવાર નહી હૈ કે જાસ્મેં સહી યા ગલત હોનેકા ફેસ્લા કરે. યા માનને યા ઈન્કાર કરને કી ગુંજાઈશ હો, શરીઅત કે યે અહકામ તો

અલ્લાહ તઆલા કી ઐસી "વહી" હૈ. જીસ્મે બાતિલ કે આનેકા કોઈ રાસ્તા હી નહી .

રબ્બુલ આલમીન ને અપને બંદો કે લીયે વો શરીઅત મુકર્રર કી હૈ. જો બંદોકી હાલત કે મુનાસિબ હૈ.

કયા ? વો આગાહ (ખબરદાર) ન હોગા જીસ્ને પૈદા ક્રિયા હૈ. વો તો (બડાહી)બારીક બીન ઓર પુરા (બાખબર) હૈ.

દુસરી બાત યે હૈ કે મુસલમાન આજ ઈમાન કી કમઝોરી કે શિકાર હૈ. જીસ્કા અસર યે હુવા કે ઉન્હોને અલ્લાહતઆલા કે અહકામ ઓર શરીઅત કો કુછ ન સમજા ગુનાહોમે બેહગયે. અલ્લાહતઆલાકી અઝમત ઓર બડાઈ ઓર ઉસ્કે મરતબેસે જાહીલ બનગયે. અગર ઉન્કા ઈમાન મજબુત હોતા તો ઉન્કો યે બાત અચ્છી તરહ માલુમ હોતી કે અલ્લાહતઆલા હી મંઅબુદે બરહક હૈ. ઉસ્કી બંદગી કા હક અદા કરતે. ઉસ્ને જો અહકામ લાગુ ક્રિયે હૈ. ઉસ્કો અદા કરતે ઓર જીન ચીઝો સે રોકા હૈ ઉન્સે રૂકતે.

મુસલમાનો કા કયામત પર ઈમાન કમઝોર હૈ. ઈસીલીયે ઉન્હોને ઉસ્કી તૈયારી કરના છોડ દી. જન્મ પર ઈમાન તો રખતે હૈ. લેકીન ઉસ્કે લીયે કુછ અમલ નહી કરતે અગર હકીકતમે જન્મતકે વુજુદ કા યકીન હોતા તો અલ્લાહતઆલાકી ફરમાબરદારી કરકે જન્મતકે હાસિલ કરને કી કોશીષ કરતે. ઈસી તરહ દોઝખસે બચનેકી કોશીષ કરતે.

આજ મુસલમાન ગુનાહો કો મામુલી સમજતે હૈ. અલ્લાહતઆલાકે માફ કરને ઓર દરગુજર કરને કે ખ્યાલ સે ઘોકે મે પડે હુએ હૈ. સગીરા ગુનાહો કો લોગોને કુછ સમજાહી નહી. ઈસલીયે કબીરા ગુનાહો મે મુબ્તલા હો ગયે. યાદ રખીયે ! ગુનાહ ઓર નાફરમાની અલ્લાહતઆલાકો નારાઝ કરનેવાલી ચીઝ હૈ. અલ્લાહતઆલા મેહફૂઝ રખે. આમીન

૬. દીની તા'લીમ સે ગફલત કા નુકશાન :—

કૌમકી તરકકી ઓર બરબાદી કા તઅલ્લુક મકસદે જીંદગી પર અમલ કરને યા બે પરવાઈ સે હૈ. અગર કોઈ કૌમ અપને મકસદે જીંદગી મે એક ઓર નેક હો તો ફીર ઉસ્કી તરકકી મે કોઈ રૂકાવટ નહી હોગી. ઈસલીયે કે અલ્લાહ કા યે વાઅદા હૈ કે "તુમ મેરે હોકર રહો મૈ તુમહારા હો જાઉગાં." જો કૌમ અલ્લાહકી હોજાતી હૈ ઉસે દુનિયાકી કોઈ તાક્ત અપને રંગ મે રંગ નહી સક્તી. ઓર ઉસ્કો પછાડ નહી સક્તી.

મુસલમાન કૌમકી કમઝોરી યે હૈ કે અપની હી બદઅમલી ઔર ના ફરમાની કી વજહસે કમઝોર, મજબુર, મોહતાજ ઔર દુસરોંકી ગુલામ હુઈ અલ્લામા ઈકબાલ ને મુસલમાનોં કી ગુલામી કા ઈબ્રતનાક નકશા ખીયા હૈ.

એક મદે ફીરંગીને કહા અપને પિસર સે
મંજર વો તલબ કર કે નહો આંખ તેરી સેર
સીનેહીમેં રખ રાઝ મુંહ કા ન તું બેહતર
મહકુમ કરતે નહી તેગોં સે કભી ઝેર
તા'લીમકે તેજાબમે ડાલ ઉસ્કી ખુદીકો
હો જાયે મુલાયમ તું જીધર ચાહે ઉધર ફીર
તાસીર મેં અકસીર સે બઢકર હૈ યે તેજાબ
સોનેકા હો હિમાલય તો હૈ મીટ્ટી કા એક ઢેર.

મતબલ : પિસર :- બેટા, મહકુમ :- ગુલામ, તેગ :- તલવાર, ઢેર :- ઢગલો

કિત્ના સચ્ચા ઔર સહી નકશા ખીયા હૈ. અંગ્રેજને હમારા કુર્તા, શેરવાની, પાઈજામા નહી પહેના. લેકીન હમકો શુટ સે લેકર બુટ તક સબ કુછ પહેનાદીયા. દાઢી સાફ કરવા દી, મુંછ ઉગાના સિખાયા, સરપર હિપ્પીબાલ રખવા દીયે, ઝબાન બદલ દી, રહેન સહેન બદલ દીયા, ઔર રંગઢંગ બદલ દીયા તા'લીમ ઔર તેહઝીબ બદલ દી. ઈન તમામ ચીઝોંકા નતીઝા યે હુવા કે કીસીકે બોલે ઔર કહે બગૈર ખુદ મુસલમાન અપને દીન ઔર મઝહબ પર અપને કલ્ચર પર ઔર અચ્છે તરીકોં પર ઔર અપને ઔર દીની સરમાયે પર ખુદ હુમલે કરને લગા, મઝહબ સે ફીર ગયા અંગ્રેજો ને હરામ કો હલાલ બનાદીયા તો મુસલમાનોં ને આહિસ્તા આહિસ્તા ઈન ચીઝોં કો છુપતે છુપાતે અપને લીયે હલાલ કરલીયા.

ઈસલીયે કેહતે હૈ કે દુન્યવી તાલીમ કે સાથ દીની તાલીમ સે ભી જુડે રહો. અલ્લાહકી કિતાબ (કુર્આને મજીદ) પઢો ઔર ઉસ્કો મજબુતી સે પકડે રહો. અંગ્રેજો ને હમકો ઐસી તાલીમ દી હે કે હમ ઉન્કી એક એક બાત પર ઈમાન લાયે ઔર વહી ક્રિયા જો ઉસ્ને કહા. હમને ઐસા ઈસલીયે કીયા કે અંગ્રેજો ને યે બાત દીલમેં બિઠાદી કે ફારસી અરબી પઢકર કયા કરોગે,? કયા ખાવોગે? તુમ્કો નોકરી કોન દેગા દુનિયામેં જો તબ્દીલી આ રહી હૈ. ઉસ્કા ઈલ્મ તુમ્કો કીસ તરહ હોગા ૧૪૦૦ સાલ પહેલેકી ચીઝેં અબ કહાં ચલને વાલી હૈ? વો ઝમાના ભી નહી રહા? ઔર વો લોગ ભી નહી રહે. તોફીર ઈસ ઝમાનેમેં યે તાલીમ કીસ કામકી હૈ?

અલ્લાહતઆલાને દીની તાલિમ અપની પહેચાન, નેકી ઔર બદી મેં

તમીઝ (જુદાઈ) અચ્છાઈ ઔર બુરાઈ મેં ફર્ક ઔર હક બાતિલ કી પરખ હાસિલ કરને કે લીયે દીયા થા.

ઔર અંગ્રેઝો ને દુન્યવી તાલીમ કો પેટકી આગ બુઝાને કે લીયે કુછ કરને કે કાબીલ બનને કા ઝરીયા બનાદીયા, ઈસલીયે તા'લીમકા અસલ મક્સદ હી નોકરી ઔર પેટ કી પુજા બન ગઈ, ફીર તા'લીમ દો કોડી કી બનકર રેહ ગઈ. આપ ખુદ દેખ રહે હૈં કે પહેલે કે લોગ જદીદ તા'લીમ ન લેકર કિલ્ને અચ્છે થે. આજ કે ડિગ્રીવાલે લોગ ઈલ્ને અચ્છે નહી હૈં. આજ કે તા'લીમ વાલે શખ્સમે હર કિસમ કી બુરાઈ હૈં. અકબર અલ્લાબાદી ને મોર્ડન તાલીમ કે ઈસ તબાહી કે અંજામ કો દેખતે હુએ કહા થા.

છોડ લિટ્ટે ચર કો અપની હિસ્ટ્રીકો ભુલજા.

શૈખ વ મક્તબ સે તઅલ્લુક તોડકર સ્કુલ જા.

ચાર દીન કી જાંદગી હૈં ફુક્ત સે કયા ફાયદા.

ખા ડબલ રોટી કર્લકી કર ખુશીસે ફુલજા.

મતલબ : મક્તબ :— મદ્રસા, ફુક્ત :— રંજ, કર્લકી :— કલાર્ક.

આજ તા'લીમ અચ્છે બનને કે લીયે ઔર સમજદારી કે લીયે નહી હૈં. બલકે નોકરી કે લીયે, કલાર્ક બનને કે લીયે, યા કોઈ અચ્છા ઓહદા હાસિલ કરને કે લીયે હાસિલ કી જા રહી હૈં.

આજ દીની મદ્રસાંકો બુનિયાદ પરસ્તી કા ગઢ બતાયા જા રહા હૈં. યે સબ ઈસલીયે ક્રિયા જા રહા હૈં. તાકે દીન ઔર મઝહબ કો બાકી રખને કે મરકઝ હી બાકી ન રહે. મુસલમાન બચ્ચા યે ભુલ જાયે કે કુર્આન મજીદ કયા હૈં ? હદીસ કયા હૈં ?

અંગ્રેજ કો તા'લીમ કા ઝરીયા ઈસલીયે બનાયાં જા રહા હૈં. તાકે માદરી ઝબાનસે ઈસ્કા તઅલ્લુક ટુટ જાયે. ઔર વો દીલો દિમાગ સે અંગ્રેજ બન જાયે. સિર્ફ નામ કે મુસલમાન રહે. અંગ્રજોને યે તથ ક્રિયા હૈં કે મુસલમાનો કો હર તરહ ઈસ્લામસે દુર રખા જાયે. શરીયતસે ના વાકિફ રખા જાયે ઔર ઉસ્કો એસા બનાદીયા જાયે કે વો જહાં ભી હો અપના વફાદાર ગુલામ બનકર રહે.

મગરીબી (વેસ્ટર્ન) નિઝામે તાલીમ આમ કરને સે અંગ્રજો કા મક્સદ મુસલમાનો કો ઈલમ ફન કી આ'લા તા'લીમ દેના નહી થા. બલકે હિંદુસ્તાની અંગ્રેઝ પૈદા કરના થા. જો અંગ્રેજ ઝબાન જાનતે ઔર સમજતે હો.

(હમારા તા'લીમી નિઝામ-૩૮)

સબકુછ હો રહા હૈ ઈસ તરકકી કે ઝમાને મે
મગર કયા ગજબ હૈ કે આદમી ઈન્સાન નહી હોતે.

૭. મિશનરી સ્કુલે :—

બુનિયાદી ચીઝ જીસ્કી તરફ સબસે ઝયાદા ધ્યાન દેનેકી જરૂરત હૈ કે હમારી કૌમ કે સામને તા'લીમ કા એક આ'લા મકસદ હોના ચાહીયે લાર્ડ મિકાલે (LORD MIKALE) કે લાયે હુએ નિઝામે તા'લીમ કા મકસદ હી ચુકે સરકારી મુલાઝીમ પૈદા કરના યા ઈસલીયે ઈસ નિઝામ કે અસરસે યે બાત હમારે તલ્લાકે દિમાગો મે સરાયત કર ચુકી હૈ લીખને પઢનેકા મકસદ અચ્છી સર્વિસ હાસિલ કરનેસે ઝયાદા કુછ નહી હોતા હૈ. ઉસ્કે ઝરીયે કોઈ અચ્છા રોજગાર પૈદા ક્રિયા જાયે. લિહાઝા તા'લીમ કે સિલસિલે મે ઈન્કી સારી કોશીષે ઈસી મકસદકે આસપાસ ધુમતી હૈ. જાહીર હૈ કે ઈસ સુરતે હાલમે તાલીમ ચાહે કિત્નીહી ફૈલ જાયે ઔર આમ હો જાયે ન ઈસસે મુલક કો પુરે તૌરપર કોઈ ખાસ ફાયદા પહોંચ સકતા હૈ. ઔર ન કોઈ એસી કૌમ પૈદા હો સકતી હૈ જે અપની રોટી ઔર પેટ કે આગે કુછ સોચ સકે.

લિહાઝા તા'લીમ કે સિલસિલે મે સબસે પહેલે યે બુનિયાદી તબ્દીલી લાનેકી જરૂરત હૈ કે તા'લીમ કા મકસદ સિર્ફ બેહતર રોજગાર હાસિલ કરના નહી બલકે અપના કમાલ ઔર ઈન્સાનિયત કી ઉચી ખુબીયાં હાસિલ કરના ઔર છુપી હુઈ સલાહિયત (સમજ) કા નિખાર (શણગાર) હૈ. ઔર ઈન ચીઝોંકે ઝરીયે હર ઈન્સાન મુલકો મિલ્લત બલકે પુરી ઈન્સાનિયતકી અસલી ખિદમત કે લીયે તૈયાર હોતા હૈ.

નયેમુફીદ નિઝામે તાલીમ કે ઝરીયે યે બાત હમારે હર પઢે લીખે શખ્સ કે દિમાગ ઔર દિલમે ઉતર જાની ચાહીયે કે એક તા'લીમ યાફતા ઈન્સાન કા મકસદ અપને લીયે બેહતર રોજગાર હાસિલ કર કે હરગીઝ પુરા નહી હો સકતા.

બલકે ઉસ્કા અસલ મકસદ અપને ઈલ્મ, અપને ફન, અપની હોશિયારી કે ઝરીયે ખુદ અપને ઉસુલ, અખ્લાક ઔર ચાલચલન કો બેહતર બનાના ઔર મુલકો મિલ્લતકો ઝયાદા સે ઝયાદા ફાયદા પહોંચાના હૈ. બેહતર રોજગારકો હાસિલ કરના. તાલીમ કા દુસરે નંબરકા મકસદ હો સકતા હૈ. લેકીન ઉસ્કા પહેલા અસલી મકસદ નહી.

જરૂરત ઈસ બાતકી હૈ કે નઈ તા'લીમી ખોલીસી મે મકસદ કી દરૂસ્તી કો

બુનિયાદી અહમિયત દી જાયે. ઔર અમલી તૌરપર સહી તાલીમ કે સહી મક્સદકો કૌમ કે દીલો દિમાગમે ઉતારને કે લીયે હર મુમ્કીન તરીકા ઈખ્તેયાર કીયા જાયે. (હમારા તાલીમી નિઝામ-૧૬)

ઈસ્મે જર્ઝ બરાબર શક ઔર વસવસે કી ગંજાઈશ નહી હૈ કે મુલકમે મિશનરી તાલીમી ઈદારે ઔર અવામ કી ભલાઈ કે ઈદારે હકીકતમે મસીહી તબ્લીગી કામકે દફતર હૈ. યા ઝયાદા બેહતર અલ્ફાઝમે ઈસાઈયત કી તબ્લીગકે ચોર દરવાઝે હૈ. જીન્કે ઝરીયે ઈસાઈ મુબલ્લીગ નિહાયત ખામોશ તરીકે પર બહોત યુસ્તી ઔર ચલાકી કે સાથ મુલકમે ઈસાયત કે બીજ બો રહે હૈ. ઈન મિશનરીયો કી સાલાના રિપોર્ટ સે જાહીર હોતા હૈ બહોત મુખ્તસર અરસેમે મુલક કે ઈન્સાનોકો ઈસાઈ બનાને મેં જબરદસ્ત કામ્યાબી હાસિલ હુઈ હૈ. અગર ઈન્કી મિશનરીયો મે બચ્ચોકો દાખીલ કરતે રહે તો ખતરા હૈ કે આગે ચલકર હમારી ઔલાદે ઈસાયત કા શિકાર બન જાયે, ઔર ફીર હમારા વહી હશર હો જો લબનાન ઔર ઈન્ડોનેશિયા મેં હો રહા હૈ.

ઈસલીયે મિશનરી સ્કુલો મે મુસલમાન લડકો ઔર લડકીયો કો હરગીઝ દાખિલ ન કીયા જાયે. (હમારા તાલીમી નિઝામ-૩૦)

મુસલમાન કો પહેલે જરૂરત કે મુતાબિક ઈલ્મેદીન સીખના જરૂરી હૈ. તાકે અપને મઝહબ સે બે ખબર ન હો ઔર ઈસ્લામ પર મજબુતીસે અમલ કરે. જૈસા હમ અપને કો મુસલમાન સમજતે હૈ. એસે હી હમારા અમલબી ઈસ્લામી હોના ચાહીયે. ઈલ્મેદીન સીખને કે બાદ હી અસરીઉલુમ (દુન્યવી તાલીમ) હાસિલ કરે. હમ દુન્યવી તાલીમ કે મુખાલીફ નહી હૈ. શોખસે હીન્દી, અંગ્રેજી, સાયન્સ ઔર ઈન્જીનયરીંગ વગેરેહ પઢીયે. લેકીન અપને મઝહબકો આગે રખીયે. ઔર ઈસ્લામી નિશાનીયોકો મજબુતી સે થામે રહીયે. જો મુસ્લિમ બચ્ચે ઈલ્મે દીન સીખે બગૈર દુન્યવી તાલીમ હાસિલ કરને લગતે હૈ. ઉન્મે અકસર બેરાહ હો જાતે હે. ઈસ્લામી જીંદગીકો છોડ દેતે હૈ. ઔર એસી શકલોસુરત ઈખ્તીયાર કરલેતે હૈ કે વો અપની શકલો સુરતસે મુસલમાન માલુમ નહી હોતે. બહોત સે તો ઈસ્લામકા મજાક ઉડાતે હૈ. યાદ રખીયે ! ઈસ્લામકી કીસી છોટી સી બાતકા મજાક ઉડાના આદમીકો ફુફ તક પહોંચા દેતા હૈ. ઈસલીયે જરૂરી હૈ કે પહેલે દીનીઈલ્મ હાસિલ કરે ફીર દુન્યવી તાલીમકી તરફ આગે બઢે. દીન સે પ્યાર ઔર મોહબ્બત રખે. ઔર અપની આખિરતકી બરબાદીસે બચને કી કોશીષ કરે.

તાલીમ આદમી કો ઈન્સાન બનાતી હૈ. ઈસ્સે સલાહીયતે પૈદા હોતી હૈ. મુલક કી તરફસે જો તાલીમ દી જરૂરી હૈ વો હમકો ગલત ફેહમીમે મુખ્તલા

કરનેવાલી તા'લીમ હૈ. જરૂરત હૈ કે નઈ નસલ કો ઈલ્મે દીન કે સાથ ઐસી તા'લીમ દીલવાયે કે વો અપની સલાહીયતો કો ઈસ્તિમાલ કર સકે.

થોડી બહોત કોશીષ કરકે કમસેકમ ઐસી બુન્યાદી તા'લીમ તો દી જાયે કે દીન તો બાકી રહે. અલ્લાહતઆલા ઔર રસુલેઅકરમ (સ.અ.વ.) કો તો પહેચાનતે રહે. નઈ નસલ જાગેગી નહી તો કેસે સીખેગી. ઈસલીયે દીની તાલીમ કી ફિક્ર કરની ચાહીયે, જબતક હમ ઈસ્કી ફીકર નહી કરેગે. તરકકી નહી કર સકતે. તાલીમ યાફતા તો હો જાયેગે. લેકીન મુસલમાન નહી રહેગે. મુસલમાન નહી રહેગે તો ઉમ્મતહી ખત્મ હો જાયેગી. ઈસવકત મીડીયા પર કબજા યહુદીયોં કા હૈ.

ઈસ વકત ઈસ મામલેમે ફૌરી કદમ ઉઠાનેકી જરૂરત હૈ. અગર હમને સિર્ફ શિકાયત કરને ઔર શૌર મચાને વાલી આદત પર બસ કીયા ઔર કોઈ કોસ અમલી કોશીષ નહી કી તો હમારી મુશ્કીલાતમે ઈઝાફા હી હોગા. ઔર ઝયાદા દેર કરને મે ખતરા ઈસ બાતકા ભી હૈ કે ખુદા ન કરે દીન સે ગુમરાહ ઔર આઝાદ ખ્યાલ વાલી નસલ વુજુદમે ન આ જાયે. ક્યાં હમારે પહેલીખે હઝરાત ઈસ બાત કી તરફ તવજજુહ કરેગે..... ?

૮. ચેલેન્જ કા જવાબ :

પીછલે દેઢસો (૧૫૦) સાલ કે અંદર હિંદુસ્તાન મેં મિલ્લતે ઈસ્લામકે હવાલે સે જો તહરીકે ઉઠી ઉન્મેં સબસે ઝયાદા ફાયદામંદ તહરીક કો "તહરીકે મદારિસ" કહા જતા હૈ.

મદારિસ શુરૂ કરને કી સોચ યા ફિકર તો શાયદ (૧૮૩૪, ઈ.સ.) મેં હુઈ જૈસા કે માલુમ હૈ કે ઈસી સાલ બરતાનિયા (યુરોપ) કા મશહુર મુદબ્બીર (સલાહકાર) લાર્ડ મિકાલે લંડન સે હિંદુસ્તાન આયા. ઉસ વકત યહાં બ્રિટીશ હુકુમત કાયમ હો ચુકી થી. લાર્ડ મિકાલેને હાલાતકો જાંચને કે બાદ એક તાલીમી સ્કીમ બનાઈ. ઈસી સ્કીમકી બુનિયાદ પર ઉસ્કે બાદ હિન્દુસ્તાનમેં વો નિઝામેં તાલીમ જારી હુવા જુસ્કો અંગ્રેજી તાલીમ કહા જતા હૈ. ઈસ તાલીમી નિઝામ કો જસ મક્સદ કે લીયે બનાયા ગયા થા વો ખુદ મિકાલે કે અલ્ફાઝમેં યે થા.

So that Generation May arise which is Indian in birth but english in thought.

યહાં એક ઐસી નસલ ઉઠે જો પૈદાઈશકે એઅતિબારસે હિન્દુસ્તાની ઔર ફીકરકે એઅતિબારસે અંગેઝ હો, બેશક યે એક બહોત બડા ચેલેન્જ થા. દીની મદારિસકી તહરીક (ચળવળ) અસલ મેં ઈસી ચેલેન્જ કે જવાબ કે તૌરપર વુજુદ મેં આઈ. ઉલ્માકી ઈસ તા'લીમી સ્કીમ કા નિશાના લાર્ડ

મિકાલે કે મજકુર બયાન કી રોશની મેં બતાયા જાયે તો શાયદ યે હોગા. કે યહાં એક એસી નસલ ઉઠે. જો પૈદાઈશ કે એઅતિબાર સે હિંદુસ્તાની ઔર અપને ફિકર ઔર ખ્યાલ કે એઅતિબાર સે મુસલમાન હો.

તારીખ બતાતી હૈ કે લાર્ડ મિકાલે કા મન્સુબા કામ્યાબ નહી હુવા. ઔર હિંદુસ્તાન કે ઉલ્માકા મન્સુબા અલ્લાહતઆલાકી તૌફીક સે કામ્યાબ રહા. ઈસીકા નતીજા હૈ કે આજ હિંદુસ્તાન મેં મુસલમાન અપની દીની પહેચાન કે સાથ પુરી તરહ મૌજુદ હૈ. મોર્ડન કલ્ચર કા તુફાન મુસલમાનોંકી મિલ્લી પહેચાન કો મિટાને મેં કામ્યાબ ન હો સકા. ઔર યે ઝયાદા તર ઈન્દી મદારિસકા કારનામા હૈ. જીન્કો ઉલ્માએ કિરામને અપની કુર્બાનીયોં સે કાઈમ કીયા થા. અલ્લાહતઆલા દીની ઈદારોંકો હંમેશા કાઈમ રખે. ઔર હર તરહ કી આફતોં સે મેહફૂઝ રખે. આમીન...

(દીની મદારિસ. સપ્ટે. ૨૦૦૦)

આદમી વો નહી કે હાલાત બદલ કે જીન્કો.

આદમી વો હૈ જો હાલાત કો બદલ દેતે હૈ.

૯. અરબી અંગ્રેજી તા'લીમ :-

હિંદુસ્તાની ઉલ્મા અપને અંદર એસી સલાહિયત રખતે હૈ કે જો આજ કે હાલાતમે ક્રિયાદત (રિહબરીકા) કિરદાર અદા કરનેકે લીયે જરૂરી હૈ. મગર સિફ એક કમી ને ઉન્કો ક્રિયાદતકે મૈદાનસે બાહર કર દીયા હૈ. ઔર વો હૈ અંગ્રેજી ઝબાન મે લીખને ઔર બોલને પર કાદીર ન હોના. અબ આખરી તૌરપર ઉલ્માકે લીયે જરૂરી હો ગયા હૈ કે વો અંગ્રેજી ઝબાન કો ખુસુસી એહતિમામ કે સાથ સિખે, ઈસ્કે બગૈર આજકી દુનિયામે ઉન્કો તકદદુસ (બુર્જુગી કા) દર્જા તો મિલ સકતા હૈ મગર ઉન્હે ક્રિયાદત કા દર્જા મિલના મુશ્કીલ હૈ, ઔર યે બાત ફિતરત કે કાનુન કી બીનાપર હોગી ન કે કીસીકી સાઝીશ (મુખાલીફ તદબીર) કી બીનાપર.

યે જરૂરી નહી કે મદારિસકે નિસાબ મેં અંગ્રેજી ઝબાન લાઝમી મજમુન કે તૌરપર દાખિલે નિસાબ હો. જરૂરત ઈસ બાતકી હૈ કે હર બડે મદ્રસેમે અંગ્રેજી ઝબાન ઔર અસરી ઉલુમ (મૌજુદા ઝમાને કે ઉલુમ) કો ઈખ્તિયારી મજમુન કી હૈસિયત સે શામિલ કીયા જાયે ઔર તલ્બાકે લીયે યે મૌકા હો કે ઈન્મે સે જો ચાહે વો ઈસસે ફાયદા ઉઠાયે. યહી એક તરીકા હૈ જીસ્કે ઝરીયે હમ મદારિસ કો યા ઉલ્માકો દોબારા ઈસ કાબિલ બના સકતે હૈ કે આજ કે હાલાત મેં વો અપના કાઈદાના (રિહબરી) કા રોલ અદા કર સકે.

૧૮.વી સદી કે આખિરમે લગભગ એક સાથ દો મુખ્તલીફ તા'લીમી તહરીકે શુરૂ હુઈ. એક તરફ સર સૈયદ અહમદખાન કી તહરીક થી. જો અલીગઢ તહરીક કે નામસે મશહુર હુઈ.

દુસરી તરફ મૌલાના મોહમદ કાસીમ નાનોતવી (ર.અ.) ઔર ઉન્કે હમ અસર ઉલ્મા થે. મૌલાના નાનોતવી (ર.અ.) સર સૈયદ અહમદખાનકે હમ સબક થે દોનો દીલ્હી કોલેજમે એક સાથ મૌલાના મમ્લુકઅલી કે શાગીંદ રેહ ચુકે હૈ. દોનોકા નિશાના બયક વક્ત તાલીમ થા. ફર્ક યે હૈ કે સર સૈયદખાન ને અંગ્રેજી ઝબાન ઔર સેકયુલર ઉલુમ કો અપની તાલીમી તહરીક કા મરકઝ બનાયા ઉસ્કે મુકાબલેમે મૌલાના નાનોતવી (ર.અ.) ઔર ઉન્કે હમ અસર ઉલ્માકા નિશાના યે થા કે ઉમ્મતે મુસ્લિમા કે દરમ્યાન અરબી ઝબાન ઔર દીની ઉલુમકી ઈશાઅત કી જાયે

સર સૈયદખાનકી તાલીમી તહરીક ગોયા વક્તકા તકાજ થા. ઔર ઉલ્માકી તહરીક ગોયા દીનકા તકાજ. મુસલમાનો કે અંદર ઉઠનેવાલી તહરીકોમે યહી દૌનો તહરીકે હૈ. જો હકીકતમે નતીજા ખૈઝ (મુકીદ) સાબિત હુઈ.

અંગ્રેજી કો દઅવતકા ઝરીયા બનાનેકે લીયે મૌજુદા ઝમાનેમે બહોતસે ઉલ્મા કો યે એહસાસ હુઆ કે વક્ત કે તકાજો કે મુતાબિક ઈસ્લામકી ખિદમત કરનેકે લીયે ઉન્હે મગરીબ કે (પશ્ચિમી મુલ્કો) કી ઝબાન સીખની ચાહીયે.

મૌલાના શિબ્લી નોઅમાની (ર.અ.)ને અલીગઢમે એક પ્રોફેસરસે ફ્રાન્સીસી ઝબાન સિખનેકી કૌશીખ કી અગર ચે વો ઈસ્કો તકમીલ તક ન પહોંચા સકે.

(૧૮૮૭ ઈસ.) હજજ કે સફરમે મૌલાના નાનોતવી (ર.અ.) સે જહાજકે કપ્તાનને મઝહબી સવાલ કીયે. જીન્કા જવાબ તર્જુમાન કે જરીયે દીયા ગયા. કપ્તાનને આપ કે જવાબો સે બહુત અસર લીયા, મૌલાના નાનોતવી (ર.અ.) ને ઈસ્કે બાદ ઈરાદા કર લીયા થા કે હજજ સે ફારીગ હોનેકે બાદ હિંદુસ્તાન પહોંચ કર વો ખુદ અંગ્રેજી ઝબાન સીખને કી કૌશીખ કરેગે.

મૌલાના નાનોતવી (ર.અ.) કો એહસાસ થા કે તર્જુમાન કે બગૈર સીધી અપની તકરીર સે કપ્તાન ઝયાદા અસર લે સકતા થા. જીસ્કા મતલબ યહી હો સકતા હૈ કે દુસરો તક દીનકી દઅવત પહોંચાનેકે લીયે અંગ્રેજી જૈસી ઝબાનો કે સિખનોકો ભી હઝરત વાલાને અપને " દીની મુજાહીદાત" કી ફેહરીસ્તમે શામિલ કરલીયા થા. (મદારિસકી દીની દઅવત પેજ ૨૪/૨૬/૭૭)

સાથ હી યે બાત યાદ રહે કે આપકો ઈજાજત સિર્ફ અંગ્રેજી પઢને ઔર અસરી ઉલુમ હાસિલ કરને કી દી ગઈ થી. બાત યહાં તક મહેફુઝ રેહની

ચાહીયે. અંગ્રેજ બનને કી ઈજાઝત કભી ભી કીસીને નહીં દી. ઔર યે ઈજાઝત આઈન્દા ભી નહીં દી જા સકેગી. કયુંકે હદીસ શરીફ મેં સાફ ઈશાદિ હૈ " જો શખ્સ જીસ કૌમકી મખ્સુસ વજ્હ કતાઅ ઈખ્તિયાર કરેગા ઉસ્કા શુમાર ઉન્હી લોગોમે હોગા". (જુન, ૯૭, મજહહીરે ઉલુમ)

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا. عَلَى حَبِيبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ

૧૦. દુસરે મુલ્કોં મેં દીન કી મહેનત કી જરૂરત :

યુરોપ કે માહીરો ને અરબી ઔર ઈસ્લામી ઉલુમ પર " તહકીક " કે નામસે ઐસે ઝહરીલે લીટ્રેચરકા એક અંબાર તૈયાર કર દીયા હૈ જીસ્કા મક્સદ દીનકે બુન્યાદી અહકામ કો મશ્કુક (શકવાલા) બનાના હૈ. યે લીટ્રેચર જદીદ ઝહેન કી નફસીયાત (ચાહત) કે મુતાબીક ઈસ તરીકે સે તૈયાર કીયા ગયા હૈ જો આજ કે ઝેહનોકો અપીલ કરનેકી પુરી સલાહીયત (તાકાત) રખતા હૈ. ઔર આવમે ઈસ્લામકા કોઈ હીસ્સા ઉસ્કે ઝેહરીલે અસરસે ખાલી નહીં ઈસ ઝેહરકા તિરીયાક (ઈલાજ) તૈયાર કરના ઉલ્માકી જીમ્મેદારી હૈ. ઔર ઈસ્કે લીયે અંગ્રેજી ઝબાન ઔર અસ્રી ઉલુમ (મૌજુદા ઝમાનેકે ઉલુમ) કો હાંસિલ કરના લાઝીમ હૈ. જીન્કો ઈસ કારવાઈ કા ઝરીયા બના દીયા ગયા હૈ.

ઈસ વક્ત મુસલમાનો કી એક બડી તઅદાદ યુરોપ, અમેરીકા, આફ્રીકા, ઓસ્ટ્રેલીયા ઔર દુરકે એશિયાઈ મુલ્કોંમે આબાદ હૈ. ઉન લોગોમે ઔર ખાસકર ઉન્હી નઈ નસ્લોંકો ઈસ્લામ પહુંચાનેકા કોઈ રાસ્તા અંગ્રેજી ઝબાનકે બગૈર મુશ્કીન નહીં. ઈન મુલ્કોંકે મુસલમાનોંકો અબ અપની નઈ નસ્લોં કે દીન કી હીફાજત કા મસ્અલા સામને હૈ. ઔર ઈસ ગર્જ કે લીયે કાફી કોશીષો કે બાદ મસ્જીદો ઔર દીની મરકઝોંમે ઐસે ઉલ્માકી જરૂરતકી માંગ બઢતી જા રહી હૈ જો દીની ઈલ્મ કી મહારતકે સાથ સાથ અંગ્રેજી ભી જાનતે હો તાકે વહાં કે મુસલમાનોંકી દીની જરૂરીયાત પુરી કર સકે.

રાકીમુલ હુરૂફ (મૌલાના મોહંમદ તકી ઉસ્માની) કો ઐસે બહોતસે મુલ્કોંમે જાનેકા ઈત્તેફાક હુઆ હૈ. ઔર યહાં રહતે હુએ ભી શાયદ કોઈ મહીના ખાલી ગુજરતા હો જીસ્મે વહાં સે અંગ્રેજી જાનને વાલે ઉલ્માકી માંગ ન આતી હો.

લેકીન ઐસે સહી ફીઃ ઔર મજબુત ઉલ્માકી તાઅદાદ હમારે દરમ્યાન આદેમેં નમકકે બરાબર ભી નહીં જો અંગ્રેજી જાનતે હો ઈસલીયે ઉન તમામ મુકામો પર વો લોગ પહોંચ રહે હૈ જો અંગ્રેજી બેશક જાનતે હૈ. લેકીન યા

તો ઈન્કી દીની માલુમાત બગૈર સોચ સમજ કી હૈ, યા ઉન્કે ઉસુલ કી બુનિયાદ તરહ તરહ કી ગલત ફેહમીયો પર હૈ.

મજકુર મુલકોમેં મુસલમાનોકો અપને દીનકી હીફાજતકે લીયે અંગ્રેજી ઝબાનમેં બહુત ઝયાદા દીની લિદ્રેચરકી જરૂર હૈ લેકીન હાલ યે હૈ કે અંગ્રેજી મે કુર્આન મજહૂદ કી કોઈ તફસીર ઐસી મૌજુદ નહી હૈ જીસકે બારેમે આંખ બંધ કરકે લોગોમેં ઈસ્કે મુતાલેકા મશવરા દીયા જા સકે. ઈસી તરહ રોઝાનાકે દીની ઔર ફીકહી મસાઈલ કી કોઈ ઐસી મુસ્તનદ કિતાબ અબતક તાલીફ નહી હુઈ જો ઈન લોગો કો દીન કી તાલીમાત સે અચ્છી તરહ વાકિફ કરા સકે. ઈસ વકત યા તો ગીનતી કી કીતાબો કે તરજુમે હૈ. જીન્કી સેહતકી ભી કોઈ જમાનત નહી યા ફીર એહલે બાતીલકા તૈયાર કીયા હુઆ લિદ્રેચર હૈ. જીસકો લોગ પઢનેકે લીયે મજબુર હૈ. ઈન મુસલમાનો કો દીનકી તાલીમાત સે વાકિફ કરાના ઔર ઉન્કે દીન ઈમાનકી હીફાઝત ઉલ્માહીકે ફરાઈઝમે દાખિલ હૈ જો અંગ્રેજી ઝબાનકે બગૈર મુશ્કીન નહી.

૧૧. જદીદ (આધુનિક) તા'લીમ કી જરૂરત :-

તા'લીમે જદીદ કો હાસિલ કરને સે પહેલે ઈસ્લામ કે અકાઈદ ઔર અહકામ કા ઈલ્મ હાસિલ કરો. ઔર ઉલ્મા કી સૌહબત મેં બેઠો. છુટ્ટી કે ઝમાને મેં કુછ દીનો કે લીયે ઉન્કો બુર્જુગાને દીન કે પાસ ભેજા કરો. ઔર ફુરસદ કે અવકાત મેં ઉન્કો ઉલ્મા એ શરીઅતકી કિતાબેં પઢને કી તાકીદ કરો. ઔર ગૈર ઉલ્માકી કિતાબેં દેખને સે મના કરો.

(ઈર્શાદાતે હકીમુલ ઉમ્મત- ૨૩૮)

મોજુદા દૌર મેં દુન્યવી ઔર ટેકનોલોજી ઉલુમ હાસિલ કરના ભી જરૂરી હૈ. ઔર દુન્યવી મૈદાનો મેં આગે બઢના યે વકત કા તકાજી હૈ. ઈસ્લામ કી તાલીમ જીંદગી કે હર શોબે મેં હોની ચાહીયે. જીંદગી કા કોઈ શોબા ઐસા બાકી ન રહે જીસમેં ઈસ્લામી તાલીમ કી ઝલક નજર ન આયે. ઈસ્લામ શીર્ફ મદ્રસો મસ્જીદો કી હદો તક મેહદુદ નહી હૈ. બલકે જીંદગી કે હર મૈદાનમેં ઉસ્કી રોશન હિદાયાત મૌજુદ હૈ. ઈસ્લામ નામ હૈ. "મુકમલ નિઝામે હયાત" કા જો કુર્આન ઔર હદીસ મેં બયાન કિયા ગયા હૈ યાહે ઉસ્કા તઅલુક અકાઈદ સે યા ઈબાદાત સે હો. યા મામલાત ઔર મુઆશિરત સે હો. યા હુકુમત ઔર સિયાસત સે હો. યા તિજરત ઔર કારીગરી સે હો. ઈસ્લામ પુરે નિઝામેં હયાત કો હાવી હૈ.

આજ કલ બહોત સે લોગ મામલાત ઔર મુઆશિરત કે અહકામ કો દીન કા મામલા નહી સમજતે ઔર યે ગફલત રોજ બરોજ આમ હો રહી હૈ. હુકુક ઔર મામલાત ઔર ખાસ કરકે હુકુકે મુઆશિરત (રેહન સેહન) સે

બીલકુલ બેગાના (અજનબી પના) હે. ઓર એસા માલુમ હોતા હે કે વો લોગ ઈન ઈસ્લામી અહકામ કો ઈસ્લામ કે અહકામ હી નહી સમજતે ઓર ઉસ્કો માલુમ કરને ઓર સીખનેકા એહતેમામ ભી નહી કરતે ઓર ન ઈસ પર અમલ કરને કી કોશીષ કરતે હે.

દીન દુનિયાસે જુદા નહી હે. બલકે દુનિયા હી મેં દીન હે. ઓર દુનિયા કે આમાલ પર હી આબિરત કી બુન્યાદ રખી ગઈ હે. ઈસ્લામ મેં દીન ઓર દુનિયાકી હેસીયત દુશ્મન કી નહી બલકે દો દોસ્ત કી હે. શર્ત યે હે કે દુનિયાકો ઈસ્લામી તાલીમ ઓર હિદાયત કે મુતાબિક હાસિલ કી જાયે. ઓર દુન્યવી મૈદાનો મેં તરકકી કરકે ઈસ્લામ ઓર મુસલમાનોં કે નામ કો રોશન કીયા જાયે.

આજ કે દૌર મેં સાયન્સ ઓર ટેકનોલોજી કે મૈદાન મેં મુસલમાનોં કો ઝયાદા આગે બઢના ચાહીયે. ઓર તરકકી કે હર શોબે મેં દુસરોં સે પીછે ન રહના ચાહીયે.

માજી (ભુતકાળ) મેં મુસલમાનોં ને હૈરત અંગેઝ તરકકી કી હે. દુનિયાકે તમામ શોબોમેં મુસલમાનોં ને સરદારી ઓર રેહનુમાઈ કી હે.

ઈસલીયે ઈસ વકત ભી મુસલમાન અપની ઔલાદ કો તાલીમ ઓર અખ્લાક ઓર ટેકનોલોજી કે ઉલુમ સે આરાસ્ત કરે. તરકકી કે મૈદાનો મેં લાયે ઓર કારીગરી ઓર ફનકારી મેં આગે બઢાયે ઓર એહસાસે કમતરી ઓર બુઝદીલી કે દામન કો છોડકર ગૈરત ઓર હિમ્મતસે અપની તા'લીમી કમઝોરીયોં કો દુર કરે. અપની તા'લીમી કમઝોરીયોં કો હુકુમત કી ના ઈન્સાફી સમજકર હાથ પર હાથ રખકર બેઠ જાના ઓર કુછ ન કરના યે હમારી ગૈયરત કે બિલકુલ ખિલાફ હે. ખુદ ઉઠના પડેગા ઓર આગે બઢના હોગા. બેદાર હોના પડેગા. ગફલત કે પદોં કો હટાના હોગા. ઓર એહસાસે કમતરી ઓર પસ્ત હિમ્મતી કો ઓર સુસ્તી કે ફંદે કો ગલે સે નિકાલના હોગા. અલ્લાહતઆલા કા ઈર્શાદ હે.

إِنَّ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا أَمَّا بِأَنفُسِهِمْ (پ ૧૩. ૧૮)

મઝહબે ઈસ્લામ દુન્યવી તરકકીયોં સે મના નહી કરતા. બલકે આગે બઢ ને ઓર તરકકી કરને કી દઅવત દેતા હે. ઓર જીંદગી કે શોબેમેં તરકકી કરને કો મેહબુબ રખતા હે. આજ કે દૌર મેં અગર મિલ્લતકો હાફીઝ, આલીમ, કારી, મુફતી, ઓર શૈખુલ હદીથ કી જરૂરત હે. તો પ્રોફેસર, એન્જીનીયર, ડૉક્ટર, વકીલ, ઓર પાયલોટ ઓર જરનૈલ કી ભી જરૂરત હે. તાકે મિલ્લતકા કોઈ ફર્દ દુસરોં સે પીછે ન રહે. ઓર દરબદર ભટક કર મોહતાજી જાહીર ન કરે. મઝહબે ઈસ્લામ જરૂરત કી તમામ ઝબાનોં કો

ચાહે વો અંગ્રેજ હો યા હિન્દી યા ઔર કોઈ ઝબાન હો ઉસ્કા ઈલ્મ હાસિલ કરને સે નહી રોકતા.

અંગ્રેજ ઝબાન ઔર દુસરે ઝદીદ ઉલુમ કી તાલીમ દીન કી ખિદમત કે લીયે ઔર ઈસ્લામ કા સહી પૈગામ દુસરી કોમોં તક પહોંચાને કે લીયે બેહદ જરૂરી હૈ.

આજ ઈસ્લામ ઔર મુસ્લમાનો કે ખિલાફ કીત્ને વિદ્રેચર ઔર મિડીયા ઈસ્તીમાલ હો રહે હૈ. બાતિલ તાકતે ઈસ્લામ કે પીછે કીસ કદર સર ગરમ હૈ. ઔર સબ અંગ્રેજ ઝબાન મેં હૈ. ઈસલીયે ઉસ્કો સમજના ઔર ઈસ્લામ કે ખિલાફ ચલનેવાલી સ્કીમોં કો દફા કરને કે લીયે ઈન ઝબાનોં કો જાનના સીખના ઔર સમજના જરૂરી હૈ.

બુર્જુગો ઔર અલ્લાહવાલો કી મહેનત ઔર કુર્બાનીયોં કે નતીજે મેં તબ્લીગી જમાત સારે આલમ મેં કામ કર રહી હૈ. ઔર દઅવત ઔર તબ્લીગ કા કામ દુનિયા કે હર કોને મેં પહોંચ ગયા હૈ, પુરા આલમ ઉસ્કે ફાયદે કો તસ્લીમ કર ચુકા હૈ. ઔર ઉસ્કે અસરાર ઔર ફાયદે લોગોં કી જાંદગીયો મેં જાહીર હો રહે હૈ. ઈસ કામકો આલમ મેં સહી નહેજ પર પહોંચાને કે લીયે જદીદ તાલીમ કી બેહદ જરૂરત હૈ.

અગર તબ્લીગી જમાઅતે અંગ્રેજો કે મુલ્કો મેં જાયે ઔર બડી રકમ ખર્ચ કર કરકે લંબા સફર કરકે વહાં પહોંચે. ઔર જમાઅત કે સાથી અંગ્રેજ ઝબાનસે વાકીફ ન હો તો ન અપની કેહ સકતે હૈ. ન ઉન્કી સમજ સકતે હૈ. તો તબ્લીગ ઔર દઅવત કે ફરાઈઝ કીસ તરહ અજામ પા સકતે હૈ ? યે સફર પુરે તૌરપર કામ્યાબ ન હોગા કામ્યાબી જબહી મીલેગી જબ કે ઈન્કી ઝબાનસે વાકીફ હો જાન્સે ઉન્કી ઝબાન મેં દઅવત દી જાયે. તો હી દઅવત ઔર તબ્લીગ કા ફાયદા હો સકતા હૈ. આજ ઈસ બાત કી જરૂરત હૈ કે પદે લીખે ઔર રોશન ખ્યાલ લોગોં કો ઈસ્લામ પે ખર્ચ કીયે જાયે. ઔર ઉસ્મે કામ્યાબી કે લીયે જદીદ ઉલુમ કી જરૂરત હૈ. મુસલમાન આગે બદે.

(ખુલ્લાતે મગીસી, ૧૩૮)

★ અસલ હકીકત :

જબ આમ લોગોંસે દીની તાલીમ ઔર તરબિયત કી બાત કી જાતી હે. તો ઈસ્કા મતલબ યે નિકાલતે હૈ કે ઉલ્માએ કિરામ એડવાન્સ એડ્યુકેશન (ઉલુમે અસ્તીયા) કી મુખાલિફત કર રહે હૈ. ઔર વો યે ચાહતે હૈ કે બચ્ચે ઈસ્લામી તાલીમ હાસિલ કરકે તંગી મેં જાંદગી ગુજાર દે. કોઈ કેહતા હૈ કે યે ઉલ્મા કૌમકે નૌનિહાલોં કો દુસરી કોમોં કે મુકાબલે મેં બેકાર જાહીલ

ઔર બુઝદોલી કા શિકાર બનાના ચાહતે હૈ. ઈસ કીસમકી બાર્તો સિર્ફ ઈલ્લામ કી હૈસિયત રખતી હૈ. હમારા હરગીઝ યે મક્સદ નહી હે હમારે બચ્ચે ઔર નવજવાન કીસી ઉચી ડ્રીગી ઔર મન્સબ (પદવી) કે માલીક ન બને. કોલેજ ઔર યુનિર્વિસિટીયો મેં તાલીમ હાસિલ ન કરે. ઔર આજકી સાયન્સી દુનિયામેં પીછે રહે.

બલ્કે હમારા મક્સદ તો સિર્ફ યે હૈ કે વો ભી દુન્યવી તરકકી ઔર મન્સબ મેં આગે બઢને કે સાથ વો એક સચ્ચે મુસલમાનકી હૈસિયત સે જીંદગી ગુજારે. વો તાજીર બાદમેં હો, પહેલે મુસલમાન હો, ડૉક્ટર, એન્જનીયર ઔર સિયાસદતા હોને કે સાથ સાથ વો સચ્ચા મુસલમાન ભી હો. હલાલ હરામકી તમીઝ કરતા હો. શરીઅત ખિલાફ હરકતોં સે બચતે હો. આખિરત કી જીંદગી પર ચકીન રખતે હો. અપને રબકો રાજી કરનેકી કોશીષમેં લગે રહેતે હો.

અકબર અલ્લાબાદીને ક્યા ખુબ કહા હૈ.

"તુમ શોક સે કાલીજ મેં પઢો પાર્ક મેં રુલો,
જીઝલ હૈ ગુબ્બારોં મેં ઉડો ચર્ખકો રુલો."

પર એક સુખન બંદએ આજીઝકી રહે યાદ,
અલ્લાહ ઔર અપની હકીકતકો ન ભુલો.

મતલબ : ચર્ખ - હીડોળો, હીચકો, ગુબ્બારા - બલુન, વાયુયાન

આજ ઈસાઈ મિશનરી સ્કુલો મેં મુસ્લિમ બચ્ચોં કી ભરમાર દીખાઈ દેતી હૈ. જહાં બચ્ચોં કે માસુમ ઝેહનમેં ઈસ્લામકે બારે મેં શક શુબે પૈદા કીયે જાતે હે. ઈસ્લામી અખ્લાક કો પુરાની ચીઝોં બતાકર ઉસસે દુર રહને કી તાકીદ કી જાતી હૈ. જીસ્કા નતીજા યે હોતા હૈ કે મુસ્લિમ ઘરોમેં જન્મ લેનેવાલે બચ્ચે ઈન તાલીમગાહોં સે અલ્લાહકે બાગી બનકર નિકલતે હૈ. વો સિર્ફ નામકા મુસલમાન હોતા હે.

★ વકતકી અહમ જરૂરત :

મુસલમાનો કા માલદાર તબ્કા દિખલાવે ઔર નામ રોશન કરનેકે બહાને બડી બડી રકમેં પાની કી તરહ બહા દેતા હૈ. ઔર અલ્લાહકી નેઅમતોંકા બેકાર ઔર ફુલુલ ખર્ચ કરનેકા મુજરીમ બનતા હૈ. અગર વો અલ્લાહકી દી હુદી દૌલતકા કુછ હિસ્સા કૌમકી ભલાઈ પર ખર્ચ કરે ઔર એહલે ઈલમ ઔર પઢેલીખે હઝરાતસે તઅલ્લુક પૈદા કરકે નીચે લીખી ગઈ તીન બાતોં પર ધ્યાન દે તો (ઈ.અ.) આગે આનેવાલી નસલકા ઝેહની ઈરતીદાદ (ગલતસોચ) સે બચાના આસાન હોગા.

(૧) મુસ્લીમ નર્સરી સ્કુલ (૨) મુસ્લિમ ઈન્ટર કલેજ (૩) મુસ્લિમ

ડ્રોગી કોલેજ, હર બડે શેહરમે ખીલે જાયે. હિંદુસ્તાનકે બહોત સે સુબોં મે ઈસ તરહકી તા'લીમ ગાહે ખોલ રખી હૈ. ઔર અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ઉસ્કે બેહતર નતીજો સે ઉમ્મત ફાયદા ઉઠા રહી હૈ.

★ તરકકી કા રાઝ :-

જદીદ તાલીમ ઔર ઈસ્લામી તાલીમ કે દરમ્યાન જો દુરી પાઈ જાતી હૈ. ઉસ્કા ખતરનાક નતીજા યે નિકલતા હૈ કે જદીદ તાલીમ યાફતા નવજવાન ઈસ્લામકી હર ચીઝ ઔર હુકુમ કો અકલ કે રંગ મે સમજના ઔર દેખના ચાહતા હૈ. વો સાયન્સ ઔર અકલ કે મેઅયાર પર જો ચીઝ ન ઉતરતી હો ઉસ્કો કબુલ કરને કે લીયે તૈયાર નહી ચાહે વો કત્ની હી ઠોસ હકીકત વાલી કયું ન હો. અકબર અલ્હાબાદી ને કયાં ખુબ કહાં.

કયું કર ખુદાકે અર્શ કે કાઈલ હો યે અઝીઝ

જુગરાફીયા મે ઉન્હે અર્શકા નકશા નહી મિલા.

મતલબ : જુગરાફીયા:-ભૂગોળ

ઈધર દીની તા'લીમ યાફતા હઝરાત દુન્યવી તા'લીમ સે નાવાકીફ ઔર દુર હોને કી વજહસે દુન્યવી તાલીમ લેનેવાલોં કો ઈસ્લામી તાલીમ સે વાકીફ કરાને મેં નાકામ નજર આતે હૈ. કાશ! કે હમ દીની તાલીમ કે સાથ જરૂરત કે મુતાબીક સાયન્સ, જુગરાફીયા, તારીખ વગેરહ કે ઉલુમ કો ઝેરે મુતાલા રખતે તો દીની દઅવત ઔર ઈસ્લામી તા'લીમકો આમ કરને મેં અચ્છા નતીજા સામને આતા. (ફીક અંગેઝ તકરીરે : ૧૬૨)

દુનિયામે ઈન્સાનોકી જીંદગી ઈઝઝત ઔર સફુન ઔર ચેનવાલી બને. ઔર અપની સલાહીયતોકા સહી ઈસ્તેમાલ કરકે તરકકીયાં હાંસિલ કર સકે. ઉસ્કા હલ સિફ દીની દુન્યવી તાલીમ હૈ. મુસલમાન આગે આયે ઔર તાલીમમે દીલચસ્પી લે. ઔર અપની નસ્લ કો દીની ઔર દુન્યવી ઉલુમ સે આરાસ્તા કરે.

અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! આજ મદારિસે ઈસ્લામીયહ ઔર દીની મરાકીઝ બહોત અચ્છા ઔર ફાયદામંદ કિરદાર અદા કર રહે હૈ. યહી તરકકીયાં હાંસિલ કરનેકા સહી ઈલાજ હૈ. ઈસ દીને હનીફ કે હલકોં કી તરકકી ઔર નિભાવમે દામે-દીરહમે સખુને મદદ કરના ઈસ દૌરમે ઐન સવાબ હૈ. ઔર બડી જરૂરત હૈ.

દુનિયાકે મુલકોમે હિંદુસ્તાન અપની શાનકા એક નિરાલા મુલક હૈ. મુખ્તલીફ મઝહબકે લોગ યહાં જીંદગી બસર કરતે હૈ. હર રંગ ઔર નસલકા

આદમી ઈસ મુલકમાં મૌજુદ છે. અપને અપને દીન ઔર મઝહબકી ઈશાઅત ઔર તાલીમ ઔર વ તબ્લીગમાં મશગુલ છે. હિંદુસ્તાન સરાસર મઝહબી મુલક છે. હિંદુસ્તાન કા કોઈ દૌર તાલીમી મઝહબી સરગરમીયો સે ખાલી નહી રહ્યા.

મદારિસે ઈસ્લામીયહ એસે ઉલમા ઔર ફાઝીલ ઔર નેક ઈન્સાન તૈયાર કરે જો અપને અમલ ઔર અચ્છે કિરદાર સે પુરે મુઆશરે (સમાજ)માં એહતિરામકે લાયક બને. ઔર ઈસ્લામકી ઈશાઅતકા ઝરીયા બને. ઈલ્મે દીનકે લિહાઝસે સમાજકી જરૂરીયાતસે વાકીફ હો. ઔર દીનકી હિફાઝતકા કામ અંજામ દે.

આજ કે બદલતે હુએ હાલાતમાં દુન્યવી તાલીમકે મૈદાનમાં ભી આગે બઢ નેકી જરૂરત છે. કૌમ ઔર મિલ્લતકો એસે ઈન્સાનો કી જરૂરત છે. જો ઉસ્કે દુઃખ દર્દમાં કામ આ સકે.

આજ હોશિયાર ડૉક્ટરો ઔર માહીર એન્જનીયરો ઔર કાનૂનદાનો (વકીલો) કી જરૂરત છે. જો આમ ઈન્સાનો ઔર અપની કૌમકી નિખાલસ ખિદમતકે ઝરીયે દીન—દુન્યાકા ફાયદા હાંસિલ કરે. ઔર કૌમકી તરકકી કી રાહમાં રહેબરી કર સકે.

ઈસ નેક મકસદમે અપને બચ્ચોંકો (દીની મિઝાજ) માં કાઈમ રખતે હુએ આગે બઢાને માં અપની ઔર અપને બડોંકી નિગરાની ઔર સરપરસ્તી બહોત જરૂરી છે. આગે ચલકર ઉસ્કે બડે મુફીદ નતીજે નિકલતે છે. અગર આપકો યા બચ્ચોંકો દીની દુન્યવી તાલીમ હાંસિલ કરનેમાં કોઈ રૂકાવટ યા પરેશાની હો તો અપને બડોં કે પાસ જાકર ઉસ્કા હલ જરૂર નિકાલે માયુસ હોકર તાલીમકે અહમ મુફીદ કામોંકો હાથસે ન જાને દે.

દીની દુન્યવી હાસિલ કરને કે લીયે મદ્રસા ઈશાઅતુલઉલુમ અકકલકુવા, જી.નંદુરબાર (મહારાષ્ટ્ર) માં ભી ઉમ્દા નિઝામ છે. આલીમ ફાઝિલ કી તકમીલ કા તા'લીમી નિઝામ દારૂલ ઉલુમ માં છે. ઉસ્કે અલાવા અલગ સે દુન્યવી તાલીમ કે શૌબે ભી જારી છે. જુસ્કા એલાન " બયાને મુસ્તુફા " (માસીક. જુલાઈ ૨૦૦૦) છપા છે. વો યહાં પેશ કીયા જાતા છે.

દુનિયા કે મઆત કો અપની જીંદગી કા મકસદ બનાના એહલે ઈલ્મકા કામ નહી એહલે ઈલ્મકી નજર હંમેશા આખેરતકે હંમેશા ફાયદે પર રેહતી છે દુનિયા કે સામાન કો બ કદરે જરૂરત હાસિલ કરતે છે. ઔર ઉસે કનાઅત કરતે છે.

(મ.કુ.—૬/૬૬૭)

જામિયાહુ યાંઈ. ટી. યાંઈ. કોલેજ

૧લી ઓગષ્ટ-૨૦૦૦ થી શરૂ થતાં સંત્રમાં એડમીશન લેવા માંગતા ઉમેદવારો માટે

નં	ટ્રેડ નું નામ	તાલીમ મુદત	શૈક્ષણિક લાયકાત	સંસ્થા ધ્વારા તાલીમ દરમ્યાન શીખવાડવામાં આવતી તાલીમી વિગત	મોડીમ
૧.	કોમ્પ્યુટર ઓપરેટર એન્ડ પ્રોગ્રામીંગ આસીસ્ટન્ટ (COPA)	૧ વર્ષ	H.S.C. પાસ	કોમ્પ્યુટર ઓપરેટર અને પ્રોગ્રામીંગ અને પ્રોગ્રામો કોર્ષ મુજબ શીખવાડવામાં આવે છે.	મોડીમ
૨.	મોટર મીકેનિકલ વ્હીકલ (M.M.V.)	૨ વર્ષ	S.S.C. પાસ	નાની મોટી તમામ પેટ્રોલ તંથા ડીઝલ ગાડીઓનું રીપેરીંગ કામ તથા ડ્રાઈવીંગ શીખવાડવામાં આવે છે.	
૩.	ઈલેક્ટ્રીશન	૨ વર્ષ	S.S.C. પાસ	ઈલેક્ટ્રીક મોટરોનું વાઈન્ડીંગ તથા લાઈટ ફીટીંગ કોર્ષ મુજબ શીખવાડવામાં આવે છે.	
૪.	ફીટર	૨ વર્ષ	S.S.C. પાસ	ફાઈલીંગ કરી લેથ મશીન ઉપર કોઈપણ મશીનના પાર્ટ બનાવવાની કામગીરી કોર્ષ મુજબ શીખવાડવામાં આવે છે.	
૫.	વેલ્ડર	૧ વર્ષ	S.S.C. પાસ	ઈલેક્ટ્રીક ગેસ, આર્ક, ટીંગ એન્ડ મીંગ વિગેરે દરેક પ્રકારનું વેલ્ડીંગ કામ કોર્ષ મુજબ શીખવાડવામાં આવે છે.	
૬.	પ્લમ્બર	૧ વર્ષ	S.S.C. પાસ	ટ્રેનેજ લાઈન તથા પાઈપલાઈન વિગેરે કોર્ષ મુજબ શીખવાડવામાં આવે છે.	

ઉપરોક્ત ટ્રેડો સેન્ટ્રલ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઈન્ડિયાની પરવાનગી મુજબ ચાલતા હોવાથી કોઈપણ રાજ્યના વિદ્યાર્થીઓ તાલીમ લઈ શકે છે. હાલમાં ભરૂચ, સુરત, વલસાડ, વડોદરા જિલ્લાના વિદ્યાર્થીઓ તા'લીમ લઈ રહ્યા છે. તદઉપરાંત જામેઅહમાં લોજીંગ અને બોર્ડીંગની સડગડ સાથે તાલીમ આપવામાં આવે છે.

હાલમાં કુલ ૧૫૭ વિદ્યાર્થીઓ તાલીમ લઈ રહ્યા છે. જેમની લોજીંગ એન્ડ બોર્ડીંગની સંપૂર્ણ જવાબદારી જામિઅહ અદા કરે છે. તેમજ જામિઅહમાં પાંચ ટાઈમની નમાઝની પાબંદી તથા ફરજિયાત એક કલાક દીની તાલીમ આપવામાં આવે છે.

H.C. ૫છી જામિઆ B.U.M.S. તિબ્બીયા કોલેજ

S.S.C. ૫છી જામિઆ પોલી ટેકનિકમાં ડીપ્લોમા કોર્સ:-

કોમ્પ્યુટર, એન્જિનિયરીંગ, ઈલેક્ટ્રોનિક એન્જિનિયરીંગ,

ભાવિ પ્રોગ્રામ :- ફાર્મર કોલેજ, એમ.ડી. કોલેજ, બી.એડ. કોલેજ
જનાબ- પ્રિન્સીપાલ સાહેબ, જામિઅહ આઈ.ટી.આઈ. કોલેજ
મું.પો. અકકલકુવા - ૪૨૫ ૪૧૫ જી. નંદુરબાર (મહારાષ્ટ્ર)
ફોન : (૦૨૫૬૭) (ઓ.) ૫૨૩૨૬ (ઘર) ૫૨૩૮૩

★ ગરીબી ઔર જહાલત :

ગરીબી ઔર જહાલત એક દુસરે કે હકમે ઈલલતો મઅલૂલ
(નિમિતકારણ) કા દરજ રખતી હૈ. જો મુલક તરકકી હાસિલ કરને કી તરફ
દોડ લગા રહે હૈ. ઉન્કે બારેમેં એક દાનિશવર કા કૌલ હૈ.

they are poor, because they are poor,

યાની ક્યુંકે વો ગરીબ હૈ. ઈસલીયે વો ગરીબ હૈ.

ઈન દાનિશવરોંકા ખ્યાલ હૈ કે ગરીબી એક મન્હુસ ચકકર હૈ. ઈસ્મેં એક
દફા કોઈ ફસ જાયે તો ફીર ખુદ ઈસસે નિકલના મુશ્કીલ હોતા હૈ. ઈસી
ફીલોસોફી કી બુન્યાદ પર યે દાનિશવર ગરીબ મુલકો કે લીયે તરકકીવાલે
મુલકોસે મદદ લેના (કર્જલેના) જરૂરી કરાર દેતે હૈ. ઉન્કે ખ્યાલમેં ગરીબ
મુલકોમેં પાઈજનેવાલી જહાલત કી વજહ વહાં કી ગરીબી હૈ.

મગર ઈસ્કે ખિલાફ દાનિશવરોંકી એક જમાઅત કા યે ખ્યાલ હૈ કે
ઈલ્મીપસ્માન્દગી (જહાલત) મઆશી પસ્માન્દી (ગરીબી) કા સબબ બનતી
હૈ. ઔર યહી બાત હકીકત મેં ઝયાદા સચ્ચાઈ કે કરીબ હૈ.

ક્યુંકે યુરોપને પીછલે તીનસે સાલોમેં જો તરકકી કી હૈ. ઈસ્કી વજહ
ઈલ્મીતરકકી હૈ. સાયન્સ ઔર ટેકનોલોજીને ઈન્કો દૌલતમંદ ઔર ખુશહાલ
બનાદીયા હૈ.

એક સર્વે કે મુતાબિક ૫૪ મુસ્લિમ મુલકોં કી સાલાના કૌમી પૈદાવાર કા
અંદાઝ ૨૪૦૦ અરબ ડૉલર હૈ. ઈસ્મે મલેશિયા ઔર ઈન્ડોનેશીયા કે અલાવા
તેલ પૈદા કરનેવાલે મુસ્લિમ મુલકોંકી પૈદાવાર ભી શામિલ હૈ. મગર યુરોપ
કે સિર્ફ એક મુલક ફ્રાન્સ કી સાલાના કૌમી પૈદાવાર ૨૭૦૦ અરબ ડૉલર કે
લગભગ હૈ. જાપાનકી (G.P.D.) કા અંદાઝ ૫૪૦૦ અરબ ડૉલરકે બરાબર
હૈ. ઈસ સર્વે મેં અમેરીકા કે આઅદાદ (આંકડે) નહી બતાયે ગયે યે લેકીન
અંદાઝ હૈ કે ઉસ્કી કૌમી પૈદાવાર ૮૦૦૦ અરબ ડૉલર કે બરાબર હૈ.

અમેરીકા કે પાસ સમંદરી જહાઝ સેકડોંકી તાઅદાદ મેં હૈ. F-16 લડાઈ
જહાઝ કી કિંમત ૫૦ કરોડ રૂપિયે સે ઝયાદા હૈ. પાકીસ્તાન જૈસે ખેતી
કરનેવાલે મુલક કપાસકી લાખોં ગાંઢે બેચકરભી એક F-16 બડી મુશ્કીલસે
ખરીદ સકતે હૈ. મશીની ચીજોં ઓર ખેતી કી પૈદાવાર કી ચીજોં મે ઈત્ને બડે
ફર્ક કી વજહસે તરકકી યાફતા મુલક ગરીબ મુલકકો અપની બની હુઈ ચીજોં
તો બેચના ચાહતા હૈ. મગર ઉન્કો ટેકનોલોજી દેનેકો તૈયાર નહી હૈ.

ટેકનોલોજીકી યે બરતરી અસલમેં મગરીબી (પશ્ચિમી) મુલકોં કી પુરી દુનિયા પર કિયાદત (નેતાગીરી) કરનેકા અસલ રાજ હૈ મુસ્લિમ મુલકોમેં સાયન્સી તરકકીકા મૈઅયાર બેહદ પસ્ત હૈ તેલ પૈદા કરનેવાલે મુસ્લિમ મુલક તેલકી અરબો, ખરબો, ડાલિરકી આમદની મગરીબી મુલકોસે જરૂરતકી ચીઝે મંગવાનેમે ખર્ચકર દેતે હૈ દૌલતકી રેલપેલને ઉન્હે તહકીકસે બેખબર ઓર બે પરવા કર રખા હૈ. ઉન્હોને સાયન્સી તહકીક કે લીએ તર્જુબા ગાહોં ઓર લેબોરેટરીઝ કા નેટવર્ક કાયમ કરને મેં કીસી કીસમકી દીલ ચસ્પી કા મામલા નહી કીયા. અગર ખુદા ન કરે કુછ અરસે કે બાદ ઈન મુલકો સે તેલ નિકલના બંદ હો જાયે તો ઉન્કે લીયે મોજુદા તરકકી કી સતહ (લેવલ) કો બાકી રખના મુશ્કીલ હોગા.

અરબમુલક જીસ કદર સરમાયા યુરોપી મુલકોસે ચીઝોંકો મંગાને (Export) પર ખર્ચ કરતે હૈ. ઉસ્કા ઉશરે અશીર યાની (૧૦૦)વાં હીસ્સા ભી તહકીક પર ખર્ચ કરે યા ઈસ્કા એક મામુલી હિસ્સાભી ગરીબ મુસ્લિમ મુલકોકી માલી ઈમ્દાદ કે તૌરપર ખાસ કરે તો ન સિર્ફ આલમે ઈસ્લામ સાયન્સ ઓર ટેકનોલોજી કે મૈદાન મેં યુરોપ સે આંખ મીલા સક્તા હૈ. બલકે આલમે ઈસ્લામ કે બાઝ ઇલાકો કી બદતરીન ગરીબી ઓર મઆશી મસાઈલ મેં ભી થોડી બહોત કમી લાપી જા સક્તી હૈ. ટેકનોલોજી કે મૈદાનમે ખુદ કફાલત (અપની જીમ્મેદારી) ભી એક જબર દસ્ત ચેલે-જા હૈ. જો ઉમ્મતે મુસ્લિમહ કો દર પેશ હૈ.

(અલફુરકાન: ડીસે. ૨૦૦૦)

★ ઉચી (TOP) જગહ ખાલી હૈ. :

કુછ મુસ્લીમ નવજવાન બેઠે હુએ આપસ મેં બાતે કર રહે ચે હરએક માહોલકી શિકાયત કર રહા થા. દાખલે નહી હોતે, મુલાઝીમત (સર્વિસ) નહી મિલતી. કામ નહી મિલતા વગેરેહ ઝયાદા ઉમરવાલા તર્જુબે કાર આદમી ભી મજલીસમે બૈઠા હુઆ થા, વો ખામોશી સે સબકી બાતે સુન રહા થા. આખીરમે ઉસને કહાં : આપ લોગોકી શિકાયતે બિલકુલ બેજા (બેકાર) હૈ. આપ વહાં જગા દુઢ રહે હૈ જહાં જગા હી ભરી હુઈ હૈ. ઓર જહાં જગા ખાલી હૈ વહાં પહુંચનેકી કોશીષ નહી કરતે. આપ લોગ ઉચી વિયાક્ત (લાયક્ત) પૈદા કીજીયે ફીર આપકે લીયે માયુસીકા કોઈ સવાલ નહી હોગા. ક્યુંકી આમ જગહે અગર ચે ભરી હુઈ હૈ મગર ટોપ (Top) કી જગહ હર તરફ ખાલી હૈ.

ઈમ્તીયાઝ (વિશિષતા) કામ્યાબીકા રાજ હૈ. આપ તાલિબેઈલમ હો યા તાજીર, આપ વકીલ હો યા ડોકટર, આપ ચાહે જીસ મૈદાનમે ભી હો અપને અંદર ઈમ્તીયાઝ (વિશેષતા) પૈદા કરનેકી કોશીષ કીજીયે. આપ યકીનન કામ્યાબ રહેગે. અગર આપ ચુહા પકડનેકા અચ્છા પિંજરા હી બનાન જાનતે હો તો લોગ ખુદ આપકા દરવાજા ખીટ ખીટાના શરૂ કર દેગે. લોગોકી

ગલતી યે હૈ કે જસ કિસમકે પીજરે બાઝારમે ભરે હુએ હૈ ઈસી કિસમ કા એક ઔર પીજરા બનાકર બઝારમે બેઠ જાતે હૈ ઔર ફીર શિકાયત કરતે હૈ કે હમારા પીજરા બીકતા નહી. અગર આપ મહેનત કરે ઔર અપને દીમાગકો ઈસ્તેમાલ કરકે ઈમ્તિયાજ (ખુબીયોવાલા) પીજરા બનાયે તો યકીનન લોગ ઉસ્કો ખરીદને કે લીયે ટૂટ પડેગે.

હર માહોલ મેં હમે તંગ નજરી ઔર તઅસ્સુબ મોજુદ હોતા હૈ. યે બિલકુલ ફીતરી (કુદરતી) બાત હૈ. મગર તઅસ્સુબ ઔર તંગ નજરી કી એક હદ હૈ. અગર આપ ઉસ હદકો પાર કર જાયે તો તઅસ્સુબ ઔર તંગ નજરી હો કરબી આપકો કોઈ નુકશાન નહી પહોચાયેગા. આપકે નંબર ૪૫% હૈ. ઔર આપકે હરીફ કે ૪૦ % હૈ. તો મુશ્કીન હૈ કે તઅસ્સુબ સે આપ કો ન લીયા જાયે. લેકીન અગર એસા હો કે હરીફ કે નંબર ૪૦ % હૈ. ઔર આપકે ૮૦ % હૈ. તો ફીર તઅસ્સુબ ઔર તંગ નજરી કી તમામ દીવારે ગીર જાયેગી. ઔર યકીની તૌર પર આપ અપને હરીફ કે મુકાબલે મેં કામ્યાબ રહેગે.

મામુલી જગાએ ભરી હુઈ હૈ મગર TOP કી જગહ ખાલી હૈ. ફીર આપ કયું ઈસ ખાલી જગહ પર પહોંચને કી કોશીષ નહી કરતે ? જો અબ ભી આપ કા ઈન્તજાર કર રહી હૈ. અગર આપ દુસરો સે ઝયાદા મહેનત કરે ઔર આપ દુસરો સે ઉંચા મેઅયાર (લાયકાત) પેશ કરે. ઔર આપ ઝયાદા બઢી હુઈ સલાહિયત કે સાથ જાંદગી કે મેદાન મેં દાખીલ હો તો આપ કે લીયે બેરોજગાર હોને કા કોઈ સવાલ નહી. હર જગહ આપકી જગહ હૈ. કયું કે વો અબ તક કીસી આનેવાલે કે ઈન્તેજાર મેં ખાલી પડી હુઈ હૈ.

(અલરિસાલા, એપ્રિલ ૧૯૮૧)

૧૨. લડકે લડકીયોં કા સાથ મેં તાલીમ હાસીલ કરના :

લડકીયોં કી તાલીમ એક અહમ ચીઝ હૈ. ઔર લડકે લડકીયોં કા સાથ મેં તાલીમ લેના એક અલગ ચીઝ હૈ. ઈન દોનોં કો એક દુસરે કે સાથ મીલાનેકા કામ વોહી બેદીન ઔર બેશરમ યુરોપી દીમાગ રખને વાલે લોગ હી કર સકતે હૈ. જો લડકીયોં કી તાલીમ કી અહમિયત કી આડમેં મખ્સુત તાલીમ કો આમ કરના ચાહતે હૈ.

ઈસ્લામ કે અહકામકી હદોં મેં રહકર લડકીયોં કી તાલીમ કો ઝયાદા સે ઝયાદા આમ કરના ચાહીયે. તાકે નઈ નસલ બુલંદ અખ્લાક ઔર તરકીયોંકી

માલીક બન સકે, રોજગાર કમાને કે લીયે ઔરતોં કી તાલીમ કી ઝરીયા બનાના ફીતરત કે ભી ખીલાફ હૈ. ઔર ઈસ્લામ કે ભી ખીલાફ હૈ. ઈસ લીયે અલ્લાહ તઆલાને કુર્આન મજીદ મેં બીવી બખ્યોંકી પરવરીશ મર્દોં કે જીમ્મેં કરાર દી હૈ.

ઈસ્લામી અહકામ કે લિહાઝ સે ઔરત કી જીમ્મેદારી શરીઅત કે ફરાઈઝ અદા કરને કે બાદ તમામ જઈઝ ઔર હલાલ કામોં મેં શોહરકી ઈતાઅત કરના ઔર ઉસ્કી જરૂરતોં ઔર રાહત કે સામાન કો તૈયાર કરના હૈ. જીસસે બખ્યોં ઔર શોહર તફરીહ (ધુમને) કે લીયે ઘર સે બાહર જાને કી જરૂરત હી મેહસુસ ન કરે.

એક એસી તા'લીમ યાફતા ઔરત જીસ્કા દીન રોઝી કમાને કે લીયે ઘરસે બહાર ગુજરે. શામકો થકીહારી ઘરકો આયે તો વો હરગીજ અપની શરઈ ઔર ફિતરી જીમ્મેદારીયોં કો પુરા નહી કર સક્તી ઈસલીયે ઔરતકો સિર્ફ રોઝી કમાને કી ગર્જ સે તા'લીમ દેનેકા ખ્યાલ બઝાગલત ખ્યાલ હૈ.

લડકીયોં કા તા'લીમી નિઝામ (ઉપર બયાન કીયે ગયે મક્સદ કે લીયે) ઉમ્દા તરીકેસે લડકોંસે અલગ રેહના ચાહીયે. ઈસ્કે લીયે સ્કુલ ઔર દર્સગાહોં કા અલગ હોના જરૂરી હૈ. અગર લડકીયોં કી તા'લીમ સે સહી ફાયદે હાસીલ કરના હોતો મખ્લુત તા'લીમ કો ખત્મ કરના બેહદ જરૂરી હૈ. ક્યુંકે યે પાકીઝા જીંદગી ઔર ઉમ્દા અખ્લાક કે લીયે ઝેહરે કાતિલ હૈ. ઈસ્કી ઈજાઝત કીસી હાલમેં નહી દી જા સક્તી. મખ્લુક તા'લીમ કી વજહસે લડકે લડકીયોં મેં જો અખ્લાકી ગિરાવટ બરાબર પેદા હો રહી હૈ. વો હમારે સામને હૈ.

આમ તૌરપર ઔરતોં કી તા'લીમ કી હિમાયત કરનેવાલે વોહી લોગ હૈ. જો મખ્લુત તા'લીમ કે ઝરીયે બેશરમી ઔર નંગેપન મેં પેરિસ ઔર બૈરૂતકા નમુના બનના ચાહતે હૈ. યે લોગ હકીકતમેં ઔરતોં કી તા'લીમ ઔર પાક દામની કે દુશ્મન હૈ. ઔર દીન વ ઈમાન કે ભી દુશ્મન હૈ.

(મજહીડીરૂલ ઉલુમ, મે. ૧૯૯૭)

લડકીયાં પઢ રહી હૈ અંગ્રેજી ટુંઢલી કૌમને ફલાહકી રાહ
યે ડ્રામા દીઆયેગા કયા સીન પર્દા ઉઠનેકી મુન્તજીર હૈ નિગાહે

(અલ્લામા ઈકબાલ)

બદકિસ્મતી સે દુનિયાકી ક્રિયાદત (સરાદારી) કી લગામ કાફી ટાઈમ સે ખુદાસ ગાફીલ ઔર બદદીન કૌમોં કો હાથમેં હૈ. જીન્કે યહાં દીન ઔર ઈમાનદારી નામકી કોઈ ચીઝ નહી હૈ. શરમ ઔર હયા પાકીઝગી ગૈયરત કા લફઝ ઉન્કી ડાયરીસે નિકાલ દીયા હૈ. ઉન્કે નજદીક ઘોઠા ફરેબ કા નામ સિયાસત હૈ. ઈન્સાનોં કો હલાક કરને કે અસ્બાબકા નામ તરકકી હૈ. ગંદે ગુનાહ કા નામ આર્ટ હૈ. મર્દ ઔરત કે ગેરફીતરી મેલ મિલાપકા નામ રોશન ખ્યાલી હૈ. નંગેપન કા નામ ફેશન હૈ. ઈસલીયે આજ સારે આલમમેં ફિલ્મોંકા દૌર દૌરા હૈ.

★ બાલિગ લડકોં કી તાલીમ :

નાજરા કુર્આન મજીદ ઔર જરૂરી ઈસ્લામી માલુમાત જીસકે જરીયે વો ઈસ્લામ કે બુનિયાદી અકાઈદ ઔર અરકાનોં સે વાકીફ હો જાયે. જરૂર પડાયે જાયે.

જહાંતક હો સકે બાલિગોં કી તા'લીમકા મરકલ મસ્જીદો હી કો બનાયા જાયે.

નવજવાનોં કી તા'લીમ કા જો તરીકા તજવીદ કીયા જાયે વો સિર્ફ મર્દ તલ્લાકે લીયે રખા જાયે. લડકીયોં કો ઈસસે અલગ રખા જાયે.

નવજવાનોં કે નિઝામે તા'લીમ મેં કુર્આન મજીદ કી તિલાવત ઔર ઉસકો હિફઝ કરને ઔર સમજને પર ખુસુસી તવજુહ દી જાયે. ઔર મુસલમાન તલ્લાકે અકાઈદ અખ્લાક ઔર ફિક્ કી તામીરમેં પહેલી ઈટં સમજે ઔર ચુંકે મૌજુદા હાલાત યે હૈ કે તા'લીમકી તમામ મંઝીલોમેં નવજવાન તલ્લા કુર્આન મજીદ સે ઈસ કદર નવાકીફ હોતે હૈ કે બડે બડે કોલેજે સે ફારિગ હોનેકે બાવજુદ કુર્આને મજીદકી એક સુરત ભી સહી તરીકેસે પઠ નહી સકતે. ઔર ન ઉન્કો કુર્આન મજીદ કી અકસર સુરતેં યાદ હોતી હૈ.

ઈસલીયે તા'લીમ શુરૂ હોતે હી બચ્ચોંકો કુર્આન મજીદ હિફઝ નાજરા ઔર ઉર્દુ દીનીયાત કી તા'લીમ શુરૂ કી જાયે. ઔર થોડા થોડા કરકે ઈત્લા પઢા દીયા જાયે કે જબ બચ્ચાં મદ્રસેકી તા'લીમ સે ફારિગ હોતો કુર્આન મજીદ કી કમસે કમ ચંદ સુરતેં યાદ હો. ઔર ઉસકા મતલબ ભી સમજતા હો.

ઈન બાતોં પર કાબું પાને કે લીયે હર બસ્તીમેં મક્તબ (મદ્રસા) શુરૂ કીયા જાયે. ઔર સહી નેહજ ઔર ફિક્સે તા'લીમ દી જાયે.

(હમારા તા'લીમી નિઝામ / ૬૧)

મેંને જહાંતક જેલકી તનહાઈયો મેં ઈસ પર ગૌર કીયા કે પુરી દુનિયામેં મુસલમાન દીની ઔર દુન્યવી હર હૈસીયત સે કયું તબાહ હો રહે હૈ ? તો ઈસ્કે દો સબબ માલુમ હુએ. એક કુર્આન કા છોડ દેના, દુસરે આપસ કે ઈખ્તિલાફાત ઔર ખાનાજંગી ઈસલીયે મેં વહીસે યે અઝમ (પકકા ઈરાદા) લેકર આયા હું. કે અપની બાકી જીંદગી ઈસી કામમેં ખર્ચ કરૂ કે કુર્આને મજીદકો લફજન ઔર માઅનન આમકીયા જાયે. બડોં કો અવામી દર્સકી સુરતમેં ઈસ્કે માઅનીસે રૂશનાસ કરાયા જાયે. ઔર કુર્આની તા'લીમ પર અમલ કે લીયે આમાદા કીયા જાયે. ઔર મુસલમાનોં કે આપસ કે જંગ વ જિદાલ (લડાઈ ઝગડો) કો કીસી કીમત પર બરદાશત ન કીયા જાયે. (શેખુલહિંદ હઝરત મૌલાના મેહમુદુલ હસન (ર.અ.)

★ લડકીયો કી તાલીમ :—

યે હકીકત હૈ કે ઈન્સાની કિરદાર કી બુન્યાદ બચપન હી સે પડતી હૈ , ઈસલીયે શુરૂ કી તા'લીમ જો એક મા કી ગોદસે હોતી હૈ . અગર બચ્ચેં કા મુસ્તકબીલ રોશન કરના હૈ તો પહેલે મા કો તા'લીમ હાસીલ કરની હોગી . ઔરત ઘરકી માલિકા ઔર મેઅમાર હૈ . જાહીર હૈ કે જસ ઘરકી આઘી આબાદી કો જાહિલ ઔર ગેર તરબીયત યાફતા રખને સે ખુદ સમાજકી તાલીમભી અધુરી રેહ જાયેગી .

ઔરત—મર્દ દોનોં હી સમાજ કે ફરદ હૈ ઔર એક દુસરેકે સાથ જુડે હુએ હૈ . ઘરકે બાહરકા દાયરા મર્દકે હવાલે હૈ . ઔર ઘરકે અંદરકા કામ ઔરત કે હવાલે હૈ ઈસલીયે જરૂરી હૈ કે ઔરત તાલીમ યાફતા હો . તાકે વો અપની જીમ્મેદારીયોં કો અચ્છે ઢંગ ઔર જીમ્મેદારીસે અદા કર સકે . ઈસલીયે તાલીમકે સાથ ઉમુરે ખાના દારી કી તાલીમ બહોત જરૂરી હૈ . યે હકીકત રોજે રોશન કી તરહ સાફ હૈ કે હઝરત રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) ને હી ઔરત કો જલ્લત ઔર રૂસ્વાઈ કે મુકામ સે ઉઠાકર ઇઝત કે મુકામ પર પહોંચા દીયા .

અગર મુસ્લિમ ખ્વાતિન કી બુન્યાદી તા'લીમ સહી હો . ઘરકા માહોલ તા'લીમ યાફતા હો . તો ઈસ્લામી તરીકે પર હર વો કામ કીયા જા સકતા હૈ જીસ્કી ઈસ્લામ ઇજાજત દેતા હૈ .

તાલીમ લડકીયોંકી જરૂરી તો હૈ મગર
ખાતુને ખાના હો વો સબાકી પરી ન હો .

ઈસીલીયે જો લોગ લડકીયોં કો ઝયાદા તા'લીમ દેના યાહતે હૈ ઉન્કે લીયે જરૂરી હૈ કે વો તા'લીમી મૈદાનમેં લડકે—લડકીયોં મે ફર્ક કરે . જૈસા કે ઈન્જનીયરીંગ કે બહોતસે શોબે , લશ્કરી તા'લીમ , ટેકનીકલ તા'લીમ કી યકીનન લડકીયોં કો જરૂરત નહી અલબતા મેડીકલ તા'લીમ મેં એક અચ્છા ખાસા હિસ્સા ખાસ ઔરતો સે મુતઅલ્લીક હૈ જો પુરાને ઝમાનેસે ઔરતોંકી બિમારીયોંકે ઈલાજકા મુસ્તકીલ મૌજુ રહી હૈ . યે લડકીયોં કે લીયે બહોત અહમ હૈ . લડકીયાં ઈસ ફનમેં માહીર હોકર ઔરતોં કી મખ્સુસ બિમારીયાં કે ઈલાજમેં અચ્છા કિરદાર પેશ કર સકતી હૈ ઔર મુસ્લીમ ઔરતેં મર્દ ડક્ટરોં કે સામને બે પર્દા હોકર ઈલાજ કરાને સે બચ સકતી હૈ

ઈસીકે સાથ લડકીયોં કી તાલીમમે ઘરેલું કામ કામકાજકી તરબિયત જરૂર શામિલ હોની યાહીયે . સિલાઈ , પકવાન , બચ્ચોંકી પરવરીશ વગેરહ કે મજમુન જરૂર શામિલ હોની યાહીયે . ઈસસે લડકીયાં ઘરેલું જીંદગી મેં બેહતર

ભી દેખા ગયા હૈ કે અગર અપને કલાસમેં કીસી ઉસ્તાદકા બચ્ચાં હોતા હૈ તો ઉસપર ખુસુસી તવજજુહ દી જાતી હૈ. કયા હી અચ્છા હોતા કે તમામ બચ્ચોં કો અપની ઓલાદ કી તરહ સમજ લીયા જાતા ઓર ઉન્કી તા'લીમ ઓર તરબિયત કરને મેં પુરા ધ્યાન દીયા જાતા.

૧૩. ઓલાદ કી તા'લીમ ઓર તરબિયત :

ઓલાદ કો જેસી તા'લીમ દી જાયે વૈસી હી બનતી હૈ. અચ્છી તાલીમ દી જાયે તો અચ્છી બનતી હૈ. ઓલાદ કો તાલીમ દેના ઓર તરબિયત કરના મા બાપકી અહમ જીમ્મેદારી હૈ. લેકીન કિત્ને મા બાપ હૈ જો ઈસ ફર્જ ઓર જીમ્મેદારીકો હુસ્નેખુબીસે અંજામ દેતે હે.

એક શાયર કેહતા હૈ કે બચ્ચા ઈન્સાનકા બાપ હૈ. યે માસુમ નખરે કરનેવાલે બચ્ચે જીન્કી મીઠી મીઠી બાતેં દીલ લુભાનેવાલી હોતી હૈ. ઓર વો ઘરકી રૌનક ઓર મા બાપ કી આંખોકા નુર હોતે હૈ. યહી બચ્ચે આગે ચલકર મા-બાપ બનને વાલે હૈ. ઉન્કે બચપન મેં જેસી આદતેંડાલી જાયે વહી આદતેં ઉન્કી તબીયત ઓર ફીતરમેં જમ જાતી હૈ. ફીર વો આદતેં મૌત તક ઉન્સે અલગ નહીં હોતી. અગર મા-બાપ ઓર દુસરે સરપરસ્ત ઓલાદકો પ્યાર મોહબ્બતમેં બિગાડનેકે બજાયે શરૂસે ઉન્કી દીની હાલતકા ખ્યાલ રખે ઓર ઉન્કી બુરી ઓર ખરાબ ખસ્લતોં પર કડી (ચાંપતી) નજર રખેતો ઈસ્લામી ઓર દીનીબાતેં ઉન્કે દીમાગમેં ઉતર જાતી હૈ. ફીર બડે હોને કે બાદ. વો આદતેં એક આમ મિઝાજ ઓર તીબયત બન જાતી હૈ. લેકીન હમ તો ઈસે ઉલટાહી કરતે હૈ. બચ્ચા ચાહે કિત્નાહી ઉલટાકામ કરે. ઉસ્કો બચ્ચા સમજકર નજર અંદાઝ કર દેતે હૈ. ઓર યે સોચકર ઈત્મીનાન કરલેતે હૈ કે અભીતો યે બચ્ચા હૈ. નાદાન હે. આગે ચલકર ખુદબખુદ સુઘર જાયેગા. લેકીન સુઘર કિસ તરહ જાયેગા. બચપનકી આદતેં બડે હોને બાદ પુખ્તા (પકકી) હો જાતી હે. આપ ચને કા બીજ બોયે ઓર યે ચાહે કે ઉસ્કે ગેહું પૈદા હો. યે કિસ તરહ મુન્કીન હૈ ?

અગર આપ યે ચાહતે હૈ કે બચ્ચે મેં અચ્છી આદતેં પૈદા હો દીનપર કાઈમ રહે. ઓર ઈસ્લામકે અહકામ પર ચલતા રહે. તો બચપનહી સે ઉસ્કો ઈસ્લામી ઓર દીની આદત વાલા બનાયે.

(તોહફ એ ખવાતિન / ૩૩૫)

★ વાલૈદેન કી કૌતાહી ઓર ગફલત :

કૌમકે નૌનિહાલ આમતૌર પર છોટી ઉમ્ર મેં અપને મા બાપકી બે

તવજજુહી કા શિકાર હો કર રાત દીન ગલીયોં મેં આવારા ગઈ કરતે હે. શૌર શગબ વાહિયાત ઓર ગંદે ખેલોં મેં મશગુલ રહતે હે. ઓર વો જબ બડે હો જતે હૈં તો મા બાપ અપની માલી હાલાત કમઝોર હોને કી વજહસે ચંદ સીકકો કે ખાતિર કીસી કારીગર યા ગેરેજ મેં યા બરતન સાફ કરને કે લીયે ગૈરોં કે તમાયે ખાનેકે લીયે ઓર લાનતાન, ગંદી ગાલીયાં સુનને કે લીયે કીસી હોટલ મેં મેનેજર કે હવાલે કર દેતે હૈં.

મુસ્તકબીલ (બવિખ્ય) મેં મિલ્લત કી રહેનામુઈ ઓર રેહબરીકા ફરીજ અંજામ દેનેકી સલાહિયત રખને વાલા બચ્ચાંયું બે પરવાહી કી વજહસે ઈસ્લામ કી તાલીમ ઓર અલ્ફાજે કુર્આની કી પહેચાન સે મેહરૂમ રખ રહ ગયા.

ઓર અગર વાલૈદેનને અપની જીમ્મેદારી કા કુછ અહેસાસ કીયા તો ઈંગ્લીશ મીડીયમ ઓર મિશનરી સ્કુલ સે કુછ વક્ત બચાકર મક્તબ મેં ભેજા ભી તો પારએ અમ્મ યા નજરા ઉલ્ટા સીધા મઅરુફ, મજહુલ, પઢ પઢા લીયા. ઈઝહાર, ઈન્ફા, તજવીદ, કિરાઅત ઓર મખારીજ કી અદાયગી તો બડી બાત હૈં. તશદીદ, જઝમ, મદ, વગેરેહ કા ભી લિહાઝ નહી હોતા હાલાંકે કુર્આન મજીદ તજવીદ કે સાથ પઢના ફર્ઝ હૈં.

યે કુર્આન મજીદકા પહેલા હકક હૈં. જો જાયેઅ (બરબાદ) કીયા ગયા. યે સબસે પહેલી ઝયાદતી હે. કુર્આન મજીદ કે સાથ જો જાઈઝ સમજ જાતી હૈં. ઓર યુ જાનકર અનજાનકર અલ્લાહતઆલાકી નારાજગી મોલ લેતે હૈં. ઓર સવાબ કે બજાયે અઝાબકે મુસ્તહીક હોતે હૈં. કયુંકે એસા પઢને વાલો પર કુર્આન મજીદ ખુદલાનત કરતા હૈં. رَبِّ قَارِءُ قُرْآنٍ وَالْقُرْآنُ يَلْعَنُهُ

મદારિસ મસાજીદ મકાતિબ કે જીમ્મેદાર ઓર કમીટી કે જીમ્મેદાર ભી ઉસ્તાદ કો મુકર્રર કરતે વક્ત ઉસ્તાદકી સલાહિયત પર નજર કમ રખતે હૈં. ઓર બજેટ પર નજર ઝયાદા રખતે હૈં.

ઓર ઉસ્તાદકી મહેનત ઓર તાલીમી દીલચસ્પી પરખ ને કે બજાયે યે દેખતે હૈં કે મુકર્રર કીયા જાને વાલા ઉસ્તાદ કમીટી કે જીમ્મેદારોકા વફાદાર સાબિત હોગા યા નહી. ખામીયોં ઓર કૌતાહીયોં કા સિલસિલા જસ કદર લંબા હોગા. તો તાલીમ ઓર તિલાવત કા હકક કયું કર અદા હો સકેગા ?

૯૦ % બચ્ચે કુર્આને કરીમ કી નાકીસ નજરા તાલીમ તક મેહદુદ રેહ જાતે હૈં. ઓર જો વાલૈદેન ઝયાદા દીનદાર કહે જાતે હૈં યા હીફઝે કુર્આન કે

કુછ ફઝાઈલ સુન રખે હૈ. યા ગરીબી કી સતાહ સે નીચે જાંદગી ગુજાર રહે હૈ. ઔર હાફીઝોં કા રહેન સહેન અપને સે બેહતર નજર આતા હૈ. (ચાહે હકીકત કુછ ભી હો) તો એસી હાલતમેં કુર્આન કા હાફીઝ હોને તક નોબત પહોંચ જાતી હૈ. ઓર બસ. !

યે એઅજાઝ ભી અગર યે અલ્લાહતઆલા કે યહાં બડી કંદરો મન્જીલત કા સબબ હૈ. ઔર ઈસપર બશારતેં વારીદ હુઈ હે. મગર ઈસીકો મન્જીલે મકસુદ સમજ લેના ઓર કુર્આને કરીમ કે મઆની ઓર મતલબ સે ગફલત બરતના બહોત બડા ગુનાહ હૈ. ઔર ઉમ્મતે મુસ્લિમહ કા કુર્આન સે દુર રખને કી સાજીખો મેં સે યે સબસે બડી સાજીખ હૈ.

"સાદગી અપનોં કી ઔર ગૈરોંકી અપ્યારી ભી દેખ."

અપને યહાં કા હાલ યે હે કે બડે બડે ઈસ્લામી મરકઝ મદ્રસે ઔર ઈદારે કાઈમ હૈ. ઔર કુર્આન કે મઆની ઔર મતલબ સીખને કે બહોત સે મૌકે હાંસીલ હૈ. ફીરભી કુર્આન કે મઆની મતલબ સીખને વાલોં કી ગીનતી એહતિયાતી અંદાઝ કે મુતાબીક એક ફીસદ સે ભી નીચે ગીરકર રહ ગઈ હૈ.

હાલાંકી જીસ તરહ કુર્આન મજીદ કે અલ્ફાઝ કા સહી હોના મકસુદ હે. ઈસી તરહ ઉસ્કે મઆની ઔર મતલબ કા જાનના ભી જરૂરી હૈ. મગર બેદદી સે યે ગફલત રોજ બરોજ બઢ રહી હૈ. فَاللّٰهُ الْمُشْتَكٰى

ઔર રહા તિલાવત કા તીસરા હક અમલ ઓર ચોથા તબ્લીગ વોભી જાહીર હૈ કે હમારા ઉસમે કયા હાલ હે ? સુરત શકલ રેહન સેહન અદામેં હમ ઈસ્લામ કે બજાયે યહુદીયત ઔર નસરાનીયત કે ઝયાદા કરીબ નજર આતે હૈ. અલ્લાહ સહી સમજ નસીબ ફરમાયે. ઔર તમામ હુકુક અદા કરનેકી તૌફીક અદા ફરમાયે. આમીન... (મઝાહીરે ઉલુમ મેં. ૨૦૦૦)

★ **ઈન્સાન કા પહેલા ઉસ્તાદ :**

ઘર ઔર સમાજકો અમનવાલા પાકીઝા ઔર અચ્છા બનાના હે. તો લોગોં કો પાકીઝા નેક ઔર અચ્છા હોના ચાહીયે. ઓર પાકીઝા નેક અફરાદ સમાજકો નેક ઔરતે હી દે સકતી હે. માં કો કોમકી ગૌદ કહા જાતા હૈ. બુર્જુગોં કા કૌલ હૈ. કે માં કી કુખ જૈસી હોગી ઔલાદ ભી ઔસી હોગી. માં કે ખ્યાલાત ઔર અખ્લાક કા અસર ઔલાદ પર પડતા હૈ. વો જીસ રંગમે હોગી ઔલાદ ભી ઔસા હી રંગ ઈખ્તેયાર કરેગી.

આજ હમારે ઘર સમાજ કે બિગાડ કા સબબ હમખુદ હે. ન હમ અચ્છે

બને, ઔર ન હમારી ઔરતે, હમારે ઘરોંસે ઈલ્મકી રોશની ચલી ગઈ. પઢ ને પઢાને કે ચિરાગ હમને બુજાદીયે જહાલત કા અંધેરા આમ હો ગયા જીસ્કા યે હાલ હો વો અપને ઘર ઔર સમાજકો કેસે બુલંદી પર લે જા સકતે હૈ ? અગર હમ પાકીઝા ઔર અમનવાલા સમાજ ચાહતે હૈ તો સબસે પહેલે ઔરતોં કો ઈલ્મ સીખાના હોગા. ઔર ઈસ્લામી તા'લીમ પર ચલનેકે લીયે તૈયાર કરના હોગા.

મા અપને બચ્ચોંકી પહેલી મોઅલ્લીમ (ઉસ્તાદ) હૈ. વો અપની કોશીષ મહેનત ઔર અચ્છી તરબિયતસે ઉન્કો બુલંદ મુકામ તક પહોંચા સકતી હૈ. યાની મા પથર કો તરાશ કર હીરે મે બદલ સકતી હૈ. યે બાત યાદ રખનેકી હે હર બચ્ચા અપની માં કે નકશે કદમ પર ચલતા હૈ. મા અગર અચ્છી હોતો ઔલાદ ભી અચ્છી હોતી હૈ. અગર વો બુરી હો, સુસ્ત હો, બેપરવાહ હો, તો બચ્ચા ભી એસા હી હોતા હૈ. પઢી લીખી માં બચ્ચોંકો ઈલ્મ કા શોખ પૈદા કરાતી હૈ. અગર મા ને બચપન સે ઈસ્લામ ઈમાન ઈબાદત સે બચ્ચોંકો વાકીફ કીયા તો બચ્ચા આગે ચલકર એક અચ્છા ઔર સચ્ચા મુસલમાન બનેગા.

★ નેક માં કી ખુબીયાં :

એક ઔરત કે લીએ જીંદગી ગુજારનેકા નમુના અલ્લાહકે નબી (સ.અ.વ.) સહાબા (ર.દી.) અઝવાજે મુત્તેહરાત ઔર સહાબિયત કી જીંદગીમેં મૌજુદ હૈ. ઈન તમામ પાક હસ્તીયોંકા કિરદાર ઔર નમુના અમલકા વો મિનારા હૈ. ઔર નેકી કા વો સિંખોલ હૈ. જહાં સે નુરકી કિરને ફુટતી હૈ. ઔર હમેં સહી રાસ્તા દીખાતી હૈ. ઔર હમારે કદમોંકો સીધે રાસ્તે કી તરફ બઢાતી હૈ. ઔર ખુદાતઆલાકી રઝામંદી હાંસિલ હોતી હૈ.

અપની જીમ્મેદારીયોં કો પહેચાન કર ઉન્કી અદાઈગી બંદગીકા હક હૈ. ઔર એક નેક મા ઔર અચ્છે કિરદાર ઔર શરમો હયાવાલી બીવી સમાજકી એક અહમ જરૂરત હે.

યે જીંદગીકે કારખાને કી વો મશીનરી હે. જીસ્કે બગૈર વો માલ પૈદા નહી હો સકતા જો "જીંદગી બરાએ બંદગી" વાલા માહોલ બનાસકે. બચ્ચોંકો અચ્છી તરબિયત દેના ગોયા સમાજકી ઈસ્લાહ કરના હૈ. શોહરોં કો હલાલ રોઝી કે લીએ ખડા કરના ગોયા સમાજકી ઈસ્લાહ કરના હૈ. ઔર યહી જીંદગીકા મકસદ હૈ.

"જીંદગી આમદ બરાએ બંદગી, જીંદગી બે બંદગી શરમીંદગી."

કાશ ! હમ અપને આપકૌ ઈસ આઈનેમે પહેચાન કર અપને રબકી બંદગી કા હક કર સકે.

અય કાશ ! મુસલમાન ઔરત જમીન પર કાબિલે ફખ્ર સપુત પૈદા કરે. જન્કી ઈમાની તાકત ગુમરાહી સે બચનેકા ઝરીયા બન સકે.

બડી ઉમ્મ કે એક સાહબને બતાયાકે મેં અપની મા કા એક હી લડકા થા. વો મેરે લીયે દુઆ કિયા કરતી થી કે યા અલ્લાહ ! તું મેરે બટે કો દૌલત દેના. તો પહેલે ઉસ્કે ઈસ્તેમાલ કા સલીકા દેના યે પહેલે ઝમાનેકી મા ઓ કા તરીકા થા. આજ કે મા-બાપ કા હાલ યે હૈ કે વો ઈત્નાહી જાનતે હૈ કે ઉન્કા બેટા ખુબ દૌલત કમાયે. ઈસ્કે સિવા કીસી ઔર ચીઝકે બારેમેં ન ઉન્હે કોઈ ખબર હે. ઔર ન કોઈ તડપ.

★ અસલ તરબિયત :

આપ એક મુકર્રર વક્ત પર બચ્ચૌકો જમા કરકે દીન કે મસાઈલ બતાવે. ફીર છોડ દે. ઈસ કિસમ કે વક્તી વઅજ સે અસલ તરબિયત નહી હોતી. બલકે તરબિયત કા અસલ ઝરીયા ઘર ઔર આસપાસ કા માહોલ હે. અગર આપકે ઘર મેં અખ્લાક ઔર ઈન્સાનિયત કા માહોલ હો. આપ કે ઘરમે કીસીકી ગીબત ઔર શિકાયત નકી જાતી હો. ઔર આપ કે ઘરમેં દુસરો કો ઈઝઝત દેનેકા માહોલ હો. યાહે વો અપના હો યા ગૈર તો યે માહોલ આપકે ઘરકો ઝિંદા તરબિયતગાહ બના દેગા. ઉસ્કે બાદ કીસી રસ્મી વાઅજ કી જરૂરત ન હોગી.

બચ્ચૌકી તાલીમ કી શરૂઆત ખુદાકે નામસે કરો. ઉન્કી ઝબાન પર સબસે પહેલે ખુદાતઆલા ઔર રસુલ સલ્વલ્લાહું અલયહી વસલ્લમ કા નામ જારી કરો. ઔર ખુદાકી વહદાનિયત (ખુદા કા એક હોના) સિખાઓ. ઔર ઉસ્કી કુદરતકા યકીન દીલાઓ, કોઈ ચીઝ માગે તો ઉન્સે કહો ખુદાસે માગો. કોઈ ચીઝ ઉન્કો દો તો કહો કે ખુદાએ પાકને દી હૈ. હરે તરહ સે ઈમાની તાકત ઉન્કે દીલોમેં પૈદા કરો. ઉન્કો એસે કલેમાત સિખાઓ કે વો ખુદા ઔર રસુલ (સ.અ.વ.) કો પહેચાનને લગે. જબ વો સમજદાર હો જાયે તો ઉન્કો કુર્આને મજીદ કી છોટી છોટી સુરતે સુરએ ઈખ્લાસ, સુરએ કૌસર, વગેરેહ કા તરજુમા સીખાતે રહો. બડી સુરતે આગે ચલકર ખુદ સીખ લેગે. બુરી સોહબતો સે ઉન્કો દુર રખો. ઉન્કી હર જીદ પુરી ન કરો. કોઈ ચીઝ દેનેકે લાયકાત હો તો માગનેસે પહેલે દેદો. જીદ કી નૌબત પૈદા ન હોને દો. ઉન્સે એસા બરતાવ કરો કે તુમસે બે ખૌફ ન બને. ઔર તુમ્હાર એક ઈશારા ઉન્કે લીયે કાફી હો જાયે. માર પીટ ન કરો. માર પીટ કરને સે ઔર બારબાર કહનેસે બચ્ચે બેહયા હો જાતે હૈ. ઉન્કે સાથ બેકાર બાતેં ન કરો. ગલ્તી

ઔર ભુલ કર બેઠે તો ઉન્કો નરમીસે સમજાઓ. ગુસ્સે મેં ઐસા બોલ ન બોલો કે બાદમે પશેમાન (શરમીંદા) હોના પડે.

કીસીકે સામને ઉન્કી બુરાઈ ન કરો. બાત બાતમેં ઉન્કા કેહના ન માનો દુસરા શખ્સ ઉન્કી તરફસે કુછ કહે તો પહેલે ઉસ્કી તહકીક કર લો. ફીર ઈસપર રાય કાઈમ કરો. કીસી કી પડી ચીજ ઉઠાવાયે તો ફોરન ઉસ્કી જગા રખવા દો. બે અદબ ગુસ્તાખ ન બનાવો. બડોંકા અદબ સિખાઓ. બાત કરને કી તમીઝ ઔર તરીકા સિખાઓ. જુઠ, યુગલી, ગિબત સે મના કરો. બાહર કી બાતે ઘરમેં કેહને કી આદત ન ડાલો. સઝાકે મોકે પર મુનાસિબ ઔર હદસે રેહકર સઝા દો મારકર હસો નહી. બલકે સંજીદા બને રહો. બે તકલ્લુફીસે ઉન્સે બાતે ન કરો. ગેરમુનાસિબ મોહબ્બત જાહીર ન કરો. ઉન્સે ઝયાદા લાડ ન કરો. ગેરમુનાસિબ તરફદારી ન કરો. સબ બચ્ચોંકો બરાબર રખો. ઈત્મેયાઝ (ભેદભાવ) ન રખો. ઉન્કે હાથ મેં પૈસે ન દો. ઉન્કી ખ્વાહીશ પુરી ન કરો. યે બહોત બડી ભુલ હૈ. લડકીયોં કે પર્દે કા ખ્યાલ રખો. બડીહોને પર હમ ઉમર લડકોસે દુર રખો. ઔર ઉન્સે મેલગિલાપ ઔર બાતચીત ન કરને દો. તન્હાઈમેં બેઠને કા મોકા ન દો. હસી મજાક સે મના કરો. બગૈર જરૂરત ઘુમને ફિરનેસે રોકો. ઔર અપને સાથ ભી ઈઘર ઉઘર રોઝાના મત લેજાઓ. ઈસસે ઘુમને ફીરનેકા શૌખ પૈદા હો જાયેગા આજ તુમ્હારે સાથ તો કલ દુસરોં કે સાથ જાયેગી. હર કામમેં ઉસ્કે અંજામ પર ધ્યાન રખો. હર બુરે કામ મેં રોક ટોક કરતે રહો. જરૂરત સે ઝયાદા આઝાદ ન હોને દો. ઉન્કો કપડે ઝૈવર અપની મરજીકે મુતાબિક પહેનાવો, નમાઝ પઢને ઔર તિલાવત કી તાકીદ કરતે રહો. ઈસ્લામી કિતાબે પઢાતે રહો. અદબ વિહાઝ તમીઝ સિખાતે રહો. ઝયાદા બાતે કરના બેવકુફી કી અલામત હૈ.

કમ બોલનેવાલી શર્મીલી લડકીયાં ભલી લગતી હૈ. ઔર યહી શરાફત કી નિશાની હૈ. ઉન્કો સુસ્ત ઔર બેકાર ન બનાયે. ઉન્સે કામ લેતે રહો. કપડે સીના સિખાઓ. ખાના પકાને મેં ઉન્કો સાથ રખો. ઘરકે કામકાજ કરાતે રહો. ઘરકા હિસાબ સિખાઓ. જન જન બાતોંકી જીમ્મેદારીયાં તુમ્હારે ઉપર હૈ વો હી જીમ્મેદારીયાં કલ ઉન્કે જીમ્મે આ પડેગી. વિહાજા ઈન જીમ્મેદારીયોં કી ઉન્કો એહસાસ દીલાતે રહો. તમીઝ વાલી ઔરતોંકે લીયે યે તમામ બાતે બહોત જરૂરી હૈ. આજ બચ્ચોંકી મેહનત તુમસે દેખી નહી જાતી હે. લેકીન આઈન્દા જબ ઉન્કો મેહનત કા પહાડ ઉઠાના પડેગા. તો ફીર તુમસે દેખા ન જાયેગા.

(તોહફએ ખવાતિન / ૧૧૧)

બચ્ચોંકો જન, ભુત, વગેરેહ સે હરગીઝ ન ડરાઓ. ઈસસે બચ્ચોંકે

દીલમેં ડર ઔર ખોંફ પૈદા હો જતા હૈ. ઔર ડર તમામ ખરાબીયોં કી જડ હૈ. હંમેશા દીલેરી ઔર બુલંદ હિમ્મતી કી તાલીમ દો.

જુઠ, ગુસ્સા, જલન, લાલચ, ગાલી, ગલોચ, ચુગલી, ઘોડા, ફરેબ ઈસ તરહ હર કિસ્મકી બુરી આદતોસે બચ્યોંકે દીલમેં નફરત પૈદા કરો. અગર કોઈ બાત ઉન્મે નજર આયે તો ફૌરન રોક દો અગર ન માને તો મુનાસિબ સજા ભી દો. શફક્ત ઔર પ્યાર સે રખોગેં તો પછતાના પડેગા.

- ❖ રાત કો જલદી સુલાદો ઔર સુબહ સવેરે હી જગાદો.
- ❖ સાત સાલકી ઉમ્રમેં નમાજ કી આદત ડાલો. દસ બરસકા હો જાને પર ન પડે તો મારકર પઢાઓ.
- ❖ મક્તબ મેં જાનેકે કાબીલ હો જાયેતો પહેલે કુઆન મજીદ પઢાઓ. દીનદાર ઉસ્તાદ કે પાસ બિઠાઓ. મક્તબ કી પાબંદી કરાઓ ઔર ઉસ્મેં રિઆયત ન કરો.
- ❖ પઢને લીખને ઔર સ્કુલકી તાલીમમેં બચ્યોંપર ઝયાદા બોજ ન ડાલો. શુરૂમે એક ઘંટા મુકરર કરો. ફીર આહિસ્તાસે વક્ત બઢાઓ. ઈસ તરહ ઉસ્કી બરદાશત કે મુતાબિક કામ લો. એસા ન હો કે પુરા દીન દિમાગપાશી કરાવો. જીસસે બચ્યા થક જાયે. ફીર હદસે ઝયાદા મેહનત સે દીલ દિમાગ ખરાબ હો જાયેગા. સલાહિયતે કમઝોર હો જાયેગી. બિમારકી તરહ સુસ્ત હો જાયેગા. ફીર પઢને લીખને મેં દીલ નહી લગેગા.
- ❖ કભી કભી નેક લોગોંકે કિસ્સે સુનાયા કરો.
- ❖ એસી કિતાબેં પઢને દો જીસસે ઈસ્લામકી જરૂરી બાતોંકા ઈલ્મ બઢે.
- ❖ કોઈ ખુબીકા કામ કરેતો ઉસકો શાબાસી દો. ઈસસે પ્યાર કરો. ઈન્આમ ભી દો. જીસસે ઉસ્કી હિમ્મત અફજર્ઈ હો ઔર દો બારા એસા કામ કરને કી ઉમંગ ઔર હિમ્મત પૈદા હો.
- ❖ અગર કોઈ બુરાકામ કરેતો પહેલે ઉસ્કો તન્હાઈ મેં સમજાઓ કે યે કામ બુરા હૈ. ગુનાહ હોગા. લોગ કયા કહેગેં ? આઈન્દા એસા કામ રહગીઝ ન કરના. નેક બચ્યેં એસા કામ નહી કરતે. ઈસ્કે બાદ ભી અગર કરે તો મુનાસિબ સજા દો.
- ❖ આજીઝ ઈન્કી સારી (નરમી) તવાજુઅ (મહેમાનદારી) ઈખ્તેયાર કરને કી આદત ડાલો. ઝબાન, ચાલ, ચલન ઔર બરતાવ સે શૈખી ન જતાયે. ઉસ્કા ખ્યાલ રખા જાયે. (તોહફએ ખવાતિન / ૧૧૫)

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا عَلَى حَبِيبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ

★ પાકીઝા જુંદગી :—

નેક અમાલ ઔર ખુબીયોંકા માલીક બનના ઔર ખુદાસે બગાવત, મઝહબસે દુશ્મની ઔર અચ્છે અખ્લાક કી પાયમાલી કરને ઔર જુલ્મસે બચના એ હૈ ! તાલીમ ઔર તરબિયત કે પાકીઝા મકસદ. જો બચ્ચોંકી તાલીમ ઔર તરબિયતમેં બડો કો ખ્યાલમેં રખના ચાહીયે. ઈસ્કા મતલબ હરગીઝ એ નહી કે બચ્ચોં કો વકતસે પહેલે બાલિગ બનાને કી કોશીષ કી જાયે. ઔર ઉન્કી બચપનકી ખુસુસીયાત કો દબાકર તાલીમ કા પ્રોગ્રામ બનાયા જાયે ઔર ઉન્સે બહોત ઊંચી ઉમ્મીદે બાંધી જાયે.

બલકે તા'લીમ ઔર તરબિયત કરતે વકત ઉન્કે બચપન કા ખ્યાલ રખા જાયે. ઔર ઈન્હી રાસ્તોસે આહિસ્તા મકસદ કો કામ્યાબ બનાનેકી કોશીષ કી જાયે. (ફન્ને તા'લીમ વ તરબિયત-૨૯)

★ સદક એજરિયહ :

હુજુરે અકરમ (સ.અ.વ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જબ ઈન્સાન મર જાતા હે તો ઉસ્કે આમાલ બંદ હો જાતે હૈ. લેકીન તીન શખ્સ એસે હૈ કે ઉન્કે મરનેકે બાદ બી આમાલ નામા મેં નેકીયોંકા ઈજ્જા હોતા રહેગા.

(૧) સદકએ જરિયહ કો છોડકર જાનેવાલા (૨) વો આલિમ જુસ્કે ઈલ્મસે ઉમ્મતકો ઉસ્કે મરને કે બાદ ફાયદા હોતા રહે. (૩) વો શખ્સ જુસ્ને નેક ઔલાદ છોડી હો જો ઉસ્કે લીયે દુઆ કરતી હો.

નબીયે કરીમ (સ.અ.વ.) ને જગા જગા ઔલાદ કી તાલીમ ઔર તરબિયત પર ઉમ્મતકો તાકીદ બયાન ફરમાઈ હૈ કે અગર કોઈ શખ્સ એ ચાહતા હૈ મરને કે બાદ બી (જબકે ઉસ્કા આમાલ નામા લપેટ લીયા જાતા હૈ ઔર ઉસ્મે કીસી નેકી ઔર બુરાઈકી કમી ઝયાદતી નહી હો સકતી) ઉસ્કે આમાલ નામા મેં નેકીયાં ઔર ભલાઈયોં કા મુસલસલ ઈજ્જા હોતા રહે તો ઉસ્કો તીન કામો મેં સે એક કામ જરૂર કરના ચાહીયે.

(૧) સદકએ જરિયહ જેસાકે મસ્જીદ બનવા દે. મદ્રસા ખુલવા દે, નહેર ખુદવા દે.

(૨) ઈલ્મે દીન હાંસિલ કરને કે બાદ ઉસ્કી ઈશ્આત કરતા રહે. જેસાકે કોઈ કિતાબ લીખ દે યા દુસરોં કો પઢા દે. તો જબતક ઉસ્કે ઈલ્મસે ફાયદા હાંસિલ કિયા જાતા રહેગા. વહાં તક ઉસ્કે આમાલ નામા મેં અજરો સવાબકા ઈજ્જા હોતા રહેગા.

(૩) ઔલાદ કી સહી દીની તરબિયત કરકે ઉન્કો દીનદાર બના કર રૂખસત હુવા હોગા તો ઔલાદ કી નેકીયોં ઔર દુઆઓં કી બીનાપર ઉસ્કે મા-બાપ કે આમાલ નામામેં નેકીયાં ઔર ભલાઈયોં મેં ઈઝાફા હોતા રહેગા.

★ ઔલાદ સે મોહબ્બત :

મા-બાપકો કુદરતી અપની ઔલાદ સે મોહબ્બત હોતી હૈ. વો ઉન્કી તરકકી ઔર કામ્યાબી દેખકર ખુશ હોતે હૈ. મા-બાપ કી શુરૂ સે યે ખ્વાહીશ હોતી હૈ. કે ઉન્કા લાલ એક બા કમાલ ઔર અચ્છી હૈસિયત સે ઈઝઝત કે સાથ ખુશહાલી કી જીંદગી ગુજારે ચુંનાચે મા-બાપ ઔલાદ કે લીયે પહેલે સે હી ઈન રાસ્તોં કો ઢૂંઢતે ઔર તયકરને મેં મશગુલ નજર આતે હૈ. તાકે ઉસપર ચલકર વો મુસ્તકબીલ મેં ખુશનુમા ઈમારત તામીર કર સકે. ઔર જીંદગી કે ચેલે-જીંકા કામ્યાબી કે સાથ મુકાબલા કર સકે.

ઈસીલીયે મા-બાપ અપને બચ્ચોં કી ઉન્ગલી પકડ કર કભી યહાં કી સ્કુલ મેં ઔર કભી વહાંકી સ્કુલ મેં ચકકર કાટતે હૈ.

આજ મેહનતસે કમાઈ હુઈ પુંજ મે સે સ્કુલ કી ફીસ (ફી) ભરને કે લીયે રકમ ખર્ચ કરતે હુએ દીખાઈ દેતે હૈ. ઔર અપની બહોતસી જરૂરીયાતોં મેં કટોતી કરકે બચ્ચોં કે ડ્રેસ ઔર સ્કુલ કી કિતાબે ખરીદતે નજર આતે હૈ.

દોસ્તોં ઔર રીશ્તેદારોં કી તકરીબો (પ્રસંગો) મેં શરીક હોને સે દુર રહતે હૈ. ઔર હર ઐસી બાત સે દુર રેહતે હૈ. જીસે કીસી ભી તરહ અપને બચ્ચોં કી તાલીમ કા નુકશાન હો.

★ એક ગલત સોચ :

આમતૌર પર મા-બાપ કી સોચ ઈસ ફાની દુનિયા તક મેહદુદ હોતી હૈ. અપને બચ્ચોં કે લીયે વો સબકુછ કરનેકી કોશીષ કરતે હૈ. જીસે ઝરીયે સે વો સુકુન ઔર ચૈન કી જીંદગી ગુજાર સકે. લેકીન વો યે બાત ભુલ જાતે હૈ કે ઈસ ફાની દુનિયાકે બાદ એક દુસરી જીંદગીસે ભી વાસ્તા પડેગા. જો કભી ખત્મ ન હોગી. ઉસમેં હર શખ્સકો પુરે ઈન્સાફ કે સાથ આમાલકા બદલા દીયા જાયેગા. કીસીકો ઈનામ ઔર ઈકરામસે નવાઝા જાયેગા તો કીસીકો સજા ઔર અઝાબકા મઝા ચખના પડેગા.

વો મા-બાપ કીત્ની બડી ભુલ ઔર ગલત સોચ મેં મુબ્તલા હૈ. જો સિર્ફ દુનીયાકી જીંદગી કી કામ્યાબી કો અસ્લી મક્સદ સમજતે હૈ. ઔર અપની ઔલાદ કો પુરી મહેનત સે ઉન રાસ્તોં પર ચલાનેકી પુરી કોશીષ કરતે હે. જો ઉન્હેં સિર્ફ દુન્યવી તરકકી કી જમાનત દે સકે. ઔર આખિરત કી જીંદગી જો હંમેશાકી હૈ. બિલકુલ ગાફીલ હોતે હે.

★ યે મોહબ્બત નહી અદાવત હૈ :

અગર આપકા બચ્ચા ડક્ટર, એન્જનીયર, પ્રોફેસર, યા બડા તાજર યા સિયાસતી બન ગયા. તો ઉસ્કી દુન્યવી જીંદગી ઐશ ઔર સુખમેં ગુજરનેકી ઉમ્મીદ કી જા સક્તી હૈ. લેકીન અગર વો ઈસીકે સાથ બે નમાજ ભી હૈ. રમજાન કે રોઝે રખને સે જ ચુરાતા હૈ. જુદ બોલતા હૈ. હરામ હલાલ કી કોઈ તમીઝ નહી કરતા કુર્આન મજીદ કભી હાથ મેં નહી લેતા તો યકીની હકીકત હૈ કે વો આખિરતમે ખત્મ ન હોનેવાલી જીંદગીમેં જબરદસ્ત મુશ્કીલાત ઔર કભી ખત્મ ન હોનેવાલી તકલીફેં મેં મુબતલા હોગા.

કયા ? કોઈ બાપ ઈસ બાતકો પસંદ કરેગા કે ઉસ્કા પ્યારા ખુબસુરત બેટા આગકા ઈધન બને. ઉસ્કો બડેબડે સાપ ઔર બીચ્છું ડસે. સખ્ત પ્યાસ ઓર ગરમી કે વક્ત ઉસ્કો પીને કે લીયે ઉબલતા હુવા ગરમ પાની દીયા જાયે. ઔર દુસરે સખ્ત અઝાબોં મેં ગિરફતાર કીયા જાયે. નહી. હરગીઝ નહી. પસંદ કરનેકી બાત તો દુર કી હે. કોઈ અપની ઔલાદ કે લીયે ઉપર કે અઝાબોંકો સોચ ભી નહી સક્તા.

તો ફીર બાપ અપની ઔલાદ કો અહકામે ઈસ્લામ ક્યું નહી સીખાતા ? હરામ હલાલ કા ફર્ક ક્યું નહી સમજાતા ? નમાઝ રોઝા ઝકાત હજજ કી અહમિયત સે ઉસ્કો ક્યું ગાફીલ રખતા હૈ ? ઔર ઉસ્કે લીયે ઈલ્મેદીન ઔર તરબિયત કી રહો કો ક્યું પસંદ નહી કરતા ? જીસે ઝરીયે ઉસ્કી હંમેશા બાકી રહેનેવાલી જીંદગી કામ્યાબી ઔર સુકુનસે ગુજરે કુર્આનમજીદ મેં અલ્લાહતઆલા કા ઈશાદિ હૈ.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ (پ ۲۸. ۱۸ع)

અય ઈમાનવાલે ! અપને કો ઔર અપની ઔલાદકો ઉસ આગસે બચાઓ. જીસ્કા ઈધન ઈન્સાન ઔર પથર હોગે.

યે ખુલી હકીકત હૈ કે બચ્ચાં સિફ દુન્યવી તાલીમી ડ્રીગીઓંકો હાંસિલ કરકે યે આખિરત કી પકડ ઔર સઝાઓ સે નહી બચ સક્તા બલકે ઈસ્કે સાથ સાથ અચ્છે અખ્લાક વાલા બનકર જીંદગી કે હર શોબે મેં ઈસ્લામી તાલીમ કે મુતાબીક ઉસપર અમલ કરકે અલ્લાહકો રાજી કરના ભી જરૂરી હૈ.

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا. عَلَى حَبِيبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ

★ જરાતો સોચીયે.....!

સિફ દુનિયાકી કામ્યાબીયોં ઔર આરામ પર નજર કરતે હુએ ઔલાદકી ગેર ઈસ્લામી તાલીમ વ તરબિયત કા ફાઈદા આબિરતમેં ન ઔલાદ કો મીલેગા ન માં-બાપ કો.

લેકીન અગર દીની તરબિયત ઔર અચ્છે અખ્લાકસે ઔલાદકો આરાસ્તા કર દીયા તો ઈસ્કા નફા આબિરત કી ખત્મ ન હોનેવાલી જીંદગીમેં ઔલાદકે સાથ સાથ ભરપુર અંદાઝમેં મા-બાપ કો ભી મીલેગા. અલ્લાહતઆલા કે દરબારમેં કામ્યાબી ઔર ઈઝઝત નસીબ હોગી.

૧૪. કમાઈ કે અફઝલ ઝરીયે :

وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا (۱۸: ۳۰)
" ઔર બનાયા દીન કમાઈ કરને કો "

ઈમામ શાફઈ (ર.અ.) કે નજદીક તિજરત અફઝલ હૈ ઈમામ નવવી (ર.અ.) કે નજદીક અપને હાથ સે કમાના અફઝલ હૈ. હઝરત શૈખુલ હદીસ મૌલાના ઝકરીયા (ર.અ.) ફરમાતે હૈ મેરે નજદીક કમાઈ કે ત્રીન ઝરીયે હૈ.

(૧.) તિજરત (૨.) જરાઅત (૩.) ઈજરા

હરએક કે ફઝાઈલ મે બહોત ઝયાદા હદીસે હૈ.

તિજરત અફઝલ હૈ વો એક એસા કામ હૈ જીસ મે આદમી અપને અવકાતકા માલિક હોતા હૈ. ઈસલીયે તિજરત કે સાથ દીન કા કામ ભી કર સક્તા હૈ. અગર ઈજરા દીની કામો કે લીયે હો તો વો તિજરત સે અફઝલ હૈ મગર શર્ત યે હૈ કે વોહી કામ મક્સુદ હો ઔર તન્વાહ મજબૂરી કે દર્જે મે હો.

હદીસ મે હૈ કે સચ્ચા અમાનતદાર તાજીર (ક્યામત) મે અંબિયા (અલ.) ઔર સિદ્દીકીન ઔર શહીદોં કે સાથ હોગા. (તિર્મીઝી)

હુઝુર (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા દસ હીસ્સોમે સે નવ હીસ્સે રોઝી, તિજરતમે હૈ યાની તિજરત બહોત બડી આમદની કા ઝરીયા હૈ ઉસ્કો ઈંખિયાર કરો.

કયુકે જરૂરત કે મુતાબિક રોઝી કા બન્દોબસ્ત કરના સબ પર વાજીબ હૈ. ઉમ્મતને જબસે જાઈઝ તરીકો સે તિજરત છોડ દે તો ઉસ્કો ગૈરોને ઈંખિયાર કર લીયા ઔર ઉમ્મતે મુસ્લિમા ઉન્કી મોહતાજ હો ગઈ. છોટે સે છોટી ઔર બડે સે બડી ચીઝ તક મે દુસરો કી મોહતાજ હો ગઈ.

સહાબા (રદી.) મે હઝરત અબુબકર (રદી.) કી તિજરત મશહૂર થી. આપ એક તાજીરકી હૈસિયત સે મશહૂર આદમી થે. હુઝુર (સ.અ.વ.) કો

નબુવ્વત મિલનેકે વક્ત ઉન્કે પાસ ચાલીસ હજાર દીરહમ થે.

હઝરત ઉમર (રદી.) ભી તિજરત કરતે થે. હઝરત ઉસ્માન (રદી.) ભી તાજીર થે. ઉન્કા તાજીર હોના બહોત ઝયાદા મશહુર હૈ. જાહીલીયત ઔર ઈસ્લામ દોનો ઝમાનોમે તાજીર રહે. હઝરત અબ્દુર્રહમાન બીન ઔફ (રદી.) ભી તાજીર થે. હઝરત તલ્હા બીન ઉબેદુલ્લા (રદી.) ભી કપડો કી તિજરત કરતે થે. તિજરત કે બાદ જરાઅત (ખેતીવાડી) અફઝલ હૈ.

હુઝુર (સ.અ.વ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કોઈ મુસલમાન દરખ્ત લગાયે યા ખેતી કરે ફીર ઉસ્મે સે કોઈ ઈન્સાન યા પરીન્દા યા કોઈ જાનવર ખાયે યે ભી ઉસ્કે લીયે સદકા હૈ. (યાની સદકા કરને કે બરાબર સવાબ મીલેગા)

(મિશકાત)

ઔર જરૂરત કે મુતાબિક જરાઅત અહમ હૈ કયુંકે અગર જરાઅત ન કી જાયે તો ખાયેગે કહાં સે ?

તન્બીહ : તિજરત કે બારેમે ઈન તમામ ફઝીલતો કે બા વુજુદ જો ઉપર લીખી ગઈ. અગર સુદ (વ્યાજ) શામિલ કર દીયા જાયે તો સવાબ કે બજાયે સખ્ત અઝાબ કા મુસ્તહીક હોગા. ઈસલીયે તિજરત કરને વાલો કે લીયે જરૂરી હૈ કે વો મસાઈલ માલુમ કરકે તિજરત કરે તાકે હરામ કમાઈ સે હીફાઝત હો સકે.

હઝરત ઈમામ માલિક (ર.અ.) હાકીમો કા ફરમાતે કે વો તાજીર કો ઔર બાજીર મે કામ કરને વાલો કો પૈશ કરે તાકે (ઈમામ સાહબ) ઉન્સે સવાલાત કરે અગર હલાલ હરામ મે તમીઝ કરનેવાલા ન હો તો ઉસ્કો બાઝાર સે નિકાલ દેતે ઔર ઉસ્કો ફરમાતે કે પહેલે તિજરતકે મસાઈલ સીખો ફીર બાઝારમે બેઠો કયુંકે અગર મસાઈલ સે ના વાકિફ હોગા તો સુદ (વ્યાજ) હો જાયેગા.

પહેલે ઝમાનેમે તાજીર જબ સફર કરતે થે ઔર ખુદ મસાઈલ સે નાવાકીફ હોતે થે તો અપને સાથ કીસી ફકીહ કો રખ્ખા કરતે થે તાકે ઉસસે મસાઈલ પુછતે રહે. હઝરત થાનવી (ર.અ.) એક રિસાલા "સફાઈ-એ મામલાત" કે નામ સે લિખા હૈ ઉસ્મે તિજરતકી અલગ અલગ બાતે લિખી હૈ. ઉસ્કા મુતાલા કરના બહોત મુફીદ હૈ. (ફઝાઈલે તિજરત - ૮૨)

અગર આખેરતકી હંમેશાકી જંદગીમે માલિકકો રાજી કરને કે લીયે અગર કુછ તકલીફ ભી ઉઠાની પડે તો કોઈ બડી બાત નહી. ખાસકર હલાલ રોજી હાંસિલ કરને મે અજરો સવાબ ભી બઢ જતા હૈ અલ્લાહ તઆલા કા વાઅદા હૈ કે જો શખ્સ ઉસ્કો રાજી કરને કી ફીકર મે લગતા હૈ તો વો ઉસ્કે લીયે મુશ્કીલાતમે આસાનીયા પૈદા ફરમાતા હૈ. (ફઝાઈલે તિજરત - ૮૩)

હલાલ રોઝી કે ફાયદે	હરામ રોઝી કા નુકશાન
❖ દીલ કા નુર નસીબ હોતા હૈ.	❖ નુરે ઈરફાન ખત્મ હો જતા હૈ
❖ કમાવે ઈલ્મ " "	❖ નફસ કા ગલ્બા " "
❖ હિકમત " "	❖ દીન બરબાદ " "
❖ ઈશ્કે ઈલાહી " "	❖ ઈતાઅતમે હિમ્મત કમ હો જતી હૈ
❖ નેક ખ્યાલાત " "	❖ દીનસે દુરી " "
❖ હુજુરી એ કલ્બ " "	
❖ હિમ્મત " "	

★ બચ્ચોંકો અચ્છે રોજગાર કી તરગીબ દેના :

મુરબ્બીપર અહમ જામ્મેદારી યે હૈ કે બચ્ચેકો આઝાદ ઔર ખુદ મુખ્તાર કામ પર ઉભારા જાયે. યાહે યે તિજારત ઔર ખેતીબાડી યા હુન્નર ઔર કારીગરી હો.

અંબિયા (અ.વ.) ભી અપને પસંદીદા ખુદ મુખ્તાર કામ કીયા કરતે થે. ઔર બાઝ હુન્નર ઔર કારીગરી મેં મહારત હાસીલ કરતે થે. ઈસ તહર સે ઈન મુકદ્દસ હસ્તીયોંને ઉમ્મતોં ઔર કૌમોં કે લીયે આઝાદ હુન્નર ઔર પાક હલાલ કમાઈ કા એક શાનદાર નમુના છોડા હૈ.

હઝરત નુહ (અ.વ.) ને કશ્તી બનાના સીખા. ઔર અલ્લાહતઆલાને ઉન્હેં કશ્તી બનાનેકા હુકમ દીયા. જૈસા કે સુરએ હદ મેં હૈ. (કે હમારી નિગરાનીમેં કશ્તી તૈયાર કરલો.)

હઝરત દાવુદ (અ.વ.) લોહે કા કામ કરતે થે. જંગમે કામ આનેવાલી ઝિરહે (બખ્તર) બનાને કે માહીર થે. જૈસા કે સુરએ અંબિયા ઔર સુરએ સબામે મજકુર હૈ.

હઝરત મુસા (અ.વ.) ને આઠ સાલ તક બકરીયાં ચરાને કે લીયે અપને આપકો હઝરત શાએબ (અ.વ.) કે હવાલે ક્રિયા થા. તાકે વો અપની સાહબઝાદી સે નિકાહ કર દે. ઔર હમારે નબી (સ.અ.વ.) નબુવતસે પહેલે બકરીયાં ચરાયા કરતે થે. ઔર તિજારત ક્રિયા કરતે થે.

વિહાઝા ઈન દલીલો સે યે બાત સાબીત હુઈ કે કારોબાર, કારીગરી, સિખના ઔર કામકાજ કે ઝરીયે હલાલ ચીઝોંકા હાસીલ કરના બહોત બડી ચીઝ હૈ. ઈસીલીયે કે યે નબીયોં કા પેશા ઔર રસૂલોં કા કામ હૈ.

હુલુર (સ.અ.વ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા ઈન્સાનકી બેહતરીન કમાઈ ઉસ્કે
અપને હાથોકી કમાઈ હૈ. (ઈમામઅહમદ)

હુલુર (સ.અ.વ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા હૈ કે અલ્લાહતઆલા એસે બંદો
કો પસંદ ફરમાતે હૈ જો પેશા ઔર હિકમત (સમજ) વાલા હો. (તિર્મીજી)

હુલુર (સ.અ.વ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા તુમ મે સે કોઈ શખ્સ લકડી કાટકર
અપની પીઠ પર લાવે યે ઉસ્કેલીયે બેહતર હૈ કે વો લોગો સે સવાલ કરે.
ચાહે વો ઉસે દે યા ન દે. (બુખારી)

હુલુર (સ.અ.વ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે દુસરે ફરાઈઝ કી તરહ હલાલ કમાના
બી એક ફર્ઝ હૈ. (બયહકી)

૧૫. દુનિયા કી મિસાલ :

મૌલાના રૂમી (ર.અ.) ને ઈસ્કો એક ખુબસુરત મિસાલકે ઝરીયે સમજાયા
હૈ. ફરમાતે હૈ. શેઅર કા તરજુમા યે હૈ.

દુનિયાકી મિસાલ પાની જૈસી હૈ. ઔર ઈન્સાનકી મિસાલ કશ્તી જૈસી
હૈ. જીસ તરહકશ્તી બગૈર પાની કે ચલ નહી સકતી ઈસ તરહ ઈન્સાન
દુનિયા ઔર ઉસ્કે સામાન કે બગૈર જીંદા નહી રેહ સકતા.

લેકીન યે પાની કશ્તી કે લીએ ઉસ વક્ત તક ફાયદામંદ હૈ. જબતક વો
કશ્તી કે ચારોં તરફ ઔર આસપાસ રહે. અગર યે પાની કશ્તી કે અંદર
દાખિલ હો જાયે તો વો પાની કશ્તી કો સહારા દેનેકે બજાયે ઉસ્કો ડુબા
દેગા.

ઈસી તરહ દુનિયાકે યે સારે સામાન ઈન્સાનકે લીયે બહોત ફાયદા મંદ
હૈ. જબ તક યે ઈન્સાનકે દીલ (કશ્તી) કે બાહર આસપાસ મેં રહે. ઔર
અગર યે સામાન દીલકી કશ્તી મેં સવાર હો જાયે તો ફીર યે ઈન્સાનકો
ડુબાકર હલાક કર દેગે.

ઈસ્લામકા મઈશત કે બારે મેં યહી નુક્તએ નજર (રહસ્ય) હૈ. લેકીન
ઈસ્કા મતલબ યે નહી હૈ કે મઈશત ફુલુલ ચીઝ હૈ. ઈસ્લામ રહબાનિયત
(દુનિયા છોડદેને) કી તાલીમ નહી દેતા. બલકે મઈશત બડી કામ કી ચીઝ
હૈ. શર્ત યે હૈ કે ઉસ્કો હદમેં રેહકર કમાયા જાયે ઔર સહી તરીકો સે
ઈસ્તેમાલ કિયા જાયે. ઔર ઉસ્કો જીંદગીકા આખરી મક્સદ કરાર ન દિયા
જાયે.

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا. عَلَى حَبِيبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ

૧૬. દૌલત કે બંદે ખુદાકી રહમત સે મેહરૂમ :

હઝરત અબુહુરૈરહ (ર.દી.) સે રિવાયત હૈ કે રસુલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે બંદ એ દિનાર ખુદાકી રહમત સે મેહરૂમ હૈ. (તિર્મીઝી)

જો લોગ માલદૌલત ઔર દિનાર દિરહમકે પરસ્તાર હૈ. ઔર ઉન્હોને દૌલત હી કો અપના મઅબુદ ઔર મેહબુબ ઔર મતલુબ બનાલીયા હૈ. ઉન્સે બેઝારીકા ઐલાન ઔર ઉન્કે હકમે બદદુઆ હે કે વો ખુદાકી રહમતસે મેહરૂમ ઔર દુર હે.

માલ ઔર દૌલત કી પરશ્તીશ ઔર બંદગી યે હૈ કે ઉસ્કી ચાહત મેં બંદા ઐસા ગિરફતાર હો કે અલ્લાહકે અહકામ ઔર હલાલ ઔર હરામ કી હદોકા પાબંદ ન રહે. (મઆરિફુલ હદીસ-૨/૮૪)

૧૭. રોઝી કા ઈન્તિઝામ :

તફસીરે રૂહુલ મઆનીમેં એક વાકેઆ લીખા હે. કે હઝરત મુસા (અ.વ.) કે દીલ મેં યે ખ્યાલ આયા કે અલ્લાહતઆલા અપની મખ્લુક કો રોઝી કીસ તરહ દેતા હૈ. (યે ખ્યાલ તફસીલ જાનને કે લીયે થા કે અલ્લાહતઆલા કેસે રોઝી અતા ફરમાતા હૈ.) અલ્લાહતઆલા ને મુસા (અ.વ.) કો હુકમ દીયા કે ઈસ ચટાન પર લાઠી મારો, હઝરત મુસા (અ.વ.) ને લાઠી મારી તો વો ચટાન તુટ ગઈ ઔર ઉસ્કે અંદર સે એક ઔર ચટાન નિકલી ફીર હુકુમ દીયા કે ઈસ પર ભી લાઠી મારો હઝરત મુસા (અ.વ.) ને અસા મારા, વો ચટાન ભી ટૂટ ગઈ ઔર ઉસ્કે અંદર સે એક ઔર ચટાન નિકલી ફીર હુકુમ દીયા કે ઉસપરભી અસા મારો ફીર અસા મારા તો ત્રીસરી ચટાન ભી ટૂટ ગઈ. જબ ત્રીન ચટાને તુટ ગઈ તો દેખા કે ઉસ્કે અંદર ચુંટી કી તરહ એક કીડા હૈ. જો કુછ ખા રહા હે. ઔર એક વજજા ભી પઢ રહા હૈ. વો કેહ રહા હે.

سُبْحَانَ مَنْ بَرَأَنِي وَيَسْمَعُ كَلَامِي وَيَعْرِفُ مَكَانِي وَيَدْكُرْنِي وَلَا يَنْسَانِي

સુબ્હાન મંધ્યરાની વયસમઉ કલામી

વયઅરિકુ મકાની વયજકોરોની વલા યન્સાની

(રૂહુલ મઆની-૧૨/૨)

પાક હે વો જાત જો (ત્રીન ચટાનો કે અંદર) મુઝે દેખ રહા હૈ. ઔર મેરી બાત કો ભી સુનતા હૈ. ઔર મેરી જગાકો ભી જાનતા હૈ. ઔર જો હંમેશા મુઝે યાદ રખતા હૈ. કભી નહી ભુલતા. (નિદાએશાહી. ૯-૨૦૦૦)

રોઝી કમાના હર આદમીકી એક લાઝમી જરૂરત હૈ. હર આદમીકો હર હાલ મેં અપને લીયે ઔર અપને ઘરવાલોં કે લીયે કમાના હૈ. યે એક એસી જીમ્મેદારી હૈ જીસે કીસી હાલત મેં છુટકારા નહી મગર કમાના આદમીકી જરૂરત હૈ. ન કે આદમીકા મકસદ, આદમીકો ચાહીયે કે વો કમાને કો સિર્ફ જરૂરતકા દર્જ દે. ઔર જહાં તક જીંદગીકે મકાસિદ કા મામલા હૈ વો હુકમે ઈલાહી પુરા કરનેકો અપના મકસદ હયાત બનાયે.

મૌજુદા ઝમાને મેં યે ફર્ક બેહદ મુશ્કીલ હો ગયા હૈ. આજકલ હુન્નર, કારીગરી, ઈન્ડસ્ટ્રીયોં કી ભરમાર સે પૈદા હોનેવાલે હાલાતને દુનિયા કો ઈત્ના ઝયાદા પુર કશીષ ઓર આરાસ્તા કર દીયા હૈ કે લોગ ઉસ પર ઈસ તરહ ટૂટ રહે હૈ. જીસ તરહ શમા કે ઉપર પરવાને ટુટતે હૈ. કાશ ! આજ કે ઈન્સાનકો યે બતાયા જા સકે કે તુમ્હારી ઈસ રવીશ (રફતાર) કા અંજામબી યકીની તૌરપર વહી હૈ. જો શમા પર ટુટનેવાલે પરવાનોંકા હોતા હૈ. યાની વકતી રાહત ઓર ઉસ્કે બાદ અબદી (હંમેશાકી) તબાહી.

(અલરિસાલા/૮/૯૮)

૧૮. હઝરત ઉમર (ર.દી.) કા ઈર્શાદ :-

ઈબ્ને જવઝી (ર.અ.) રિવાયત કરતે હૈ કે હઝરત ઉમર (ર.દી.) એસે લોગોં સે મીલે જો કામ કાજ ન કરતે થે. તો આપને ઉન્સે ફરમાયા કે તુમ લોગ કયા હો ? ઉન્હોંને જવાબ દીયા કે હમ મુતવકકેલીન હૈ. હઝરત ઉમર (ર.દી.) ને ફરમાયા તુમ જુઠ કેહતે હો. મુતવકકેલીન હકીકત મેં વો શખ્સ હૈ જો અપના ગલ્લા (અનાજ) જમીનમેં ડાલકર અલ્લાહપર ભરોસા કરતા હૈ. ઔર ફરમાયા તુમમે સે કોઈ શખ્સ કામ કાજ સે હાથ ખીચકર (બેઠકર) યે દુઆ ન કરે કે યા અલ્લાહ મુઝે રોઝી અતા ફરમા. હાલાંકે વો જાનતા હૈ કે આસ્માનસે સોનાચાદી નહી બરસા કરતા.

હઝરત ઉમર (ર.દી.) વો બુર્જુગ હૈ. જીન્હોંને ગરીબોંકો ઈસસે રોકા કે વો કામકાજ છોડકર લોગોંકી સદકાત ઔર ખયરાત પર ભરોસા કરકે બેઠ જાયે. ચુંનાયે ફરમાયા અય ગરીબો કી જમાઅત ! અચ્છાઈયોં મેં એક દુસરે સે સબકત લેજાઓ. ઔર મુસલમાનોં પર બોજ ન બનો.

જબ બચ્ચા કુર્આન મજીદ પઢકર જરૂરી તાલીમ હાસિલ કરલે. તો યે દેખના ચાહીયે કે વો કયા કામકાજ કર સકતા હૈ. ઈસ્કે મુતાબિક ઉસ્કી રેહનુમાઈ કરની ચાહીયે ઔર ઉસ્કે બારે મેં ગૌર ક્રિયા જાયે કે વો કિસ કામ કી તરફ રગબત કરતા હૈ. ફીર ઉસ્કો ઈજ્તિયાર કરને કે લીયે ઉસ્કી રેહબરી કી જાતી હૈ. તાકે વો ઉસ્મેં કમાલ પૈદા કર સકે.

મુનાસીબ યે હૈ કે હમ બચ્ચોંકે ઝહનકે એઅતિબારસે ઉન્કે દરમ્યાન

તાલીમ ઔર કારીગરી સીખાને મેં ફર્ક કરે.

૧. જો બચ્ચે તાલીમમે હોશિયાર હૈ. મહેનતી હૈ. ઔર વો તાલીમ મેં આગે તક પહોચનાં ચાહતે હૈ તો ઉન્કો તાલીમ હી મેં આગે બઢાના ચાહીયે. અલબત્તા છુટ્ટીયોં કે દીનોમેં અપની પસંદ કે મુતાબિક કામકાજ ઔર કારીગરી સીખતે રહે. કયુંકે ખબર નહી આઈન્દા કયા કયા જરૂરતે પેશ આનેવાલી હૈ.

૨. જો બચ્ચે તાલીમ મેં કમઝોર હૈ. એસે બચ્ચોંકો દીન દુનિયાકી જરૂરી તાલીમ દેનેકે બાદ ફૌરન અપને ઉસ્તાદ ઔર બડોં કે મશ્વરે સે કામકાજ ઔર કારીગરી કે કામમે લગાએ. અગર તાલીમ મેં કમઝોર હોનેકે બાદ ભી તાલીમ જારી રખી તો યે ગલતી હોગી બડોંકી, કયુંકે જબ પતા હૈ કે યે કમઝોર હૈ. ઔર અપની તાલીમમે આગે નહી બઢ સક્તા. તો ફીર કયા ફાયદા હોગા ?

માલુમ નહી કીત્ને બચ્ચે એસે હૈ જુન્કે બારે મેં સુનતે હૈ કે વો જવાની કી ઉમર તક પહોંચ ગયે. ઔર ઉન્હોને તાલીમ હાસિલ નહી કી ઔર ન કોઈ ઘંઘા રોજગાર ઔર ન કારીગરી સીખી તો ઈસ્મેં કુસુર મા બાપ યા મુરબ્બીયોં કા હોતા હૈ.

રહી ઔરતે તો જો ઉન્કો એસે કામ સીખના ચાહીયે જો ઉસ્કે દાયરે ઔર ઉસ્કી શખ્સીયત કે મુનાસીબ હો. ખાના બનાના સીના પીરોના વગેરેહ એસી ચીજોં સીખના ચાહીયે જુસ્કે આગે જરૂરત પડેગી.

ઔરતોં કો દુસરે વો કામ જો ઉસ્કી જુસ્માની બનાવટ કે મુવાફિક નહી વો કામ ન સીખે. વો કામ ભી ન સીખે. જુસ્મેં મુઆશરે કી ખરાબી હો. જૈસા કે એસે કામ સીખને કે બાદ મેં એસી જગા ઔર માહોલમેં કામ કરને કે લીયે જાના પડે. જહાં મદોં કે સાથ કામ કરના પડે.

જો લોગ અસ્હાબે બસીરત હૈ. ઉન્હોને ઔરતોંકો એસે કામોં સે મના કીયા હૈ. કયુકે ઉસ્મે ઔરતોં કી ઈઝઝત ઔર કદર કા ખ્યાલ ક્રિયા ગયા હૈ. ઔરતોંકી ઈઝઝત ઔર આબરૂ કી હિકાઝત ઔર ઉસ્કે મરતબેકો બુલંદ કરના મકસુદ હૈ. જો ઔરતોંકા ખાસ હક હૈ. (તરબિયતે ઔલાદ / ૫૫૬)

યક બયક બદલી ઝમાને ને યે કરવટ કેસી

જુસતરફ દેખીયે વેરાના હી વેરાના હૈ.

સબકુછ હો રહા હૈ ઈસ તરકકી કે ઝમાનેમેં

મગર કયા ગજબ હૈ આદમી ઈન્સાન નહી હોતે

વો મોઅઝઝ ઝમાને મેં થે મુસલમાં હોકર

ઔર હમ ખ્વાર હુએ તારીકે કુર્આન હોકર.

(અલ્લામા ઈકબાલ)

૧૯. કુર્આન મજીદ કી શાને અઝમત :

કુર્આન મજીદ કે મુકામ ઔર મરતબે યા ઉસ્કી શાને અઝમત કી બાતો મુસલમાનોકે દીલોમે બૈઠી હુઈ હૈ લેકીન ઈસ બાત કી તરફ તવજજુહ બહોત કમ હો ગઈ હૈ કે મુસલમાન હોને કી હૈસિયતસે. હમ પર કુર્આન કે કયા હક હૈ ? ઔર ઉનકો અદા કરનેકી કયા સુરત મુન્કીન હૈ .

યહ હકીકત હૈ કે જહાંતક કુર્આન મજીદ કે મુકામ યા મરતબે ઔર ઉસ્કી શાને અઝમતકા તઅલ્લુક હૈ ઉસ્કા બયાન તો કયા ? લેકીન જૈસા ઉસ્કા હક હૈ ઉસ્કા સમજનાબી કીસી ઈન્સાનકે બસમે નહી. સીધી બાત હૈ

“ હીરેકી કીમત બાદશાહ યા ઝોહરી જાનતે હૈ. ”

કુર્આન મજીદ કે અસલ મરતબે કા ઈલ્મ સિર્ફ ઉસ શાહે અદો સમાવાત કો હૈ જીસ્કા યે કલામ હૈ. ઔર ઉસ્કી હકીકી કીમત સે આગાહ સિર્ફ વો જાતે બા બરકત હૈ જીસપર વો નાઝીલ હુઆ. (સલ્વલ્લાહો અલયહી વસલ્લમ)

હમારા અસલ કામ યે હૈ કે પુરી દિયાનત દારી કે સાથ યે સમજે કે ઈસ મુબારક કીતાબ કે હમપર કયા હક હૈ ? ઔર ઉસ્કો અદા કરનેકી કયા સુરત મુન્કીન હો સકતી હૈ ?

હમારી આબિરતકી નજાત ઔર દુનિયાકી સરબુલંદી ઉસ્કે ઉપર અમલ કરને મે હૈ ઔર ઈસ મામલેકી કૌતાહીકી તલાફી કુર્આન મજીદકી શાન મે કસીદે પઢનેસે નહી હો સકતી.

★ કુર્આન નાઝીલ કરને કા મકસદ :—

કુર્આન કીસ લીયે ઉતારા ગયા હૈ ? એક લફઝમે ઈસ્કા જવાબ યે હૈ કે ઈન્સાન કે બારે મે ખુદા કી સ્કીમ કો બતાને કે લીયે કે ઈન્સાનકો ખુદાને અબદી (હંમેશા રહનેવાલી) મખ્લુક કી હૈસિયતસે પૈદા ક્રિયા હૈ. મૌજુદા મેહફુદ (લીમીટેડ) દુનિયામે ૫૦ સાલ યા ૧૦૦ સાલ ગુજર કર ઉસ્કો આબિરતકી દુનિયામે દાખીલ કર દીયા જાતા હૈ. જહાં ઉસ્કો મુસ્તકીલ તૌર પર રેહના હૈ. મૌજુદા દુનિયા અમલ કરને કી જગા હૈ. ઔર આબિરત કી દુનિયા ઉસ્કા અંજામ પાનેકી જગા. આજકી જીંદગીમે આદમી જૈસે અમલ કરેગા ઉસી કે મુતાબિક વો અપની અગલી જીંદગીમે અશ્શા યા બુરા બદલા પાવેગા. કોઈ અપની નેક કિરદારી કે નતીજે મે અબદી તૌર પર જન્નતમે

જાયેગા. ઔર કોઈ અપની બદ કિરદારી કી વજહ સે અબદી તૌર જહન્નમમેં.

કુર્આન ઈસલીયે ઉતારા ગયા કે ઈસ કઠીન મસ્અલેસે આદમી કો ખબરદાર કરદે. ઔર ઉસ્કો બતાયે કે અગલી જંદગીમેં બુરે અંજામ સે બચને કે લીયે ઉસે અપની મૌજુદા જંદગી મેં કયા કરના ચાહીયે.

(તઝકીરૂલ કુર્આન .૮)

૨૦. કુર્આન મજીદ કે હકક :-

કુર્આન મજીદ કે પાંચ હકક હર મુસલમાન પર આઈદ (લાગુ) હોતે હૈ.

(૧) કુર્આન મજીદ અલ્લાહ તઆલાકા કલામ હૈ. ઉસ્કા ઈક્રાર ઝબાન ઔર દીસલ સે કરકે અલ્લાહ તઆલાકે મુકર્રબ ફરીશતે જિબ્રઈલ (અ.વ.) કે ઝરીયે હઝરત રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) પર નાઝીલ હુઆ.

(૨) ઉસ્કી તિલાવત કરે. કુર્આન મજીદકી મુસલસલ તિલાવત કરતે રહેના જરૂરી હૈ. યે મૌમીનકી રૂહ કી ગીઝા હૈ ઔર ઉસ્કે ઈમાનકો તરોતાઝા રખનેકા અહમ તરીન ઝરીયા ઔર મુશકીલાતમે મુકાબલેકા સબસે બડા હ ચિયાર હૈ.

(૩) ઉસ્કો સમજ કર પઢે. હમ પર ઈમાનકા લાઝમી તકાજા યે હૈ કે હમ ઉસ્કી સમજ હાંસિલ કરે. બગૈર સમજે તિલાવત કરના તો ઈન્હી લોગો કે લીયે હો સકતા હૈ જો પઢને લિખનેસે બિલકુલ મહેરૂમ રહ ગયે હો. ઔર ઉમ્મ ભી તાલીમ હાંસિલ કરનેકી ન રહી હો. એસે લોગ ટુટીફુટી તિલાવત કરલે તો ભી બહોત ગનીમત હૈ. ઉસ્કા સવાબ ઉન્કો જરૂર મિલેગા. બલકે એક એસા શખ્સ જો નાઝરા ભી ન પઢ સકતા હો ઔર અબ સિખના ભી મુમ્કીન ન હો મગર ઈસ યકીન કે સાથ કે કુર્આન મજીદ અલ્લાહ કા કલામ હૈ. ઉસ્કો ખોલ કર બૈઠતા હૈ ઔર યકીન ઔર મહોબ્બત સે ઉસ્કી સતરો પર ઉગલી ફીરતા હૈ તો ઉસ્કે લીયે ભી યહ અમલ યકીનન અજરો સવાબ ઔર બરકત હાસિલ કરનેકા ઝરીયા હોગા.

લેકીન વો લોગ જીન્હોને તાલીમ પર જંદગીયા ખપા દી હો ઔર દુનિયાકે બહોત સે ઉલુમ ઔર ફન હાસિલ કીયે હો વો અગર કુર્આન મજીદ બગૈર સમજે પઢે તો મુમ્કીન હૈ કે વો કુર્આન કી તૌહીદન ઔર મઝાક કરનેકે મુજરીમ સમજે જાયે ઔર કુર્આન સે એઅરાજ કી સઝા તિલાવત કે સવાબ સે બઢ જાયે.

હા ! અગર સમજ હાસિલ કરનેકા ઈરાદા કરલે ઔર કૌશીખ ભી શુરૂ કરદે તો દરમ્યાની અરસે મે અગર સિફ તિલાવત કરતે રહે તો ઉમ્મીદ હૈ કે ઉસ્કા અજર ઉન્હે મિલતા રહેગા.

(૪) ઉસ પર અમલ કરે. જાહીર હૈ કે માનના, પઢના ઔર સમજના, સબ અસલમે અમલ હી કે લીયે હૈ કયુંકે કુર્આન મજીદ કોઈ જાદુ મંતર કી કિતાબ નહી કે જીસ્કા પઢ લેના બલાઓ કો દુર કરને કે લીયે કાફી હો. ઔર ન સિર્ફ બરકત હાસિલ કરનેકે લીયે નાઝીલ હુઆ હૈ. કે ઉસ્કી તિલાવત કરને સે સકરાત કી તકલીફ કમ કરાવી જાયે.

યે કુર્આન તો هٰدِي لِلنَّاسِ યાની ઈન્સાનોં કી રહેનુમાઈ કે લીયે હૈ. ઔર ઉસ્કો નાઝીલ કરનેકા મક્સદ સિર્ફ ઈસ તરહ પુરા હો સકતા હૈ કે લોગ હકીકત મે અપની જાંદગીઓમે અમલ કા મન્સુબા બનાયે.

(૫) ઉસ્કો દુસરોં તક પહુંચાયે. ૨૩ બરસ મહેનત કરકે હુજુર (સ.અ.વ.) ને કુર્આન મજીદ કી તબ્લીગકા હકક અદા ફરમા દીયા ઔર અલ્લાહ કી અમાનત ઉસ્કે બંદો તક પહોંચા દી ઔર તબ્લીગકે દોરાન આપ (સ.અ.વ.) ને અપને જાનિસારો સે અપને ઈસ ફર્જ કો અદા કરનેમે મદદ હાસિલ કરનેકે લીયે ફરમાયા بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ اِثْنًا મેરી તરફસે પહોંચા દો યાહે એક હી આયત હો.

મુસ્તકબીલ મે તબ્લીગે કુર્આન કે ફરીઝે કી જામ્મેદારી અપને ઉમ્મત કે હવાલે ફરમાદી હજજતુલ વિદાઅ કે મૌકે પર સવાલાખ સે ઝયાદહ સહાબા (ર.દી.) કો ફરમાયા કે મૈનેં તબ્લીગ કા હકક અદા કર દીયા ઔર આઈન્દા કે લીયે હિદાયત ફરમાઈ કે અબ જો લોગ મૌજુદ હૈ ઉન્કા ફર્જ હૈ કે ઉન તક યહ અહકામ પહોંચા દે. જો યહાં મૌજુદ નહી હૈ. ઈસ તરહ કયામત તક કે લીયે કુર્આન કી તબ્લીગ કા બોજ ઉમ્મતે મોહમ્મદીયા (સ.અ.વ.) કે કંધો પર આ ગયા. ઔર ઉસ્કે બારે મે ખુદા કે યહાં સવાલ હોગા, વિહાજા હરએક સે ઉસ્કી સલાહીયત ઔર તાકત કે મુતાબિક ઈસ ફર્જ કી અદાયગી કી જામ્મેદારી હૈ.

યે ઉમ્મત કુર્આન મજીદકા પૈગામ ઔર હિદાયત દુનિયાકે ઈન્સાનોં તક પહોંચાનેકી જામ્મેદાર બનાઈ ગઈ થી. આજ વોહ ઈસ્કી મોહતાજ હૈ કે ખુદ ઉસે કુર્આન પહોંચાયા જાયે વિહાજા અબ જરૂરત હૈ કે કુર્આન કો સિખને ઔર સિખાને કી એક મહેનત ચલ પડે, જીસ્કો નાઝરા આતા હો વો દુસરો કો નાઝરા સિખા દે જીસે હિફજ યાદ હો વો દુસરો કો ભ્રમાદ કરા દે. જીસે તરજુમા આતા હો વો દુસરો કો તરજુમા પઢાયે. ઔર જીસ્કો ઉસ્કી સમજ ઔર ઈલ્મ હાસિલ હો વો ઉસે દુસરોં તક પહુંચાયે યહાં તક કે અગર કીસીકો એક આયત યાદ હો તો વો ઉસે દુસરોં કો યાદ કરા દે યે બી તબ્લીગે કુર્આન મે શામીલ હૈ. (મુસલમનોં પર કુર્આનકે હુકુક)

★ હઝરત ઉમર (ર.દી.) કા મામુલ :-

હઝરત ઉમર (ર.દી.) કા યે મામુલ થા કે આપ કુર્આન મજીદ કો ચુંમતે થે ઔર યે કલીમાત કેહતે થે. *عهد ربي ومنشور ربي عز وجل*

" યે મેરે રબ્બે અઝઝ વ જલ્લ કા અહદ હૈ. ઔર ઉન્કે કવાનીન કા મજમુઆ હૈ "

તિલાવતે સે પહેલે કુર્આન કરીમ કો ચુંમા કરે. આખોસે લગાયે. સરપર રખે. ઔર ચુંમતે હુએ કહે "અહદરબ્બી વમન્શુર રબ્બી અઝઝ વ જલ્લ "

"અહદ રબ્બી " કે મતલબ મેં યે બાત સાયે કે ઈસ કુર્આને કરીમમેં અલ્લાહ તઆલાને હમસે કુછ વાઅદે લીયે હૈ. યે કુર્આન અલ્લાહ તઆલાકે સાથ એક મુઆહીદા હૈ. હમ પઢ તો રહે હૈ ઔર ઘરમેં તો યે કુર્આન રખ્ખા હુવા હૈ. મગર ઉસ્મે કયા કયા વાઅદે હૈ ? કીન કીન બાતો પર અમલ કરના હૈ કીન કીન ચીઝોસે અલ્લાહ તઆલાને રોકા હૈ. ઉસ અહદકી તફ્સીલ કયા હૈ ? ઉસ્કે મુતાબીક અમલ હો રહા હૈ યા નહી ? ઉસ્કો સોચા જાયે.

" મન્શુર રબ્બી અઝઝ વ જલ્લ " કા મતલબ યે હૈ મેરે રબકે અહકામ હૈ, ઔર કવાનીન (કાયદે) હૈ. ઉન્મે કોઈ હુકમ મુશ્કીલ નહી. ઈસલીયે કે ઉસ્કો નાઝીલ કરનેવાલા હમારા રબ હૈ. જો બેહદ મેહરબાન કરીમ રહીમ હૈ. તિલાવત મેં ઈન બાતોંકો સોચા જાયે.

૨૧. કુર્આન મજીદકે બારેમેં ફરિયાદ :

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا (پ ۱۹ ع ۱)

રસુલે ખુદા સલ્વલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ ફરમાયેંગે અય મેરે પરવરદિગાર મેરી કૌમને ઈસ કુર્આન કો મતરૂક કર દીયા હૈ.

હુઝુર સલ્વલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ કી યે શિકાયત અલ્લાહ તઆલા કી બારગાહ મેં કિયામત કે રોઝ હોગી, યા ઈસી દુનિયામેં આપ (સ.અ.વ.) ને યે શિકાયત ફરમાઈ, દોનો એહતિમાલ હૈ.

કુર્આન કો મહજુર કરદેને સે મુરાદ કુર્આન કા ઈન્કાર હૈ. જો કુફરારહી કા કામ હૈ. મગર બાઝ રિવાયતમેં યે ભી આયા હૈ કે જો મુસલમાન કુર્આન પર તો ઈમાન રખતે હેં, મગર ન ઈસ્કી તિલાવતકી પાબંદી કરતે હૈ. ઔર ન ઉસપર અમલ કરતે હૈ. વો ભી ઈસી હુકમમેં દાખિલ હૈ.

હઝરત અનસ (ર. દી.) ફરમાતે હૈ કે રસુલે ખુદા (સ. અ. વ.) ને ફરમાયા કે. જીસ શખ્સને કુર્આન પઢા ફીર ઉસ્કો બંદ કરકે ઘરમે લટકાદીયા ન ઈસ્કી તિલાવત કી પાબંદી કી, ન ઉસ્કે અહકામમે ગૌર કિયા તો કિયામત કે રોઝ કુર્આન ઉસ્કે ગલે મેં પડા હુઆ આયેગા. ઔર અલ્લાહતઆલાકી બારગાહ મેં શિકાયત કરેગા. કે આપકે ઈસ બંદને મુઝે છોડ દીયા થા. અબ આપ મેરે ઔર ઉસ્કે મામલે કા ફેસ્વા ફરમાદે. (મઆરિફુલ કુર્આન / ૪૭૧)

૨૨. કુર્આન મજીદ સે આમ બરતાવ :—

આમ તૌર સે મુસલમાન અપને ઉપર કુર્આન મજીદ કા યે હક સમજતે હૈ.

★ ઉસ્કો રેશમી જુઝદાનમે રખા જાયે.

★ લડકીકો જહેઝ મે દીયા જાયે.

★ મૌત કે વક્ત સરહાને ઉસ્કી એક ખાસ સુરત પઢી જાયે તાકે દમ નિકલમે થોડી આસાની હો જાયે.

★ અદાલતો મેં કસમ ખાતે વક્ત ઉસ્કો સરપર રખ લીયા જાયે.

★ પરેશાની કે વક્ત ઉસસે ફાલ ખોલ લીયા જાયે.

ઔર આગે બઢકર એક બરતાવ યે ભી દેખા જા રહા હૈ કે

દિવાલે.....કુર્આની આયતો સે આરાસ્તા કી જાતી હૈ.

મેહરાબે.....કુર્આન સે સજાઈ જાતી હૈ.

મરનેકે બાદ.....કુર્આન બખ્શે જાતે હૈ.

લેકીન સહી બાત યે હૈ કે :

કુર્આન મજીદ સે.....દિવાલોં કો નહી જીંદગી આરાસ્તા કરે.

કુર્આન મજીદ સે.....મેહરાબોં કો નહી દીલોં કો આરાસ્તા કરે.

કુર્આન મજીદ સે.....મુર્દોં કો સિફ ઈસાલે સવાબ નહી બલકે

ઝીંદોંકે મસાઈલ ભી હલ કરે.

یا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا. عَلٰی حَبِيبِكَ خَيْرَ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ

૨૩. કુર્આન મજીદ કી હિફાજત અલ્લાહ તઆલાકે જીન્મે હૈ

કુર્આન મજીદમે ઈશાદ હૈ કે

હમને કુર્આનકો નાઝિલ કિયા હૈ હમ ઈસ (કુર્આન) કે મુહાફિઝ યાની નિગેહબાન હૈ. ઈમામે કરતબી (ર.હ.)ને એક કિસ્સા અમીરૂલ મુઅમેનીન મામુન રશીદ કે દરબારકા નકલ કિયા હૈ કે મામુનકી આદતથી કે કભી ઉસ્કે દરબારમે ઈલ્મી મસાઈલ પર બહસ ઔર મુજાકરે હુઆ કરતે થે જીસ્મે હર એહલે ઈલ્મકો આનેકી ઈજાઝત થી એકબાર એક યહુદી ભી આ ગયા જો શકલ ઔર સુરત ઔર લિબાસ કે એઅતિબાર સે એક અલગ આદમી માલુમ હોતા થા. જબ બાતચીત કી તો વો ખુશ બયાન ઔર મૌકે મહેલ સે દાનાઈ કી બાત કરતા થા. જબ મજલીસ ખત્મ હો ગઈ તો મામુનને ઉસ્કો બુલાકર પુછા તુમ ઈસરાઈલી હો ? ઉસ્ને ઈકરાર કિયા. મામુન ને ઉસ્કો ઈમ્તેહાન લેનેકે લીયે કહા તુમ મુસલમાન હો જાઓ તો હમ તુમસે બહોત અચ્છા સુલુક કરેંગે. ઉસ્ને જવાબ દીયા કે મૈં અપને બાપ દાદા કે દીનકો નહી છોડતા. બાતચીત ખત્મ હો ગઈ વો ચલા ગયા. ફરી એક સાલ કે બાદ યહી શખ્સ મુસલમાન હોકર આયા ઔર મજલીસમે ઈસ્લામી ફિક્હ કે મૌજુ (વિષય) પર બેહતરીન તકરીર ઔર ઉમ્દા તહકીકાત પેશ કી મજલીસ ખત્મ હોનેકે બાદ મામુન ને ઉસ્કો બુલાકર કહા કે તુક વહી શખ્સ હો જો પીછલે સાલ આયે થે ? ઉસ્ને કહા હા. મૈં વહી હું મામુનને પુછા કે ઉસ વકત તો તુમને ઈસ્લામ કુબુલ કરનેસે ઈન્કાર કર દીયા થા અબ મુસલમાન હોનેકા કયા સબબ હુવા ?

ઉસ્ને કહા મૈં યહાં સે ગયા તો મૈંને મૌજુદા મઝહબો કી તહકીક કરનેકા ઈરાદા કીયા મૈં એક ઉમ્દા કાતિબ (સુલેખક) હું, કિતાબે લીખકર બેચતા હું અચ્છી કિંમતસે બિક જાતી હૈ. મૈંને ઈમ્તિહાન કરનેકે લીયે તૌરાત કે તીન નુસ્ખે કિતાબત કીયે જીન્મે બહોતસી જગા અપની તરફસે કમી બેશી કર દી ઔર યે નુસ્ખે લેકર મૈં કનીસામે પહોંચા. યહુદીયોને બડી રગબત સે ઉન્કો ખરીદ લીયા ફીર ઈસ તરહ ઈન્જલકે તીન નુસ્ખે કમીબેશી કે સાથ તૈયાર કરકે નાસારા કે ઈબાદત ખાનામે લે ગયા વહાં ભી ઈસાઈયો ને બડી કદર કરતે હુયે યે નુસ્ખે મુઝસે ખરીદ લીયે ફીર યહી કામ મૈંને કુર્આન મજીદકે સાથ કીયા ઉસ્કે ભી તીન નુસ્ખે ઉમ્દા કિતાબસે તૈયાર કીયે જીન્મે અપની તરફસે કમીબેશી કી થી. ઉન્કો લેકર મૈં જબ બેચને નિકલા તો જીસ્કે પાસ લે ગયા ઉસ્ને દેખા કે સહી ભી હૈ યા નહી જબ કમીબેશી નજર આઈ તો ઉસ્ને મુઝે વાપસ કર દીયા.

ઈસ વાકેએ સે મૈં ને યે સબક લીયા કે યે કિતાબ મેહફુઝ હૈ ઔર અલ્લાહ

તઆલા હી ને ઉસ્કી હિફાઝત કી હુઈ હૈ ઈસલીયે મુસલમાન હો ગયા. કાજી યહયા (ર.અ.) ઈસ કિસ્સેકે રાવી કેહતે હૈ કે ઈતેફાકસે ઈસી સાલ મુઝે હજજકી તૌફીક હુઈ વહાં સુફયાન બિન ઉયયનહ સે મુલાકાત હુઈ યે કિસ્સા મૈને ઉન્કો સુનાયા ઉન્હોને ફરમાયા બેશક ઐસા હી હોના ચાહીયે કયું કે ઈસ્કી તસ્દીક કુર્આન મજીદમે મૌજુદ હૈ યહયા બીન અકસમ (ર.અ.) ને પુછા કુર્આન મજીદકી કૌન સી આયાત હૈ ? તો ફરમાયા કુર્આન મજીદમે જહાં તૌરાત, ઈન્જીલ, કા ઝીક હૈ ઉસ્કે બારેમે ફરમાયા. (૧૧૯.૧) *بِمَا اسْتَحْفَظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ* યાની યહુદો નસારા કો તૌરાત વ ઈન્જીલકી હિફાઝતકી જમ્મેદારી સોંપી ગઈ હૈ. યહી વજહ હુઈ કે જબ યહુદો નસારાને હિફાઝતકા ફર્જ અદા નહી કીયા તો યે કિતાબે બિગડકર બદલ કર બેકાર હો ગઈ.

જબકે કુર્આનમજીદકે બારેમે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા.

(૧૧૯.૧૨) *وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ* યાની હમહી ઉસ્કે હિફાઝત કરનેવાલે હૈ. ઈસલીયે ઈસ્કી હિફાઝત અલ્લાહ તઆલાને ખુદ ફરમાઈ હૈ. તો દુશ્મનોને હઝારો કોશીષો કે બાવુજુદ ઈસ્કે એક નુકતે ઔર એક ઝૈર ઔર ઝબર મે ફર્ક નહી આ સકા આજ રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) કે ઝમાનેકો ચૌદહસો (૧૪૦૦) બરસ હો ચુકે હૈ. તમામ દીની ઔર ઈસ્લામી મામલો મે મુસલમાનોકી કોતાહી ઔર ગફલતકે બાવુજુદ કુર્આને મજીદ કે હિફઝ કરનેકા સિલસિલા તમામ દુનિયાકે મશરીફ મગરીબ મે ઈસ તરહ કાઈમ હૈ હર ઝમાનેમે લાખો બલકે કરોડો મુસલમાન જવાન, બુદે, લડકે, ઔર લડકીયાં ઐસે મૌજુદ રેહતે હૈ જન્કે સીનો મે પુરા કુર્આન મેહફુઝ હૈ કીસી બડેસે બડે આલિમ કી ભી મજાલ નહી કે એક હરફ ગલત પડે દે. ઈસી વકત બહોતસે બચ્ચે ઔર બડે ઉસ્કી ગલ્તી પકડ લેગે. (મઆરિફુલકુર્આન ૫/૨૮૧)

એક ઐસા મુસલમાન જીસને M.A. પાસ કીયા હો, ડોક્ટરી ઔર ઈન્જીનીયરીંગ જૈસી મુશ્કીલ ડ્રીગ્રીયાં હાસિલ કી હો વો અલ્લાહ તઆલા કી અદાલતમે ઈત્ની સી અરબી ન સીખને પર કયા ઉજર પેશ કર સકેગા ? જીસસે વો ઉસ્કે કલામે પાકકી સમજ હાસિલ કર સકતા. ઐસે લોગો કા અરબી ન સીખકર કુર્આન કી સમજસે જાહીલ રેહના અલ્લાહ કે કલામ કા મજાક ઔર તોહીન હૈ.

★ કુર્આને મજીદ કા એઅજાઝ : (મોઅજિઝ, ચમત્કાર)

જસ કસરતકે સાથ કુર્આન મજીદકી તિલાવત કી જાતી હૈ દુનિયાકી કોઈ કિતાબ ઈસ કસરતકે સાથ નહી પઢી જાતી.

ઉસ્કા યાદ કરના જીત્ના આસાન હૈ ઔર જીત્ના જલ્દી યાદ હો જાતા હૈ દુનિયા કી કીસી કિતાબકા યાદ કરના ઈત્ના આસાન નહી ઔર ન કોઈ કિતાબ ઈત્ની જલ્દી યાદ હોતી હૈ..

હરરોજ મસ્જીદો, મદ્રસોમે, લાખો બચ્ચે, બુદ્દે, જવાન, મર્દ ઓરતે કુર્આનેપાકકી તાલીમમે મશગુલ હોતે હૈ. ઉન્કી કિરાઅત કા અંદાઝ હી નહી હો સકતા. ઉન્કે અલાવા બહોસે લોગોકા મામુલ રોઝાના અપને તૌરપર પઢનેકા હૈ. યે તમામ હાલાત યે ઐલાન કર રહે હૈ કે દુનિયામે કુર્આનેપાકકે અલાવા કોઈ કિતાબ એસી નહી જો ઈસ કદર કસરતસે પઢી ગઈ હો, યા પઢી જા રહી હો, યા પઢી જાયેગી.

દુસરા યે કે કુર્આન મજીદકા યાદ કરનાબી આસાન હૈ ઔર બહોત જલ્દી યાદ હો જાતા હૈ. યહાતક કે ઉસે બચ્ચે, બુદ્દે, જવાન, મર્દ, ઓરત સબ યાદ કર લેતે હૈ. જીસ્કી જીતી જાગતી મિસાલે હર જગહ હર વકત દેખી જા સકતી હૈ.

જૈસા કે કીસીકા ચાર માહમે કુર્આન મજીદકા હિફઝ કરના, બિમારોંકા બિસ્તરોં પર કુર્આન મજીદ કા હિફઝ કરના, પાંચ સાલકી ઉમ્મર કે બચ્ચોં કા હિફઝ કરના, આઠ સાલકી ઉમ્મર કે બચ્ચોંકા ઇમ્તીહાનમે કુર્આનકા હિફઝ સુનાના ઔર કામ્યાબ હોના. સાત સાલ કી લડકીકા હાફીઝે કુર્આન હોના વગેરહ ઈસ કીસ્મકે બેશુમાર વાકીઆત જો દુનિયામે રૂનુમા હોતે રહેતે હૈ. યે બતાતે હૈ કે પુરી દુનિયામે સબસે ઝયાદા પઢી જાનેવાલી કિતાબ જીસ્કા યાદ કરના સબસે ઝયાદા આસાન ઔર હર ઉમ્મરમે યાદ હો જાનેવાલી કિતાબ હૈ વો કુર્આને પાક હૈ. જો એક ખુલા મોઅજિઝ હૈ.

ઈસ્સે હમારે અસ્લાફ (બુર્હુગોંકા) કુર્આને પાકસે શગફ ઔર ગેહરા તઅલ્લુક જાહીર હોતા હૈ. હમે ભી ચાહીયે કે અસ્લાફકી તરહ હમ ભી કુર્આન મજીદસે અપને તઅલ્લુક કો બઢાયે. ઔલાદ કો પઢાયે ઔર ઉસ્કે મુતાબિક જીંદગી ગુજારે.

ગર તું મી ખ્વાહી મુસલમાન જીસ્તન

નેસ્ત મુન્કીન જુઝ બકુર્આન જીસ્તન

— ઈકબાલ

(જવાહીર પારે - ૮૩)

૨૪. આદાબે તિલાવત :—

તિલાવત કે હક દો તરહકે હૈ. (૧) જાહીરી હુકુક (૨) બાતિની હુકુક જાહીરી હુકુક :—

- (૧) વુજુ કરે. મિસ્વાક કરે
- (૨) તન્હાઈકી જગહમે વકાર ઔર તવાજુઅ સે કિબ્લે કી તરફ બેઠે.
- (૩) કુર્આનેપાક કો રેહલ તકીયા યા કીસી ઉચી જગા પર રખે.
- (૪) આસપાસકે લોગ અગર અપને કામમે મશગુલ હો તો આહિસ્તા આવાઝ સે પઢે.
- (૫) અઉજુબિલ્લાહ બિસ્મિલ્લાહ પઢકર શુરૂ કરે.
- (૬) તિલાવતકે દરમ્યાન કીસીસે બાતચીત ન કરે, અગર જરૂરત હો તો કલામે પાક બંદ કરકે બાતચીત કરે. ઔર દોબારા અઉજુબિલ્લાહ પઢકર તિલાવત શુરૂ કરે.

બાતિની હુકુક :—

- (૧) કુર્આન મજીદ કે અલ્ફાઝ કો તજવીદ કી રિઆયત કે સાથ પઢે જલ્દી ન કરે.
- (૨) કુર્આન મજીદ કે મઆની ઔર મતલબ કો સમજકર પઢે.
- (૩) જીન આયતોમે અમલકા મુતાલબા હૈ ઉન્કો અમલ કી નિયતસે પઢે. ઔર ઉસપર હર્ફ બ હર્ફ અમલ ભી કરે.
- (૪) દુસરો તક પહુંચાને કી નિયતસે પઢે.
- (૫) જીન આયતોમે અલ્લાહતઆલા કી પાકી ઔર મખ્લુકાત સે બે નિયાઝી કા બયાન હૈ ઉસ પર "સુબ્હાનલ્લાહ" કહે.
- (૬) આયાતે રહમત ઔર જન્નતકા ઝિક્ર આયે તો દીલમે ખુશી પૈદા હો ઔર અલ્લાહ તઆલા સે રહમત કા સવાલ કરે. ઔર જહન્નમ કી આયતો ઔર અઝાબ કા ઝિક્ર આયે તો દીલ લરઝને લગે. ઔર રૂક કર અલ્લાહસે પનાહ માગે.
- (૭) કાનો કો ઈસ દર્જા મુતવજજેહ કરદે ગોયા કુર્આન ખુદાસે સુન રહા હૈ.

ખુર્શુગોને લીખા હૈ કે જો શખ્સ યે સમજતા રહેગા કે મુજસે તિલાવતકા હકક અદા નહી હો સકા વો તરકકી કરતા રહેગા. ઔર જો ઉજબ (અહંકાર) કી નજર સે દેખેગા વો તરકકી સે દુર હોગા.

★ તિલાવતેકુર્આન કા હક :-

الَّذِينَ آمَنُوا بِالْكِتَابِ يَتْلُوهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ

أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَإِنَّكَ لَمِنْ الْخَاسِرِينَ (પ ૧. ૧૬)

"જીન્કો હમને કિતાબ દી હૈ વો ઈસ્કો પઢતે હૈ જૈસા ઉસ્કે પઢનેકા હક હૈ. યહી લોગ ઈમાન લાતે હૈ ઉસ પર ઔર જો ઈસ્કા ઈન્કાર કરે વો નુકશાન મેં હૈ.

હઝરત કતાદહ ઔર ઈકરીમહ (ર.દી.) કા કૌલ હૈ કે ઈસ આયતે શરીફામેં મુસલમાનોં કી તારીફ ઔર તવસીફ કા બયાન હૈ કે યે લોગ કુર્આન મજીદ કી તિલાવત ભી કરતે હૈ ઔર હકકે તિલાવત ભી અદા કરતે હૈ.

તિલાવત કે હુકુક મેં ચાર હક અહમ હૈ.

(૧) અલ્ફાઝ કી દરૂસ્તગી (૨) મઆની કા સમજના

(૩) અમલ કરના (૪) જો પઢા ઉસ્કી તબ્લીગ કરના.

મગર કૌતાહી કમ ઝયાદા ચારોં મેં હો રહી હૈ. (મઝાહીરે ઉલુમ - મે-૨૦૦૦)

★ કુર્આન મજીદ સુનનેકા અદબ :-

હઝરત વહબ બિન મુન્બહ (ર.અ.) સે નકલ કિયા હૈ કે કુર્આન મજીદકે સુનને કે આદાબ મેં સે હૈ કે ઈન્સાન અપને તમામ આઝા (અવયવ) કો ફુલુલ હરકતોં સે રોક દે. કીસી દુસરે કામ મેં મશગુલ ન હો ઔર નજરે નીચી રખે. ઔર અલ્લાહકે કલામકો સમજને કી તરફ ધ્યાન લગાયે. ઔર જો શખ્સ ઈસ અદબ કે સાથ કુર્આન મજીદ સુનતા હૈ તો અલ્લાહ તઆલા સમજને કી ભી તૌફીક અતા કર દેતે હૈ. (મઆરીફુલકુર્આન - ૬/૭૧)

૨૫. કુર્આને મજીદકી નાકદરી :-

હમારે ઈલાકે મેં અગર ચે રમઝાન કે મુબારક મહીને મેં તરાવીહકા બહોત એહતિમામ પાયા જતા હૈ. પહેલે સે હાફીઝો કો તય કિયા જતા હૈ. તરાવીહ પઢાનેકે લીયે મસ્જીદે પસંદકી જતી હૈ. વગેરહ.

લેકીન બહોત અફસોસ કી બાત યે હૈ કે ઈન તમામ જાહેરી એહતિમામ કે બાવુજુદ કુર્આને મજીદ કી ના કદરી આમ હોતી જ રહી હૈ આમ તૌરપર બડે શેહરોમેં જબસે કમ વકત (દસ દીન - આઠદીન)મેં કુર્આનમજીદ ખત્મ કરનેકા રિવાજ ચલા હૈ ઉસ્ને કુર્આને કરીમકો એક ખિલોના ઔર તફરીહ (હસી મઝાક) બના દીયા હૈ. એસી જગહોમેં ઈત્ની તેઝી (જલદી) સે કુર્આન

મજ્જ પઢા જાતા હૈ. કે અલ્લાહ કી પનાહ ! ઝેર-ઝબર કી ગલ્તી પકડને કા તો સવાલ હી પૈદા નહી હોતા બહોત સી ગલ્તીયા પીછે સુનેને વાલે ઈસ ડર સે નહી બતા પાતે કે જબતક વો સોચકર બતાયેગા હાફીઝ સાહબ કઈ આયતે આગે નિકલ ગયે હોગે ફીર દોહરાનેમે ઝયાદા ટાઈમ લગેગા.

આજ સબસે ઝયાદા અચ્છી તરાવીહકી જમાઅત ઈસે સમજા જાને લગા હૈ જહાં કમ વકતમે ઝયાદા કુર્આન મજ્જ પઢા જાતા હો ચાહે લફઝ સમજમે ન આયે એસી જગાપર એસી ભીડ હોતી હૈ કે મસ્જીદે ઔર સહેન બડે હોનેકે બાવુજુદ તંગ પડ જાતે હૈ અકસર જગા દેખા ગયા કે ઈસ ભીડમે તફરીહ બાઝ નવજવાનોકી કસરત હોતી હૈ. જો ખાસકર પહેલી રકાતમે હાફીઝ સાહબકે રૂકુઅમે જાનેસે પહેલે તક પીછલી સફોમે બરાબર તુફાન ઔર છેડછાડ મે મશગુલ રહેતે હૈ. ન ખુદ જમાઅતમે શરીક હોતે હૈ ઔર ન દૂસરોકો સુકુનસે નમાઝ પઢને દેતે હૈ.

ઈસ સુરતે હાલ કે અસલ જીમ્મેદાર તો વો હાફીઝ સાહબ હૈ જો કુર્આન મજ્જ પઢતે વકત હક અદા કરને કા ખ્યાલ નહી કરતે ઔર હદીસ શરીફમે કુર્આન મજ્જ પઢનેકા જો તરીકા બતાયા ગયા હૈ ઉસ્કો પેશે નજર (સામને) નહી રખતે બલકે ઉન્કા મક્સદ સિફ એકહી હોતા હૈ કે જલ્દી સે પારહ પુરા કરકે બેગાર (બેદીલી સે કોઈ કામ કરકે) ટાલદે.

હુઝુર (સ.અ.વ.) સે **وَرَأَى الْقُرْآنَ يُقْرَأُ** કે બારેમે દરયાફત કીયા ગયા તો આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા ઉસ્કો ખુબ સાફ સાફ પઢ. ઔર ખજુરો કી તરહ ઉસ્કો મુન્તશીર ન કરો ઔર ન શેઅર કી તરહ જલ્દી પઢો. ઉસ્કે અજાઈબ મે ઠેહરકર ગૌર કરો ઔર ઉસ્કે સાથ દીલોકો મુતઅસ્સીર કરો. ઔર તુમ મે સે કોઈ (બગૌર સોચે સમજે) આખિર સુરત કા ઈરાદા ન કરે.
(દુર્ મન્સુર)

અફસોસ હૈ કે જીસ તરહ પઢને સે હુઝુર (સ.અ.વ.) ને મના ફરમાયા હૈ ઈસી તરહ પઢને કો આજ પસંદીદા બના લીયા ગયા હૈ. હાફીઝ લોગ ભી એસા હી પઢના પસંદ કરતે હૈ મુન્તઝેમીન કો ભી એસેહી હાફીઝ પસંદ હૈ જો જલ્દી જલ્દી અપના કામપુરા કર દે.

કુર્આન મજ્જ કે સાથ હમારે અમલ કા યે તરીકા ખુશ આઈન્દ (ખુશ કરનેવાલા) નહી હૈ. હાફીઝ સાહીબ કો અપની જીમ્મેદારી સમજની ચાહીયે ઔર મસ્જીદ કે જિમ્મેદારો કો સોચ સમજકર એસા હાફીઝ ઔર તરાવીહ કે લીયે મુર્કરર કરના ચાહીયે જો કુર્આન મજ્જ સાફ સાફ તજવીદ કે સાથ પઢ નેવાલા હો. ઔર બેદીલી સે ટાલનેવાલે સુપર રફતાર હાફીઝો કી હોસ્વા શિકની કરની ચાહીયે તાકે કુર્આન મજ્જ કા જો મઝાક ઉડાયા જા રહા હૈ ઉસ્કા સિલસિલા બંધ કીયા જા સકે. યે દીનકી એક બડી ખિદમત હોગી.

ઈસ્કેલીયે બેહતર શકલ યે હૈ કે મસ્જીદો મે પુરા મહીના તરાવીહ મે એક કુર્આન મજીદ ખત્મ કરનેકા રિવાજ ડાલા જાયે. યે જો આખરી અશરે સે પહેલે ખત્મ કરનેકા રિવાજ ફેલતા જા રહા હૈ. ઉસ પર રોક લગની ચાહીયે તાકે પુરા મહીના મસ્જીદે પુરી તરહ આબાદ રહે ઔર રમઝાન કે આખિર તક તરાવીહ કી રૌનક ઔર કુર્આને કરીમ કી બરકતે સમેટી જા સકે તરાવીહ મે કુર્આન મજીદ જલ્દી ખત્મ કરનેકે સિલસિલેને આજ હમે આખરી અશરેકી કિંમતી ઘડીયોકી ઈબાદત સે મેહરૂમ કર રખા હૈ. હાલાંકે યહી ઘડીયા માહે મુબારક કી સબસે ઝયાદા કિંમતી ઔર બરકતવાલી હૈ ઔર ઉન્સે મેહરૂમી સબસે બડી મેહરૂમી હૈ. ખુલાસા યે કે હમે કુર્આનમજીદ ઔર રમઝાનુલ મુબારક કી કફ્ર કરનમે અપની તરફ સે કોઈ કમી ન કરની ચાહીયે ઔર તમામ મુન્કરાત (બુરાઈયો) સે બચના ચાહીયે.

★ હદીયા લેના :—

યહાં દુસરી બાત યે હૈ કે તરાવીહમે કુર્આનમજીદ પઢને પર નઝરાને ઔર હદીયે લેને પર પાબંદી લગની ચાહીયે કુર્આનમજીદ કી તિલાવત ઔસી ચીઝ નહી હૈ કે ઉસ્કો કમાઈકા ઝરીયા બનાયા જાયે, અગર કીસીકો કમાના હી હૈ તો કોઈ તિજારત યા મઝદૂરી કરકે કમાલે. મગર કુર્આન મજીદ પઢને કો કમાઈ કા ઝરીયા ન બનાયે.

ફુકહાને યહાં તક લીખા હૈ કે અગર તરાવીહમે બગૈર ઉજરત (અવેજ) કે કોઈ હાફિઝ ન મીલે તો " અલમ તર કૈફ " સે તરાવીહ પઢ લી જાયે મગર તરાવીહ પર ઉજરત (અવેજ) ન દી જાયે.

બાઝ લોગ યે કહેતે હૈ કે હમ તો હાફિઝ સાહબ ગરીબ હૈ ઈસલીયે ઉન્કી મદદ કર રહે હૈ. તરાવીહ પઢાને પર ઉજરત નહી દેતે તો સવાલ યે હૈ કે વો હાફિઝ સાહબ પહેલે સે ગરીબ થે યા તરાવીહ મે કુર્આનમજીદ ખત્મ કરતે હી ગરીબ બન ગયે. અગર વો પહેલે હી સે ગરીબ થે તો ફીર ઉન્કી મદદ કરનેમે કુર્આન પઢને તક દેર કયું કી ગઈ? પહેલે હી સે ઉન્કી મદદ કરની ચાહીયે થી. હમ ઈસસે બિલકુલ મના નહી કરતે બલકે ગરીબોકી મદદકો સવાબકા કામ જાનતે હૈ. મગર પહેલે એક પૈસા ન દેના ઔર ખત્મે કુર્આન મજીદ કે મૌકે પર એક મોતબર રકમ દેના ખુદ ઈસ બાતકી દલીલ હૈ કે યે રકમ ગરીબી પર નહી દી જા રહી હૈ. બલકે સિર્ફ કુર્આન મજીદકે ખત્મ પર દી જા રહી હૈ. યહી વજહ હૈ કે અગર કોઈ હાફિઝ ચાહે કિત્તાહી ગરીબ કયુ ન હો જબતક વો કુર્આન મજીદ નહી સુનાયેગા નઝરાને કા હકકદાર નહી બનતા. મતલબ યે હૈ કે કુર્આન મજીદ કો કારોબાર કા ઝરીયા હરગીઝ ન

બનાયા જાયે. ઔર જો લોગ કુર્આન મજ્હદ કો કમાઈ કા ઝરીયા બના રહે હૈ ઉન્કી ઈસ હરકત પર સખ્તીસે નકીર (પકડ) કી જાયે ઔર મુઆશરે (સમાજ) મેં બઢતે હુએ ઈસ જરસુ (બારીક કીડે) કી બીજકુની (જડેં ખોખલી) કી જાયે.

દુનિયાકે મતાઅ (ફાયદે) કો અપની જીંદગીકા મક્સદ બનાના અહેલે ઈલ્મકા કામ નહી. અહેલે ઈલ્મકી નજર હંમેશા આખિરતકે હંમેશા કે ફાયદે પર રહેતી હૈ.

દુનિયાકે સામાન કો બકદ્રે જરૂરત હાંસિલ કરતે હૈ ઔર ઉસ પર કનાઅત કરતે હૈ. (મઆરિફુલ કુર્આન ૬/૬૬૭)

★ તુર્કીમેં અઝાબે ઈલાહી

(તુર્કીકે અખ્બારોં મે શાયેઅ હોનેવાલી ઈબ્રતનાક તફસીલ)

તુર્કી (ઓગસ્ટ ૧૯૮૮) મે હોનેવાલે ઝલઝલે (ધરતીકંપ) કે બારેમેં વહાંકે છપનેવાલે અખબારોમેં ખતરનાર કિસ્સોંકી તફસીલ બતાઈ હૈ તુર્કી બહરીયાકે કીસી અઢે મે જો સાહીલે સમન્દર સે બિલકુલ લગા હુઆ થા રક્સો સુરર (નાયગાન) કી એક મજલીસ થી જીસ્મે લગભગ ત્રીન હઝાર લોગ શરીક થે. ઉસ્મે નાયને ઔર ગાનેવાલી ઔરતોને બડી તાઅદાદમેં શિરકત કી ઔર શરાબ, કબાબ કી ખુબ મેહફીલ જમી ઈસ ફંકશન કે લીયે ઈસરાઈલસે ખાસતૌર પર યહુદી નાયને ઔર ગાનેવાલી લડકીયા બુલાઈ ગઈ જો બેહદ બેશરમ થી ફંકશન મેં ત્રીસ (૩૦) સે ઝયાદા તુર્ક જનરલ શરીક થે. બતાયા જાતા હૈ કે જબ બહોત ઝયાદા બેહયાઈ ઔર ગંદી હરકતોસે મજલીસ ચલ રહી થી કે એક તુર્કી જનરલને એક કેપ્ટન કે પાસ કુર્આન મજ્હદકા નુસ્ખા મંગાયા ઔર ઉસ્કો પઢને કે લીએ કહા જબ ઉસ્ને પઢા તો ઉસ્સે ઉસ્કી તફસીલ પુછી ઉસ્ને લા ઈલ્મી કો જાહીર કીયા. ઉસ્કે બાદ જનરલને કુર્આન મજ્હદકો હાથમે લીયા ઔર ફાડકર નાયનેવાલી યહુદી ઔર તુર્કી લડકીયોંકે પાંચ નીચે ડાલ દીયા ઔર સાથ મે યે ભી કહા કે ઈસ કુર્આન કો નાઝીલ કરનેવાલા કહા હૈ? (હાલાંકે કુર્આન મજ્હદ મે હૈ કે હમને ઈસ કુર્આનકો નાઝીલ ક્રિયા ઔર હમ ઉસ્કી હીફાઝત કરનેવાલે હૈ) ફીર ઉસ્ને કહા કુર્આનકો ઉતારનેવાલા કહાં હૈ જો ઉસ્કી હિફાઝત કરે. યે બુરી હરકતે દેખકર કેપ્ટન પર બહોત ઝયાદા ખૌફ (ડર) સવાર હો ગયા. ઔર જલ્દીસે બેહરી અઢેસે બહાર આ ગયા ઉસ્કે બાદ બડે ખતરનાક ઔર ઈબ્રતનાક વાકેઆત પેશ આયે બતાયા જાતા હૈ કે અચાનક એક ખૌફનાક રોશની નજર આઈ જીસ્ને દેખતે દેખતે ઈસ પુરે ઈલાકે કો અપની લપેટમે લે લીયા. ઉસ્કે બાદ સમંદર ફટ પડા ઔર ઉસ્મે સે આગકે શોલે બુલંદ હોને લગે સાથ હી લોગોંકે ફટને કી ખૌફનાક આવાઝ ભી આને લગી. ઉસ્કે બાદ અલ્લાહ

તઆલાને ઉસ પુરે બેહરી અડેકો ઉઠાકર દરિયાકે બીચમે ઉઠનેવાલી ખૌફનાક લહેરોકે દરમ્યાન ફેંક દીયા. ઉસ્કે બાદ દુસરે ઈલાકો કો ભી ઝલઝલેને અપની લપેટમે લે લીયા.

અજબ બાત યે હૈ કે પ્રોગ્રામમેં શરીક તુર્કી, અમેરીકી ઔર ઈસરાઈલ ફૌઝીયો ઔર નાયને ઔર ગાને વાલીયોં કી લાશો કા પતા ભી ન ચલ સકા કે વો કહાં ગઈ તમામ કોશીષો કે બાદ ભી અબ તક વો લાશે સમંદર સે બાહર ન આ સકી.

કુર્આન મજ્હદકી બેઈઝઝતી કરકે ઉન લોગોને અલ્લાહકી ગૈરતકો લલકારા તો અલ્લાહ તઆલાને ઈન્તેકામ લે લીયા. હૈ કોઈ નસીહત હાસિલ કરને વાલા ?

ઈસ કિસ્સેમેં અગર અલ્લાહ તઆલાને તમામ ઈન્સાનો કો ઔર ખાસકર તમામ મુસલમાનકો ઈબ્રત આમોજ સબક દેને કે લીએ અપને જબરદસ્ત ગુસ્સેકા ઈજહાર કિયા હૈ જહસે પહેલી બાત યે સાબિત હુઈ કે કુર્આનમજ્હદ હકીકતમેં અલ્લાહ કા કલામ હૈ. ઔર અલ્લાહ કી આસ્માની કિતાબ હૈ કયુંકે અગર યે અલ્લાહકી ચીજ ઔર ઉસ્કી આસ્માની કિતાબ ન હોતી તો અલ્લાહ તઆલા કો શાયદ ગુસ્સા ભી ન આતા.

દુસરી બાત યે હૈ કે કીસી ચીઝ કી જહસ દર્જ શોહરત હો ઔર ઉસ્કી બેઅદબી હોગી ઉત્તેહી દર્જે ઔર સખ્તી સે ઉસ્કો ગુસ્સાભી આયેગા. યહાં પર નાયગાનકી મેહફીલમેં કુર્આનપાકકા ઈસ મહેફીલસે કોઈ વાસ્તા ઔર તઅલ્લુક ભી ન થા ફીરભી કુર્આન મજ્હદ મંગાકર જહત્તી ઝયાદા ગુસ્તાખી ઔર બેઅદબી કી ગઈ ઈસ દરજે કા અલ્લાહ કે સખ્ત ગુસ્સે ને વો નતીજા દીખાયા કે હઝારોં નાયનેવાલીયાં ઔર ઐય્યાશી કરનેવાલે ઈન્સાનોંકી લાશોંકા નામ વ નિશાન ભી ન રહા.

અલ્લાહ કી પનાહ.

૨૬. અરબી મદારિસ :-

૨૫૦ સાલ પહલે અંગ્રેજો ને હિંદુસ્તાન પર કબ્જા કીયા થા. ઉસ વકત હમારે અકાબિર ઉલ્માએ દીન ફિકરમંદ હુએ. (હીજરી સન: ૧૨૭૨) મુતાબીક (૧૮૫૭ ઈ.સ.) મે અંગ્રેજોસે જિહાદ કીયા લેકીન બાઝ અહવાલકી વજહસે કામ્યાબી ન હો સકી. લિહાઝા ઉન્હોને દીન ઔર ઈલ્મેદીન કી હીફાઝત કે લીયે. મદ્રસે ખોલે પહેલા મદ્રસા દારૂલ ઉલુમ દેવબંદ હૈ. ઉસ્કે છે માહ બાદ મજાહીરૂલ ઉલુમ સહારનપુર જારી કીયા ગયા. ઈન દોનો મદ્રસોમેં દર્સે નિઝામી કો ચાલુ કિયા ગયા ફીર ઈન મદારિસ સે ફારિગ હોનેવાલે ઉલ્માને બડી તઅદાદમેં દુસરે મદ્રસે કાઈમ કીયે જહન્કા મસ્લક

ઔર કામ કરનેકા तरीका वोही था. जो इन दोनों मद्रसोंका था. और अबतक है इन मदारिस से फारिग होनेवाले छात्रात तहरीर और तकरीर तावीफ और तस्नीफ तब्वीग और तहरीस के जरीये उम्मतमें दीन फैलाया दीनी आमाब को ली जीदा रખ्मा और दीनी उलुम को ली.

इन मदारिसों की बुन्याद ईल्मासके साथ दीनकी ખીદमत और आખिरत की ફिकर थी. अब तक अपने ईस मकसद में उल्मा, तल्मा, अल्हम्दुल्लाह काम्याब है. अबबता जिस कीसीको दुनियाकी तलबने घेर लीया उसने मुन्शी, फाजिल, मौल्वी मैट्रीक और B.A. M.A. के ईम्तिहान दे कर अकाबिर की लाईन छोड दी. और ये लोग सिर्फ दुनियादार बनकर रहे गये. दाढीया ली कट गई, अंग्रेजबाब छट गये, टोपीयां सरसे गाईब हो गई कुर्तों के दामन उये, पाजामे युस्त पहनने लगे.

अंग्रेजोंने ली उम्मत मुस्लिमा को धोका देने के लीये मदारिस काईम कीये, जन्मे अरबी क़िताबे ली थी और अपने मद्रसे के फारिग होने वालोंकी ड़ीअ्रीके बडे बडे नाम रખे मद्रसा आलीया कलकता से फारिग होने वालोंको फ़ुल मुहददेसीन और मुन्ताज़ुल मुहददेसीन के नामकी ड़ीअ्री दी गई. याद रहे के मद्रसा आलियह का नाम ली मुसलमानोंका रખा हुवा है. अंग्रेजो ने ईस्का नाम CULCUTTA MADRESA (कलकता मद्रसा) रખा था. और आज तक कुहुमत के दफ़तरों में यही नाम है और वही निसाब है उसको बंगालकी सरकार ख़ाती है जो मद्रसे अंग्रेज हुकुमतने काईम कीये उसके फारिग होने वालों की ड़ीअ्री का नाम अफ़ज़ुल उल्मा है ईस्में ये राज है के हुकुमत के पढाये हुअे लोगोंकी तरफ़ आम मुसलमान ध्यान करे. और अरबी मदारिस के उल्माकी तरफ़ तवज़ुह न करे लेकीन अल्हम्दुल्लाह ! अवामने जैसे लोगोंकी तरफ़ तवज़ुह नही की और अरबी मदारिसके मौल्वीयो को दीनी ज़म्मेदार समज़ा जो देवबंद सहारनपुरके सिलसिले के मद्रसोंसे फारिग हो चुके थे.

हुकुमतके अलावा ली कुछ लोगोंने मद्रसे कायम कीये है जन्मे दुन्यवी तकाज़ो को मल्हुज़ (ध्यानमें) रખा गया है उन्में अंग्रेज ली रખी और अबतो हिन्दी ली पढाई जाती है. और अरबी ली पढाई जाती है लेकीन उन मदारिससे फारीग होनेवालोंने मिम्बर और मेहराबको नही संભावा, और वो हदीस और तफ़सीरके उस्ताद नही बने. हा ! अरबी की मशक होनेकी वज़ह से अरब मुल्कोमें मुलाज़ीमत के लीये खले गये उससे उन लोगोंकी दुनियाका मकसद हासिल हो गया. क्युं के इन मदारिस के बानीयो के सामने अरबी पढनेवालोंकी रोटी रोज़ी कमानेका मकसद था. उस्में काम्याब हो गये. ये मदारिस अरबी सीખानेमें काम्याब हुअे लेकीन मुफ़स्सीर या

મુહદીસ ન બન સકે શેખુલ હદીસ, શેખુત્તફસીર ઔર મુફતી તો દેવબંદ ઔર સહારનપુર કે ઉલ્મા હી હોતે રહે હૈ. કયુકે ઈન અરબી મદારિસ કી બુનિયાદ ચુંકે તલબે દુનિયા નહી હૈ બલકે ફિક્કે આખિરત ઔર ખિદમતે દીન હૈ ઈસલીયે યે હઝરાત દુઃખ સુખ કે સાથ મોટા જોટા ખાકર ઔર પહેનકર દીનકી ખિદમતમે લગે રહેતે હૈ.

★ ગલત બરતાવ :—

હમારે મદારિસકી મુખાલિફત વહી લોગ કરતે હૈ જીન્કે ઝેહનો પર દુનિયા ગાલિબ હૈ. ઔર જીન્હે દીન કી સમજ નહી, કભી યુ કેહતે હૈ કે ઈન મદારિસ કે નિસાબમે અંગ્રેજી યા હીન્દી દાખીલ કર દી જાયે, કભી કહેતે હૈ કે સાયન્સકો નિસાબમે દાખિલ કિયા જાયે, કભી કુછ કભી, કુછ લેકીન અગર ઉન્સે કહો કે આઈયે ! ઔર અપની ઔલાદોકો ઈન મદારિસમે દાખિલ કરો તુમ્હારી તજવીજકે મુતાબિક અંગ્રેજીકો નિસાબમે દાખિલ કર દેગે. તો હરગીઝ નહી માનતે. હમારે મદારિસ મેં પઢનેવાલા અગર ઈલ્મી હૈસિયત સે કમઝોર હો તો કમ સે કમ દીનકે ફરાઈઝ તો જાનહી લેતા હૈ આખિરતકા ફિક્કમંદ હોજતા હૈ. રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) કી સુન્નતો ઔર આપ (સ.અ.વ.) કી શકલો સુરત તો ઈખ્તિયાર કરતા હી હૈ. લેકીન જીન્હે અપને બચ્ચોકો પતલુન (પેન્ટ) પહેનાની હૈ. ટાઈ બંધવાની હૈ. અંગ્રેજી બાલ રખવાને હૈ વોતો મદારિસમે અંગ્રેઝીકો નિસાબમે શામિલ કરનેકે બાદ ભી અપની ઔલાદ કો અરબી મદારિસકી ઝીનત નહી બના સકતે.

મદારિસમે ઈલ્મકી કમી નહી જો લોગ ખુબ અચ્છી તરહ મેહનત સે નિસાબ પઢ લેતે હૈ અચ્છે આલિમ બન જાતે હૈ. બસ ઈલ્મ ઢીકાને લગાને કી જરૂરત હૈ.

ઈસલીયે યે જરૂરી હૈ કે મદારિસ કે પઢનેવાલે તલ્લામે ઈખ્લાસ ઔર ફિક્કે આખિરત કી ફીઝા બનાયે. તલ્લાકો બાતાયે કે ઈલ્મ અલ્લાહકી રઝામંદી હાસિલ કરનેકે લીયે હૈ ઈલ્મ પર અમલ કો જીસ્મે તાલીમ, તખલીગ, તદરીસ(પઢાના), તહરીર, તસ્નીફ સબકુછ દાખીલ હૈ ઔર યે ભી બતાયે કે દુનિયા કી તરફ નજર ન ડાલો.

જો અલ્લાહવાલે ખાનકાહી લાઈન સે ખિદમત અંજામ દેતે હૈ ઔર નફસકી સફાઈ કા કામ કરતે હૈ ઉન્સે તઅલ્લુક પૈદા કરે ઉન્કી ખિદમતમે જાયા કરે જીસસે દીલ માને ઉસસે બયઅત હોજાયે, ઐસા કરને સે દીલકા ગુરૂર ઔર તક્બુર દુર હોગા ઈખ્લાસ પૈદા હોગા. અલ્લાહકા ઝિક્ર કસરતસે કરનેકા જઝબા પૈદા હોગા.

પુરાને ફારિગ હોનેવાલો મે યે બાતે થી જીસ્કી વજહસે વો દીનકે કામકો

ઈખ્લાસ સે કરતે થે ઔર ઉન્કે પાસ હાજર હોનેવાલોં કો નફા ભી હોતા થા ઔર ઉન્કા વાઅઝ દીલોમેં અસર કરતા થા.

જો તલ્બા અચ્છી ઈસ્તિઅદાદ કે હો ઉન્કો ફારિગ હોનેકે બાદ બેકાર ન છોડ દે. બલકે ઉન્કી શાનકે મુતાબીક કામ તજવીદ કરો જીસ્કી તબીયત જીસ તરફ ચલતી હો ઉસ ફનમેં ઉસ્કો માહિર બનાયે ઔર ઉન્કો યુહી સનદ દેકર મુસાફર કરકે ન છોડ દીયા જાયે.

બાઝ લોગોં કે દીલોં મેં અરબી મદારિસ ખટકતે હૈ વો કહેતે હૈ કે ઉલ્મા તલ્બા ઉમ્મતપર બોજ બને હુએ હૈ યે ઈર્શાદ ભી ઈન્હી ચહીતોં કા હૈ જો મદારિસકે ચંદેમેં એક પૈસા નહી દેતે. જો હઝરાત મદ્રસોમેં ચંદા દેતે હૈ વો તો ખુદ હાજર હોકર રકમેં પેશ કરતે હૈ. અગર ઉન્કે પાસ કીસી મદ્રસે કા સફીર પહોંચ જાયે તો ઉસ્કે શુક્ર ગુજાર હોતે હૈ.

અજબ બાત હૈ દીયા કીસીને ઔર દીલ દુઃખા કીસી કા ?

ફીર યે ભી તો દેખો કે ઉમ્મત કી તરફસે મદારિસકો ચંદા મિલતા હૈ વોહ આમ તૌરપર ઝકાત કા માલ હોતા હૈ. ઝકાત અદા કરના તો ફર્ઝ હૈ અગર ઈસ માલસે દીની મદારિસ ચલ ગયે તો કયું દીલ દુઃખતા હૈ, બાત યે હૈ કે જૈસે દુસરે લોગ મકાનોં કી તામીરમેં શાદીયાં કરને મે ફુજુલ ખર્ચી કરતે હૈ. ઈસી તરહ મુસલમાનો કે માલદાર તબ્કે કે અકસર લોગ ભી અકડમેં ઝાંકર નુમાઈશ ઝયાદા કરતે હૈ બાબરી મસ્જીદકે ગિરાનેકા ગુબાર અભી બેઠા નહી થા કે મુસલમાનોંકી એક બારાત કાનપુર સે અલીગઢ ૭૦ ગાડીયો કા એક કારવા લેકર ગઈ. ઈન બેગયરતો સે કોઈ પુછતા કે કયા ? મસ્જીદ કી શહાદતકા જશન મના રહે હો ? એક માલદાર ભાઈને ઉન્હી દીનોમેં કઈ હઝાર રૂપીયે ગુસલખાના બનાનેમેં ખર્ચ કર દીયે દીલ્હીકે આસપાસ દો શાદીયો મે દોબાર દુલ્હોંકો હેલીકોપ્ટર મેં બિઠાકર લાયા ગાયા. ગોયા આસ્માનો મેં દૌલત કે ઝંડે ઘાડ દીયે ગયે ઔર યે સબ કુછ એસે વકતમેં હો રહા હૈ કે જબ હમારે તા'લીમી ઈદારે પૈસે પૈસેકો તરસ રહે હૈ. ઔર ગરીબ તાલિબે ઈલ્મ અપની દીની-દુન્યવી તા'લીમ મુકમ્મલ નહી કર પા રહે હૈ.

(અલ ફુરકાન, ૧૦ / ૨૦૦૧)

એક બાત યે ભી યાદ રહે કે અંગ્રેજી તા'લીમ કે લીયે ફ્રીગ્રી હાસિલ કરને લીયે (રીસર્ચ સ્કોલર) કે લીયે યુરોપ અમેરીકા જાતે હૈ ઉન્કો ભી વજીફે (સ્કોલર શીપ) દી જાતી હૈ ઔર ઉસ્કી વજહસે ન કુહુમત પર બોઝ પડતા હૈ ઔર ન અવામ પર કોઈ બોઝ હોતા હૈ બસ તમામ ફરિયાદે અરબીમદારિસ સે હૈ.

હકીકત યે હૈ કે દુનિયાકી મોહબ્બત ઔર એહલે દુનિયાકી અઝમત ઔર દુન્યવી તાલીમ કી બડાઈ દીલોમેં ઘર કર ગઈ હૈ. વરના કલ્મા પઢનેવાલે

ઐસી બાતે ન કરતે.

કુછ લોગ યું કેહેતે હૈ કે મદ્રસોસે ફારિગ હોનેવાલે તલ્લા ઈસ્તિદાદમે બરાબર નહી હોતે. અગર વો ઈસ્તિદાદમે બરાબર હો યા ન હો મક્સદે ઈલ્મમે બરાબર હોતે હૈ યાની અલ્લાહસે લો લગાતે હૈ, દીન ફેલાતે હૈ. ફિક્ર આખિરતમે લગે રેહતે હૈ. એક મોઅજજન સે લેકર બુખારી શરીફ પઢ નેવાલે તક કોઈ ભી મદ્રસે કે મક્સદમે ના કામ નહી હૈ.

એક બાત યે ભી હૈ કે કયા ? સ્કુલ, કોલેજ મે પઢનેવાલો કી સબકી ઈસ્તિદાદ બરાબર હોતી હૈ ? કયા સબહી ટીચર, પ્રોફેસર, પ્રિન્સીપાલ બનનેકે કાબિલ હોતે હૈ ? કયા એન્જનીયરીંગ ઓર મેડીકલ મે પઢનેવાલે પુરે તૌર કામ્યાબ હો જાતે હૈ ? હરગીઝ ઐસા નહી. જબ અલ્લાહ તઆલાને સબકી ઈસ્તિદાદ બરાબર નહી રખી તો ઈલ્મ ઓર આમાલ મે સબ બરાબર ફેસે હો સકતે હૈ ?

હમારી યે બાતે મુશ્કીન હૈ બાઝ લોગો કો પસંદ ન આયે લેકીન નસીહતુલ મુસ્લિમીન કી ગર્જ સે લીખા હૈ ઈખ્લાસકે સાથ લીખા હૈ ઈન્શા અલ્લાહ મુખ્વેસીન ખુશ હોગે. (મજાહીરૂલ ઉલુમ, ૧/૨૦૦૧)

★ દીની મદારિસ કી અસ્લી ગર્જ :—

મૌલાના થાનવી (ર.અ.) કી એક તહરીર શાયેઅ હુઈ થી ઈસ્કા ખુલાસા યે થા કે મદારિસ કી ઈલ્મી મેઅયાર કો બઢાને કી સુરત યે હૈ કે મદારિસમે ઝયાદા આલા કાબિલીયત કે અફરાદ રખે જાયે, ઈસ તહરીર કા એક ઈકતિબાસ (નમુના) યે હૈ.

કોઈ મદ્રસા ખોલના હો તો આજકલ યે આદત હો ગઈ હૈ કે જો મદ્રસાકી અસ્લી ગર્જ હૈ ઉસ્કી તરફતો લોગ નજર કરતે નહી ઝવાઈદ (ફાલતુ ચીઝે) શુરૂ કર દેતે હૈ સબસે પહેલે ઈમારત બનતી હૈ, ઓર વો ભી ઐસી હોતી હૈ કે લોગ તમાશા કે લીયે આયા કરે. રૂપિયા જો કુછ હોતા હૈ વો ઈસ્મે ખર્ચ હો જાતા હૈ ઓર જો અસલ ગર્જ થી ઉસ્મે કમી કી જાતી હૈ " અસલ ગર્જ તાલીમ હૈ " ઉસ્મે કમી યું કી જાતી હૈ કે મુદરિસ બહોત કર તન્ખાહ કે ઢૂંઢ જાતે હૈ મુદરિસ જીત્ના કમ તન્ખાહ પર મીલ જાયે ઉસ્કો મોહતમીમ અપની કાર ગુજારી સમજતે હૈ મક્સદ યે હોતા હૈ કે મુદરિસોકી તઅદાદ બઢાલે ચાહે વો સનદ ફયાતા ભી નહો. બસ તમાશાઈયો કો દિખલા દીયા કરે કે હમારે મદ્રસેમે ઈત્ને મુદરિસ હૈ.

સાહેબો ! અહેલે કમાલ તો કીસી ફનકે ભી સસ્તે નહી આતે અચ્છા કારીગર ઓર મેઅમાર (કડીઆ) મજદુર કે (ભાવમે) નહી આ સકતા ફીર વો મુદરિસ ફેસે અચ્છા હોગા ? જો કમ તન્ખાહ પર આજાયે, બાત યે હૈ કે

હર ચીજમેં વોહી ચીજ પસંદ કી જાતી હૈ જો આલા દર્જે કી હો મગર દીનમેં અદના સે અદના દર્જે કો કાફી સમજ લેતે હૈ અફસોસ! આજકલ હકીકત પસંદી સે કીસ કદર દુરી હો ગઈ હૈ. (મજાહિરૂલ ઉલુમ-૩/૨૦૦૦)

★ દીની મદ્રસોં કી જરૂરત ઔર હિફાઝત :-

મૌજુદા દૌર મેં દીની મદારિસકી હિફાઝત ઔર ઉન્કી ઈસ્લાહ ઔર તરકકી ઈસ્લામ કે. ફરજંદો કા સબસે પહેલા ફર્જ હૈ ઔર હિંદુસ્તાન મેં ઈસ્લામી શરીઅત ઔર ઈસ્લામકે તમામ અહકામ ઔર શે આર (નિશાનીયો)કે સાથ જીંદગી ગુજારને કે લીએ એક હી રાસ્તા હૈ. ઔર વો હૈ મદારિસે ઈસ્લામિયહકા કાઈમ કરના ઔર ઉન્કી હિફાઝત કરના હૈ.

ઉમ્મતકે ફિક્રમંદ ઉલમાને હિંદુસ્તાનમેં મુસલમાનોંકે વુજુદકો બાકી રખનેકે લીએ સબસે ઝયાદા ઠોસ ઔર મજબુત હથિયાર મદારિસે દીનીયહ કી શકલમે પુરે મુલકમેં ફેલાયા ચુનાચે મદારિસને મુસલમાનોંકો બાકી રખને ઔર હિફાઝત કરનેમેં મેખ (ખૂંટી) કા કામ કીયા.

ઈન્હી મદારિસકી રોશન કિરનોં સે આજ સારા આલમ ઔર ખાસકર હિંદુસ્તાન ઝગમગા રહા હૈ. ઈન્હી મદારિસ ઉલમા ઔર મુજાહિદોને મૈદાનમેં ઉતરકર સિના સપર હોકર બાતિલ ઔર શરકશી તાકતોંકા મર્દાના મુકાબલા કીયા.

આજ હિંદુસ્તાન હી મેં નહી બલકે પુરે આલમમેં જો કુછ મુસલમાનોંમેં ઈસ્લામી શાન નજર આ રહી હૈ વો ઈન્હી ઉલમા ઔર અલ્લાહવાલોં કી ઈલ્મી કોશીષે ઔર ઈન્કે કાયમ કીયે હુએ યે મદારિસ હૈ.

ઈસ વકત યે બાત કેહના ગલત ન હોગી કે અગર હમારે અકાબિર મદારિસ કાઈમ કરનેકા સિલસિલા શુરૂ ન કરતે તો મુસલમાનકી ઈસ્લામીશાન ઈસ મુલકમેં બાકી રખના મુશ્કીલ હો જાતી, ઔર ઈસ્લામી પહેંચાન મુસલમાનોં સે ખતમ હોજાતી.

આજ અલ્હમ્દુલિલાહ ! મદારિસકે ફાયદે ઔર જરૂરત કો મુસલમાન સમજ ગયે હૈ. ઈસીલીયે અવામ ઔર ખવાસ સબહી મદ્રસોં કે કિયામ ઔર ઉન્કી તરકકી કે લીએ અપની હૈસિયત કે મુતાબિક કોશીષ કર રહે હૈ. ઔર ઈસ્કે નતીજે મેં દીની મદારિસકા હલકા રોઝ બરોઝ બઢ રહા હૈ ઔર ગાવ ગાંવ બસ્તી બસ્તી મદારિસ કાયમ હોતે જા રહે ઔર ઉન્કી હિફાઝત કરના મુસલમાન અપના દીની ઔર મિલ્લી ફરીઝા માનતા હૈ.

અબ મદ્રસોંકા કાયમ કરના મુશ્કીલ કામ નહી રહા. અલબતા ઉસ્કી હિફાઝત કા મસ્અલા બહોત અહમ હો ગયા હૈ ઔર ઉસ્કો તરકકી પર પહોંચાનેકે લીયે દુશ્વાર(કઠીન) ઘાટીઓ સે ગુજરના પડતા હૈ. ઈસલીયે

મદારિસકી હિફાજત ઔર તરકકીમેં પુરી કોશીષ કરનાં ચાહીયે ઔર હર બસ્તીકે મુસલમાનોકો મદારિસકી જરૂરીયાત પુરી કરનેમેં ભરપુર હિસ્સા લેના ચાહીયે સાથ હી હમ અપની ઔલાદ કી ઈલમસે મેહરૂમ ન રખે. આજકે માહોલમેં તાલીમ બહોત જરૂરી ઔર લાઝમી ચીઝ બન ચુકી હૈ તાલીમકે બગેર ઈન્સાન તરકકી નહી કર સકતા.

★ મુતવલ્લીયોં કી જીમ્મેદારી :—

મસ્જીદ કે જીમ્મેદારો ઔર મુતવલ્લીયોં પર ભી બડી જીમ્મેદારીયાં હૈ ઉન્કો મસ્જીદકે હિસાબ કિતાબમેં બડી રકમો કે આનેજાનેકા વાસ્તા પડતા હૈ. કયુંકે બાઝ મસ્જીદે ઐસી હૈ જીસ્કી ખાસ આમદની હૈ કુછ મસ્જીદો કી જાયદાદે વકફ હૈ. મકાનો ઔર દુકાનો કે કિરાયે ભી આતે હૈ. અબ અગર જીમ્મેદાર હઝરાત અપને હિસાબ કિતાબમેં અનામતદાર હૈ તો ઉન્કા શુમાર સિફ જીમ્મેદારોં મેં નહી હૈ બલકે નેક કામોં મેં મદદ કરનેવાલોં મે હોગા.

નમાઝ જૈસે અહમ ફર્જ કી અદાયગી મેં યે હઝરાત નમાઝીયોં કી તમામ જરૂરીયાત, સહુલતે, રાહતો આરામ કા ખ્યાલ કરનેવાલે હોતે હૈ. ઔર ઈસ્કી વજહસે ઉન્કે લીયે અલ્લાહ તઆલાકે યહાં બડા અજરો સવાબ હૈ.

ઔર અગર જીમ્મેદાર ઔર મુતવલ્લી મસ્જીદકી રકમમેં ખયાનત કરને લગે ઔર લોગો કો ઉસ્કા યકીન હો જાયે ઔર ઉન્કી ખયાનત કે ચર્ચે હોને લગે તો શરમીંદગી સે પુરી કૌમકા સરનીયા હો જાતા હૈ ઔર આખિરતમેં રૂસ્વાઈ ઔર અઝાબ અલગ રહા.

એહતિયાત કી બાત યેં હૈ કે જો રકમ મસ્જીદ મદ્રસોં કી હૈં ઉસ્કો અલગસે મેહફુઝ હાલતમેં રખા જાયે ઔર ખર્ચ કરને મેં નિહાયત અમાનતદારી ઔર હોશિયારી સે ખાસ ઉસી કામમે ખર્ચ કિયા જાયે ઔર સાલ પુરા હોને પર કૌમ કે સામને હિસાબ રીપોર્ટ ભી પેશ કર દીયા જાયે. ઈ.અ. ઈસ તરહકી અમાનતદારીકા સુબુત પેશ કરનેસે અલ્લાહ તઆલાકી રજામંદી નસીબ હોગી ઔર અવામમેં મકબુલીયત હોના યે દુનિયાકા નકદ ઈન્આમ હોગા.

★ મદ્રસોં કે જીમ્મેદાર :—

ઈસી તરહ ઈસ્લામી મદ્રસોં કે જીમ્મેદારોં કી અનામત દારી બહોત જરૂરી હૈ. કયુંકે તમામ મદારિસ, ચંદા, સદકાત, ઔર બક્ષીશ કી રકમ સે ચલાયે જાતે હૈં મદ્રસોંમે જો લોગ જીમ્મેદારી અંજામ દેતે હૈં વો દો કિસ્મ કે હૈં કુછ લોગ તો ચંદા વસુલ કરતે હૈં યે સફીર હઝરાત શેહર ઔર ગાંવ ગાંવ ધુમ

ફીર કર પૈસે જમા કરતે હૈં ઔર બાકાયદા મદ્રસાકી રસીદ દેતે હૈં યે લોગ બી કૌમકી અમાનત કે જીમ્મેદાર હૈં. દુસરે વો હઝરાત હૈં જો મદ્રસામે રેહકર ખર્ચકા બૌજ ઉઠાયે હુએ હૈં. વો ઉસ્તાદોકી તનખ્વાહેં અદા કરતે હૈં. ઔર બચ્ચોકો ખીલાને પીલાને પર ખર્ચ કરતે હૈં અગર ઈન્કા હિસાબ કિતાબ દુરુસ્ત હૈં તો અલ્લાહ તઆલાકે યહાં ઉન્કે લીયે બડા અજરો સવાબ હૈં ઔર અગર ખયાનત સે કામ લીયા ગયા તો હુકુકુલ ઈબાદ (બંદોકે હકુક) કે કાનુન સે આખિરતમેં સખ્ત પકડ હોગી. યે હઝરાત કૌમ કે પૈસો કે અમાનતદાર હૈં ઉન્કા ફર્જ હૈં કે પાઈ પાઈ કા દુરુસ્ત હિસાબ રખે. વરના ખયાનત કા પર્દા ઉઠને પર પુરી કૌમ ઉન્સે સવાલ કરેગી ઔર આજકે દૌરમે તો અખ્બારો કે ઝરીયે ઉન્કી યે બાતે ખુબ ફેલાયી જાયેગી. જો બડી શરમ કી બાત હૈં. આજ જબ અખ્બારો મેં કબી યે દેખનેમેં આતા હૈં કે ફલાં શખ્સ ફરજી (બનાવટી) મસ્જીદ કા ચંદા કરતા હૈં ઔર ફલા આદમી મદ્રસાકી બનાવટી રસીદ છપવાકર ચંદા વુસુલ કરતા હૈં. ઉસસે હોશિયાર રેહના ચાહીયે. ઈસ્કો પોલીસકે હવાલે કરના ચાહીયે એસે ખયાનત કરનેવાલો કો ચંદા ન દીયા જાયે. તો કમઝોર ઈમાનવાલા મુસલમાન કાપ ઉઠતા હૈં.

યાદ રહે કે એસી ખયાનત કરનેવાલે વો લોગ હોતે હૈં જો આલીમોજૈસા લિબાસ પહેનકર નેક સુરતમેં નજર આતે હૈં ઉન્કો દેખકર મોહબ્બતસે જોશમેં ગલે લગનેકો જી ચાહતા હૈં. લેકીન ઉન્કે કરતુત દેખકર યે ખ્યાલ હોતા હૈં કે જબ એસે વા જબુલ એહતિરામ લોગ ઈસ કીસ્મકી હરકતે કરતે હૈં તો ગુનાહો કા બાઝાર કયું ગરમ ન હોગા ? ઔર ખિયાનત કરનેવાલે કે હોસ્લે કયું બુલુંદ ન હોગે ?

“ ચું કુફ્રઅઝ કાબા બરખઝેદ કુંજા માનદ મુસલમાની.”

(મઝાહીરૂલ ઉલુમ જુલાઈ ૨૦૦૧)

★ મદ્રસે કે ફાયદે ઔર બરકતે :—

દીની મદારિસકે ફાયદે ઔર બરકતે બહોત ઝયાદા હૈં. ઉન્કા તઅલ્લુક અંદગીકે મુખ્તલીફ પહેલુંઓસે હૈં જીસ તરહ ઈલમકે ફાયદોકી કોઈ હદ નહીં ઈસીતરહ મદ્રસોં કે ફાયદો કી કોઈ હદ નહીં યહાં સિર્ફ એક મિસાલ દર્જ કી જાતી હૈં

★ ઈલ્મે દીનકા સિલસિલા :—

દીની મદ્રસોંકે ઝરીયે મુસલમાનો કો મુખતલીફ કિસમકે ફાયદે હુએ હૈ ઉન્મે સે એક ફાયદા વો હૈ જીસ્કો ઈલ્મે દીનકા સિલસિલા યા હંમેશગી કહા જા સકતા હૈ. યે મદારિસે દીનીયલ કા હી કારનામા હૈ કે ઈલ્મે દીનકા સિલસિલા નસલ દર નસલ હિદુસ્તાન મે જારી રહા જો કીસી કૌમકો ઝીદા રખને કે લીયે લાઝમી તૌર પર જરૂરી હૈ. ઈસ મામલેકો સમજનેકે લીયે એક વાકેઆ કી મિસાલ દુંગા.

૧૯૮૪ ઈ.સ. મેં ને સ્પેન કા સફર કીયા સ્પેન કે બારેમે યે ખ્યાલ કીયા જાતા હૈ કે જબ વહાં મુસલમાનોકી આઠસો સાલ કી હુકુમત ખત્મ હુઈ તો ઉસીકે સાથ વહાં મુસલમાન કા ભી ખાત્મા હો ગયા. મુસલમાન યાતો માર ડાલે ગયે યા વહાંસે ભાગકર બાહર ચલે ગયે મગર સ્પેન કે સફરકે બાદ મુઝે યે બાત સમજમે આવી કે યે બાત વાકેઆ કે ખિલાફ હૈ.

અસલ બાત યે હૈ કે હુકુમતકે ખત્મ હોનેકે બાદભી (૧૪૮૪ ઈ.સ.) સ્પેનમેં મુસલમાન હઝારો કી તઅદાદમેં બાકી રહે ઐસા નહી થા કે સ્પેન સે મુસલમાનોકા વુજુદ મીટ ગયા હો જો બાત હુઈ વો યે થી કે મુસલમાનોકી બાદકી નસલોમે દીનકી તાલીમ કા સિલસિલા ટૂટ ગયા. સ્પેનમેં ઈલ્મ કી બહોત ઝયાદા તરકકી હુઈ ઉસ્કા સબબ યે થા કે યે કામ વહાં કી હુકુમતકી સરપરસ્તી મેં હો રહા થા. તઅલીમ ઔર દર્સ દેનેકા ઔર દીનકી ઈશાઅતકા તમામ કામ હુકુમત કર રહી થી. યે કામ ઈત્ના ઝયાદા હુઆ થા કે કહા જાતા હૈ કે ઉસ જમાનેમેં સ્પેનકે મુસલમાન સોફીસદ (૧૦૦ %) તા'લીમ યાફતા હો ગયે થે લેકીન હુકુમત કે ખત્મ હોને કે બાદ જબ ઈસ્કી તા'લીમી સરપરસ્તી ખત્મ હો ગઈ તો ઈસી કે સાથ તા'લીમ કા સારા નિઝામ ભી ખત્મ હો ગયા.

ઈસ્કા નતીજા યે હુવાકે બાદકી મુસ્લીમ નસલોં મેં ઈલ્મે દીનકા સિલસિલા ટૂટ ગયા નસલ દર નસલ યે હાલાત ટૂટી હુઈ રહી યહાં તક કે લોગ અપની પહેચાન ખો બેઠે સ્પેન કે મુકામી મુઆશરેમેં વો ઈસ તરહ મીલ ગયે કે ઉન્હે યે ભી યાદ ન રહા કે ઉન્કે બાપ દાદા પહેલે કભી મુસલમાન થે.

૧૯ વી સદી મેં જબ હીદુસ્તાન મેં મુસ્લિમ હુકુમત ખત્મ હુઈ તો યહાં કી મુસ્લિમ નસલોં કે લીયે ભી ઈસી કિસ્મકા ખતરા પૈદા હો ગયા યહાં ભી હુકુમત કી સરપસતીમેં તાલીમ ઔર દર્સ કા કામ અંજામ પાતા થા. હુકુમત ખત્મ હોને કી વજહસે સરપસતી ખત્મ હો ગઈ મગર ઈસ નાજુક મૌકે પર અલ્લાહ તઆલાને ઉલ્માએ ઈસ્લામકો ખડા કીયા ઉન્હોને યે મન્સુબા બનાયાકે હુકુમત કી મદદ કે બગૈર આમ મુસલમાનોકી મદદ સે દીની તાલીમકા નિઝામ ચલાયા જાયે અલ્લાહ તઆલાકી ખાસ તૌફીકસે યે મન્સુબા

કામ્યાબ રહા ઔર બઢતે બઢતે યે હાલ હુવા કે સારે મુલકમેં છોટે બડે બેશુમાર મદ્રસોંકા નિઝામ હો ગયા.

ઈસી તાલીમી મન્સુબાકા યે નતીજા થા કે હિંદુસ્તાન સ્પેન જેસે હાલાત સે મુકમ્મલ તૌરપર બચ ગયા. હર શખ્સ જાનતા હૈ કે ઈસ મુલક કે મુસલમાન આજ પુરી દીની પહેચાન કે સાથ યહાં રહેતે હૈ ઉન્કી દીની જંદગી ઈત્ની મજબુત બન ચુકી હૈ કે બારબાર યહાં મુખ્તલીફ કીસમકે તુફાન આતે હૈ મગર વો મુસલમાનો કી દીની જંદગી કે લીયે કોઈ ખતરા નહી બનતે એક અંગ્રેજી કહાવત કે મુતાબિક ઈસ મુલક કે મુસલમાન હર મૌકે પર તુફાન કી બડી ચીડીયા (Big Bird of the Storm) સાબિત હુએ હૈ ઔર યે સારા કેડીટ બડી હદ તક ઉલ્માકે કાઈમ કીયે હુએ ઈન તાલીમી નિઝામ કો જાતા હૈ જીન્કો મદારિસે દીનીયહ કા નિઝામ કહેતે હૈ જો નસલ દરનસલ મુસલમાનોકો તાલીમયાફતા બનાને કા કામ અંજામ દે રહે હૈ.

(દીની મદારિસ-૩૪)

★ અચ્છે શેહરી :

દીની મદારિસકી એક ખુસુસીયત યે હૈ કે ઉસ્કે ઝરીયે મુલક કો અચ્છે શેહરી મીલ રહે હૈ. અચ્છે શેહરી યાની એસે લોગ જો ઉમ્દા અખ્લાક ઔર ઈન્સાનોકી હમદદી કરતે હુએ જીનેવાલે હો. એસે આદમીયોં કી હર સમાજકો જરૂરત હૈ. હકીકત યે હૈ કે અચ્છે શેહરી કે બગૈર કોઈ સમાજ અચ્છા સમાજ નહી બન સકતા. મગર આજ હિંદુસ્તાનમેં એસે ઈંદારે મૌજુદ નહી જો અચ્છે શેહરી બનાનેકા કામ કર રહે હો. મુલક મેં સ્કુલ કાલેજ યુનિવર્સિટી કે લેવલ પર જો તાલીમી નિઝામ કાઈમ હૈ. વો સેકયુલર તાલીમ નિજામ હૈ. ચુંનાયે એસે આદમી કો તૈયાર કરના ઉસ્કે મક્સદ મેં શામીલ હી નહી. ઈસ તાલીમકા એક નિશાન લોગોંકો ઈસ કાબીલ બનાના કે વો અપની રોજી ઔર જરૂરીયાતે જંદગીકો પુરા કર સકે.

એસી હાલતમેં દીની મદારિસકા નિઝામહી મુલકમેં એક બડા નિઝામ હે જો અખ્લાકી મક્સદ કો પુરા કર રહા હૈ. યા કર સકતા હૈ. ઈન મદારિસકા મક્સદ લોગોંકો ઈસ્લામકી તાલીમ દેના હૈ. મક્તબ સે લેકર દારૂલ ઉલુમ તકકી પઢાઈમેં યહી મક્સદ સામને રેહતા હૈ.

અબ દેખીયે ઈસ્લામ કયા હૈ? હુઝુર (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા મેં દુનિયામેં ઈસલીયે ભેજા ગયા હું કે મેં અચ્છે અખ્લાક કી તકમીલકરૂ.

(મોત્તાઈમાગ માલિક (ર.હ.)

ઈસતરહ આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા સબસે ઝયાદા કામીલ ઈમાન ઉસ્કા હૈ. જો અખ્લાક મેં સબસે અચ્છા હો. (મસ્નદે અહમદ)

દીનીમદારિસ મે જો નવજુવાન તાલીમ ઔર તરબિયત પાતે હૈ. વો અપની પઢાઈ કે પુરે ઝમાને તક ઈસ કિસમકી બાતે સુનતે ઔર પઢતે હૈ. મદારિસકા પુરા માહોલ ઐસા હોતા હૈ કે વહાં આદમી કો સુબ્હ શામ અખ્લાક ઔર ઈન્સાનિયત કી તરબિયત દી જાતી હૈ. વહાં રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) ઔર સહાબા (ર.દી.) કો જીંદગી કે લીયે રોલ માર્ગલ કી હૈસિયત સે પેશ કિયા જાતા હૈ. ઈસ્કા નતીજા યે હૈ કે યે મદારિસ મુલક કે લીયે અચ્છે શેહરી ઔર બેહતર ઈન્સાન જમા કરનેકે ઈદારે બન ગયે હૈ.

યહાં મેં ઈસ્કી ચંદમિસાલે દુંગા એકબાર મેં હિમાચલ પ્રદેશ કે એક મદ્રસેમે ગયા. ઈસ મદ્રસેકો દેવબંદકે એક આલીમને કાઈમ કીયા હૈ. ઈસ મદ્રસાકે આસપાસ ઝયાદા તર હિંદુઓકી આબાદીયાં હૈ. યે મદ્રસા જબ કાઈમ હુઆ તો ઈન પડોશી હિંદુઓકો પરેશાની હુઈ વો સોચને લગે કે મદ્રસાકે લોગ પતા નહી કીસ કિસમકી મુસીબત હમારે લીયે ખડી કરેગે મગર ઉન્કા યે ડર બે બુનિયાદ થા. ચુંનાયે તર્જુબે કે બાદ ઘીરે ઘીરે વો ખત્મ હોતા ચલા ગયા.

એક મરતબા મદ્રસા કે કરીબ હીંદુઓંકે એક ગાંવ મેં આગ લગગઈ યે રાત કા વક્ત થા. જબ આગકે શોલે બુંલદ હુએ તો મદ્રસા વાલોંકો ઉસ્કી ખબર હુઈ વો કીસી તલબકે બગૈર દોડકર ઉસગાવ મેં પહોચે ઔર આગ બુજાને મેં હિંદુઓંકે સાથ શરીક હો ગયે. અલ્લાહકી મદદ હુઈ ઔર આગ ફોરન બુજ ગઈ.

ઈસ તરહ કે વાકેઆત ઔર તર્જુબાત કે બાદ હિંદુઓં કી ગલત ફેહમીયાં દુર હો ગઈ. વો મદ્રસેકો અપને હકમેં એક નેઅમત સમજને લગે. યહાં તકકે અબયે હાલ હૈ કે યે હિંદુ અપને જાતી ઝગડો કો હલ કરનેકે લીયે મદ્રસાવાલોં કે પાસ આતે હે. કયું કે ઉન્કો મદ્રસા વાલોં પર ભરોસા હે.

ઈસી તરહ એક બારમેં એક ઔર મદ્રસે મે ગયા. વહાં મદ્રસાસે મીલાહુવા બાગ થા. ઈસ ઝમાને મે બાગ કો એક હીન્દુ ઠેકેદારને લીયા થા. ઉસ હિંદુબાગ વાલેસે મેરી મુલાકાત હુઈ. તો ઉન્હોને કહાકે જબ મેં યહાં આયા તો મેં ડરતા થા કે મદ્રસા કે લડકે હમારે બાગકા નુકશાન કરેગે. મગર મેરા ખ્યાલા ગલત નિકલા મદ્રસા વાલોંકા યે હાલ હૈ કે પેડ કા ફલ તોડના તો દર કિનાર ઝમીન પર ગીરા હુઆ ફલ ભી વો નહી ઉઠાતે. મુલક ભરમેં ફૈલે હુએ દીનીમદારિસ ઈસીતરહ અચ્છે શેહરી તૈયાર કરનેકા કામ કર રહે હે. ઈસ્કી મિસાલે હરજગા દેખી જા સકતી હૈ. (દીનીમદારિસ/ ૮ /૨૦૦૦)

★ દીની મદારિસ કા ઈમ્તિયાઝ (વિશેષતા) :

દીની મદારિસ કી અહમતરીન ઈમ્તેયાઝીશાન (ખાસ વિશેષતા) યે હૈ કે ઉન્કી બુન્યાદ "ઈલ્મે હકીકી" પર કાઈમ હૈ. યાની "દીને ઈસ્લામ પર" જો મઝહબકા એક મેહફુઝ એડીશન હૈ યે એક બેહદ અહમ બાત હૈ કયુંકે દુસરે જીત્ને ભી તાલીમી નિઝામ હૈ ઉન સબકી બુન્યાદ ઈલ્મે જન્ની (ઈલ્મે ખ્યાલી) પર કાઈમ હૈ.

ઈસ્કા નતીજા યે હૈ કે દીની મદારિસ મેં જો લોગ તાલીમ ઔર તરબિયત હાસિલ કરતે હૈ વો અપને અકીદે ઔર અમલકો ઈમાન યકીન કી બુન્યાદ પર કાઈમ કરતે હૈ ઔર ઉસ યકીન કે સાથ જીતે હૈ કે ઉન્હોં ને જો કુછ પાયા હૈ વો એન સચ્ચાઈ હૈ ઉસ્મે જુઠકી કોઈ મિલાવટ નહી.

દીની મદારિસમે કુર્આન મજીદકો મુકમ્મલ તૌર પર પઢાયા જાતા હૈ કયુંકે કુર્આન મજીદ કા મુકામ સબસે બુંલદ હૈ. તલ્બા ઔર ઉસ્તાદ દોનોં રોઝાના ઉસ્કી તિલાવત કરતે હૈ તકરીર ઔર બાતચીતમે બારબાર કુર્આનમજીદકી આયતોકા હવાલા દીયા જાતા હૈ તલ્બા જો કિતાબે ઔર રિસાલે પઢતે હૈ ઉસ્મે આમ તૌર પર બહસ કુર્આનમજીદ કે તાબે હોકર હોતી હૈ.

યહી મામલા હદીસ કા હૈ અકસર બડે મદારિસમેં સિહા સિત્તા (હદીસ કી છ કિતાબે) પઢાઈ જાતી હૈ

- (૧) બુખારી શરીફ (૨) મુસ્લીમ શરીફ (૩) તિર્મીઝી શરીફ
(૪) અબુદાવુદ શરીફ (૫) ઈબ્નેમાજા શરીફ (૬) નસાઈ શરીફ

ઈસ્કે અલાવા તલ્બા મદ્રસેકે માહોલમેં હર રોઝ હદીસકે હવાલે યા ઉસ્કા બયાન ઔર ચર્ચા સુનતે હૈ ઈસ તરહ અમલી તૌર પર હર તાલીમે ઈલ્મકો મદ્રસેકી પુરી જંદગીમેં મુસલસલ હદીસે રસુલ (સ.અ.વ.) કી ફીકરી ખૌરાક મીલતી રહેતી હૈ.

ઈસ્કા મતલબ હૈ કે મદારિસ અપને તલ્બાકે દીલો દિમાગકી એસી રૂહાની તરબિયત કરતે હૈ જો કીસી દુસરે તાલીમી નિઝામ મેં શુરૂસે મુન્કીન હી નહી દુસરે ઈદારો મેં અગર તાલીમકી બુન્યાદ "ઈન્સાની ઈલ્મ" પર હૈ તો દીની ઈદારો મેં તાલીમી કી બુન્યાદ "ખુદાઈ ઈલ્મ પર હૈ

ગેર દીની ઈદારે ચાહે મુલક મેં હો યા બહાર કે મુલક મેં સબકે સબ એક હી મક્સદ સે કાઈમ હૈ કે તાલીમે ઈલ્મ (સ્ટૂડન્ટ) કો ઈસ કાબીલ બનાયા જાય કે વો દુનિયામે અચ્છા જોબ હાસિલ કર સકે. હર જગા અચ્છે જોબ કે લીયે તાલીમ (Job oriented education) કા રીવાજ હૈ ગોયા યે તાલીમી ઈદારે ઈન્સાનકો હયવાને કાસિબ (earning animal) બનાવે કે કારખાને હૈ.

દીની મદારિસકા મામલા અલગ હૈ. એક બાતમે કહા જા સકતા હૈ કે દીની મદારિસ ખુદારૂખી તાલીમ (God oriented education) કે ઈદારે હૈ. વો ઈન્સાનકે અંદર આલા (સર્વશ્રેષ્ઠ) મક્સદ શુઉર (વિવેક) જગાતા હૈ વો ઈન્સાનકો માદી સતહ (પદાર્થ સંબધી સપાટી) સે ઉઠાકર રૂહાની યા રબ્બાની સતહ (સપાટી) પર જના સિખાતે હૈ. ગેરદીની મદારિસ અમલી તૌર પર યે સબક દેતે હૈ દુનિયાકી માદી (નેચર / પદાર્થ) ચીઝો કા હાસિલ કરના હી હમારી જંદગી કી આખરી મંઝીલ હૈ જબકે દીની મદારિસ હર તાલિબે ઈલ્મ કે અંદર યે ઝિહન (સ્મરણશક્તિ) બનાતે હૈ કે દુનિયાકી માદી ચીઝે તુમ્હારી જરૂરત હૈ નકે તુમ્હારા મક્સદ ગેરદીની મદારિસકા જો ફલસફા (ફીલોસોફી) હૈ ઉસ્મે ઈન્સાન કે લીયે આઝાદીકા પૈગામ તો મૌજુદ હૈ. મગર આઝાદીકી હદ (Limitations) કી કોઈ હદ નહી.

ઉસ્કા નતીજા વો હૈ જો જદીદ તરકકી યાફતા મુલકોમે બે કેંદ બગૈર શર્ત કે જન્સી તઅલ્લુકાત (મર્દ ઔરત કે આપસકે જસ્માની તઅલ્લુક) ઔર બે કેંદ લજજત પસંદી (શેહવત પરસ્તી) કી સુરતમે પાયા જાતા હૈ ગેર દીની દર્સગાહો મેં ઈસ બે લગામ જંદગી પર રોક લગાનેકા કોઈ કાનુન ઉસુલ કે તૌરપર મૌજુદ નહી. યહી વજહ હૈ કે ઉન સમાજો મેં જાહીરી તરકકીયોકે બાવુજુદ હકીકી ઈન્સાનિયતકી તરકકી મુમ્કીન નહો સકી.

ઉસ્કે ખિલાફ દીની દર્સ ગાહો કા મામલા યે હૈ કે ઉન્કી બુન્યાદ ખુદાઈ શરીઅત કે ઉસુલ પર કાઈમ હૈ. યુનાચે દીની દર્સગાહોકે ફલસફાએ તાલીમ મેં ઈન્સાનકે લીયે જસ તરહ આઝાદી એક માલુમ ઉસુલ કી હૈસિયત રખતી હૈ ઈસી તરહ યહાં યે ભી પુરી તરહ માલુમ હૈ કે આઝાદી કી હદ કયા હૈ? કબ તક આઝાદી રહમત હૈ ઔર કૌન સી હદ હૈ જસસે આગે બઢને બાદ આઝાદી ઉસ્કે લીયે અઝાબ બન જાયેગી?

દીની મદારિસ કે પાસ હર મામલે મેં અલ્લાહ કા એક હુકમ મૌજુદ હોતા હૈ. ઉન્હે યે યકીન હોતા હૈ કે યે હુકમ સરાસર (તમામ) બરહક હૈ ઔર ઈસ બિનાપર વો તબ્દીલ હોનેકે કાબિલ નહી વો હંમેશા કે લીયે તાબેદારી કરનેકે લાયક હૈ. યહી બાતે હંમેશા અખ્લાક પૈદા કરનેકા (Eternal ethics) ખ્યાલ પૈદા કરતા હૈ. ઔર ઈસ્કી વજહસે અખ્લાકમે મજબુતી પૈદા હોતી હૈ જસમે કીસી ભી હાલમે તબ્દીલી કા કોઈ સવાલ નહી.

ગેરદીની દર્સ ગાહો મેં એક કમઝોરી યે હૈ કે ઉસ્કો કીસી ભી મામલેમે શુરૂઆત (Startingpoint) કા ઈલ્મ નહી ઉસ્કા પુરા દારોમદાર અપને તર્જુમા ઔર મુશાહીદે પર હોતા હૈ ઈન્સાન અપની (Limitation) કમઝોરી કી બીનાપર કબી યે જાન નહી સકતા કે કીસી મામલેકા સહી આગાઝ

(Startingpoint) કયા હૈ ? ઈસલીયે એસી દર્સગાહોમેં તરબિયત પાયે હુએ ઝિહન હમેશાં રંજકી ઠોકરે ખાતે રહેતે હૈ વો કભી ઈલ્મે હકીકી કે દર્જતક નહી પહોચતે.

ઈસ્કે મુકાબલેમેં દીની દર્સગાહ અપને ઈલ્મે ઈલાહી (divineknowledge) કી બીનાપર ઈસ કાબિલ હોતે હૈ કે વો હર મામલે મેં પહેલે હી કદમ પર સહી નુક્તએ આગાઝ કો પાલે ઔર રંજકી ઠોકરે ખાને સે બચ જાયે.

દીની મદ્રસામે તાલીમ પાયા હુઆ ઈન્સાન કુર્આનમજીદ કી રોશનીમેં પુરે શુઉર (તમીઝ) કે સાથ યે જાનતા હૈ કે ઉસ્કો અપની જીંદગી કા સફર કહાં સે શુરૂ કરના હૈ ઔર ઉસ્કી આખરી મંઝીલ કયા હૈ ? એસા ઈન્સાન એસે પકકે યકીન કે સાથ ખડા હોતા હૈ કે મૌજુદા દુનિયાકી હૈસિયત રાસતે કી હૈ ઔર ઉસ્કે બાદ આનેવાલી આખિરત કી દુનિયાકી હૈસિયત મંઝીલકી.

ગૈરદીની દર્સગાહ મેં તાલીમી પાનેવાલે ઈન્સાન લજજત ઔર ખુશી હાસિલ કરનેકો અપની જીંદગી કા મક્સદ બના લેતે હૈ. યાહે વો હીદુસ્તાન મે રહેતે હો યા બાહર કે મુલકમે ઉન્કા યે ખ્યાલ તર્જુબે સે સાબિત હૈ કે ઈસ ફિકર કે લોગ અપની તમામ ઉમ્મર ઉન ચીઝોકો હાસિલ કરનેમેં લગા દેતે હૈ. જીન્કો વો જાહીર મે ખુશી ઔર લજજતકા ઝરીયા સમજતે હૈ મગર જબ હઝાર કોશીષકે બાદ વો ઈન મતલુબ ચીઝોકા અંબાર જમાકર લેતે હૈ. તો અચાનક ઉન્કો માલુમ હોતા હૈ કે યે ચીઝે યાહે કિત્ની હી ઝયાદા હો વો ઉન્હે લજજત ઔર ખુશી દેનેવાલી નહી. ઈસ્કી વજહ યે હૈ કે ઈન્સાન અપની સલાહીયતે કે હિસાબસે બેહિસાબ કાબિલીયત (unlimited capacity) કા માલીક હૈ જબ કે દુનિયાકી હર ચીઝ સિર્ફ લીમીટેડ ખુશી ઔર લજજત દે સક્તી હૈ ગોયા ઈન્સાન અપની તલબકે હિસાબસે કામીલ તસ્કીન (સંતોષ) યાહતા હૈ જબકે માદી ચીઝે અપની લીમીટ કી બિનાપર ઉસ્કો જુઝવી (જૂજ થોડી) તસ્કીન હી દે સક્તી હૈ ઈસી ફર્ક કા વો નતીજાહૈ જીસ્કો ઉકતાહટ (boredom) કહા જાતા હૈ. તાલીબ ઔર મતલુબ કે દરમ્યાન યે ફર્ક ઈત્ના ઝયાદા મજબુત હૈ કે કીસી બાદશાહ કે લીયે ભી ઉસ્કો ખત્મ કરના મુશ્કીન નહી. યહી વજહ હૈ કે આજ હમ યે દેખતે હૈ કે દુનિયા મેં માદી સાઝો સામાન કી બેપનાહ કસરત હૈ મગર ઈન સામાન કે અંબારોને ઈન્સાનકો જો ચીઝ દી હૈ વો સિર્ફ માયુસી (frustration) હૈ નકે તસ્કીન, કે જીસ્કો હાસિલ કરનેકે લીયે યે માદી સાઝો સામાન જમા કીયા ગયા થા.

દીની મદારિસમે તાલીમ ઔર તરબિયત પાયે હુએ ઈન્સાનકા મામલા ઈસસે બિલકુલ અલગ હૈ. કે વો અપને માદરે ઈલ્મી સે યે દાનાઈ લેકર નિકલતે હૈ કે મૌજુદા દુનિયા ઈમ્તિહાન કે લીયે હૈ ન કે મસર્રત (મૌજ મઝા) હાસિલ કરને કે લીયે યે બાત ઉન્કે ચાલચલન કો બિલકુલ બદલ દેતા હૈ કે મૌજુદા દુનિયા કી કામ્યાબી કે બજાયે આખિરત કી કામ્યાબીકો અપના

મકસદ બનાતે હૈ. દુનિયામૈ ઐશ હુંદને કે બજાયે આબિરતમૈ જન્નતકો હાસિલ કરના ઉન્કા નિશાન બન જાતા હૈ.

સોચકે ઈસ ફર્ક કા નતીજા યે હોતા હૈ કે દીની મદારિસમૈ તાલીમ પાયે હુએ લોગ ઐશ કે બજાયે જરૂરત કો અપની તવજજુહકા મરકઝ બનાતે હૈ વો ફરાવાની યાની ઝયાદતી કે બજાયે કનાઅત (સંતોષ) કે ઉસુલ પર રાજી રેહતે હૈ કલકી આનેવાલી ખુશીકા એહસાસ ઉન્કે લીયે આજકે ગમકો હલકા કર દેતા હૈ વો કભી માયુસીસે દો ચારા નહી હોતે કયુંકે જો કુછ ઉન્હે મૌજુદા દુનિયા મૈ મીલતા હૈ ઈસીકો વો અપને લીયે કાફી સમજતે હૈ ઉન્કા સીના લાલચ હસદ જૈસે દીલ પસંદ એહસાસાસે પાક હોતા હૈ કયુંકે હસદ ઔર લલાચ જૈસે અહેસાસ માદી કમી કી જમીન પર ઉગતે હૈ ઔર દીની તરબિયત યાફતા લોગ અપને ગેર માદી ઝિહન કી બીનાપર ઈસ કમઝોરીસે પહેલે હી મેહફુઝ હોતે હૈ.

(દીનીમદારિસ ૯/૨૦૦૦)

મદ્રસે કા લફઝ તારીખ કા એક માના હુવા હિસ્સા બન ચુકા હૈ જીસ તરહ એઝયુકેશન (education) કા લફઝ ઈંગલીશ ડિક્શનરી કા એક માના હુઆ હીસ્સા હૈ ઈન્ટરનેટ કો આજ આલમી માલુમાતકા ખજાના સમજા જાતા હૈ. અગર આપ ઉસસે જુડે હુએ કોમ્પ્યુટર કે કી (key) બોર્ડ પર મદ્રસા (Madrasah) લફઝ ટાઈપ કરે તો આપ દેખેગે કે ઉસ્કી સ્ક્રીન પર અચાનક મદ્રસાકે બારેમૈ માલુમાત કા એક દફતર સામને આ ગયા હૈ.

(દીનીમદારિસ ૯/૨૦૦૦)

દીની મદારિસ કી બુન્યાદ જીસ ઈખ્લાસ, વિલ્લાહીયત, ઈસાર ઔર જઝબએ ખિદમતે દીન પર રખી ગઈ થી. ઈસ્મે ઈસ બાતસે કભી કોઈ બહસ નહી કી ગઈ કે ઉન્કી સનદૈ બઝારમૈ કયા ભાવ રખેગી? અકાબિરે ઉલમાએ દેવબંદ મે કિત્ને હઝરાત થે જીન્હોને ફારિગુત્તહસીલ હોનેકે બાદ કભી સનદ નહી લી. ઈસ્કે બજાયે અસલ મસ્અલા યે થા કે યહાંસે ફારીગુત્તહસિલ ઉલમા મૈ દીની ઉલુમ કી આ'લા મહારત ઈતિબાએ સુન્નત કા જઝબા, ખશીયત, તકવા, ઈનાબત ઈલલ્લાહ, ઔર જઝબએ ખિદમતે દીન કિસ તરહ પૈદા હો? (હમારા તા'લીમી નિઝામ-૯૦)

★ મદારિસકે ઉલમાકી કુર્બાનીયાં :—

મુલક મૈ મદારિસે દીનીયહ કા જો ફેલાવ હુઆ હૈ. વો અપને આપ નહી હો ગયા. બલકે હજારો ઉલમાકી ખામોશ કુર્બાનીયો કા નતીજા હૈ. કયુંકે નસલ દર નસલ. એક પુરી ઉમ્મતકો તાલીમ યાફતા બનાને કે લીયે જરૂરત

હું કે એસે મુઆવીન (મદગાર) ઉલ્મા ઉઠે. જો ઈસ મન્સુબે કો આગે બઢાયે
 ઔર ઉસ્કો અમલી સુરત દેને કે લીયે અપની જીંદગીયોં કો વક્ફ કરતે રહે.

પીછલે દેઢસો (૧૫૦) સાલસે લગભગ હઝારોં ઉલ્માને મુલકમેં ઈસાર
 ઔર કુર્બાનીકા યહી અજમ કારનામા અંજામ દીયા હૈ. ઉન્મે સે કુછ લોગોં
 કો આજ હમ જાનતે હૈ. ઔર બહોત સે સોગ વો હૈ જો વફાત પાકર અપને
 રબકે પાસ ચલે ગયે. ઔર અબ ઉન્હે કોઈ નહી જાનતા. મગર ઉન્મેસે હર
 એકકી કુર્બાની અપને અપને તૌર પર બડી હૈ. ઉન્મેસે કીસીકા મશહુર હોના
 ઔર કીસીકા મશહુર ન હોના. સિર્ફ એક નિસ્બતી ચીઝ હૈ. નકે અસલી
 ચીઝ.

ઉન ઉલ્માકે લીયે તાલીમ કે ઈસ મન્સુબે મેં શિરકત કરના કોઈ સાદા
 બાત નહી હૈ. ગોયા મિલ્લતકો ઝીંદા કરને કે લીયે અપને આપકો મીટા
 દેના થા. યે એક એસા મન્સુબા થા. જીસ્મેં સાદા જીંદગી ગુજાર કર મરજાના
 થા. કમ આમદની પર અપને આપકો સારી ઉમરકે લીયે રાઝી કરલેના થા.
 યહા તકકે બાઝ અવકાત કીસી બદલા ઔર તનખ્વાહ કે બગૈર તમામ ઉમ્મ
 એક ઈદારે કી ખીદમત અંજામ દેના થા. એક એસે કામમેં જીંદગી ગુજાર
 દેના થા. જીસ્કે બારે મેં પહેલે સે માલુમ થા કે ઈસ્મેં કોઈ દુન્યવી ઈઝત
 મીલનેવાલી નહી થી. દુસરી અહમ બાત યે થી કે ઉસ્મેં અપને એહલો
 અયાલ કે મામલેકો અલ્લાહકે હવાલે કરકે કૌમ કે મુસ્તકબીલ (ભવિષ્ય)
 કી તામીર કે લીયે અપને આપકો વક્ફ કરદેના થા.

ઔર સબસે બઢકર યે બાત થી કે ઈસ તાલીમી મન્સુબે કો અવામી ચંદે
 કે ઝરીયે ચલાના થા. ઔર ચંદા કરને કે બારેમેં મૌલાના મહંમદ અલી
 જૈહર (વફાત ૧૮૩૧) ને દુરુસ્ત કહા થા કે ચંદામાગના અપને કો દુસરોંકી
 નજરમેં બંદા બનાના હૈ. મદ્રસે કો ચલાને કે લીયે યે સબસે બડી કુર્બાની થી
 જો ઉલ્માકો દેની પડી. મગર ઉન્હોનેં અલ્લાહકી ખાતિર ઈન તમામ ચીઝોં
 કો બરદાશત કીયા. ઔર ઈસ મુશ્કીલ તરીન તાલીમી કામ કો જારી રખા.

હકીકત યે હૈ કે હઝારોં ઉલ્મા અગર એક કે બાદ એક ઈસ તાલીમ
 કામકે લીયે ખડે ન હોતે ઔર હર કિસમ કી કુર્બાની કે બાવજુદ ઉસ્કો
 મુસલસલ જારી નરખતે તો યે મન્સુબા સિર્ફ એક ખ્યાલી બનકર રેહ જાતા.
 વો કબી મુકમમલ ન હોતા.

યે ઉલ્મા કનાઅત (સંતોષ) કી બોરીયોં પર બેઠકર મિલ્લતકે બચ્ચોંકો
 દીન કી તાલીમ દેતે થે. ઔર મુઆશરે (સમાજ) કા હાલ યે થા કે વો
 ઈજત દેનેકે બજાયે ઉન્હે નફરતકી નજર સે દેખતા થા.

ઈસસે માલુમ હુવા કે ઉલ્માએ ઈસ્લામકો કીન દીલ ખરાશ (દીલ કો
 ઝખ્મી કરનેવાલે) હાલાત મેં અપના યે તાલીમી કામ અંજામ દેના પડા.

યહાં એક બાત યાદ રખનીકી યૈ હૈ કે હમારે મુલક મૈ તાલીમી મન્સુબે કી મસ્લેહતોંકી બીનાપર ફ્રી એજ્યુકેશન (મુફત તાલીમ) કે ઉસુલપર ચલાયા ગયા થા. ઈસ ઉસુલને મદ્રસે કે કામકો ઔર ઝયાદા મુશ્કીલ બના દીયા. ઉલ્માએ કિરામ કા યે ફેસ્લા થા કે ઉસ્કો હુકુમતકી મદદ કે બગૈર ચલાના હૈ. ઈસ મુશ્કીલ તરીન મન્સુબે કો ઉલ્માએ કિરામને ઈસ તરહ મુશ્કીન બનાયા હૈ કે ઈસ્કા તમામ બોજ ખુદ અપને ઉપર લે લીયા. ઉલ્માને તવકકુલ ઔર કનાઅત (સંતોષ) ઔર કમખર્ચી કો અપનાકર ઈસ મુશ્કીલ કામકો આસાન બનાદીયા. અલ્લાહકે યે બંદે દુનિયાકે નફે નુકશાન સે બે નિયાઝ હોકર તાલીમ ઔર દર્સ દેને કે કામમે મશગુલ રહે.

હકીકતમેં મોર્ડન દૌરમેં ફ્રી એજ્યુકેશન કે ઈત્ને બડે મુન્સુબે કો કામ્યાબી કે સાથ ચલાનેકા યે અનોખા તુર્જુબા હૈ. જીસ્કી કોઈ દુસરી મિસાલ ઈત્ને બડે પેમાને પર શાયદ કીસી ઔર ઈન્સાની મુઆશરે (સમાજ) મે નહી મીલેગી.

અબ મદ્રસા વાલોંકે હાલાત કાફી બદલ ચુકે હૈ. માજી કી કુર્બાનીયોંકો બદલા અબ ઉલ્માકી મોજુદા જમાઅત કો મીલ રહા હૈ. આજ ઉન્કી ખિદમતોંકા ઈકરાર ક્રિયા જાને લગા હૈ ઈસી કે સાથ નવી સહુલતોને પુરાની મુશ્કિલાત કો દુર કર દીયા હૈ. ફિર ભી ઈસ તબ્દીલી કે લીએ ઝમાનેકી તારીખ કો દેઢ સો (૧૫૦) સાલ કા ઈન્તેજાર કરના પડા.

(દીની મદારિસ-૯-૨૦૦૦)

★ મુઅલ્લિમ (ઉસ્તાદ) કા મુકામ :—

એક મરતબા હઝરત ઉમર (ર.દી.) સે કિસીને કહા આપ અમીરૂલ મુઅમિનીન હૈ કયા ? આપકે દીલમેં ખ્વાહીશ હૈ કે આપ ઈસસે ભી બુલંદ મુકામપર પહોંચે તો આપને ફરમાયા હા. મેરે દીલમે યે ખ્વાહીશ હૈ કે મૈ "મુઅલ્લિમ" બનુ તાકે લોગોંકો પઢાઉ, સિખાઉ, ઉન્હે એક અચ્છા મુસલમાન ઔર અચ્છા ઈન્સાન બનાઉ. એસા મુસલમાન જો હકીકતમેં ઈસ્લામકા મુબલ્લીગ બને. ઔર ઈસ્કે અખ્લાક ઔર તેહઝીબસે સબ અસર લેને વાલે બને. ઔર ઈસ્લામકો ફેલાને વાલા બને. લોગ મુઅલ્લિમ કે દર્જે ઔર મરતબા કો નહી જાનતે મુઅલ્લિમકા મુકામ દુસરે તમામ ઓહદો સે બહતર હૈ.

ઉસ્તાદકા મુકામ દુનિયા આખેરતમેં ઈઝઝત કા ઝરીયા હૈ. ઉસ્તાદ ખુદ ભી અચ્છા હોતા હૈ ઔર દુસરો કો ભી અચ્છા બનાતા હૈ. ઈસ તરહ દો નેકીયા ઈસ્કે આમાલ નામે મૈ લીખી જાતી હૈ. વો ઈલ્મ કી રોશની ફેલાકર લોગોં કો જાહાલત કે અંધેરોસે નિકાલકર રોશનીમેં લાતા હૈ યે સબસે બડી

નેકી હૈ ઉસ્તાદકો બચ્ચૈકા મજાઝી (રૂહાની) બાપ કહા જાતા હૈ ક્યુકે ઈસ્મે વો હી શફકત મોહબ્બત ઔર પ્યાર ઔર બરદાશત હોતી હૈ. જો બાપ મે હોતી હૈ અચ્છે ઉસ્તાદ હકીકતમે બાપસે ઝયાદા મોહબ્બત ઔર પ્યાર કરને વાલે હોતે હૈ.

ખુદા સે બેઝાર ઔર આખેરત ફરામોશ મોઅલ્લીમ (ઉસ્તાદ) સે તા'લીમ હાસિલ કરકે તાલીમે ઈલ્મ ખુદાસે બેઝાર ઔર આખેરત ફરામોશ બનતા હૈ. આજ દુનિયામે મગરીબી કોમો કા જો અસર હૈ ઔર ઉન્કા જો રંગ ચઢા હૈ વો ઈલ્મ કી મુખ્તલીફ શાખો સે વાકિફ તો કર દેતા હૈ જીસે ઈન્સાનકી દુન્યવી જીંદગીમે તરકકી ઔર ખુશહાલી આતી હૈ. લેકીન અખ્લાક ઔર આદતો મે વો ઈન્સાનોસે મોહબ્બત ઔર હમદદી કરનેવાલા ઔર ભલાઈ ચાહનેવાલા નહી બનતા યે અસલમે ઉન્કે મોઅલ્લેમીન (ઉસ્તાદો) ઔર તા'લીમી નિજમ કા હી નતીજા હૈ.

મુસલમાન જબતક તાલીમકો અપની મિલ્લતકે આલા ઉસોલો ઔર ખુદાકે ભેજે હુએ નિઝામે જીંદગીકે મુતાબીક નહી બનાયેગે મિલ્લત ઉસ ઢાંચે મે નહી ઢલ સકતી જો ઉસ્કો ખુદા ઔર રસુલ (સ.અ.વ.) ને દીયા હૈ.

આખેરત ફરામોશ ઉસુલ ઔર દીમાગકી ગલત સોચ ઈન્સાનકો દુનિયાકી તરકકી ઔર ખુદગર્જકા દીલ દાદા બનાયેગા. જીસમે આદમી કો સિર્ફ અપની જાતકી ફિકર હોતી હૈ દુસરેકી નહી.

દુન્યવી તાલીમ જીસે દુન્યવી ફાયદા લોગો ઔર કૌમો કો હોતા હૈ ઈસલીયે દુન્યવી તા'લીમ કી જરૂરત હોતી હૈ. ઉસ્સે ઈન્કાર નહી હૈ લેકીન ઉસીકે સાથ ઈન્સાનકો ઈન્સાન બનાને કે લીયે દીની તા'લીમ કા નિઝામ ભી હોના ચાહીયે.

(તામીરે હયાત - ૬-૨૦૦૦)

★ દીની મદારિસ કે તલ્બાસે કુછ બાતે :-

બહોત સે બચ્ચો કો દેખા ગયા હૈ કે બસોમે, ટ્રેનો મે ઔર રાસ્તો મે અપની ટોપીયા ઉતાર લેતે હૈ દુસરો કી તરહ નંગે સર સફર કરતે હૈ. ઉન્કો ટોપીસે શરમ આતી હૈ. દુસરો કે વિબાસ ઔર માહોલ સે અસર લેતે હૈ.

ઐસા હરગીઝ મત કરના અપના શરીફાના ઔર તાલિમે ઈલ્માના વકાર બાકી રખો. અપને રહેન સહેન ચાલ ચલન સે દુસરો કો મુતઅસ્સીર કરો ઔર યે કોશીષ કરો કે લોગ તુમ્હારી નકલ કરે તુમ્હાર ચાલચલન અપનાયે.

તલ્બા આમ તૌરપર એહસાસે કમતરી કા શિકાર હોતે હૈ ઉન્કી હિમ્મત પસ્ત હોતી હૈ. ઉન્કો અપના મૈદાને અમલ બહોત મેહદુદ નજર આતા હૈ વો લોગો કી નજરો મે અપને કો હકીર મેહસુસ કરતે હૈ. યે એહસાસે કમતરી ઉન્કો માહોલ કી ગલત બાતો કી પેરવી કરને પર મજબુર કરતા હૈ. ઈસ

કશમ કશ મેં ગિરફતાર હોકર વો અપની રફતાર બોલચાલ લિબાસ વગેરહ મેં એહસાસ કમતરીકા શિકાર બન જાતે હૈ. ઔર યહીવો એહસાસે કમતરી હૈ જો ઉન્કો બાઝ અવકાત દીની તાલીમ કે બાદ લાઈન બદલને પર મજબુર કરતા હૈ. ફીર ઉન્કો દીની મદારિસસે નફરત હો જાતી હૈ ઔર વો ફેશનેબલ હોકર ફશ્ર મેહસુસ કરતે હૈ આમ તૌરપર એસે તલ્બા અપને મુસ્તકબીલમેં અપના કોઈ સહી નહેજ ઔર મક્સદ તૈય નહી કર પાતે ઔર ખુદાકી દી હુઈ સલાહીયતે બરબાદ કર દેતે હૈ.

ફરાગત કે બાદ ફિક્રે મઆશ (રોજી કી તલાશ) ઉન્કો ઈલ્મસે દુર કર દેતી હૈ ઔર કઈ સાલો કી મેહનત પર પાની ફેર દેતી હૈ. યા ઈલ્મ સે મશગુલી એક ઝરીયએ મઆશ કી હૈસિયત સે હોતી હૈ જો દીની ઔર અખ્લાકી બુન્યાદો કો કમઝોર કર દેતી હૈ. ઈસ સિલસિલેમેં ઉસ્તાદો કી તવજજુહ કી સખ્ત જરૂર હોતી હૈ જીસ્મે ઈસ બાતકી જરૂરત હૈ કે તલ્બા કો હંમેશા અપને માજી ઔર મદ્રસેકે બાનિયો કે બુલંદ અઝાઈમ સે વાબસ્તા રખ્યા જાયે. ઉન્કો મદારિસકી તારીખકી બડી શખ્શીયતો ઔર ઉન્કે કારનામોસે આગાહ ક્રિયા જાયે ઉન્કે અંદર બુલંદ હિમ્મતી ઔર ગલત માહોલસે લડને કી હિમ્મત પૈદા કી જાયે. તલ્બામે દીની — દઅવતી ઔર તાલીમી મિજાઝ પૈદા ક્રિયા જાયે. બલાઈકે પહેલુંકો ઉજાગર ક્રિયા જાયે. ઈલ્મી ઈસ્તિઅદાદ મેં ઝવાલ કા મુકાબલા ઈલ્મકે હથિયાર સે ક્રિયા જાયે. ઉલ્માએ સલ્ફ કી ઈલ્મી કોશીષો ઔર કુર્બાનીયોકે વાકેઆત બયાન ક્રિયે જાયે અલ્લાહકી રઝામંદી ઔર કલ્મએ તૌહીદકો બુલંદ કરનેકે મક્સદ કો અપના મક્સદ બનાકર ઉલુમે કુર્આન ઔર હદીષ કો હાસિલ કરને કે લીયે જાન, માલ બપાકર કમાલ પૈદા ક્રિયા જાયે.

દીની તલ્બાકો એહસાસે કમતરી ઔર ફીક્રો કે તંગ દાયરેસે નિકાલકર અમલકે મૈદાન મેં લાયા જાયે ઈત્ની મંઝીલે તૈય કરનેકે બાદ તાલીમે ઈલ્મ અપની અસ્લી સુરતમેં નજર આ સકતા હૈ ઔર હકીકત મેં ઉસ્કો તાલીમે ઈલ્મ કહા જા સકતા હૈ.

આપહી અપની અદાઓ પે જરા ગૌર કરે
અગર હમ અર્જ કરેગે તો શિકાયત હોગી

(ખુલ્બાતે મગીસી — ૨૧૨)

૨૭ . ઈમામ અબુ યુસુફ (ર.અ.) કી તાલિમે ઈલ્મી :—

હઝરત ઈમામ અબુ યુસુફ (ર.અ.) કે વાલિદ ઈબ્રાહીમ ઈન્કે બચપનમે હી ઈન્તીકાલ કર ગયે થે ઉન્કી વાલિદા ને રોઝી કી તંગીકી વજહસે ઉન્હે

એક ઘોળા કે હવાલે કર દીયા. લેકીન ઉન્હે પઢનેકા શૌક થા. યે જાકર ઈમામ અબુ હનીફહ (ર.અ.) કે દર્સમે બેઠને લગે. વાલિદા કો પતા ચલા તો મના કિયા ઈસલીયે બહોત દીનોં તક ઈમામ અબુ હનીફા (ર.અ.) કે દર્સમે ન જા સકે. ઝહીન ઔર હોશિયાર તાલિબે ઈલ્મકી તરફ ઉસ્તાદકી તવજજુહ ઝયાદા હોતી હૈ. જબ બહોત દીનોંકે બાદ વો દર્સ મેં પહોંચે તો ઈમામ સાહેબને ગેરહાજરી કી વજહ પુછી ઉન્હોને સારા કિસ્સા સુનાયા. હઝરત ઈમામ અબુ હનીફા (ર.અ.) ને ઉન્કો દર્સ કે બાદ બુલાયા એક થેલી ઉન્કે હવાલે કી જીસ્મે સો દિરહમ થે. ઔર ફરમાયા કે ઈસ સે કામ ચલાઓ ઔર જબ ખત્મ હો જાયે તો મુજે બતાના હઝરત ઈમામ અબુ યુસુફ (ર.અ.) ફરમાતે હૈ કે ઈસ્કે બાદ કભી મુજે ઈમામ સાહબકો યે બતાનેકી નૌબત નહી આઈ કે થેલી ખત્મ હો ચુકી હૈ. હંમેશા જબ પૈસે ખત્મ હો જાતે ઈમામ સાહબ ખુદહી દુસરે પૈસે અતા ફરમા દેતે જૈસે ઉન્હે ખત્મ હોનેકા ઈલ્હામ હો જાતા.

ઉન્કી વાલિદા શાયદ યે સમજતી હોગી કે સિલસિલા કબતક ચલ સકતા હૈ? કોઈ મુસ્તકિલ કામ રોઝી કમાનેકા હોના ચાહીયે ઈસલીયે એક મરતબા ફીર ઉન્હોને ઈમામ સાહબ સે કહા કે યે યતીમ બચ્ચા હૈ. મૈ ચાહતી હું કે કોઈ કામ સીખકર કમાને કે કાબિલ હો જાયે. ઈસલીયે આપ ઈસે અપને દર્સમે શરીક હોનેસે રોકીયે. લેકીન ઈમામ સાહબને જવાબ દીયા કે યે તો પીસ્તે કે ઘી મેં ફાલુદા ખાના સીખ રહા હૈ. વાલીદાને મજાક સમજા ઔર ચલી ગઈ.

લેકીન ઈમામ અબુ યુસુફ (ર.અ.) ફરમાતે હૈ કે અલ્લાહ તઆલાને મુજે ઈસી ઈલ્મકી બદૌલત વો કદરો મનઝીલત (મરતબા ઔર ઈઝઝત) અતા ફરમાઈ કે મૈ કાજી (ન્યાયાધીશ) કે મન્સબતક પહોંચા ઔર ઈન દીનોંમે બહોત મરતબા ખલીફા હાઝન રશીદ કે દસ્તર ખાન પર ખાના ખાનેકા ઈત્તિફાક હોતા થા. એક રોઝ મૈ હાઝન રશીદ કે પાસ બેઠા થા કે ઉસ્ને એક પ્યાલા મુજે પેશ કીયા ઔર બતાયા કે યે બડી ખાસ ચીઝ હૈ જો હમારે લીયે ભી કભી કભી બનતી હૈ. મૈને પુછા અમિરૂલ મુઅમિનીન યે કયા હૈ? કેહને લગે યે પિસ્તેકે રૌગન મેં બનાયા હુઆ ફાલુદા હૈ. યે સુનકર મુજે હૈરત કી વજહસે હસી આ ગઈ. હાઝન રશીદને હસનેકી વજહ પુછી તો મૈને ઈસે સારા કિસ્સા સુનાયા. વો ભી હૈરત ઝદા રેહ ગયા. ઔર કહેને લગા કે અલ્લાહ તઆલા ઈમામ અબુ હનીફા (ર.અ.) પર રહમ ફરમાયે. વો અપની અકલ કી આખસે વો કુછ દેખતે થે જો ચશમેસર (આખોસે) નજર નહી આ સકતા.

(તારીખે બગદાદ ૧૪/૨૪૫)

હઝરત ઈમામ અબુ હનીફા (ર.અ.) કી વફાતકે બાદ તકરીબન સતરહ

સાલ આપ કાજીકે મન્સબ પર બિદમત કરતે રહે. ઔર ઈસ્લામમે "કાજીયુલ કુજાત" કા લકબ સબસે પહેલે આપહી કે લીયે ઈસ્તિમાલ હુવા.

લેકીન હઝરત પદયા બીન મુઈન (ર.અ.) સે રિવાયત હૈ કે કજા (અદાલત) કી જબદસ્ત મશગુલીયો કે બા વુજુદ દીન-રાતમે દોસો (૨૦૦) રકાતે પઢા કરતે થે. (મિરઆતુલ જનાન - ૧/૩૮૨)

૨૮. ઈમામ ગઝાલી (ર.અ.) કી તાલિબે ઈલ્મી :-

ઈલ્મકી પ્યાસને ઉન્હે અપને વતનસે નિકાલા સામાને સફર બાંધકર ઘરસે નિકલે રાસ્તેમે ડાકુઓ ને લુંટ લીયા. જુસ્મે કિતાબે ઔર વો કાગજ ભી થે જુસ પર ઉન્હોને જરૂરી બાતે નોટ કી થી. ઈસ ઈલ્મી જખીરા કે લુંટ જાનેકા ઉન્હે બહોત દુઃખ હુવા ફૌરન ડાકુઓકે સરદારકે પાસ પહુચે ઔર ઈસસે ઈલ્તીજા કી કે મેરી કિતાબે ઔર કાગજ દે દીજીયે વો તુમ્હારે કીસી કામકે નહી ઔર ઉન્કે બગૈર મૈં કુછ ભી નહી.

ઈમામ ગઝાલી (ર.અ.) કી યે બાત સુનકર ડાકુઓકા સરદાર હંસ પડા ઔર તન્જા ભરે (તાનેકે) લેહજે મૈં બોલા.

બસ ! પહી હૈ તુમ્હારા ઈલ્મ, ખાક સીખા તુમને જો કાગજો ઔર કિતાબોકે છીનતે હી કોરેકે કોરે રેહ ગયે. જાવ અપની ચીઝે ઉઠા લો.

ઉન્હોને દુઃખે દીલ સે અપની કિતાબે, કાગજ સમેટે ઔર વાપસ વતનકી તરફ રાહ પકડી ડાકુઓકે સરદારકા તઅના બરાબર કાનોમે ગુંજ રહા થા.

"ખાક સીખા તુમને જો કાગજો ઔર કિતાબોકે છીનતે હી કોરેકે કોરે રેહ ગયે."

ફૌર ઉન્હોને જો કુછ પઢા થા ઝબાની (મુંહ પર) યાદ કરના શુરૂ કર દીયા જબ તમામ મસ્અલે ઔર અહકામ કે હાકિઝ હો ગયે તો નેશાપુરકી રાહ લી. ઔર ઈમામુલ હરમૈનકે દર્સમે દાખિલ હો ગયે. થોડે અરસેમે ઉલુમ ઔર ફઝલ કી મંઝીલ તય કર લી. એક દીન ઈમામુલ હરમૈન ને બુલાકર કહા. ગઝાલી અબ તુમ ઈલ્મકે દરિયા હો ગયે જાવ લોગો કો ફૈઝ પહોંચાઓ લેકીન ઈમામ ગઝાલી (ર.અ.) ને અપને ઉસ્તાદકી વફાત તક નેશાપુર નહી છોડા ઔર ઉસ્તાદ સે બરાબર ઈલ્મ સીખતે રહે. ઉન્કા અસલનામ મોહમ્મદ હૈ. લકબ હુજ્જતુલ ઈસ્લામ ઔર ઉર્ફ ગઝાલી થા. ઔર ઈસીસે મશહુર હુએ. અરબીમે ગઝલ કાંતને કો કેહતે કે ઉન્કે વાલિદ મુંહમ્મદ બીન અહમદ સુત બેયતે થે. ઈસલીયે ઉન્હે ગઝાલી કહા ગયા. મગર કિતાબુલ અન્સાબકે મુતાબિક ગઝાલી તુસ ઈલાકે મૈં એક ગાંવ કા નામ થા ઈસલીયે

આપકો ગઝાલી કહા ગયા.

ઈમામ ગઝાલી (ર.અ.) જપ્પ હીજરી (૧૦૫૮ ઈ.સ.) મેં ખુરાસાન કે જીલ્લા તુસમેં તાહેરાન યા ગઝાલી શેહરમેં પૈદા હુએ ઉન્કે વાલિદ ઈલ્મકે બડે શેદાઈ (આશિક) થે. ખુદ કીસી વજહસે નહી પઢ સકે. લેકીન ઉન્હોને અપની વફાત કે વક્ત અપને દોનો બચ્ચો કો મુહમ્મદ ઔર અહમદકો અપને એક દોસ્તકે હવાલે કીયા ઔર ફરમાયા કે મેરી તમન્ના હૈ કે યે દોનો લડકે ઈલ્મ હાસિલ કરે તાકે મેરી જહાલતકા કફકારા હો સકે.

૨૯. તાલિબે ઈલ્મી કા નેક અંજામ :—

એક આદમી કે દીલમેં તમન્ના પૈદા હુઈ કે મેં ખલીફા હાફેઝ રશીદ કા ખાદીમ બન જાઉ તાકે મેરી તરકકી હો. ચુંનાયે ખલીફાકી ખિદમતમેં હાજર હોકર અર્ઝ કીયા હુજુર મૈં નૌકરી કરના યાહતા હું. તન્ખવાહ નહી યાહતા. ખલીફાને કહા હમારી ખિદમતકા મૌકા ઉસ વક્ત તક નહી મીલેગા જબતક ઈલ્મ હાસિલ ન કરો. તુમ્હારે લીયે ઈલ્મ હાસિલ કરના કુછ મુશ્કીલ નહી. બગદાદકે અંદર હો ઔર બગદાદમેં મદ્રસા નિઝામિયહ હૈ યે વો ઝમાના થા કે ઈમામ ગઝાલી (ર.અ.) જેસે પઢાનેવાલે મૌજુદ થે કે જીન્કા સાયા ભી પઢ જાયે તો ઈન્સાન ઈન્સાન બન જાતા થા. વો શખ્સ ભી બડે શૌકસે મદ્રસામેં દાખિલ હો ગયા. ખુબ પઢા તાલીમ હાસિલ કી ઉસ્તાદો કી તરબિયતમેં રહા.

એક અરસેકે બાદ ખલીફાને ઉસ્કો ઈમ્તિહાનકે લીયે બુલાયા ઔર કુછ બાતચીત કી તો ઉસ્ને હર બાતકા બહોત માઅકુલ જવાબ દીયા ખલીફાને મેહસુસ કીયાકે યે તો બહોત આલા દર્જેકી તેહજીબકી બાતેં કરતા હૈ.

ખલીફાને કહા મૈં ને તુમ્હારા અંદાઝ લગા લીયા હૈ અગર તુમ યાહોતો મેરે ખાસ ખાદીમોમેં શામિલ હો સકતે હો. વો શખ્સ હસને લગા ઔર ખલીફા કો જવાબ દીયા કે મેરી તમન્ના થી કે કીસી તરહ આપકી ખિદમત કરું તો ઉસ વક્ત આપને મેરી નૌકરીકા બંદોબસ્ત નહી કીયા અબ તો ખુદાકી ખિદમત કરનેકી તમન્ના મેરે દીલમેં હૈ ઈસલીયે મૈં આપકી ખિદમત કરનેકો તૈયાર નહી.

ખલીફા હાફેઝ રશીદ હૈરાન હો ગયા કે ઈત્ના ઘટીયા દર્જેકા ઈન્સાન અબ ઈત્ના આલા દર્જેકા ઈન્સાન હો ગયા ? યે કીસને કીયા. મૌલવીને કીયા. તાલીમ ઔર તરીબયતને કીયા અલ્લાહવાલોકી સોહબતને કીયા, ઈમામ ગઝાલી (ર.અ.) કી ખિદમત ઔર સોહબતને એસા બનાયા. (સુબ્હાનલ્લાહ) (તફસીરેઅઝીઝી) (મઝાહીરે ઉલુમ ૧ ૨૦૦૧)

૩૦. ઉલમાએ ઉમ્મતકી ફઝીલત :—

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا (پ ۲۲، ۱۵۷)

ફીર હમને વારિસ કીયે કિતાબ કે વો લોગ જીન્કો યુન લીયા હમને
અપને બંદોમેસે (સુરએ ફાતિર - ૩૦)

ઈસ આયતમે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ કે હમને અપની કિતાબ કા વારિસ ઉન લોગોકો બનાયા જો હમારે બંદોમે યુને હુએ ઔર બરગુજાહ (નેક ઔર બુરુગ) હૈ. ઔર યે ભી જાહીર હૈ કે કિતાબુલ્લાહ ઔર ઉલુમે નબુવ્વત કે બિલા વાસ્તા વારિસ હઝરાતે ઉલમા હૈ જૈસા કે હદીસમે ઈર્શાદ હૈ **الْعُلَمَاءُ وَرُكَّةُ الْإِسْلَامِ** હાસીલ ઉસ્કા યે હૈ કે જીન લોગો કો અલ્લાહ તઆલાને કુર્આન ઔર સુન્નત કે ઉલુમ કા મરતબા ઈખ્લાસ કે સાથ નસીબ ફરમાયા યે ઈસ્કી અલામત હૈ. કે વો અલ્લાહ કે બરગુજાહ (નેક) બંદે હૈ જૈસા કે હઝરત રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે કયામત કે રોઝ અલ્લાહ તઆલા ઉલમાએ ઉમ્મતસે ખિતાબ ફરમાકર કહેગે. કે મૈને તુમ્હારે સિનોમે અપના ઈલમ વ હિકમત સિર્ફ ઈસલીયે રખા થા કે મેરા ઈરાદા થા કે તુમ્હારી મગફીરત કરદુ. અમલ તુમ્હારે કેસે ભી હો.

યે ઉપર માલુમ હો ચુકા હૈ કે જીસ શખ્સમે ખુદાકા ડર ઔર ખૌફ નહી વો ઉલમાકી ફેહરિસ્ત સે ખારિજ (બહાર) હૈ. ઈસલીયે યે ખિતાબ ઉન્હી લોગો કો હોગા જો અલ્લાહ કે ડરસે રંગે હુએ હો ઉન્સે યે મુમ્કીન હી નહી હોગા કે બે ફિકરી સે ગુનાહો મે મુલવ્વસ રહે. હા ! બશરી તકાઝેસે કભી કભી લગજીશ (ખતા) ઉન્સે ભી હોતી હૈ) ઈસીકો હદીસમે ફરમાયા કે અમલ તુમ્હારે કેસે ભી હો તુમ્હારે લીયે મગફીરત મુકદ્દર હૈ.

ઈસી તરહ હઝરત અબુ મુસા અશશરી (ર.દી.) કી રિવાયત હૈ કે રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે મેહશર મે અલ્લાહતઆલા અપને બંદોકો જમા ફરમાયેગે ફીર ઉન્મેસે ઉલમાકો એક મુમ્તાઝ (શ્રેષ્ઠ) જગહપર જમા કરકે ફરમાયેગે.

મૈનેઅપના ઈલમ તુમ્હારે દીલોમે ઈસીલીયે રખા થા કે મૈ તુમસે વાકિફ થા (કે તુમ ઈસ અમાનતે ઈલમ કા હક અદા કરોગે) મૈને અપના ઈલમ તુમ્હારે સિનો મે ઈસલીયે નહી રખા થા કે તુમ્હે અઝાબ દુ જાઓ મૈ ને તુમ્હારી મગફીરત કરદી. (મઝહરી)

અલ્લાહ તઆલાકા કીસીકો બરગુઝીદહ (નેક) બંદોમે શુમાર કરના યે અલ્લાહ કા બહોત બડા ફઝલ હૈ. યે જન્નતમે જાયેગે ઉન્કો સોનેકે કંગન ઔર મોતીયોકે ઝેવર પહેનાયે જાએગે ઔર લિબાસ ઉન્કા રેશમી હોગા.

દુનિયામે મર્દો કે લીયે સોનેકા ઝેવર પહેનના હરામ હૈ. ઔર રેશમી લિબાસ ભી. ઉસ્ક બદલેમે ઉન્કો જન્નતમે યે સબ ચીઝે દી જાયેગી. ઈસ પર યે ખ્યાલ ન કીયા જાયે કે ઝેવર પહેનના તો ઔરતો કા કામ હૈ. મર્દોકી શાન કે મુનાસિબ નહી. લેકીન યે બાત યાદ રહે કે આખિરત ઔર જન્નત કે હાલાત કો દુનિયાકે હાલાત પર કયાસ (ખ્યાલ) કરના. બે અકલી હૈ.

હઝરત ઉમર (ર.દી.) સે રિવાયત હૈ કે રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા હૈ કે જીસ મર્દ ને દુનિયામે રેશમી કપડા પહેના વો આખિરતમે ન પહેન સકેગા.

(બુખારી-મુસ્લિમ)

ઔર હઝરત અબુ સઈદ ખુદરી (ર.દી.) સે રિવાયત હૈ કે દુનિયામે રેશમી લિબાસ પહેનનેવાલા મર્દ આખિરતમે ઉસસે મેહરૂમ રહેગા અગર યે જન્નતમે ભી ચલા જાયે.

(મઆરિકુલ કુર્આન - ૭/૩૪૮)

૩૧. ઉલ્માકી પેરવી કરનેકા ઉસુલ :-

જીસ તરહ ખુદા ઔર રસુલ કે અહકામ મેં ગલત ચીઝે શામિલ કરનેવાલો કે લીયે વઈદે હૈ. ઈસી તરહ ઉનલોગોં કો ભી સખ્ત મુજરીમ કરાર દીયા હૈ. જો ઐસે લોગોં કો ઈમામ બનાકર મૌજુઅ (બનાવટી) ઔર ગલત રિવાયતે સુનને કે આદી હો ગયે હૈ. ઉસ્મે મુસલમાનોકે લીયે એક અહમ ઉસુલ ઔર હીદાયત યે હૈ કે અગર યે જાહીલ અવામ કે લીયે દીનપર અમલ કરનેકા રાસ્તા સિર્ફ યહી હૈ કે સિર્ફ ઉલ્માકે ફત્વે ઓર તાલીમ પર અમલ કરે. લેકીન અવામ પર યે જીમ્મેદારી હૈ કે ફત્વા લેને ઔર અમલ કરને સે પહેલે અપને પેશ્વાઓ કે બારેમે ઈત્તી તહકીક તો કરલે જીત્તી કોઈ બિમાર કીસી ડાક્ટર યા હકીમસે ઈલાજ કરાનેસે પહેલે ક્રિયા કરતા હૈ. જાનને વાલોસે તહકીક કરતા હૈ. ઈસ બિમારીમે કૌનસે ડાક્ટર માહીર હૈ. કોનસા હકીમ અચ્છા હૈ. ઉસ્કી ડીગ્રીયા કયાં કયાં હૈ. ઉસ્કે મતબ (દવાખાને) મેં ઈલાજ કરાનેવાલોં પર કયા ગુજરતી હૈ. અપની બસ મેં જીત્તી તહકીક કર સકતા હૈ. કરનેકે બાદ ભી અગર વો કીસી ગલત ડાક્ટર યા હકીમ કે જાલ મેં ફસ ગયા યા ઉસને કોઈ ગલતી કરદી તો અકલમંદો કે નજદીક વોહ મલામત નહી કીયા જાએગા. લેકીન જો શખ્સ બગૈર તહેકીક કે કીસી અતાઈ (બોગસ)

કી જાલમે ફસ ગયા ઔર ફીર કીસી મુસીબત મેં ફસ ગયા તો અકલમંદ કે નજદીક અપની ખુદ કુશી કા ખુદ જીમ્મેદાર હૈ.

યહી હાલ આવામ કે લીયે દીની ઉમુર કે બારેમેં યે હૈ કે ઉન્હોને અપની બસ્તી કે એહલે ઈલ્મ ઔર તર્જુબે કાર લોગોંસે તહકીક કરનેકે બાદ કીસી આલીમ કો અપના પેશ્વા બનાયા ઔર ઉસ્કે ફત્વે પર અમલ કીયા તો વો લોગોંકે નજદીક મઅજુર સમજા જાયેગા. ઔર અલ્લાહકે નજદીક ભી. એસે મામલે કે બારે મેં હદીસમેં હુઝુર (સ.અ.વ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે **فَاتِ اِثْمُهُ عَلٰی مَنْ اَفْتٰی** યાની એસી સુરત મેં અગર આલીમ ઔર મુફતીને ગલતી કરલી ઔર કીસી મુસલમાનને ઉન્કે ગલત ફત્વે પર અમલ કર લીયા તો ઉસ્કા ગુનાહ ઉસપર નહી બલકે ઉસ આલિમ ઔર મુફતીપર હૈ. ઔર વો ભી ઉસવકત જબકે ઉસ આલીમને જાનબુજકર એસી ગલતી કી હો. યા ગૌર ઔર સોચ મેં કમી કી હો. યો વો આલીમ હી નહી થા. ઔર લોગોં કો ફરેબ દેકર ઈસ મનસબ (દર્જે) પર મુસલ્લત હોગયા.

લેકીન અગર કોઈશખ્સ બગૈર તહકીક કે સિર્ફ અપને ખ્યાલ સે કીસીકો આલીમ ઔર પેશ્વા કરારદેકર ઉસ્કે કૌલપર અમલ કરે. ઔર વો હકીકતમેં ઉસ્કા અહલ (લાયક) નહી. તો ઉસકા વબાલ તન્હા ઉસ મુફતી ઔર આલીમ પર નહી હૈ. બલકે યે શખ્સ ભી બરાબર કા મુજરીમ હૈ. જીસ્ને તહકીક કે બગૈર અપને ઈમાનકી બાગડોર કીસી ઔર શખ્સકે હવાલે કરદી એસે હી લોગોં કે બારેમેં યે ઈર્શાદ કુર્આનમજીદમેં હૈ **سَمْعُونَ لِلْكَذِبِ** (૧૦૯.૧) યાની યે લોગ જુઠી બાતેં સુનને કે આદી હૈ. અપને પેશ્વાઓંકે ઈલ્મ વ અમલ ઔર અમાનત ઔર ઈમાનદારી કી તહકીક કીયે બગૈર ઉન્કે પીછે લગે હુએ હૈ. ઔર ઉન્સે મૌજુઅ (બનાવટી) ઔર ગલત રિવાયતેં સુનને ઔર માનનકે આદી હો ગયે હે.

કુર્આનમજીદને યે હાલ યહુદીયોં કા બયાન કીયા હૈ લેકીન મુસલમાનોંકો સુનાયા હૈ કે વો ઉસસે મેહફૂઝ રહે.

લેકીન આજકી દુનિયામેં મુસલમાનોં કી બહોત બડી બરબાદી કા એક સબબ યે ભી હૈ કે વો દુનિયાકે મામલો મેં તો બડે હોંશિયાર ચુસ્તો ચાલાક હૈ. બિમાર હોતે હૈ તો બેહતરસે બેહતર ડક્ટર તલાશ કરતે હૈ. કોઈ મુકદદમા (કેસ) પેશ આતાં હૈ તો અચ્છે સે અચ્છા વકીલ બેરિસ્ટર ઢૂંઢ લાતે હૈ. મકાન બનાના હૈ તો આલાસે આલા આર્કિટેક ઔર એન્જનીયર કા પતા લગા લેતે હૈ. લેકીન દીન કે મામલે મેં એસે સખી હૈ કે જીસ્કી દાદી ઔર કુર્તા દેખા ઔર કુછ અલ્ફાઝ બોલતે હુએ સુનલીયા તો ઉસ્કે મુકતદા (પેશ્વા) આલીમ, મુફતી, રેહબર, બનાલીયા. કે ઉસ્ને બાકાઈદા કીસી મદ્દસેમેં તાલીમ ભી પાઈ હૈ. યા નહી. માહીર ઉલ્માકી ખિદમતમેં રેહકર

તકવા તહારત પૈદા કી હૈ. યા નહી. ઉસ્કી તૈહકીક નહી કરતે.

ઈસીકા નતીજા યે હૈ કે મુસલમાનોં મેં કે જો લોગ દીન કી તરફ ધ્યાન ભી દેતે હૈ તો ઉસકા બહોત બડા હિસ્સા જાહીલ વાએઝોંં ઓર દુકાનદાર પીરોં કે જાલમેં ફસકર દીન કે સહી રાસ્તેસે દુર જા પડતા હૈ. ઈન્કા ઈલ્મેદીન સિર્ફ વો કહાંનિયા રેહ જાતી હૈ. જન્મેં નફસકી ખ્વાહીશાત પર માર ન પડે. વો ખુશ હૈ કે હમ દીનપર ચલ રહે હૈ. ઓર બડી ઈબાદત કર રહે હૈ. મગર હકીકત વો હોતી હૈ જીસ્કો કુઆનમજીદ મે ઈન અલ્ફાઝ બયાન ફરમાયા હૈ.

الَّذِينَ ضَلَّ سَبِيلُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يُحْسِنُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا (پ. ۱۶. ۲۷)

યાની વો લોગ હૈ જીસ્કી કોશીખ ઓર અમલ દુનિયાહીમેં બરબાદ હો ચુકી ઓર વો અપને નજદીક યે સમજ રહે હૈ કે હમને બડા અચછા અમલ કીયા હૈ.

ખુલાસા યે હૈ કે કુઆન મજીદ ને ઈન મુનાફિક યહુદીયોંકા હાલ (پ. ۶. ۱۰૯) કે લફઝોં મેં બયાન કરકે એક અહમ ઓર બડા ઉસુલ બતલાદીયા કે જાહીલ અવામ કો ઉલ્માકે પેરવી તો કરના જરૂરી હૈ. મગર ઉનપર લાજીમ હૈ કે બગૈર તહકીક કે કીસીકો આલિમ ઓર પેશવા ન બનાવે. ઓર ના વાકીફ લોગોંસે ગલત સલત બાતેં સુનને કે આદી ન હો જાયે.

મુસલમાનોં કે લીયે જરૂરી હૈ કે કીસી આલમેં દીનસે ફત્વા પુછનેમેં નિયત ખુદા ઓર રસુલ (સ. અ. વ.) કા હુકમ માલુમ કરકે ઉસકા ઈત્તેબાઅ કરના હો મહજ મુફતીયોંકી રાય માલુમ કરકે અપની ખ્વાહીશકે મુવાફિક હુકમ તલાશ કરના શયતાન ઓર નફસ કા ખુલ્લા ઈત્તેબાઅ હૈ. ઈસસે બચના ચાહીયે. (મઆરિફુલ કુઆન-૩-૧૪૮)

૩૨. ઉલ્માકી પેરવી કરનેમેં એઅતિદાલ (સમતોલપણ) :-

દીન કે બારેમેં રસુલે અકરમ (સ. અ. વ.) કે ઈસ કદર એઅતિમામ ઓર શરીયત કી ઈત્તી પાબંદીયો કે બા વજુદ આજ ઉમ્મત ઈસ મામલે મેં ઝયાદતી કી બુરીતરહ શિકાર હૈ. દીન કે તમામ શોઅબો મેં ઉસ્કે આસાર (અલામતે) જાહીર હૈ. ઉનમેસે ખાસ તૌર પર જો ચીઝ મિલ્લતકે લીયે ખતરનાક ઓર નુકશાન પહોંચાને વાલી સાબિત હો રહી હૈ. વો દીની પેશવાઓંકા મામલા હૈ. મુસલમાનોં કી એક જમાઅત તો ઈસ પર ગઈ હૈ કે પેશવા, ઉલ્મા અવલિયા કોઈ ચીઝ નહી કિતાબુલ્લાહ હમારે લીયે કાફી હૈ. જૈસે વો અલ્લાહકી કિતાબ સમજતે હૈ. હમભી સમજસકતે હૈ. વો ભી આદમી હૈ. હમ ભી આદમી હૈ. ઈસ્કા નતીજા યે હુવા કે હવસ નાક જો ન

અરબી ઝબાનસે વાકીફ હૈ. ન કુર્આન કે હકાઈક ઔર મઆરિફસે વાકિફ હૈ. ન રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) કે બયાન ઔર તફસીર સે સિર્ફ કુર્આનેમજીદ કા તરજુમા દેખકર અપને કો કુર્આનકા આલીમ કહાને લગે. કુર્આનેમજીદકી જો તફસીર ઔર મતલબ ખુદ રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) યા આપકે સહાબા (ર.દી.) સે મન્કુલ હૈ. ઉન સબસે નજર હટાકર જો બાત ઝિહન મેં આ લગી ઉસ્કો કુર્આનમજીદે કે સરથોપ દીયા.

હાલાંકે અગર સિર્ફ કિતાબ બગૈર મુઅલ્લિમ (ઉસ્તાદ) કે કાફી હોતી તો અલ્લાહતઆલાકો યે કુદરત થી કે કિતાબ કે નુસ્ખે કે લીખે લીખાયે લોગો તક પહોંચા દેતે. રસુલ (સ.અ.વ.) કો મોઅલ્લિમ બનાકર ભેજનેકી જરૂરત નથી. ઔર અગર ગૌર કીયા જાયે તો માલુમ હોગા કે યે બાત સિર્ફ કિતાબુલ્લાહ કે સાથ ખાસ નહી. કીસીબી ઈલમોં ફન કી કિતાબકા સિર્ફ તરજુમા દેખકર કભી કોઈ શખ્સ ઈસ ફનકા આલિમનહી બન સકતા. ડૉક્ટરી યુનાની કી કિતાબોં કા તરજુમા દેખકર આજતક કોઈ હકીમ યાં ડૉક્ટર નહી બના. એન્જનીયરીંગ કી કિતાબેં દેખકર કોઈ એન્જનીયર નહી બના. કપડાં સીને યા ખાના પકાને કી કિતાબેં દેખકર કોઈ દરજ્જા યા બાવરચી નહી બના. બલકે ઈન સબ ચીજોં મેં સીખના સીખાના ઔર મોઅલ્લિમકી જરૂરત સબકે નજદીક મુસલ્લમ હૈ. મગર અફસોસ હૈ કુર્આન વ સુન્નતહી કો એસા સરસરી સમજ લીયા ગયા હૈ. કે ઉસ્કે લીયે કીસી મોઅલ્લિમ કી જરૂરત નહી. સમજ જાતી. ચુંનાયે એક બહોત બડી તાલીમ યાફતા લોગોંકી જમાઅત ઈસ તરફ હદ સે આગે બઢગઈ કે કુર્આનમજીદ કે મુતાલે કો કાફી સમજ બેઢ. ઉલ્માએ સલ્ફ કી તફસીરોં ઔર તઅબીરોં કો ઔર ઉન્કે ઈકતેદાઅ ઔર ઈત્તેબાઅ કો. સીરે સે નજર અંદાજ કર દીયા.

દુસરી તરફ એક ભારી જમાત મુસલમાનોં કી ઉસ્મેં મુબ્તલા હો ગઈ કે અંધાધુંધ જીસ્કો યાહા અપના મુક્તદા ઓર પેશવા બના લીયા ફીર ઉન્કી અંધી તકલીફ શુરૂ કરદી. યે ભી માલુમ નહી જીસ્કો હમ મુક્તદા ઔર પેશવા બના રહે હે. યે ઈમાનો અમલ ઔર ઈસ્લાહ ઔર તકવા કે મેઅયાર પર સહી ભી ઉતરતા હે. યા નહી. ઔર ફીર ઈસ તરફ કોઈ ધ્યાન નહી કીયા. કે જો તાલીમ યે દે રહા હે વો કુર્આન વ સુન્નતે કે ખિલાફ તો નહી ? ઈસ્લામી શરીઅત ને ઝયાદતી સે બચાકર ઈન દોનોં કે દરમ્યાન કામકા તરીકા યે બતલાયા કે કિતાબુલ્લાહકો રિજાલુલ્લાહ સે સીખો. ઔર રિજાલુલ્લાહ કો કિતાબુલ્લાહ સે પહેચાનો. યાની કુર્આન વ સુન્નતકી મશહુર તાલીમાત કે ઝરીયે પહેલે ઈન લોગોંકો પહેચાનો જો કિતાબ વ સુન્નત કે. ઉલુમ મેં મશગુલ હૈ. ઔર ઉન્કી જીંદગી કિતાબ ઔર સુન્નતકે રંગમે રંગી હોતી હે. ફીર કિતાબ વ સુન્નત કે હર ઉલ્જે હુએ મસ્ખલે મેં ઉન્કી તફસીર

ઔર મતલબકો अपनी राय से मुकदम समझे और उनका इत्तेबा करो.
(मआरिफुल कुर्आन/ २/ ५२२)

ખુલાસા યે હુઆ કે જીસ શખ્સ કો મુકદ્દા બનાઓ તો પહલે યે દેખો કે જીસ મક્સદ કે લીયે ઉસ્કો મુકતદા (પેશવા) બનાયા હૈ. વો ઈસ મક્સદ ઔર ઉસ્કે તરીકો સે પુરી તરહ વાકીફ ભી હૈ યા નહી. ફીર યે દેખો કે વો ઉસ્કી રાહપર ચલભી રહા હૈ. ઔર ઉસ્કા અમલ અપને ઈલ્મ કે મુતાબિક હૈ યા નહી ?

મતલબ કે કીસીકો પેશવા બનાનેકે લીયે ઈલ્મે સહી ઔર અમલે મુસ્તકીમ કે મેઅયાર સે જાચના જરૂરી હૈ. સિર્ફ બાપ દાદા હોના યા બહોતસે લોગોંકા લીડર હોના. યા સાહીબે માલ વ દૌલત હોના યા સાહીબે હુકુમત ઔર સલતનત હોના ઉન્મેસે કોઈ ચીઝ ભી ઐસી નહી હૈ જીસ્કો મેઅયારે ઈકતેદાઅ સમજ જાયે.
(મઆરિફુલકુર્આન/ ૩/ ૨૫૦)

૩૩. ઉલ્માએ દીનકો કિબ્લાનુમા (સહી રેહબર) હોના ચાહીયે. :-

લોગોને રોઝાનાકે છોટે છોટે વાકિઆતસે બડે બડે નતાઈઝ નિકાલે હૈ. ઉસ્મે શેખ સઅદી (ર. અ.) ખાસ તોરપર બડે મુન્તાઝ હે. ઈસીતરહ મૌલાના રૂમ (ર. અ.) ભી મિસાલોંકે બાદશાહ હૈ. રોઝાના કે વાકીઆત સે બડી હકીમાના ખાતે ઔર નતીજે નિકાલતે હૈ. મેં ભી અપના એક ઈબ્રતકા સબક પેશ કરતા હું. એક મરતબા મેં દીલ્હી સે ચલા ઔર હૈદ્રાબાદ પહોંચા. ખુદાજાને ગાડીને કયા કયા રૂખ બદલે કીન કીન ઈલાકોસે ગુજરી. લેકીન કિબ્લાનુમાને હંમેશા સહી કિબ્લા બતાયા. ઉસ્ને ગાડી કે ફીરને કી પરવા નહી કી સિમ્ત (દિશા) કે તબ્દીલ હોને કી મુજે બડા રશ્ક આયા કે એક અદના સી બેજાન ચીઝ જો ઈન્સાનકી કારીગરી હૈ વો ઈત્ની અમાનતદાર ઐસી સાબિત કદમ ઐસી ખુદદાર ઔર ઐસી ઉસુલકી પાબંદ કે ઉસ્ને યે ન દેખા કે ગાડી કીસ તરફ રૂખ બદલ રહી હે. હર જગાહ ઉસને સહી તૌરપર કિબ્લા બતાયા ઔર હમને ઉસપર ભરોસા કીયા ઔર નમાઝે પઢી. ઈસસે મુજે ગયરત ભી આઈ ઔર ઈબ્રત ભી હુઈ કે કિબ્લાનુમા તો કીસી કી પરવા ન કરે. ઔર હંમેશા કિબ્લેકા રૂખ બતાયે. ઉસ્ને અપના મક્સદ નહી બદલા. ઔર કોઈ ફર્ક નહી આને દીયા ઈસસે મુજે ખ્યાલ હુવાકે ઉલ્માએ દીનકો હકીકત મેં કિબ્લાનુમા હોના ચાહીયે. ઉન્કે અંદર કિબ્લાનુમા જૈસી ઈસ્તિકામત હોની ચાહીયે. કીસી ભી તરફ હવા ચલે ઔર કેહને વાલા કીત્નાહી કહે "ચલો તુમ ઉધરકો હવા હો જીધરકી" લેકીન વો અપના સહી રૂખ ન બદલે. ઉલ્માકી શાન યહી હોની ચાહીયે.

ઉમ્મતે મુસ્લિમહ કો એક કિબ્લા દીયા ગયા હૈ કે વો જહાં કહી હો ઈસી

કિબ્લેકી તરફ અપના રૂખ કરે. જો ઉમ્મતકો એક મુતઅય્યન (નકકી ક્રિયા હુવા) કિબ્લા દીયા ગયા હૈ. ઈસ્મેં યે ઈશારા દીયા ગયા હૈ કે નમાઝોં મેં કિબ્લા ખાનએ કાબા ઓર આમાલ ઓર જુદગી કે મકસદ મેં અલ્લાહતઆલાકી "રજા" હોના ચાહીયે. (કુર્આની ઈફાદાત/૩૬૬)

યે બાત બિલકુલ ઐસી હી હૈ કે જહાઝ કી રફતાર કો કંટ્રોલ કરને કે લીયે ઓર જહાઝકા રૂખ મુતઅય્યન કરનેવાલી એક છોટી મશીન ઓર એક મામુલી પુરજા હોતા હૈ. અગર બાલ બરાબરબી ઈસ્કી સુંઈ અપની જગાસે ખીસક જાયે તો જહાઝ સેંકડો મીલ કે હિસાબસે અપની મંઝીલે મકસુદ સે દુર હો જાતા હૈ. ઉલ્માકી જમાઅત હકીકત મેં મિલ્લત ઓર ઇન્સાનીયત કે લીયે કુતુબનુમા હૈ. જોસસે કિબ્લેકી સિમ્ત મુતઅય્યન હોતી હૈ. ઈસલીયે ઉસ્કા સહી ઓર સચ્ચા રેહના ઓર અપના કામ કરતે રેહના જરૂરી હૈ.

અગર ઉલ્માકા તઅલલુક અલ્લાહ કે સાથ દુરુસ્ત હૈ. અગર ઉન્કે અંદર અખ્લાક પાયે જાતે હૈ. વો અપને ફરાઈઝ અદાકરને મેં સર ગરમ હૈ તો કમસેકમ ઈસ મુલ્કમેં દીનકા મુસ્તકબીલ મેહફૂઝ હૈ. અગર યે નહી હૈ તો ફીર દુનિયાકી કોઈ તદબીર ઈસ મુલ્કમેં દીનકો બચા નહીં સકતી.

(હાલાત કા રૂખ ઓર ઉલ્માએ દીન કી જામ્બેદારી-૫)

રાહ મીલતી હૈ શબકો તારોં સે

ઔર હિદાયત નબીકે ચારોં સે.

૩૪. ઉલ્મા ઓર વાઅઝ કરનેવાલે હઝરાત :-

વાઅઝ ઓર નસીહત કરનેવાલોં કો બુરુઝો ને તલ્કીન કી હૈ ઓર કુર્આન મજીદને ઉસ્કો "હિકમત" સે તાબીર ક્રિયા હૈ.

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ (ب ۱۴ : ۲۲ع)

આપ અપને રબકી રાહ (દીને ઈસ્લામ) કી તરફ લોગોં કો હિકમત ઓર અચ્છી નસીહત કે ઝરીયે બુલાઈયે.

આજકલ ઈખ્તિલાફી મસાઈલમેં હન્ફી, શાફઈ, દેવબંદી ઓર બરેલ્વી એહલે હદીસ વગેરે કે દરમ્યાન બદ ઝબાન વાઅઝ કરનેવાલોંને જો ફસાદ બરપા કર રખા હૈ. વો શરીઅતકી હિદાયત કે બિલકુલ ખિલાફ હૈ. હમેં એક દુસરે કી રાય પર નુકતાચીની કા હક જરૂર દીયા ગયા હૈ લેકીન ઈસ તન્કીદ કે લીયે તહજબ, અખ્લાક ઓર એક દુસરેકા એહતરામ ઓર દીની ભાઈચારે કા લિહાઝ રખના જરૂરી હૈ.

અજબ વાઈઝ કી દીનદારી હૈ યા રબ
અદાવત હૈ ઉસે સારે જહાંસે

ફીર કેહતા હૈ.

મેં જાનતા હું જમાઅતકા હશર કયા હોગા ?
મસાઈલે નજરીમે ઉલઝ ગયા હૈ ખતીબ

નજરી : ખ્યાલી, કયાસી, (અલ જઝલુલ મુખ્તાર - ૧૧૫)

૩૫. ઉમ્મતકે ઈમામ :—

હુઝુર (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે નેક કામોમે તુમ જલ્દી કીયા કરો. ઈસસે પહેલે કે ફિત્ને પૈદા હો કયુંકે એક ઝમાના એસા આયેગા કે આદમી સુબ્હકો મુસલમાન હોગા તો શામકો કાફિર. ઔર શામકો મુસલમાન હોગા તો સુબ્હ કાફિર હોગા. ઔર અપના દીનો ઈમાન દુનિયાકે લાલચમે બેચ ડાલેગા. ઔર ઈશ્દિ ફરમાયા કે મેરે બાદ જો આદમી ઝીંદા રહેગા વો બહોત સે ઈખ્તિલાફ દેખેગા. એસે વકત તુમકો ચાહીયે કે મેરે ઔર મેરે સહાબા (ર.દી.) કે તરીકો કે ઈસ તરહ પકડ લેના જસ તરહ કીસી ચીઝ કો દાંતોસે પકડ લેતે હૈ. ઔર નવે તરીકો સે બચતે રહેના કયુંકે દીનમે નઈ બાતે નિકાલના બિદઅત હૈ. ઔર બિદઅત એસી બુરી ચીઝ હૈ કે વો દીન સે દુર કર દેતી હૈ. ઔર દોઝખ મેં પહોંચા દેતી હૈ. (બુખારી શરીફ)

હુઝુર (સ.અ.વ.) કે ફરમાન કે મુતાબીક એસા હી હુવા ઔર હો રહા હૈ. કે લોગોં ને અલગ અલગ તરીકે ઔર ફિકે નિકાલે. દેખો. હમારે નબી (સ.અ.વ.) ને હમકો પહેલેસે હી બતલા દીયા હૈ કે મેરી ઉમ્મતમે યાની મુસલમાનોમે ૭૩ ફિકે હો જાયેગે. બસ ! એક ફિકા જન્નતમે જાયેગા. ઔર બાકી સબ ફિકે દોઝખમે જાયેગે. સહાબા (ર.દી.) ને અઝ કિયા યા રસુલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) જન્નતમે કોન્સા ફિકા જાયેગા ? આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા જો ફિકા મેરે ઔર મેરે સહાબા (ર.દી.) કે તરીકે પર હોગા વો જન્નતમે જાયેગા. (તિમીઝી)

અબ ! હર ફિકે કે લોગ કહતે હૈ કે હમ હી રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) તરીકે પર ચલતે હૈ. ઔર હમહી હક પર હૈ. તો એસે ફિત્ને કે ઝમાને મેં યે બાત સમજને ઔર અમલ કરનેકી હૈ.

જસવકત રસુલેઅકરમ સલ્લલ્લાહો અલય હી વસલ્લમ દુનિયામે મોજુદ થે ઉસ વકત આપકે સહાબા (ર.દી.) કો જસ મસ્અલેકી જરૂરત પડતી થી આપસે પુછલીયા કરતે થે. ફીર જબ આપકી વફાત હો ગઈ ઔર સહાબા

(ર.દી.) કા દોર આયા તો ઉન્હોને જીસતરહ આપ (સ.અ.વ.) કી અમલ કરતે દેખા થા. ઉસી તરહ અમલ કરતે રહે. ફીર જબ સહાબા (ર.દી.) કા દોર ખત્મ હુવા તો ઉસ વકત અલ્લાહતઆલાને દીન કી હિફાઝત કે લીયે ઈમામોકો પેદા કિયે ઓર ઉન્કો કુર્આન, હદીસ કે ઈલ્મકે ખઝાને અતા ફરમાયે. તાકે વો લોગોકો અલ્લાહતઆલા કે અહકામ બતાયે. ઉન્હોને કુર્આન ઓર હદીસકો અચ્છી તરહ સમજકર ઓર જાંચકર તમામ અહકામ લીખદીયે. તાકે લોગોકો દીનકે અહકામ કયામત તક માલુમ હોતે રહે. ઓર ઉસ બરકતવાલે ઝમાને કે બડે બડે બુર્જૂગ આલીમો ને ઉન્મેં દીનકી સમજ ઓર મજબુતીકો દેખકર ઉન્કો પસંદ કીયા. ઓર પેશવા ઓર ઈમામ કી સનદ અતા ફરમાઈ કે સબ લોગ કયામત તક ઉન્કે બતલાયે હુએ મસ્અલો પર અમલ કરે. બસ ! જીન લોગોંને હઝરત ઈમામ આઝમ કે મસઅલોં પર અમલ કીયા વો હન્ફી કહેલાયે. ઓર જીન લોગો ને હઝરત ઈમામ શાફઈ (ર.અ.) કે બતાયે હુએ મસઅલો પર અમલ કીયા વો શાફઈ કહેલાયે. ઈસ તરહ માલકી ઓર હમ્બલી કેહલાયે. ઈનયારો ઈમામો કે બતાયે હુએ મસ્અલો પર અમલ કરના બેશક કુર્આન હદીસ પર અમલ કરના હે. ઉન્કે ખિલાફ મસ્અલોં ઓર તરીકે નિકાલના બદદીની હૈ. ઓર ઈન ચારો ઈમામો કે મસ્અલો પર ચલને વાલોંકો મુર્કલીદ ઓર એહલે સુન્નત કેહતે હે. હિન્દુસ્તાન મેં ઝયાદા લોગ ઈમામ આજમ અબુહનીફા (ર.અ.) કે મુકલલીદ હૈ. ઉન્કો હન્ફી કહેતે હૈ.

અબ યે બાત જરૂર સમજમેં આગઈ કે ઉસ મુબારક ઝમાને કે બડે બડે બુર્જૂગ આલીમોને ઉન ઈમામો કો પઢાયા ઓર ઉન્કી દીની સમજ ઓર તકવા દેખકર ઉન્કો સનદ દે દી. ઓર દીનકી ખિદમત ઉન્કે સુર્પુદ કી ઓર ઉન્કો ઈમામ ઓર પેશવા બનાયા.

આજકલ કી તરહ દજજાલ પન નહી થા. કે કુછ સર્ફ નહવ (વ્યાકરણ) ઓર દો ચાર કિતાબે અરબી કી પઢકર ખુદહી અલ્લામા ઓર મુજતહીદ બન ગયે. ઓર દીન કી બાતોં મેં અપની રાય દેને લગે. ઉસ્કી મિસાલ એસી હૈ. જેસે કોઈ શખ્સ સુરએઈખ્લાસ ઝબાની યાદ કરકે દાવા કરેદે કે મેં ભી હાફીઝે કુર્આન હું યા કોઈ દો ચાર નુસ્ખે યાદ કરકે કેહનેલગે કે મેં ભી હકીમ હું સરાસર ગલત હૈ. કીસીને સચ કહા હૈ

“નીમમુલ્લા ખતરે ઈમાન, ઓર નીમ હકીમ ખતરેજાન.”

ખુબ સમજલો જબતક કીસી શખ્સકો ઉલ્માએ હકકાની પસંદ ન કરે વો ઈસ કાબિલ નહી કે દીનકી બાતોં મેં ઉસ્કી રાય પર અમલ કીયા જાયે. એસે હી બે ઈલ્મ ઓર જાહિલ લોગોં કી વજહસે મુસલમાનોમેં ફીર્કે બનતે ચલે જાતે હૈ ઓર ઝગડે ફસાદ હોતે રહેતે હૈ.

મોલાના અશરફઅલી થાનવી (ર.અ.) લીખતે હૈ કી બાઝ ઉલુમ ફૈહમે આલી (ઉચ્ચી સમજ) સે સમજમે આતે હે. દરમ્યાની અક્લ યા અદના સમજ ઉન્કે સમજને કે લીયે કાફી નહી. ઈસી વાસ્તે મુજતહેદીન કી ઈત્તેબાઅ કરનેકી જરૂરત હૈ. ઔર મુજતહેદીન (ઈમામો) કે કલામકો સમજને કે લીયે હર ઝમાને મેં મુત્તકી ઉલ્માકા ઈત્તેબાઅ જરૂરી હૈ. કયુંકે મુજતહેદીન યાની ઈમામો કે કલામ કો હર શખ્સ નહી સમજ સકતા.

દીની ભાઈઓ ! અગર દીન સમાલના ચાહતે હોતો હર મુસલમાન કે લીયે જરૂરી હૈ કે કીસી મુત્તકી આલિમકા ઈત્તેબાઅ કરો. ઉસ્કે બગૈર કામ નહી ચલ સકતા મગર ઈસ ઈત્તેબાઅ સે યે લાઝીમ નહી આતા કે હમ લોગ ફુકહા (ઈમામો) કા ઈત્તેબાઅ કરતે હે. બલકે રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) હી કા ઈત્તેબા કરતે હૈ. મગર હમકો આપ (સ.અ.વ.) કે ફરમાન કા મતલબ ઈમામોંકે બયાન ફરમાનેસે માલુમ હુવા. કે હુજુર (સ.અ.વ.) કા યે મતલબ હે.

★ દીન પર ચલને કા સહી રાસ્તા :—

બાઝ ગુમરાહ લોગોને દુનિયાકી ઈઝઝત ઔર દૌલત કે લાલચમે આકર અપની અપની જમાઅતે બતાઈ ઔર બનાતે જાતે હૈ. કોઈ નબી બનતા હૈ. કોઈ હદીસ શરીફ કા ઈન્કાર કરતા હૈ. કોઈ કહેતા હૈ કે મૌલવી કુર્આન હદીસકા મતલબહી નહી સમજતે ઐસે ફિકોં કે લોગોંસે બચના ચાહીયે, ઔર યે બાત યાદ રખે કે અલ્લાહ ઔર રસુલ (સ.અ.વ.) ને દીન કી સબ બાતે કુર્આન ઔર હદીસમે બતા દી અબ કોઈ નઈ બાત યા નયા તરીકા દાખીલ કરના બિદઅત હૈ. ઔર બિદઅત, કુફ્ર, ઔર શિર્ક કે બાદ સબસે બડા ગુનાહ હૈ. બહોત સે મસ્અલે ઐસે યે જીન્કો હર શખ્સ સમજ નહી સકતા થા. વો મસ્અલે બડે બડે દર્જેકે પહેલે બુરુગ આલિમોં ને અપને ઈલ્મી બરકતસે કુર્આન હદીસ સે સમજકર દુસરો કો બતલાએ ઐસે અલ્લાહકે પ્યારે બંદોકો મુજતહીદ ઔર ઈમામ કેહતે હૈ. દીનકે ઈમામ ઔર રેહબર તો બહોત હુએ મગર ઉન્મે ચાર બડા દર્જા રખતે હૈ. ઔર બહોત મશહુર હૈ.

- (૧) હઝરત ઈમામ આઝમ અબુ હનીફા (ર.અ.)
- (૨) હઝરત ઈમામ શાફઈ. (ર.અ.)
- (૩) હઝરત ઈમામ માલિક (ર.અ.)
- (૪) હઝરત ઈમામ અહમદ બિન હમ્બલ (ર.અ.)

ઈન ચારો ઈમામોં કો ઉસ ઝમાને કે બેહતરીન આલિમોંને પસંદ કર લીયા થા. ઉસ વકતસે સબ મુસલમાન ઉન્કે બતલાયે હુએ મસ્અલોં પર અમલ કરતે ચલે આયે હૈ. બડે બડે બુરુગ આલિમોં ને ઉન્કી તકલીદ કી હૈ

ઔર કર રહે હૈ. બસ ! ઈન ચાર ઈમામોં મેં સે જીસ ઈમામ સાહબસૈ ઝયાદા એઅતિકાદ હો ઉન્કે મસ્અલો પર અમલ કરે ઔર ઉન્કે મસ્અલો મેં જો ઈખ્તિલાફ હૈ ઉસ્કો ખુદાકી રહમત સમજે. કીસીકી શાનમેં ગુસ્તાખી ન કરે. હિંદુસ્તાન મેં હઝરત ઈમામ આઝમ અબુ હનીફહ (ર.અ.) કે મસ્અલો પર અમલ કરનેવાલે લોગ ઝયાદા હૈ, ઉન્કો "હન્ફી" કહેતે હૈ બસ ! ઈન ઈમામોંકે મસ્અલો પર અમલ કરના કુર્આન, હદીસ પર અમલ કરના હૈ દીને મુહમ્મદી કા સહી ઔર સીધા રાસ્તા યહી હૈ ઈન ચારોં ઈમામો કો દીને મુહમ્મદી કી નસલ સમજો. જો લોગ ઈન ચારો ઈમામોંકે મસ્અલો પર અમલ કરતે હૈ ઉન્કો "એહલે સુન્નત વલ જમાઅત" કહેતે હૈ.

★ હકક પરસ્ત જમાઅત :—

ફિર્કએ નાજીયહ (નજાત પાને વાલા) એહલે સુન્નત વલ જમાઅત કા ફિર્કા હૈ. લેકીન આજ એહલે સુન્નત ફિર્કેમેં ફરૂઈ (ફાલતુ) અકાઈદકા ઈખ્તિલાફ ઈસ કદર સખ્ત હો ગયા હૈ કે એહલે સુન્નત હી કે અંદર એક ફિર્કા દુસરે ફિર્કે કી તક્ફીર (કાફિર કેહના) કરતા હૈ.

બરેલવી ફિર્કા અપને આપકો અસ્લી એહલે સુન્નત કરાર દેતા હૈ ઔર દેવબંદી ફિર્કે કો કાફિર કહેતા હૈ. ઈસલીયે હિંદુસ્તાનકે આમ મુસલમાન જબરદસ્ત ઈન્તિશાર (પરેશાની) કે શિકાર હૈ. અવામકે અંદર ઈત્ના ઈલ્મ નહી કે વો ફેંસ્લા કર સકે, ફીર હક બાતિલ કે દરમ્યાન ફેંસ્લે કી કયા સુરત હો ?

ઈસ્કા જવાબ આસાન હૈ હુઝુર (સ.અ.વ.) ને નુજાત પાનેવાલે ફિર્કે કી યે અલામત યે બયાન ફરમાઈ હૈ **مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي** યાની જીસ રાસ્તે પર મેં ઔર મેરે સહાબા (ર.દી.) હૈ વહી રાસ્તા બરહક હૈ ઈસ ઈશદિ ગિરામી કી રોશનીમેં યે સાબિત હોતા હૈ. કેરસુલ અકરમ (સ.અ.વ.) કી મોહબ્બત કે નામ પર જીસ તબ્કે ને અનગનત (બેશુમાર) એઅતિકાદી ઔર અમલી બિદઅતે ઈજાદકર રખ્મી હૈ. ઉન બિદઅતો કા અહદે રિસાલત, અહદે સહાબા (ર.દી.), અહદે તાબિઈન ઔર અકાબિરે સુફિયા કે યહાં દુર દુર તક જીસ્કા કહી પતા નહી ચલતા, યે ફિર્કા હક પર નહી હૈ ઉસ્કે અલાવા ઉમ્મતકે જીસ કદર ફિર્કે હૈ ઔર ઉન્મે ફિર્કો અમલકા જુઝવી (જૂજ, જરા) ઈખ્તિલાફ મૌજુદ હૈ. લેકીન ન વો આપસ મેં એક દુસરેકો કાફીર કેહતે હૈ ઔર ન ઈખ્તિલાફી મસાઈલ પર ઉમ્મતેકે અંદર જંગ ઔર લડાઈ બરપા કરતે હૈ. વો સબ હક પર હૈ.

હઝરત શાહ વલીયુલ્લાહ દેહલવી (ર.અ.) ને અપની કિતાબ "અલ ઈન્સાફ" મેં લીખા કે ફિકહી મસાઈલમેં "અઈમ્મએહુદા" કા ઈજતિહાદી

ઈખ્તિલાફ કિતાબ ઔર સુન્નતકી બુન્યાદ પર કાયમ હૈ. સાહીબે શરીયતને લોગોકી આસાની કે લીયે મુખ્તલીફ મસાઈલકી જો ગુંજાઈશ નુસુસ (છાનબીન) કે અંદર રખી હૈ હુઝુર (સ. અ. વ.) કા ઈર્શાદ હૈ. મેરી ઉમ્મતકા ઈખ્તિલાફ રહમત હૈ.

اختلاف امتي رحمة
ઈખ્તિલાફસે પરેશાન હોને કી જરૂરત નહી.

અલબત્તા વો ઈખ્તિલાફ જો પીછલે સાઠ-સિતેર બરસકે અંદર ફેલા હૈ ઔર જીસ્કી બુન્યાદ "ખયરૂલકુરૂન" (અહદેરિસાલત, અહદે સહાબા, અહદેતાબિઈન) મેં મૌજુદ નહી હૈ ઉસે હક પર મબ્ની નહી કહા જા સકતા.

(અલ જઝલુલ મુખ્તાર - ૬૨)

૩૬. તકલીદ કી જરૂરત :-

તમામ ઉમ્મતે મુસ્લિમ પર અલ્લાહ તઆલા ઔર રસુલે અકરમ (સ. અ. વ.) કી ઈતાઅત ફર્જ હૈ. ઔર સિર્ફ ઈતાઅતે કે કાબિલ સિર્ફ અલ્લાહ તઆલાકી જાતે વાહીદ હૈ. ઔર યે હકીકત હૈ એક આમ મુસલમાન કે યે બાત કીસી તરહ મુન્કીન નહી કે વો ખુદબખુદ અલ્લાહકે કલામ કે ભેદ ઔર ઈશારોં કો સમજકર ઉસ્કી મરજી માલુમ કરકે ઉસ્કે મુતાબિક અમલ કર સકે ઔર યે ભી મુન્કીન નહી હૈ કે એક આમ મુસલમાન હુઝુર (સ. અ. વ.) કે ઈર્શાદાત ઔર આપકે બાતાયે હુએ આમાલ પર માહીર બનકર મુખ્તલીફ રિવાયતોં કે દરમ્યાન તરતીબ દેકર અફઝલ ઔર ગૈર અફઝલ ઔર સહી ઔર મૌજુઅ કા કર્ફ સમજકર હુકમે ઈલાહીકા ઈલ્મ હાસિલ કર સકે. બલકે યે કામ ઉમ્મતે મુસ્લિમાકે મુજતહીદીન ઔર ફુકહાએ આબિદીન હી કર સકતે હૈ. કુર્આન મજીદમે અલ્લાહ તઆલાને ઈર્શાદ ફરમાયા કે

وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ (۲/۱۲۹)
ઈસ આયતમે وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ સે યહી અઈમ્મએ મુજહીદીન ઔર ફુકહાએ રબ્બાનીયીન મુરાદ હૈ. ઔર યહી ફુકહા કુર્આન - હદીસ કી તમામ નજાકતોંકો ઔર ઉસ્મે જાહીરી ઈખ્તિલાફ કો ઔર આયતોં ઔર હદીસોકે ઈખ્તિલાફકી હકીકતોંકો સમજ સકતે હૈ. ઈન અઈમ્મએ મુજતહીદીન કે અલાવા યે કામ કીસી ઔર કે બસકી બાત નહી હૈ.

ઈસલીયે આમ મુસલમાન પર જરૂરી હૈ કે કુર્આન હદીસ પર સહી તરીકેસે અમલ કરને કે લીયે અઈમ્મએ મુજતહીદીન મેં સે કીસીકી તકલીદ કરે ઈસી તરહ જો ઉલમાએ ઉમ્મત ઈલ્મોફઝલ મેં ઈજતેહાદકે દર્જો કો નહી પહુંચે હૈ ઉન્કે લીયે ભી યે બાત જરૂરી હૈ કે કુર્આન હદીસ પર સહી અમલ કરને કે લીયે અઈમ્મએ મુજતહીદીન મેં સે કીસી એક ઈમામકી તકલીદ ઔર ઈતિબાઅ કરે.

ઈસી વજહ સૈ ઉમ્મતકે બડે બડે ઉલ્મા ઔર મુહદ્દસીનને જો ઈજતેહાદકે દર્જો કો નહી પહુંચે હૈ ચારો ઈમામ મે સે કીસી ન કીસી ઈમામકી તકલીદ ફરમાઈ હૈ. હઝરત ઈમામ યુસુફ (ર.અ.)

ઈમામ મુહમ્મદ (ર.અ.)

ઈમામ તહાવી (ર.અ.)

ઈમામ શમ્સુલ અઈમ્મહ હલ્વાઈ (ર.અ.)

ઈમામ ફખ્રુલ ઈસ્માઈલ બઝદવી (ર.અ.)

ઈમામ અબુલહસન કરખી (ર.અ.)

શાહ વલીયુલ્લાહ મુહદ્દીસ દેહલવી (ર.અ.)

દેખીયે કિત્ને બડે બડે મુહદ્દીસ ઔર ફકીહ થે મગર દરજાએ ઈજતેહાદકો ન પહુંચને કી વજહસે અલ્લાહ ઔર રસુલ (સ.અ.વ.) કી સહી ઈતિબાઅ ઔર શરીઅત કે અહકામપર સહી અમલ કે લીયે હઝરત ઈમામ અબુ હનીફહ (ર.અ.) કી તકલીદ ફરમાઈ હૈ. ઔર ઉસીકે પાબંદ રહે હૈ

હઝરત ઈમામ તિમીઝી (ર.અ.) કો દેખીયે કિત્ને બડે ફકીહ ઔર સાહીબે કમાલ થે. લાખો હદીસ યાદ થી. ઔર તિમીઝી શરીફ જો હદીસકી મશ્હુરતરીન કિતાબ હૈ વો આપકી તસ્નીફ હૈ. મગર દરજાએ ઈજતેહાદ કો ન પહુંચને કી વજહ સે શરીઅત પર સહી તૌરપર અમલ કે લીયે હઝરત ઈમામ શાફઈ (ર.અ.) કી તકલીદ ફરમાઈ હૈ.

હાફીઝ ઈબ્ને હજર અસ્કલાની (ર.અ.) ઈમામ નવવી (ર.અ.) (મુસ્લીમશરીફ કી શરહ લીખને વાલે) કો દેખીયે કિત્ને બડે બડે મુહદ્દીસ થે. ફન્ને રિજલ પર કાફી કા બિલીયત થી મગર ઈજતેહાદ કરનેકે દર્જો કો ન પહુંચનેકી વજહસે ઈમામ શાફઈ (ર.અ.) કી તકલીદ ફરમાઈ હૈ. ઈસી તરહ ઈમામ અબુ દાવુદ (ર.અ.) કો દેખીયે કીત્ને મોહદ્દીસ ઔર ફકીહ થે. અબુ દાવુદ શરીફ ઈન્હીકી તસ્નીફ હૈ. ઈમામ નસાઈ (ર.અ.) કો દેખીયે બડે મોહદ્દીસ ઔર ફકીહ થે. નસાઈ શરીફ ઈન્હી કી તસ્નીફ હૈ મગર દરજાએ ઈજતેહાદ કો ન પહુંચનેકી વજહસે હઝરત ઈમામ અહમદ ઈબ્ને હમ્બલ (ર.અ.) કી તકલીદ ફરમાઈ હૈ.

હાફીઝ ઈબ્ને અબ્દુલબર માલકી (ર.અ.) કો દેખીયે કિત્ને બડે ફકીહ ઔર મુહદ્દીસ થે મગર ઈજતેહાદ કે દર્જો કો ન પહુંચને કી વજહ સે હઝરત ઈમામ માલિક (ર.અ.) કી તકલીદ ફરમાઈ હૈ.

નબ ઈત્ને બડે બડે ફુકહા ઔર મોહદ્દસીન જીન્હો લાખો હદીસે યાદ થી. જીન્હોને હદીસકી એસી બડી બડી કીતાબે લીખ ડાલી જીન્હી કિતાબો કો પઢ બગૈર આજકલ કોઈ મુસ્તનદ આલીમ નહી બન સકતા. તો એસે બડે બડે

મોહદીસીન ને શરીઅત પર સહી તૌર પર અમલ કે લીયે અઈમ્મએ અરબઆ (ચારો ઈમામ) મેં સે કીસી ન કીસીકી જરૂર તકલીદ ફરમાઈ.

તો અબ વો કૌનસા શખ્સ હૈ જો અપને કો તકલીદસે બાલાતર સાબિત કર સકે. ઔર જો ઈસ બાતકા દાવા કરે કે હમેં તકલીદકી જરૂરત નહી બલકે હમ કુર્આન હદીસ પર બરાહે રાસ્ત અમલ કર સકતે હૈ. ઉન્સે પુછા જાયે કે કયા ? તુમ્હે ઈમામ તિમીજી, ઈમામ અબુ દાવુદ, ઈમામ નસાઈ, ઈમામ તહાવી ઔર ઈબ્ને હજર અસ્કલાની વગેરહસે ભી ઝયાદા હદીસે યાદ હૈ ? જબ કે ઉન્હોને લાખોં હદીસે યાદ હોનેકે બાવુજુદ તકલીદ ફરમાઈ હૈ તુમ્હે તો હઝાર પાંચસો હદીસે ભી યાદ નહી, તો તુમ ખુદ બતલાઓ કે તુમ્હારા યે દાવા કહાં તક સહી હો સકતા હૈ ? નીઝ ચારો ઈમામો મે સે કીસી કી તકલીદ કરનેવાલો પર તરહ તરહ કે તાને ઔર ઈલ્લામ લગાતે હો, ઔર બે પઢે લીખે ખાલી ઝેહન મુસલમાનોંકો ઉર્દુ કી કિતાબોંસે અપને મતલબ કી ઈબારતેં દીખા દીખા કર બીલા વજહ શક મેં ડાલતે હો ? કયા યહી તુમ્હારી દીની દઅવત હૈ ? કયા યહી તુમ્હારી ઈબાદત હૈ ? અલ્લાહપાક ગુમરાહ ફિત્નોં સે મુસલમાનોંકી હિફાઝત ફરમાયે. આમીન.

★ હદીસ સે તકલીદ કા સબુત :—

યહાં લગે હાથો તકલીદ કે સુબુત કે લીયે દો હદીસે ઔર ચંદ ઉલ્માકી તહરીરે તકલીદ કી જરૂરત કે બારેમે પેશ કર દેત હૈ શાયદ અલ્લાહ કે કીસી બંદેકો ફાયદા પહુંચ જાયે.

તિમીજી, ઈબ્નેમાજ, ઔર મસ્નદે ઈમામ અહમદ ઈબ્ને હમ્બલ (ર.અ.) મેં હઝરત હુઝૈયફહ (રદી.) સે એક રિવાયત હૈ કે હુઝુર (સ.અ.વ.) ને હઝરત અબુબક્ક (ર.દી.) ઔર હઝરત ઉમર (ર.દી.) કી તરફ ઈશારા કરકે ફરમાયા કે મેરે બાદ તુમ ઈન દોનોં કી ઈકતીદા (પેરવી) કરના.

હદીસ : (૧) હઝરત હુઝૈયફહ (રદી.) ફરમાતે હૈ કે હમ હુઝુર (સ.અ.વ.) કે પાસ બેઠે હુએ થે ફીર હુઝુર (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે પતા નહી કે તુમ્હારે દરમ્યાન મેરે કીત્ને દીન બાકી હૈ ? હિહાઝા તુમ મેરે બાદ ઈન લોગોં કી ઈકતીદા કરો, યે ફરમાકર હઝરત અબુબક્ક (રદી.) ઔર હઝરત ઉમર (રદી.) તરફ ઈશારા ફરમાયા કે અમ્માર બિન યાસીર (ર.દી.) કે અહેદ કો મજબૂતીસે પકડો એહદો પૈમાન ઉન્હીકી તરહ કરો ઔર ફરમાયા કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઉદ (ર.દી.) જો ભી બાત બયાન કરે ઉસ્કી તસ્દીક કરો.

હદીસ : (૨) હઝરત અલી (રદી.) સે રિવાયત હૈ ફરમાતે હૈ કે મેં ને હુઝુર (સ.અ.વ.) સે સવાલ કીયા કે હમમેં કોઈ મામલા ઐસા પેશ આ જાયે

જીસ્કે બારેમેં કુર્આન હદીસમેં કીસી કામ કૌ કરનેકા હુકમ સાફ માલુમ ન હો
 ઔર ન કરનેકા બી માલુમ ન હો તો ઈસ બારેમેં આપ કયા હુકમ ફરમાતે
 હૈ? તો હુઝુર (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે તુમ ઉસ્મે ફુકહા ઔર મુજતહેદીન
 ઔર ઉલ્માએ રબ્બાનીયીન કે મશવરે પર અમલ કરો ઔર અપની રાય
 ઉસ્મે ન ચલાયા કરો.

★ તકલીફ જાઈઝ હોને પર ઉલ્માએ ઉમ્મતકા ઈત્તેફાક :—

ઈમામ ફખ્રુદ્દીન રાઝી (ર.અ.) તરફસીરે કબીરમેં નકલ ફરમાતે હૈ
 બેશક મુસલમાનો પર વાજીબ હૈ કે મુજતહીદ ફીલ મસાઈલ મેં ઉલ્મા
 ઔર ફુકહા કી તકલીફ કરે ઈસલીયે કે આમ આદમી કો અપને મામલાત કે
 બારેમે રસુલ (સ.અ.વ.) ઔર ઉલીલ અમ્મર ઔર ઉલ્માકી જાનીબ રૂજુઅ કા
 હુકુમ દીયા ગયા હૈ.

હાફીઝ ઈબ્ને અબ્દુલબર માલીકી (રહ.) જામેએ બયાનુલઈલ્મ વ
 ફઝલેહીમેં નકલ ફરમાતે હૈ ઉલ્માએ ઉમ્મતકા ઈસ બાત પર ઈત્તેફાક હૈ કે
 આમ મુસલમાનો પર અપને ઝમાને કે ફુકહા ઔર ઉલ્માએ રાસેખીન કી
 તકલીફ લાઝીમ હૈ. ઔર અલ્લાહ તઆલા કે ઈસ ઈશાદમે
 (۱۶. ۱۷) فَاسْتَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ અગર તુમ્હે માલુમ નહી હૈ તો એહલે
 ઈલ્મસે પુછ લીયા કરો ઉલ્માએ રાસેખીન હી મુરાદ હૈ.

હઝરત શાહ વલીયુલ્લાહ મુહદ્દીસ દેહલવી (ર.અ.) હુજજતુલ્લા
 હીલ્બાલીગહ મેં નકલ ફરમાતે હૈ

ઈનચારો મુદવ્વન (સંપાદક) ઔર જમાશુદા મઝાહીબ કી તકલીફ કે
 જાઈઝ હોનેપર આજતક ઉમ્મતકે કાબીલે એઅતિમાદ અફરાદકા ઈજમાઅ
 (ઈતેફાક) રહા હૈ ઔર ઈસ તકલીફમેં એસી મસ્લીહતે હૈ જો પોશીદા નહી
 ખાસકર ઈસ ઝમાનેમેં જીસ્મે હિમ્મતે બહોત કોતાહ હો ગઈ હૈ ઔર તબીયતો
 મેં ખ્વાહીશાત ને જગા કરલી હૈ ઔર હર શખ્સ અપની રાયકો અચ્છી
 સમજતા હૈ ઈસલીયે તકલીફ લાજીમ હૈ. ઔર જમ્ઉલ જવામીઅકી શરહ
 મહલ્લી મેં હૈ કે ઝયાદા સહી બાત યે હૈ કે આમ ઔર ખાસ જો ઈજતિહાદ
 કરને કે મરતબે ઔર મુકામ તક ન પહુંચે હો ઉન્કે લીયે મુજતહીદ કે મઝહબોમે
 સે કીસી મઝહબ કો ઈખ્તેયાર કરના વાજીબ ઔર જરૂરી હૈ.

(નિદાએ શાહી - ૮/૨૦૦૧)

★ હઝરત શાહ વલીયુલ્લાહ (ર.અ.) કા ઈર્શાદ :-

આજકલ ગૈર મુલ્લીદોને બડા ફિત્તા ઉઠાયા હૈ, વો બહોત સી ખાતે ગલત બયાન કરતે હૈ. એક ખાત યે કરતે હૈ કે હઝરત શાહ વલીયુલ્લાહ (ર.અ.) તકલીદસે રાજી નહી થે. ઔર ઉન્કી કિતાબ હુજ્જતુલ્લાહીલ્બાલિગહ કી બહોત તારીફ કરતે હૈ અવામ કો ઘોકા દેકર અપને ખુદ બનાયે હુએ મસ્લકકી દઅવત દેતે હૈ. હાલાંકે હઝરત શાહ વલીયુલ્લાહ (ર.અ.) ને હુજ્જતુલ્લાહીલ્બાલિગહ મેં તહરીર ફરમાયા હૈ કે પુરી ઉમ્મતકા ઈતિફાક હૈ કે ચારો ઈમામોં કી તકલીદ જાઇઝ હૈ. ઔર યે ભી લીખા હૈ કે ઈસ્મે કાફી મસ્લહતે હૈ ઔર યે ભી લીખા હૈ કે ઈન દીનોં મે જબકે હીમ્મતે કમઝોર હો ગઈ ઔર નફ્સાની ખ્વાહીશાત બઢ ગઈ ઔર હર આદમી અપની અપની રાય પર મગન (લીન) હોને લગા. તો તકલીદ કી ઔર ઝયાદા જરૂરત હૈ. (હુજ્જતુલ્લાહીલ્બાલિગહ - ૧/૧૫૮) (મકતબા સલ્ફીયહ, લાહોર)

ફીર ઈસ્કે બાદ લિખતે હે કે આમ આદમી કા હદીસ પર અમલ કરના દરૂસ્ત નહી કયુંકે ઉસે નાસિખ મન્સુખ કા પતા નહી (યાની વો નહી જાનતા કે કૌનસી હદીસ પહેલે વારીદ હુઈ ઔર કૌન સી બાદમે) ફીર લીખતે હૈ કે આમ આદમીકા મઝહબ યહી હૈ કે મુફતી કે ફત્વા પર અમલ કરે.

(હુજ્જતુલ્લાહીલ્બાલિગહ - ૧/૧૫૮)

અબ ગૈર મુકલ્લીદ બતાયે કે હઝરત શાહ વલીયુલ્લાહ (ર.અ.) ઈમામોંકી તકલીદમે મસ્લહતે બતાતે હુએ ગૈર મુકલ્લીદોં કે હમ મઝહબ કેસે હો ગયે ?

હમને યે જો કુછ લીખા હૈ વો હઝરત શાહ વલીયુલ્લાહ (ર.અ.) કી કિતાબ હુજ્જતુલ્લાહીલ્બાલિગહ ઔર અલફઝલુલ મુબીન કા મુતાલા કર કે લીખા હૈ, હા! અગર આપ લોગ શાહ વલીયુલ્લાહ (ર.અ.) કો ગલત બયાન કરનેવાલા કરાર દે તો ઔર ખાત હૈ.

ગેરમુકલ્લીદ જમાઅત વાલોસે ઔર હન્ફીયહ મસ્લક કી દુશ્મનીમેં ઝુહી અટકલ પચ્યું કોઈ ખાત ન કરે ઔર આખિરતકે દીન કી હાજરી કો ભી સામને રખે આગે બઢતે હુએ એક ખાત ઔર સુનલે વો યે હૈ કે આપ લોગો કા તબ્લીગીજમાઅતકે ખિલાફ જો પ્રોપેગંડા હૈ ઉસ્કે બારેમેં ભી ફિકર કરલે ઔર સોમલે કે مَدْعُومُ الْاَلْحِقِ તો નહી બન રહે હૈ. યે સલ્ફીયત કા તઅસ્સુબ કહી આપકો આખિરતમે બરબાદ ન કર દે.

આપકો સબસે બડા એઅતિરાઝ યે હૈ કે ફઝાઈલે આમાલ જો શૈખુલ

હદીસ હઝરત મૌલાના મુહમ્મદ ઝકરીયા (ર.અ.) કી કિતાબ હૈ જન્મે જઈ રિવાયતે હૈ બલકે ઝયાદા જુરઅત કરકે મૌજુઅ રિવાયતે ભી બતા દેતે હૈ અગર ફઝાઈલકી કિતાબોંમે જઈફ રિવાયતે હૈ તો કયા? સુનને અબુદાવુદ, સુનને તિમીઝી, સુનને નસાઈ, સુનને ઈબ્ને માજા, ઔર મિશકાતુલ મસાબીહ મેં જઈફ રિવાયતે નહી હૈ? કયા ઈન જઈફ રિવાયતોંકી વજહસે આપને ઈન કિતાબોંકા પઢના પઢના છોડ દીયા? યે સારા નઝલા જમાઅત હી પર કયું હૈ? ખુદાકે લીયે આખિરત કે દીનકી હાજરી કો સામને રખકર જવાબ દે. અસ્હાબે બસીરતકા કેહના હૈ કે ગેરમુકલ્લીદો કો દુશ્મનોને પૈસા દીયા હૈ. તાકે હન્ફીયહ, દેવબંદીયહ કો બદનામ કરે. હમ ઈસ્કી તસ્દીક તો નહી કર સકતે, લેકીન હમ યે જરૂર કેહતે કે પૈસા યહી રેહ જાયેગા દુનિયા ખત્મ હો જાયેગી ચારોં મઝહબકે મુહદેસીનકો (જો મુકલ્લીદ થે) ગુમરાહ કેહતે હો ઉસ્કી સઝા આખિરત મે મીલને લગી તો કયા હોગા? દેખીયે હદીસ શરીફમે હૈ જસ શખ્સને અપને ભાઈકો કાફીર કહા તો કયા હોગા? હદીસ શરીફમે હૈ જસ શખ્સને અપને ભાઈકો કાફીર કહા તો ઉન્મે સે એક જરૂર કાફીર હૈ

(બુખારી મુસ્લીમ / મિશકાત - ૪૧૧)

ઉસ્કો સામને રખકર અપના અંજામ સોચલે મુકલ્લીદ અગર અલ્લાહકે યહાં કાફીર નહી હૈ તો હદીસકી રૂસે આપ પર કયા હુકમ લગતા હૈ? કયા આપને ચારોં મઝહબોંકે કરોડો મુકલ્લીદીન કે હર શખ્સ કે દીલમે ઘુસકર દેખા હૈ? કે ઈન્કા અકીદા ગેર ઈસ્લામી હૈ, હોશ કી દવા કરો. અલ્લાહ કી રઝા કે લીયે જીયો. મુરદાર દુનિયાકે તાલિબ ન બનો.

(નિદાએ શાહી - ૬/૨૦૦૧)

૩૭. ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) કી ખુસુસીયાત :

ગ્યારહ ખુસુસીયાત ઐસી હૈ. જન્મે ઈમામ સાહબ (ર.અ.) દુસરે મુજતહીદ અઈમ્મા સે મુન્તાઝ હૈ ઔર કોઈ દુસરા ઉન્કા શરીક નહી.

(૧) ઈમામ સાહબ (ર.અ.) જબપૈદા હુએ તો બહોત સે સહાબા (ર.દી.) ઝીંદા થે. માલુમ હુવા કે ઈમામ સાહબ ઐસે દૌર કે હૈ. જસ્મે ખૈર હોને કી શહાદત ખુદ રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) ને દી ઔર ઉસ ઝમાને વાલોંકો આદીલ ફરમાયા. ચુંનાયે ઈમામ બુખારી (ર.અ.) ને હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઠોદ (ર.દી.) સે રિવાયત કી હૈ કે સબસે બેહતરલોગ મેરે ઝમાને કે લોગ હૈ. ફીર વો લોગ જો ઉન્કે કરીબ હો ફીરવો લોગ જો ઉન્કે કરીબ હો.

- (૨) ઈમામ સાહબ (ર.અ.) કો યે શર્ફ (બુર્જુગી) હાસિલ હૈ કે વો હઝરાતે સહાબા (ર.દી.) કી મુબારક ઝિયારતસે મુશરફ હુએ.
- (૩) ઈમામ સાહબ (ર.અ.) ને હઝરાતે તોબેઈન કે ઝમાને મેં ઈજતિહાદ કિયા ઔર ફત્વે દીયે.
- (૪) બડે બડે અઈમ્મા (અકાબિરે ઉલ્મા) કા ઈમામ સાહબ (ર.અ.) સે રિવાયત કરના હૈ.
- (૫) ઈમામ સાહબ (ર.અ.) ને ચાર હજાર તોબેઈનસે ઈલ્મ હાસિલ કીયા.
- (૬) જૈસે લાયક ઔર બુર્જુગીવાલે ઝહીન શારિફ ઈમામ સાહબ (ર.અ.) કો મીલે બાદમેં આનેવાલે અઈમ્મા કો નહી મીલે.
- (૭) ઈમામ સાહબ (ર.અ.) ને સબસે પહેલે ફિકહ કી તદવીન (રચના) કી ઔર કિતાબોંકો ફિકહી બાતોં પર તરતીબ દીયા. ઈસ્કે બાદ ઈમામ માલીક (ર.અ.) ને મોઅત્તા મેં યે તરતીબ અપનાઈ ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) સે પહેલે કીસીને એસા નહી કીયા થા. કયુંકે સહાબા (ર.દી.) ઔર તોબેઈન અપને હિક્મ પર એઅતિમાદ (ભરોસા) કરતે થે. ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) ને ઈલ્મકો બે તરતીબ ફેલા હુઆ દેખા. તો ડર હુવા કે બરબાદ ન હો જાયે. વિહાજા ઉસ્કો કિતાબ ઔર બાબપર મુરત્તબ ફરમાયા પહેલે તહારત સે શુરુ કિયા ઉસકે બાદ નમાઝ. ફીર રોઝા. ફીરબાકી ઈબાદત ઔર મામલાત ઓર મિરાસ પર ખત્મ કર દીયા. કયુંકે યે આદમી કી આખરી હાલત હોતી હૈ. ઈમામ સાહબ (ર.અ.) હી પહેલે વો શખ્સ હૈ. જીન્હોને કિતાબુલ ફરાઈઝ તૈયાર કી.
- (૮) ઈમામ સાહબ (ર.અ.) કે મઝહબ કી ઈન મુલકો મેં ઈશાઅત હુઈ. જહાં ઔર કોઈ મઝહબ હે હી નહી. જૈસે કે હિંદુસ્તાન, રોમ ઔર અજમ કે અક્સર મુલકોમે.
- (૯) ઈમામ સાહબ (ર.અ.) અપને હાથોંકી કમાઈ સે ખાતે ઔર એહલે ઈલ્મ પર ખર્ચ કરતે થે. અમીરોં ઔર વઝીરોંકે હદીયે કુબુલ નહી કરતે થે.
- (૧૦) આપને મઝલુમ ઔર કેદી બનકર ઔર ઝેહર દીયા ગાય તો સિજદે કી હાલત મેં અપની જાન માલીકે હકીકી કી બારગાહમેં સુપુર્દ કી.
- (૧૧) ઈમામ સાહબ (ર.અ.) કી કસરતે ઈબાદત. દુનિયાસે બે રગબતી કુર્આન મજીદકી કસરત સે તિલાવત, ઓર બહોત ઝયાદા હજજ ઔર ઉમરહ કરના વગેરેહ આપકી ખુસુસીયાત થી.

(તજકિરતુન નુઅમાન ૨૪૭)

૩૮. ઈમામ અબુ હનીફહ (ર.અ.) કા ફિકહ ઉલ્મા કી નજરમેં :-

★ ઈમામ શાફઈ (ર.અ.) કા ઈર્શાદ :-

ઈમામ શાફઈ (ર.અ.) ફરમાતે હૈ કે જો આદમી ફિકહમેં માહીર હોના ચાહે તો ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) કા મોહતાજ હોગા. આપ ઉન લોગોં મેં સે થે જીન્કો ફિકહ કી તોફીક અલ્લાહતઆલાકી તરફસે દી ગઈ થી.

ઈમામ શાફઈ (ર.અ.) સે યે ભી નકલ કીયા ગયા હૈ કે લોગ ફીકહમેં અબુ હનીફહ (ર.અ.) કે અયાલ (બચ્ચે) હૈ. નીઝ યે ભી ફરમાયા કે મૈં ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) સે બડા ફકીહ કીસીકો નહી જાનતા.

ઈમામ શાફઈ ફરમાતે હૈ કે જીસ શખસને ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) કી કિતાબોં કો નહી દેખા વો ન ઈલ્મ મેં માહીર હો સકતા હૈ ઓર ન ફકીહ હો સકતા હૈ.

★ સુફ્યાન બિન ઉયયનહ (ર.અ.) કા ઈર્શાદ :-

ફરમાતે હૈ કે જો શખ્સ ઈલ્મે ફિકહ હાસિલ કરના ચાહે ઉસકો ફુફા જાના ચાહીયે. ઔર ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) કે અસ્બાહ કે હલ્કેમેં બેઠના ચાહીયે.

સુફ્યાન બિન ઉયયનહ (ર.અ.) યે ભી ફરમાતે હે કે ઉલ્મા ચાર હે. (૧) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (ર.દી.) (૨) ઈમામ શઅબી (ર.અ.) (૩) ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) (૪) ઔર સુફ્યાનેસૌરી (ર.અ.).

★ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મુબારક (ર.અ.) કા ઈર્શાદ :-

ફરમાતે હૈ કે ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) સબ લોગોં મેં ઝયાદા ફકીહ થે. ઉન્સે બડા ફકીહ મેં ને કીસીકો નહી દેખા.

ઔર યે ભી ફરમાયા કે અગર અલ્લાહતઆલાને અબુહનીફહ (ર.અ.) ઔર સુફ્યાન સૌરી (ર.અ.) સે મેરી દસ્તગીરી ન કી હોતી તો મૈં આમ લોગોં કી તરહ હોતા.

નીઝ યે ભી ફરમાતે જબ ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) ઔર સુફ્યાનસૌરી (ર.અ.) કીસી બાતપર મુત્તફીક હો જાયે તો મેં ઈન દોનોં કો અપને ઔર ખુદાકે દરમ્યાન હુજજત સમજતા ઔર દલીલમાનતા હું. ઉસ ચીઝકી જીસ્કા મૈં ખુદાકે દીનમેં ફત્વા દેતા હું. ઔર ખુદાકે દીન મે ફત્વાકી દલીલ કરાર દેતા હું.

એક દીન અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મુબારક (ર.અ.) હદીસ બયાન કરમા રહે થે. ફરમાને લગે. નુઅમાનબિન સાબિત (ર.અ.) ને મુઝેસે હદીસ બયાનકી કીસીને અર્જ કિયા અબુ અબ્દુર્રહમાન આપ કીસકો મુરાદ લે રહે હૈ? ફરમાયા કે અબુહનીફ (ર.અ.) કો કે જો ઈલ્મકે મખ્જન (ખજાના) હૈ. યે સુનકર બાઝ લોગોંને હદીસ લીખના બંદ કર દીયા. અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મુબારક (ર.અ.) થોડી દેર ચુપ રહે. ઉસકે બાદ ફરમાયા અય લોગો આપ લોગ કિત્ને બે અદબ હૈ. અકાબિરે ઉલમાએ દીન કે મરતબો સે કિસ કદર ના વાકિફ હૈ. ઈલ્મ ઓર એહલે ઈલ્મસે આપ લોગોંકી મઅરિફત કિત્ની કમ હૈ. કોઈ ભી અબુહનીફ (ર.અ.) સે બઢકર ઈકતેદાઅ (પેરવી) કે લાયક નહી ઈસ લીયે કે વો ઈમામ થે, મુત્તકી થે, સાફ ઔર બે દાગ થે, પરહેઝગાર થે, આલિમ થે, ફકીહ થે, ઉન્હોને ઈલ્મકો બસીરત, ફેહમ, ફિરાસત ઔર તકવાકે ઝરીયે ઈસ તરહ ખોલકર બયાન કિયા જૈસા કિસી ઔરને નહી કિયા. ઉસકે બાદ કસમખાઈ કે એક મહીના સબક નહી પઢાઉંગા.

(તજકિરતુન નુઅમાન / ૨૫૯)

★ ઈમામે અબુ યુસુફ (ર.અ.) કા ઈર્શાદ :-

ખતીબને ઈમામ અબુયુસુફ (ર.અ.) સે રિવાયત કી હૈ કે અબુહનીફહ (ર.અ.) કે લીયે વાલેદૈન સે પહેલે દુઆ કરતા હું. કયુકે મૈ ને અબુહનીફહ (ર.અ.) સે સુના વો ફરમા રહેથે કે મૈ ઈમામ હમ્માદ કે લીયે વાલેદૈનકે સાથ દુઆ કરતા હું.

જબ ઈમામ અબુ યુસુફ (ર.અ.) સે કોઈ મસ્અલા પુછા જાતા તો ઉસ્કા જવાબ દેતે ઔર ફરમાતે કે યે ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) કા કૌલ હૈ. જો શખ્સ ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) કો અપને ઔર અલ્લાહતઆલાકે દરમ્યાન કર દેગા. વો અપને દીનમે મુખ્લીસ હો જાયેગા.

★ બક્રબિન મઅરૂફ (ર.અ.) કા ઈર્શાદ :-

બક્રબિન મઅરૂફ સે નકલ કિયા હૈ કે મૈને ઈમામ અબુહનીફહ (ર.અ.) સે કહા કે લોગ આપકી બુરાઈ બયાન કરતે હૈ. ઔર આપ કીસીકી બુરાઈ બયાન નહી કરતે. ફરમાને લગે (૧૮૬. ૨૧૪) *ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ*

યે ખુદાકા ફઝલ હૈ. જુસે યાહતા હૈ દેતા હૈ. (યાની ગીબતસે હિફાઝત)

(તજકિરતુન નુઅમાન ૩૦૭)

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا. عَلَى حَبِيبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ

૩૯. આલિમ — બા અમલ કી બુરુગી :—

રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) કા ઈશાદિ હૈ ઉલ્મા અંબિયા (અ.લ.) કે વારિસ હૈ. યાની જો આલિમ બા અમલ હૈ ઔર દીનકી ઈશાઅત ઔર ખિદમત ઔર એહલે દીનકી રૂહાની તરબિયત કરતે હૈ ઔર યહી કામ અંબિયા(અ.લ.) કા થા.

જો આલિમ ઈલ્મ પર અમલ કરતા હૈ અલ્લાહ તઆલા કે ખૌફસે પરહેઝગારી ઈખ્તિયાર કરતા હૈ ઉસ્કી ફઝીલત કે બારેમે રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) કા ઈશાદિ હૈ કે આલિમ કે લીયે તમામ મખ્લુક ઔર પાની કી મછલીયાં તક ઉસ્કી બખ્શીશકી દુઆ કરતી હૈ.

ઈમામ મુહમ્મદ (ર.અ.) કો કીસીને ખ્વાબમે દેખા પુછાકે આપકે સાથ કયા મામલા હુઆ ? ફરમાયા જબમે અલ્લાહ રબ્બુલ ઈઝજતકી બારગાહમે હાઝીર હુઆ તો મુઝ સે ફરમાયા ગયા કે કયા માગતે હો ? મૈને અર્ઝ કિયા **يَا رَبِّ اغْفِرْ لِي** અય મેરે રબ મુઝે મઆફ કર દે ઈશાદિ હુવા કે અય મુહમ્મદ ! અગર હમે તુમ્કો અઝાબ દેના હોતા તો યે ઈલ્મ અતા ન કરતે તુમ્કો હમને અપના ઈલ્મ ઈસીલીયે અતા કીયા થા કે હમ તુમ્કો બખ્શના ચાહતે થે.

ઈસલીયે બાઝ ઉલ્માને કહા હૈ કે કીસીકો ખબર નહી મેરે સાથ ખુદાકો કયા મંજુર હૈ ? સિવાય ઉલ્માકે કયુંકે હદીસ પાકમે ઈશાદિ હૈ કે અલ્લાહ તઆલા જુસ્કે લીયે ભલાઈ ચાહતે હૈ ઉસ્કો દીનકી સમજ અતા કરતા હૈ ઈસ્સે સમજ મે આગયા કે ઈલ્મે દીનકી કીત્ની બડી જરૂરત હૈ ઔર કેસી ફઝીલત હૈ કે ખુદા તઆલા ઉસ્કે બગૈર ખુશ નહી હો સકતે અલ્લાહ તઆલાકી રઝા ઈલ્મે દીન હાસિલ કરને પર મૌકુફ હૈ.

ઈસ હદીસ શરીફસે ઈલ્મે દીન હાસિલ કરનેકી બુરુગી માલુમ હુઈ કે ઈલ્મે દીન પઢકર આલિમ બન સકતે હૈ. અગર યે દૌલત નસીબ ન હો તો આલીમ બાઅમલકી સોહબતમે બેઠા કરો ઔર દીનકે મસ્અલે ઉન્સે પુછા કરો. ઈન્શાઅલ્લાહ ઉન્કી સોહબત કી બરકતસે તુમકો ભી દીન કા જરૂરી ઈલ્મ હાસિલ હો જાયેગા દેખો ! સહાબા (ર.દી.) મેં અકસર ઐસે થે જો લીખના પઢના નહી જાનતે થે મગર હુઝુર (સ.અ.વ.) કી સોહબત ઔર બરકતસે સબ આલિમ હો ગયે ઔર યે બાત ખુબ યાદરખો કે બગૈર ઈલ્મકે ઈબાદત ભી સહી નહી હો સકતી. (અલ ઈલ્મ વલ ઉલ્મા — ૪૮)

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا. عَلَى حَبِيبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ

★ આલિમ હક કી ચાર અહમ નિશાનીયાં :-

- ❖ અપને ઔર અલ્લાહ તઆલા કે દરમ્યાન તકવા કા મામલા કરના.
- ❖ અપને ઔર લોગોંકે દરમ્યાન તવાજુઅ ઔર ઈન્કેસારી (નરમી) કા મામલા કરના.
- ❖ અપને ઔર દુનિયા કે દરમ્યાન બે રગબતી કા મામલા કરના.
- ❖ અપને ઔર અપને નફસ કે દરમ્યાન મુજાહીદા કા મામલા કરના.

ઔર આરામ તલ્બી છોડદેના.

(અલ્લાહ વાલોં કી મકબુલિયત કા રાઝ-૯)

★ મૌલવી કીસ કો કેહતે હૈ :-

સિર્ફ અરબી પઢને સે આદમી મૌલવી નહી હોતા ચાહે વો કિત્ની હી અરબી જાનતા હો અરબીમેં તકરીર ભી કરલેતા હો. યા તહરીર લીખ લેતા હો. દેખો ! અરબી જાનનેવાલા અબુ જેહલ થા બલ્કે આજકલ કે અરબી જાનેવાલોસે ઝયાદા અરબી જાનતા થા. ફીર તો વો બહોત બડે દર્જે કા મૌલવી હોના ચાહીયે હાલાંકે ઈત્ની અરબી જાનને કે બાવુજુદ ઉસ્કા નામ અબુજેહલ હુવા તો સિર્ફ અરબી જાનને કા નામ આલિમ યા મૌલવી નહી હૈ બલ્કે મોલવી ઉસ અરબી જાનનેવાલે આલિમ કો કહેતે હૈ જો મુત્તકી પરહેઝગાર હો ઔર મોહસીને આઝમ હુઝર (સ.અ.વ.) કે તરીકે પર અમલ કરતા હો આપકી સુન્નતોંકા આશિક હો. ક્યુકે મૌલવી મેં નિસ્બત ઔર તઅલ્લુક મૌલા કી તરફ હૈ યાની મૌલાવાલા, બસ! જબ તક વો અલ્લાહવાલા હૈ ઉસ વક્ત મૌલવી હૈ ઔર કાબિલે ઈત્તેબાઅ હૈ ઔર હર એસે ગુમરાહ શખ્સકો જીસમેં યે સિફાત ન હો છોડ દીયા જાયેગા, ચાહે વો સારી દુનિયા કે લોગોંસે ઝયાદા અરબી જાનતા હો. ખુબ સમજલો ચાહે વો ખુદા બનતા હો યા નબુવ્વતકા દાવા કરતા હો દીનમેં નઈ નઈ બાર્તે નિકાલતા હો મરદુદ હૈ.

★ મૌલવીયત કયા હૈ ? :-

અફસોસ ! આજકલ કે બાઝ નામકે મૌલવીયોંકી ગલત હરકતોં કી વજહ સે બાઝ લોગ યે સમજને લગે હૈ કે :-

- ❖ મૌલવીયત એક પેશા (ધંધા) કા નામ હૈ.
- ❖ મૌલવીયત લોગોંકે ટુકડો પર પલનેકા નામ હૈ.
- ❖ મૌલવીયત તીજે, દસવે, ચાલીસવે ખાનેકા નામ હૈ.

- ❖ મૌલવીયત કબરોંકી મુજાવરી ઔર નઝરાનોંકે કારોબારકા નામ હૈ.
- ❖ મૌલવીયત માલદારોં કી ચાકરી કા નામ હૈ.
- મગર મૈં ઉલ્માએહક કે તારીખી કિરદારકી બિનાપર ડંકેકી ચૌટ કેહતા હું
- ❖ મૌલવીયત નબીકી વિરાસત હૈ.
- ❖ મૌલવીયત સહાબા (ર.દી.) કી ખિલાફત કા નામ હૈ.
- ❖ મૌલવીયત પયામે નબુવ્વત કી દઅવત કા નામ હૈ
- ❖ મૌલવીયત ખુદાકે દીનકી ખિદમતકા નામ હૈ.
- ❖ મૌલવીયત સદાકત ઔર હકકાનિયત કા નામ હૈ.

★ અલ્લાહ કે નઝદીક આલિમ કૌન હૈ ?

હઝરત જાબિર (ર.દી.) સે રિવાયત હૈ કે રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) ને યે આયત તિલાવત ફરમાઈ :

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ (پ. ۲۰. ۱۶ع)

તરજુમા :- ઔર યે મિસાલે હૈ જીન્કો હમ લોગોકે લીયે બયાન કરતે રહે હૈ ઔર ઉન્કો વો હી લોગ સમજતે હૈ જો ઈલ્મ વાલે હૈ. ઈસ આયાત કી તિલાવત ફરમાકર ઈર્શાદ ફરમાયા કે આલિમ વહી શખ્સ હૈ જો અલ્લાહ તઆલા કે કલામ મેં ગૌર ફિક્ર કરે ઔર ઈસ્કી ઈતાઅત ઔર અમલ કરે ઔર ઉસ્કો નારાજ કરનેવાલે કામોસે બચે.

ઈસસે માલુમ હુવા કે કુર્આન ઔર હદીસ કે સિર્ફ અલ્ફાઝ સમજ લેનેસે અલ્લાહ કે નજદીક કોઈ શખ્સ આલિમ નહી હોતા. જબતક કુર્આન મજીદમે તદબ્બુર (દુર અંદેશી) ઔર ગૌરવ ફિક્ર કી આદત ન ડાલે. ઔર જબ તક અપને અમલકો કુર્આન મજીદકે મુતાબીક ન બનાયે.

મસ્નદે અહમદ મેં હઝરત અમ્ર બિન આસ (ર.દી.) સે રિવાયત હૈ કે મૈને રસુલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે એક હઝાર મિસાલ સીખી હૈ. ઈબ્ને કસીર (ર.હ.) ઈસ્કો નકલ કરકે લીખતે હૈ કે યે હઝરત અમ્ર બિન આસ (ર.દી.) કી બહોત બડી ફઝીલત હૈ. કયુંકે અલ્લાહ તઆલાને ઈસ આયતમે આલિમ ઈન્હી કો બયાન ફરમાયા હૈ જો અલ્લાહ ઔર રસુલ (સ.અ.વ.) કી બયાન કી હુઈ મિસાલોંકો સમજે.

ઔર હઝરત અમ્ર બિન મુર્રા (ર.દી.) ને ફરમાયા કે જબ મૈં કુર્આન કી

કીસી આયાત પર પહોંચતાહું જો મેરી સમજમે ન આયે તો મુઝે બડા ગમ હોતા હૈ કયુંકે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ.

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعُلَمَاءُ (پ ۲۰، ۱۶ع)

(મઆરિફુલ કુર્આન - ૬/૬૮૪)

સૈયદ અહમદ શહીદ (ર.અ.) (વફાત ૧૨૪૬ હીજરી) તેરવી સદીકે મુજદીદે આ'ઝમ, દાઈએ ઈલલ્લાહ, મુજાહિદ ફીસબીલિલ્લાહ, સુન્નતોંકો ઝીંદા કરનેવાલે, બિદઅતોં કો ખત્મ કરને વાલે થે. સૈયદ સાહબ ઈલ્મ કા દરીયા બહા દેતે થે. ઉસ્કા ઝયાદાતર તઅલ્લુક ઈલ્મે લદુન્ની સે થા. સૈયદ સાહબકો શરીઅતકા પુરા ઈલ્મ હાસિલ થા.

આપને ફરમાયા કે કયા આલિમે સે મુરાદ વો લોગ હૈ? જુન્હોને દર્સકી ચંદ કિતાબે રટ લી હો ઔર તોતા મૈના કી તરહ ઉન્કો દોહરાતા હો. બલકે હકીકી આલિમ વો હૈ જો ખુદાકી મરજીયાત ઔર ના મરજીયાત કા પુરા ઈલ્મ રખતા હો યાની વો અચ્છી તરહ જાનતા હો કે કૌન સી બાતોં સે અલ્લાહ તઆલા રાજી હોતે હૈ ઔર કીન બાતોં સે નારાજ.

(અલફુરકાન - ૧૦-૨૦૦૧)

★ આલિમ બનો ઔર બનાઓ :-

ખુદભી આલિમ બનો ઔર અપની ઔલાદ ઔર અઝીઝોકો ભી આલિમ બનાઓ આપકે ઝેહનમે કભી ભી યે બાત ન આને પાયે કે હમારે બચ્ચે આલિમ બનકર ખાયેગે કહા સે? ઉન્કી જરૂરતે કેસે પુરી હોગી? તર્જુબે કી બાત હૈ કે બહોત સારે પઢે લીખે બે રોઝગાર ફરીતે હૈ લેકીન આલિમેદીન આપકો બે રોઝગાર ઔર ભુકા નજર નહી આયેગા. ખુદા તો જાનવરોકો ભી રોઝી દેતા હૈ તો કયા? વો દીનકે સચ્ચે ખાદીમકો ભુકા રખેગા?

દુસરી બાત યે હૈ કે અગર આપ ખુદ યા આપકી ઔલાદ દીનકે ઈલ્મસે મેહરૂમ હૈ તો કમ અઝ કમ ઉલ્માસે મોહબ્બત ઔર તઅલ્લુક જરૂર કાયમ કરે ઈન્શા અલ્લાહ યે મોહબ્બત કભી બેકાર નહી જાયેગી.

(નિદાએમિમ્બરોમેહરાબ ૧/૧૩૯)

★ ઉલ્માકે લીયે બશારત :-

સહીહૈન (બુખારી મુસ્લિમ) કી હદીસમે હઝરતે મઆવિયા (ર.દી.) સે રિવાયત હૈ કે રસુલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા "અલ્લાહ તઆલા જીસ

શખ્સકી ભલાઈ કા ઈરાદા ફરમાતે હૈ ઉસ્કો દીનકા ઈલ્મ ઓર સમજબુજ અતા ફરમા દેતે હૈ.

ઈસ જગહ ઈબ્ને કસીર (ર.અ.) ને સહીહ હદીસ દુસરી ભી નકલ ફરમાઈ હૈ. જીસ્મે ઉલ્મા કે લીએ બડી બશારત હૈ હદીસ યે હૈ.

રસુલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કયામત કે રોઝ જબ અલ્લાહ તઆલા બંદોકે આમાલ કા ફેસલા કરને કે લીએ અપની કુર્સી પર તશરીફ ફરમા હોગે તો ઉલ્મા સે ફરમા દેગે કે મૈને અપના ઈલ્મો હિકમત તુમ્હારે સીનો મેં સિર્ફ ઈસલીયે રખા થા કે મૈ તુમ્હારી મગફેરત કરના ચાહતા હું બાવજુદ ઉન ખતાઓં કે જો તુમસે સરઝદ હુઈ ઓર મુઝે કોઈ પરવા નહી.

(ઈબ્ને કસીર—જુલ્દ/૩ સફા—૧૪૧)

મગર યે જાહીર હૈ કે યહાં ઉલ્મા સે મુરાદ વહી ઉલ્મા હૈ જીન્મે ઈલ્મકી કુર્આની અલામત "ખશયતીલ્લાહ" (અલ્લાહકા ખૌફ) મૌજુદ હો. આયતમે લફઝ **لَمَنْ يَخْشَى** મેં ઈસી તરફ ઈશારા હૈ જીન્મે યે અલામત ન હો વો ઈસ્કે મુસ્તહીક નહી. (મ.કુ. ૬-૬૫)

★ ઉલ્મા એ કિરામ કા એહસાન :-

કેહતે હૈ કે રાસ્તે સે વાકિફ ઈન્સાન અપને લંગડે ગધેકો ભી મંઝીલ પર પહુચા દીયા કરતા હૈ.

હસન બસરી (ર.અ.) કા કૌલ હૈ કે અગર ઉલ્માએ કિરામ ન હોતે તો અવામ ઢોર, ડંગરો કી તરહ જુદગી ગુજારતે. યે ઉન્કા ઉમ્મત પર એહસાન હૈ કે ઉન્હોને ઈલ્મકો અપને સીનોમે મેહકુઝ કિયા ઓર સીના બ સીના ઉસ્કો આગે પહુચાતે હુએ ઈસ ફરીઝ કો અંજામ દીયા. ઓર આજ વો ઈલ્મ હમ તક પહુચ ચુકા હૈ.

★ હાફિઝો ઓર ઉલ્મા કા મુકામ :-

એક હદીસમે હૈ કે કુર્આન શરીફકે હામેલીન યાની (હુફફાઝ ઓર ઉલ્મા) કયામતકે દીન જન્નતવાલોકે ચૌધરી હોગે.

(તિબરાની)

દુસરી હદીસમે હૈ કે હામેલીને કુર્આન અલ્લાહકે વલી હૈ. જો શખ્સ ઉન્સે દુશ્મની કરતા હૈ વો અલ્લાહસે દુશ્મની કરતા હૈ ઓર જો ઉન્સે દોસ્તી કરતા હૈ વો અલ્લાહ સે દોસ્તી કરતા હૈ. (દયલમી)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (ર.દી.) ફરમાતે હૈ કે જો શખ્સ કીસી ફકીર (આલીમ) કો તકલીફ પહોંચાયાયે ઉસ્ને રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) કો તકલીફ પહોંચાઈ ઔર જો રસુલે અકરમ (સ.અ.વ.) કો તકલીફ પહોંચાયાયે ઉસ્ને અલ્લાહ તઆલાકો તકલીફ પહોંચાઈ.

૪૦. ઉલ્માએ હક કી તૌહીન :—

જો લોગ ઉલ્માએ હક કે પીછે પડ ગયે હૈ ઔર ઉન્કી તૌહીન કો ફખ્ર સમજતે હૈ વો લોગ અપને કો બરબાદ કર રહે હૈ. ઔર અપના દીની નુકશાન કર રહે હૈ.

હુસુર (સ.અ.વ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે વો શખ્સ મેરી ઉમ્મતમે સે નહી હૈ જો હમારે બડોંકી તઅજિમ ન કરે હમારે છોટો પર રહમ ન કરે ઔર હમારે આલિમકી કદર ન કરે. (તરગીબ)

ઈસ ઈર્શાદ કે બાદ ઉલ્માકો ગાલીયાં દેનેવાલે બુરા ભલા કહેનેવાલે અપને કો ઉમ્મતે મુહમ્મદીયા મેં શુમાર કરતે હૈ લેકીન હુસુર (સ.અ.વ.) ઉન્કો અપની ઉમ્મતમે શુમાર કરનકો તૈયાર નહી હૈ.

હુસુર (સ.અ.વ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે તીન શખ્સ ઐસે હૈ જીન્કો મુનાફિક કે સિવા કોઈ શખ્સ હલકા ઔર જલીલ નહી સમજ સક્તા.

(૧) વો શખ્સ જો ઈસ્લામકી હાલતમે બુઢા હો ગયા હો.

(૨) એહલે ઈલ્મ

(૩) ઈન્સાફ કરનેવાલા બાદશાહ (તરગીબ)

હુસુર (સ.અ.વ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે યા તો તું આલિમ બન, યા તાલીબે ઈલ્મ યા ઈલ્મ કા સુનને વાલા. યા ઈલ્મ ઔર ઉલ્માસે મોહબ્બત રખનેવાલા બન, પાંચવી કિસ્મમે દાખિલ ન હોના વરના હલાક હો જાયેગા.

હાફીઝ ઈબ્ને અબ્દુલબર (ર.અ.) ફરમાતે હૈ કે પાંચવી કીસ્મસે મુરાદ ઉલ્માસે દુશ્મની રખના હૈ.

★ ઉલ્માકી ગીબત :—

હાફીઝ અબુકાસિમ બિન અસાકિર (ર.હ.) ફરમાતે હૈ ઉલ્મા કે ગોશ્ત (યાની ગીબત) બહોત ઝેહરીલે હૈ ઔર ઉન્કી શાનમે ગુસ્તાખી કરનેવાલોંકી પર્દાદરી મેં અલ્લાહકી આદત સબકો માલુમ હૈ કે જો લોગ ઉલ્માકી તૌહીન

કરતે હૈ અલ્લાહ તઆલા ઉન્કી પદ્દાદરી (ઐબ ખોલ દેતે હૈ) ફરમાતે હૈ.

જો શખ્સ ઉન્કો ઐબ લગાનેમ્ ઝબાન દરાઝી કરતા હૈ ઉસ્કે મરનેસે પહેલે અલ્લાહ તઆલા ઉસ્કે દીલકો મુદ્દા બના દેતે હૈ.

(હુદુદે ઈખ્તીલાફ-૨૧૮)

★ ઉલ્મા સે દુશ્મની :-

ફિક્કહ ઔર ફતાવા કી કિતાબો મે યે મજમુન કસરત સે નકલ કિયા ગયા હૈ કે ઈલ્મ ઔર ઉલ્માસે દુશ્મની ઔર નફરત સખ્ત ખતરે કી ઘંટી હૈ.

ફતાવા આલમગીરી મે નિસાબસે નકલ કિયા ગયા હૈ કે જો શખ્સ કિસી આલિમ સે બગૈર કીસી જાહેરી સબબ કે દુશ્મની રખે ઉસ્કે કુફ્ર કા ખતરા હૈ.

જાહીરી સબબ સે મુરાદ યે હૈ કે અગર કોઈ શરઈ વજહ ઔર દલીલ ઈસ બાતકી હો તો મુજાઈકા (હરજ) નહી હૈ. લેકીન બગૈર કીસી શરઈ વજહકે ઐસા કરના સખ્ત ખતરનાક હૈ. ક્યા જરૂરી નહી કે હર શખ્સ ઐસી હરકત કરને સે એહતિયાત બરતે.?

બસ! કીસી ભી આલિમ ઔર બુરુગકી શાનમે ગુસ્તાખી કરનેસે અપને કો બહોત ઝયાદા બચાવે કે ઈસ્કા વ બાલ આખેરત મે તો હોગા હી બાઝ દફા દુનિયામે ભી ઈસ્કા સખ્ત વબાલ હોતા હૈ.

★ એક ઔરત કો સકરાત કી તકલીફ :-

(૧) સહારનપુરમે એક ઔરત હઝરત મૌલાના મદની (ર.અ.) ઔર શૈખુલ હદીસ હઝરત મૌલાના ઝકરીયા (ર.અ.) કો બુરા ભલા કહા કરતી થી જબ ઈન્તેકાલ કા વકત આયા બેચેની ઔર પરેશાની મે ત્રીન રોજ ગુજર ગયે. રૂહ નહી નિકલતી થી. કુછ હિસ્સેમેસે રૂહ નિકલ ગઈ બાકી હિસ્સો સે નહી નિકલતી થી. કીસીકો ખ્યાલ હુવા. તો શૈખુલ હદીસ સાહબસે આકર હાલાત બયાન કીયે ઉસ્કી તરફસે માફી તલબકી હઝરતને ફરમાયા : " મેરી તરફસે ભી માફ ઔર હઝરત મદની કી તરફસે ભી માફ " અભી યે શખ્સ વાપસ નહી પહોંચા કે ઈસ્કી મુશ્કીલ આસાન હો ગઈ. (રૂહ નીકલ ગઈ.)

(હુદુદે ઈખ્તીલાફ-૨૨૦)

(૨) હઝરત મૌલાના રશીદ અહમદ ગંગોહી (ર.અ.) (વફાત - ૧૩૨૩ હી.) કે દર્સે હદીસમે એક નિહાયત ઝહીન ઔર ઈસ્તિદાદવાલા વિલાયતી તાલીબે ઈલ્મ ઈબારત પઢ રહા થા કે ઉસ્કી ઝબાનસે એક નિહાયત દીલકો

સખ્ત તકલીફ દેનેવાલી બાત નિકલ ગઈ ઈસ પર હઝરત ગંગોહી (ર.અ.) ને કેહ દીયા કે આગે ચલ બાવલે ! ખુદા કા કરના ઐસા હુવા કે વો સચમુચ વોહ બાવલા ઔર પાગલ હો ગયા. કવ્વા પકડ કર એક બાસમેં બાંધકર ગંગોહકી ગલીયોમેં ધુમતા ઔર કેહતા કે કવ્વા હલાલ હૈ.

હઝરત ગંગોહી (ર.અ.) કા કૌલ હૈ કે જો લોગ ઉલ્માકી મુખાલિફત કરતે હૈ ઉન્કા ચેહરા કબ્રમેં કિબ્લા રૂખ સે ફીરા દીયા જાતા હૈ જીન્કો યકીન ન હો વો કબ્ર ખોલકર દેખલે. (મઝાહીરૂલ ઉલુમ - ૧-૨૦૦૧)

યે ઈબ્રતનાક વાકીઆત સિર્ફ માલુમાત હાસિલ કરનેકે લીયે પેશ નહિ કીયે ગયે. બલકે મુસલમાન કે લીયે એક લખ્તએ ફિકરીયહ હૈ આજકા મુસલમાન અપને અકાબિર ઔર અસ્લાફ પર બહોત ઝયાદા તન્કીદ ઔર બદગોઈ કરને લગા હૈ. અવામ કા એઅતિકાદ (વિશ્વાસ) એહલે ઈલમસે ઉઠતા જા રહા હૈ જાહીલ લોગ નિહાયત નિડર હોકર ઉલ્માએ કિરામકી પધડીયાં ઉછાલ રહે હૈ બહોતસે સરફીરે ગંદી ગાલીયા ફઘ્ર કે સાથ દેતે રહેતે હૈ. જૈસે ઉન્હે અપની આખિરતકી બરબાદીકી ફીકરહી નહી. અસલમેં અવાનકો આલીમોસે દુર કરનેકી એક સેહુની (દુશ્મનોકી) ચાલ હૈ. જીસે તેજ ઘારેમેં લોગ તેજી સે બેહ રહે હૈ.

તન્કીદ કીસ પરકી જા સકતી હૈ ઔર કૌન તન્કીદ કરનેકા હક રખતા હૈ ? ઉસ્કે લીયે કુછ પાબંદીયાં ઔર ઉચુલ હૈ.

તન્કીદ કરનેકે લીયે યે બાત જરૂરી હૈ કે અપને જૈસે લોગો પર તન્કીદ કી જાસકતી હૈ અપને સે બડો કી તન્કીદ કરના દુરૂસ્ત નહી. એક જાહીલ કો જાહીલકી તન્કીદ કરનેકા હક હૈ. લેકીન કીસી જાહીલકો કીસી આલીમ પર તન્કીદ કરના જાઈઝ નહી. ઈસી તરહ એક આલિમકો અપને જૈસે આલીમ પર તન્કીદ કરનેકા હક હૈ. મગર કીસી ફકીહ યા મોહદીસ પર તન્કીદ કરના દુરૂસ્ત નહી. ફકીહ ફકીહ પર મોહદીસ મોહદીસ પર તન્કીદ કર સકતા હૈ લેકીન કોઈ બડે સે બડા ફકીહ ઔર બડે સે બડા મોહદીસ કીસી ભી સહાબી (ર.દી.) કી તન્કીદ નહી કર સકતા. કયું કે કોઈ ભી શખ્સ કીસી ભી સહાબી (ર.દી.) કે બરાબર નહી હો સકતા. નીઝ તમામ સહાબા (ર.દી.) ઉદુલ (પરહેઝ ગાર) હૈ ઈસલીયે વો સબકે સબ તન્કીદસે બાલાતર હૈ.

યાદ રહે કે અંબિયા (અ.લ.) કે અલાવા કોઈ ભી ઈન્સાન માસુમ નહી સહાબા (ર.દી.) સે ભી બશરી તકાઝો કી વજહ સે કુછ લગજીશે (ભુલેં) હુઈ, લેકીન ઉન્હોને ફૌરન તૌબા કરલી યા અપને કો સજાકે લીયે પેશ કર

કરકે ગુનાહ સે પાક સાફ હો ગયે. ચુંનાચે તમામ સહાબા (ર.દી.) કે લીયે અલ્લાહ તઆલાને અપની રઝામંદીકી સનદ દે દી. ખુદા જીન્સે રાજી હો ગયા ઈન્સાન કો કયા હક હૈ કે ઉન્સે નારાઝ હોકર ઉન્કો તન્કીદકા નિશાના બનાયે ? અગર કીસી કો અપની આખિરત હી બરબાદ કરની હો તો ઉસ્કા કયા ઈલાજ હૈ ?

સહાબા (ર.દી.) જબ માસુમ નહી તો મુહદેસીન ઔર ફુકહા ઔર ઉલમા કયુંકર માસુમ હો સકતે હૈ ? લેકીન ઉન હઝરાત સે કોઈ ગુનાહ યા ભુલ હો જાયે તો ઉન્કા મામલા અલ્લાહ તઆલા કે હવાલે હૈ. કીસી જાહીલ ઔર કમીને કે લીયે હરગીઝ જાઈઝ નહી કે વો ઈન્કી ગલ્તીયો પર તન્કીદ કરે. ઔર ઉનપર કીયડ ઉછાલે ઔર ઉન્કો ગાલીયાં દે. ઔર ખુદ ખુદકે ગઝબ કે શિકાર બને. ખુદાવંદ તઆલા હમ સબકો અપની આખિરત સવારનેકી તૌફીક બક્ષે. આમીન.

★ અદના મોમિનકા દીલ દુઃખાના :—

હર અદના મોમિન કે દિલ દુઃખાને ઔર તકલીફ પહોચાને સે અપને આપકો બચાયે. હઝરત મૌલાના મુહંમદ ઈલ્યાસ સાહબ (ર.અ.) કા મકુલા હૈ કીસી અદના મોમિનકી દીલ આઝારી (દીલ દુઃખાને) બડેસે બડે અમલકો બે રોનક બના દેતી હૈ. (હુદુદે ઈખ્તિલાફ — ૨૧૭)

૪૧. કિતાબો કે મુતાલે કા ફાયદા :—

હદીસમે હૈ કે ઈલ્મકો લીખકર મેહફૂઝ કરો. (દારેમી)

ઈસ્કે મુતાબિક એક ઈલ્મ વો હૈ જો તહરીરી શકલમે મેહફૂઝ હો. દુસરા ઈલ્મ વો હૈ જો તહરીર કે ઝરીયે મેહફૂઝ ન કિયા ગયા હો. આલિમ ઔર જાહીલમે યે ફર્ક હૈ કે જાહીલ કી પહોંચ સિર્ફ ગેર મેહફૂઝ (સુના હુવા) ઈલ્મ તક હોતી હૈ ઔર આલિમ કી પહોંચ મેહફૂઝ ઈલ્મ તક ભી ઔર ગેરમેહફૂઝ ઈલ્મ તક ભી.

એક શખ્સ જો પઢના ન જાનતા હો વો સિર્ફ ઉન્હી બાતોકો જાન સકતા હૈ જીન્કો વો સુન સકતા હો. વો ઈલ્મ જો ઉસ્કે સુનને મે નહી આયા. બલકે કિતાબો મેં તહરીરોકી સુરતમે મેહફૂઝ કીયે ગયે હૈ. ઉસ ઈલ્મ તક જાહિલ કી પહોંચ મુમ્કીન નહી. જબકે ઈલ્મકા ૮૮ % સે ઝયાદા હિસ્સા વો હી હૈ જો તેહરીરકી સુરતમે કિતાબોમે મેહફૂઝ કિયા ગયા હૈ. તાલીમી ઈદારે ઈસ મેહફૂઝ ઈલ્મ તક ઈન્સાનોકો પહોંચને કે કાબિલ બનાતી હૈ.

પઢનેકી સલાહીયત કા બડા ફાયદા યે હૈ કે આદમી ઈસ હૈસિયત મેં હો

જાતા હૈ કે વો સારી દુનિયાકે એહલે દિમાગ કા યહાં તક કે વફાત પા ગયે ઈન્સાનોકા ઈલ્મ ઔર તહકીકસે વાકિફયત હાસિલ કર સકે.

કીસીકા કૌલ હૈ કે જીસે પાસ કિતાબ હૈ વો એકલા નહીં યે બાત લફઝ બલફઝ દુરૂસ્ત હૈ. એક તાલીમ યાફતા આદમી કિતાબો કે ઝરીયે અપને દીન રાતકો આલી દિમાગ ઈન્સાનોકી સોહબત મેં ગુજારને કે કાબિલ હો જાતા હૈ. જાહીર હૈ કે ઈસસે બડી કોઈ ઔર ખુશ કિસ્મતી નહીં હો સકતી.

દીની મદારિસને બે શુમાર લોગોકો યહી તોહફા દીયા હૈ ઉન મદારિસને લોગોકો ઈસ કાબિલ બનાયા કે જોકુછ વો સુન નહીં સકતે ઉસ્કો પઢકર જાન લે. જીન આલા ઈન્સાનો કો ઉન્હે દેખનેકા મોકા નહીં મીલા વો ઉન્કી કિતાબોકે ઝરીયે ઉન્કે હમનશીન બનજાયે.

મદ્રસેકી તાલીમ આદમીકો ઈસ કાબિલ બનાતી હૈ કે વો કિતાબોં તક રસાઈ (પહોચ) હાસિલ કર સકે. ઔર જબ એક આદમી કિતાબોં સે ઈલ્મ લેને કે કાબિલ હો જાતા હૈ તો ફીર વો ઈસ કાબિલ બન જાતા હૈ કે દુનિયા ભરકે દિમાગવાલે ઔર ફિકરવાલોકી તરકીકસે ફાયદા ઉઠા સકે. મુતાલા કરનેકી કુવ્વત યાની તાકાત ન હોતો આદમીકી શખ્સીયત એક મેહદુદ (લીમીટેડ) શખ્સીયત હોતી હૈ. કુવ્વતે મુતાલા હાસિલ હોતે હી ઉસ્કી શખ્સીયત એક અફાકી (ઈલ્મકી ઈન્તેહાકો પહોચનેવાલા) બન જાતી હૈ. પુરી દુનિયાકા કિતાબી ઝખીરા (ભંડોર) ઉસ્કે લીયે એક બડે દસ્તરખ્વાન કી સુરત ઈખ્તેયાર કરલેતા હૈ. (દીની મદારિસ—૯-૨૦૦૦)

★ કિતાબોં કા મુતાલા અકાબિરોં કી નજર મેં :-

★ કિતાબકે મુતાલે સે અઝમ (નિયત) ઔર ઈરાદે કો કુવ્વત હાસિલ હોતી હૈ. (મૌલાના કૌસર યઝદાની)

★ જહાલત આદમી ઔર સમાજકો વહેમ પરસ્તી, ગલત રસ્મો ઔર જઝબાતી (જોશ) શિકાર બનાતી હૈ. (ડૉ. ફઝલુર્હમાન ફરીદી)

★ રીસર્ચ યા તહકીક કે લીયે હકીકતોં કી તલાશ ઔર જાંચ જરૂરી હૈ. (ડૉ. અબ્દુલ મુગની)

★ મુતાલેકે વકત સડકકે શૌર શબગ ઔર હંગામોસે બે પરવા હો જાતા હું. (ડૉ. માજીદઅલી ખાન)

★ ઈલ્મી દુનિયામે જીન લોગોકે કારનામે આપકો મિલતે હૈ યે વોહી લોગ

હૈ જાન્હોને મીલી હુઈ જાંદગીકે ઝયાદા અવકાત મુતાલે મે ખર્ચ કીયે હૈ.

(મોલાના યુસુફ ઈસ્લાહી)

★ મુતાલા ઈન્સાનકી દિમાગી, ઝેહની, ફીકરી ઔર રૂહાની ગિઝા હૈ.

(મુફતી ફઝલુર્રહમાન ઉસ્માની)

★ હલકી ઔર બેકાર ચીઝોંકે મુતાલેસે દીલ ઔર દિમાગમેં બિગાડ આ જાતા હૈ.

(મોલાના જ્યાઉદ્દીન ઈસ્લાહી)

★ મુતાલેકે બગૈર ઈન્સાનિયતકી તકમીલ મુમ્કીન નહી.

(મોલાના વહીદદીન ખાન)

★ કિતાબે ઈન્સાની કાફલે રૂદાદ (હાલત રીપોર્ટ) બયાન કરતી હૈ.

(જનાબ સુહેલ અહમદ ઝૈદી)

★ આદમીકે ઈલ્મ ઔર મુતાલે કા સબસે કામિલ ઔર બુલંદ મુકામ યે હૈ કે વો અપને આમાલાકી ખુબી ઔર ખામીકો જાનતા હો જો શખ્સ દુનિયા ભરકે મામલાતકી અચ્છાઈ, બુરાઈ જાનતા હૈ. ઔર ખુદ અપને કિરદાર કે બુરેભલે સે બે ખબર હૈ વો અલ્લાહકે નજદીક જાહીલ હૈ.

“સારે જહાં કા જાઈઝહ. અપને જહાં સે બેખબર”

★ ઝેહનકી તરકકી :—

તિર્મીઝીમેં હઝરત અબુ સઈદ ખુદરી (ર.દી.) સે એક રિવાયત નકલ કી હૈ કે રસુલે અક્રમ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા મોમિન ખૈરકી બાત સુનને સે કભી સૈર નહી હોતા. યહાં તક કે જન્નતકી મંઝીલ તક પહોંચ જાયે.

આદમીકો ચાહીયે કે સીખનેકા જઝબા ઉસ્કે અંદર મુસલસલ બેદાર રહે. વો હંમેશા નઈ બાત સીખનેકા ખ્વાહીશમંદ હો. વો અપને તર્જુબે ઔર વાકિફીયતમેં હરરોઝ ઈઝાફા કરતા રહે. યહાં તકકે ઉસી હાલમેં ઉસપર મૌત આ જાયે.

માલુમાતકી દુનિયા બેહદ વઅસી હૈ. વો કભી ખત્મ નહી હોતી ઈસલીયે એક સચ્ચા ઈન્સાન કભી નઈ નઈ બાતે સીખનેસે સૈર નહી હોતા. વો અપને દિમાગકે ખઝાનેમેં સુબ્હ-શામ ઈઝાફા કરતા રેહતા હૈ.

યહી ઈઝાફા ઈન્સાની તરકકી કા રાઝ હૈ. ઈસી તરહ આદમી કી ઝેહની તરકકી જારી રેહતી હૈ વો સોચને ઔર અમલ કરનેકે નયે રાસ્તે દરયાફત કરતા રેહતા હૈ. ઉસ્કે સામને કોઈ હકીકત આતી હૈ તો વો ફૌરન ઈસ્કો ગેહરાઈ તક સમજલેતા હૈ લોગોં કે સાથ ઈસ્કા મામલા પડતા હૈ તો વો જાન લેતા હૈ કે કામ્યાબ મામલેકા તરીકા કયા હૈ ? ઉસ્કે સામને એક રાસ્તા બંદ હૈ

તી વીં અપને સફરકી જારી રખનેકે લીયે ફીરન હી દુસરા રાસ્તા પા લેતા હૈ.
(અલરિસાલ-૬/૮૮)

★ ઉલમાએ કિરામકે નજદીક કિતાબોંકા મુકામ ઓર મરતબા :-

ઉલમાકે દીલોંમે કિતાબોંકી બડી કદર થી. કિતાબ ઉન્કી ઐસી દોસ્તથી કે તબીયત બેઝાર (નાપુશ) નહી હોતી વો ઉન્કે સફરકી રફીક (સાથી) થી ઉન્કી મેહફીલોંકી દસ્તર ખ્વાન થી. ઉન્કી તન્હાઈયોંકી ગમ ખ્વાર થી.

ઈબ્ને માલિક (ર.અ.) સે કહા ગયા કે અય અબુ અબ્દુર્રહમાન ! આપ ક્યું ઘરસે બહાર સાથીયોં કે પાસ નહીં બેઠતે ? ઉન્હોને ફરમાયા મૈં ઘરમે સહાબા (ર.દી.) ઓર તાબેઈન કી હમનશીની ઈખ્તેયાર કર લેતા હું હમને તઅજજુબ સે કહા સહાબા (ર.દી.) ઓર તાબેઈન અબ કહાં હૈ ? ફરમાને લગે ઉન્કે ઈલમ કા મુતાલા કરતા હું જહાં મુઝે ઉન્કે આમાલ ઓર ખુબીયોંકી જાનકારી હાસિલ હોતી હૈ. મૈં તુમ લોગોંકે પાસ બેઠકર કયા કરું ? તુમસબ તો બેઠકર લોગોંકી ગીબત કીયા કરતે હો.

ઈમામ જોહરી (ર.અ.) ને કિતાબોં કા એક બડા જખીરા જમાકર લીયા થા. ઓર હર વકત ઈન કિતાબોંમે મશગુલ રહા કરતે થે. તંગ આકર એક દીન ઉન્કી એહલીયા કેહને લગી ખુદાકી કસમ યે કિતાબે તો મેરે લિયે તીન તીન સોકનોં સે ઝયાદા તકલીફ દેને વાલી હૈ.

એક બુર્જુગ આલિમસે પુછા ગયા કે હઝરત આપકી ગમખ્વારી ઓર ખૈર ખબર કૌન કરતા હૈ ? ઉન્હોને જવાબ મેં કિતાબોંકી તરફ ઈશારા કર દીયા. કહા ગયા કે લોગોંમેસે કૌન કરતા હૈ ? તો ફરમાયા જો લોગ ઈન કિતાબોંમે રેહતે હૈ.

યે ઉલમા એ કિરામ જીંદગીકી હર હાલત મે મુતાલાકા એહતેમામ કરતે થે ઈબ્ને કિયમ (ર.અ.) કેહતે હૈ કે મૈં બાઝ ઐસે લોગોંકો ભી જાનતા હું જો સખ્ત બુખાર ઓર સરદર્દ મેં મુબ્તલા થે. મગર ઉસ હાલતમેં ભી કિતાબ ઉન્કે સરહાને રખી હુઈ થી. જબ થોડી રાહત હોતી ઉસ્કા મુતાલા કરતે. ઈસ હાલતમેં એક દીન હકીમને ઉન્કો દેખ લીયા તો સૌરન કહા યે અમલ આપકે સેહત કે લીયે ખતરનાક હૈ.

હસન લુઅલુઅ એક મરતબા કેહને લગે કે મુઝ પર ચાલીસ સાલ ઐસે ગુજરે હૈ કે સોને ઓર જાગને દોનો હાલતો મેં કોઈ ન કોઈ કિતાબ મેરે સીને પર રહી ઓર બાઝ ઉલમા કા મામુલ થા કે જબ સોતે તો મુખ્લીફ કિતાબે ઉન્કે બિસ્તરકે અતરાફ ફેલી હુઈ હોતી જહાં આંખ ખુલતી મુતાલા શુરૂ કર દેતે.

હાફીઝ બગદાદી (ર.અ.) કા તો યે હાલ થા કે ચલતે હુએ ભી ઉન્કે હાથમે કોઈ ન કોઈ કિતાબ હોતી જુસ્કા વો મુતાલા ફરમાતે હૈં ઔર બાઝ એહલે ઈલ્મ કા મામુલ થા કે અગર કોઈ ઉન્હે દઅવતમે બુલાતા તો શર્ત લગાતે ઉસ મહેફીલમે કીસી જગહ કિતાબકા જરૂર ઈન્તેજામ કરે તાકે વહાં બેઠકર મુતાલા કર સકે.

સલ્ફે સાલેહીન ઔર ઉલ્માએ કીરામ કિતાબો કો જમા કરને ઔર ઉન્કા મુતાલા કરને કે બેહદ શોકીન થે. ઈબ્ને જવઝી (ર.અ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં અપને બારેમે બતાતા હું કે મેરી તબીયત કભી મુતાલાસે સૈર નહીં હુઈ ઓઝ જબ ભી કીસી કિતાબકો દેખતા હું તો મુઝે એસા લગતા હૈં કે કોઈ આના હાથ આ ગયા હૈં ઔર અગર મૈં કહું કે મૈંને અબતક બીસ ઝર જલ્દોકા મુતાલા કીયા હૈં તો ઉસ્સે ઝયાદા કિતાબોકા હી ટિપ્પા હોગા ઉસ્કે બાદ ભી મુઝે ઔર ઝયાદા કિતાબોકી તલાશ ઔર તલબ હૈં.

એક આલીમ અપને બારેમે ફરમાતે હૈં કે જબ કોઈ કિતાબ મુઝે પસંદ આતી ઔર ઉસ્સે ફાયદે કી ઉમ્મીદ હોતી તો હાલ યે હોતા કે થોડી દેર બાદ ઈસ ડર સે કે વો કિતાબ ખત્મ હો જાયે મૈં દેખને લગતા કે ઔર કિત્ને સફે બાકી રેહ ગયે હૈં.

વો લોગ કીતાબોકે ખરીદનેકે લીયે બડી બડી દૌલત કો ભી ખર્ચ ડાલતે ઔર બાઝ મરતબા તો ઉન્મેસે કુછને તો કીતાબોકી ખરીદારી પર અપના સબ કુછ લુટાં દીયા કિતાબો પર બહોત ઝયાદા ખર્ચ કરનેકી વજહસે ઉન્કી ઔરતોને તંગ આકર મલામતભી કી કે તુમને બેહરહેમી સે કિતાબો પર બડી રકમ ખર્ચ કર ડાલી તો કહેતે છોડો મલામત ન કરો શાયદા ઉન્મે કોઈ કીતાબ એસી હાથ લંગ જાયે જો મુઝે કિયામતકે મૈદાનમે અપના "આમાલનામા" દાયે હાથમે લેને કા તરીકા બતા દે.

ફીરોઝબાદીને તો ૫૦ હજાર મિસ્કાલ સોના ખર્ચ કરકે કીતાબે ખરીદી થી. જબ ભી સફર કરતે બહોત ઝયાદા કિતાબે સાથ રહેતી થી. જહાં કિયામ કરતે વહાં મુતાલા ફરમાતે.

ઈન તમામ ઉલ્માએ કીરામકો કિતાબો સે ઈત્ની મહોબ્બત ઔર લગાવ થા કે અગલ અલગ જરૂરી બયાનોકી કિતાબે લીખ ડાલી. તાકે મુતાલા કરનેવાલો કે લીયે મુતાલા કરનેકે આદાબ ઉમ્દા તહરીર, અચ્છે કાગજ ઔર અચ્છા કલમ, રોશનાઈકી તફસીલ, યહાં તક કે કીતાબો કી હીફાજત કે તરીકે ઔર આદાબ ભી બયાન કર દીયે.

★ કિતાબો કે ફઝાઈલ ઔર ફાયદે :-

કિતાબ તો એક નેક પડોશી હૈં મહેરબાન ઉસ્તાદ હૈં એસા ફરમાબરદાર

દોસ્ત હૈ કે કબી ના ફરમાની નહી કરતા. કયા તુમને કીસી ઉસ્તાદ કી શાર્ગીદ કી તાબેદારી કરતે દેખા હૈ ? જબ કે કીતાબ પઢનેવાલે કે ઈખ્તિયારમે હોતી હૈ કિતાબ એક હોશિયાર સાથી હૈ. નેકી ઔર અકકલ કી બાતે સિખાતી હૈ. ગુજરે હુએ ઝમાને ઔર દુરદરાજ ઈલાકોકી ખબરે બતાતી હૈ. અકકલ કો નિખારતી હૈ. દીમાગકો તેજ કરતી હૈ. ઈરાદો કો મજબુત કરતી હૈ. ડર કે મૌકે પર હીમ્મત દેતી હૈ. દુસરે કો ફાયદા પહોંચાકર ખુદ કોઈ ફાયદા નહી ઉઠાતી. દુસરો કો દેતી હૈ ખુદ કુછ નહી લેતી.

કિતાબ એક બહેતરીન સાથી હૈ. અનમોલ સરમાયા હૈ. તન્હાઈ મેં દીલ ખેલાને વાલા હૈ. દુર દરાજ ઈલાકો ઔર મુલકોકી માલુમાત હાસિલ કરનેકા બહેતરોન ઝરીયા હૈ. ગુજરે હુએ લોગોકે બારેમે બાતચીત કરતી હૈ. જંદા લોગોકો સહી રાત બતાતી હૈ. તુમ્હારે સાથ ઘોકેબાજી નહી કરતી.

અગર તુમ ઈસ્કા મુતાબ્બિરો તો તુમ્હારે સરમાયા કો બચાવે. હુજારી ફીતરતકો જગા દે. ઝબાન કો ગોયાઈ આતા કરે. તુમ્કોફન સિખાયે, તુમ્હારી બાત ચીત કો શાનદાર બનાવે. ઔર તુમ સિફ એક ગહિનેમે ઈતની માલુમાત હાસિલ કર લો કે જીનકો લોગોકી ઝબાનસે લંબી મુદતકે બાદ ભી માલુમ ન કર સકો ઔર કીતાબ વો સાથી હૈ જો રાતમે ભી તુમ્હારી તાબેદારી કરતી હૈ. જૈસા કે દીન મે કરતી હૈ. સફર મેં ભી તાબેદાર વતનમે ભી તાબેદાર વો નીદ કી મોહતાજ નહી ઔર ઉસ્કો સફર કી થકાવટ ભી નહી લગતી.

અંબિયા (અ.લ.) જો દુર કે ઈલાકો મે બહોત બરસો પહેલે ગુજર ચુકે હૈ ઉસ્કે બાવુજુદ મુસલમાન ઈન કીસ્સો કા મુતાલા કરતા હૈ તો ઈસ તરહ પઢતા હૈ. જૈસા કે ઉન કે સાથ જંદગી ગુજાર રહા હૈ. ઈસ નેઅમત પર ધ્યાન કરો યે સિફ કિતાબોં હી કે ઝરીયા હમ તક પહોંચી હૈ.

કયા અજમ શાન હૈ કિતાબ કી, ઔર કેસી પ્યારી નેઅમત હૈ યે!

★ હમ ક્યું પઢતે હૈ ? :-

- ❖ જહાલત દુર કરનેકે લીયે, ક્યું કે જહાલત બિમારી હૈ ઉસ્કા ઈલાજ ઈલ્મ હૈ.
- ❖ હમ કિતાબ પઢતે હૈ તાકે શરીઅતકા ઈલ્મ હાસિલ કરે ઔર અપને અંદર દીનકી સમજ પૈદા કર સકે.
- ❖ બાર બાર ઈસલીયે પઢતે હૈ કે તાકે પઢી જાનેવાલી ચીઝ યાદ કર સકે.
- ❖ મુશરીક ઔર કાફીરોકી શાઝીખો કો જાન સકે ઔર મુનાફીકો ઔર દીનકી તબ્દીલીઓ કે ફીત્નો સે બચ સકે.
- ❖ અપને કો બુરાઈયો સે બચાયે. ઈસલીયે કે અગર નફસ કો ઈતાઅત ઔર નેકીમે મશગુલ ન કીયા જાયે તો વો કીસી ન કીસી બરાઈમે મશગુલ

કર દેતા હૈ.

❖ ઈસલીયે નહી પઢ તે કે પઢે લીખે લોગોંકા હમનશીન (સાથી) હો જાયે
યા કમ અકલ લોગો પર અપની ઘાક જમા સકે. યા લોગોં કો અપની
તરફ ફેર સકે. (યાની નામવરી હાસિલ કર સકે) જો ઈસલીયે પઢેગા
અલ્લાહ તઆલા ઉસ્કા બુરા હશર ફરમાયેગે.

❖ ઈસલીયે ભી નહી પઢતા કે દુસરો કી ગલતીયોં કો પકડ સકે. ઔર
ઉસ્કો લોગોં પર જાહીર કરે ઈસલીયેકે યે બાત ઈખ્લાસકે ખિલાફ હૈ.

ઔર ઈસલીયે ભી નહી પઢતા જન્મે ઉસ્કે દીન યા દુનિયાકા કોઈ ફાયદા
નહો. ઈસીલીયે કે ઉસ્કા વક્ત ઈન બેકાર ચીઝોંસે બહોત ઝયાદા કિમંતી હૈ.

આજકે ઝમાને મેં હમ જન મુસીબતોમેં મુબતલા હૈ વો યે હૈ કે જો બેર
ઈસ્લામી સોચકા ઝંડા ઉઠાને તાબે હૈ. બગેરે તહકીક ઔર ઈત્મીનાન કે
6-જી કિતાબ ઔર લિટ્ટેચર પઢના શરૂ કર દેતે હૈ. ઔર ઉસ્કા અસર શુરૂ હો
જાતા હૈ જીસ્કી વજહસે મુસ્લિમ સમાજમેં ગુમરાહી કા ભયાનક નુકશાન
જાહીર હુવા જીસ્કે બહોત નમુને સામને આયે હૈ. ઐસા મુતાલા કરનેવાલા
હર ચીઝકી અંધાધુન તકલીદ કરને વાલા હોતા હૈ. ઉસ્કી હૈસિયત ઈસ્લામકે
દુશ્મનો કે હુમલોકે બડે બિંગલ ઔર સ્પીકર કી હોતી હૈ. ઈસલીયે કે વો જો
કુછ પઢતા હૈ ઉસ્કી અચ્છાઈ ઔર બુરાઈકી તમીઝ (ફક) નહી કર સકતા
યુનાંયે ફાયદે કે બજાયે નુકશાન કા શિકાર હો જાતા હૈ ઔર ઐસે લોગોંકી
તહરીરે ભી પઢતા હૈ જો ઈસ્લામકે ખિલાફ મિજાઝ રખનેવાલોં કે હાથોસે
લીખી ગઈ હૈ ફીર ઉસ્કા ઝેહર (ઝેર) લોગોંકે દરમ્યાન બે ખબરીમેં ફેલાને
ભી લગતા હૈ.

★ બેહતરીન સાથી :-

" આદમીકા બેહતરીન દોસ્ત ઔર હમનશીન કિતાબ હૈ "

કોઈ દોસ્ત કિત્તાહી અચ્છા ઔર હમદર્દ કયું ન હો. લેકીન વો હરવક્ત
આપકે લીખે ફારિગ નહી રેહ સકતા કભી આપકો ફુરસત નહી હૈ તો કભી
વો ફારિગ નહી, લેકીન કિતાબકો જબ આપ ઉઠાયે ઉસ્સે બાત શુરૂ કર
દીજીયે.

હો સકતા હૈ કે દોસ્ત આપકી લંબી બેઠક ઔર લંબી મુલાકાત સે ઉક્તા
જાયે લેકીન કિતાબ ઉસ વક્ત તક બરાબર આપસે હમ કલામ (બાતચીત
કરતી) રહેગી જબ તક કે આપ હી ઉક્તા કર ઉસે છોડ ન દે. ઔરલુટ્ફકી
બાત યે હૈ કે આપ કી ઉક્તાહટ પર ઉસે કોઈ શિકાયત ભી ન હોગી જબકે
આપકે ઉક્તાકર ઉઠજાને પર દોસ્ત કો નાગવારી (બુરામાલુમ) હો સકતા
હૈ.

દોસ્તકી કોઈ ઉમ્દા બાત જો આપકી બહુત પસંદ આવી હોઈ ઉસ્કો આપ દો બારા દોહરાને કો કહીયે તો મુમ્કીન હૈ વો ઈસ તરહ દોબારા ન કેહ સકે લેકીન કિતાબમે ઈસી બાતકો આપ બાર બાર ઉન્હી અલ્ફાઝ મેં પઢતે રહીયે ચાહે તો નિશાન લગાકર છોડ દીજીયે ઔર ફીર જીત્ની બાર દીલ ચાહે પઢ તે રહીયે.

અપને દોસ્તકી નસીહત ભરી બાત કો આપ અપને દોસ્તોકો સુનાના ચાહે તો આસાન નહી કે આપ ઉસ બાત કો બારબાર હર મજલીસ મેં દોહરાતે રહ્ લેકીન કિતાબ કી ઉમ્દા બાત આપ અગર અપને દોસ્તો કો પઢાના ચાહે તો કિતાબ ઉન્કો દે દીજીયે યા ઈસ્કી નકલ ભેજ દીજીયે યા કિતાબકા નામ લિખકર મશ્વરા દે દીજીયે કે કિતાબ કે ઈત્ને સે ઈત્ને સકે તક પઢ લીજીયે.

મતલબ કે યે એક એસા ખામોશ મુખ્લીસ ઔર અપને કાબુકા નસીહત કરનેવાલા હમદદ હૈ ઉસ્સે ફાયદા હી ફાયદા હૈ યહી વજહ હૈ કે "પઢાના" જો એક ઉમ્દા દીની અમલી અખ્લાકી ઔર હર લિહાઝ સે બાઈઝઝત મશ્ગલા હૈ. ઔર દીન દુનિયાકે હર તરહ કે ખ્યાલાતકી તરસીલ (ભેજને) કા બેહતરીન ઝરીયા ભી હૈ. ઈસ્કે બારે મે અલ્લામા સુબુકી (ર.અ.)ને કહા હૈ.

والتصنيف أقوى لظول بقاءه على ممر زمان يانی તસ્નીફ ઈસ સિલસિલેમેં ઝયાંદા તાકાત વર ઝરીયા હૈ ઈસલીયે કે લંબી મુદદત ગુજરને કે બાદભી ઉસ્કા અસર દેર પા (લંબે અરસે તક) રહેતા હૈ.

(ફયઝુલકદીર લીલમનાવી જીલ્દ ૧-૪૩૮)

★ એહલે હક કી કિતાબોં કા નુર :-

યે બાત મુશાહિદેમે હૈ કે અલ્લાહ વાલોં કે કલામ મેં નુર હોતા હૈ ઔર બે દીન કે કલામમેં જુલમત હોતી હૈ. અગર બુરુજોં કી ઈબારત સાદી હોતી હૈ ઉસ્મે ઈબારત આરાઈ નહી હોતી મગર ઉન્કે મુતાલેસે દીલોમેં નુર પૈદા હોતા હૈ.

ઔર જો લોગ શરીઅતકે પાબંદ નહી ઉન્કી કિતાબોંકી ઈબારત ચાહે કેસી હી શુશ્તા (ઉમ્દા) હો મગર બાતીન મેં ઉન્સે જુલમત પૈદા હોતી હૈ ચાહે ઉન્મે તમામ બાતોં દીન હી કી હો મગર અલ્ફાઝ યુકે ઉન્કે અપને હી હૈ ઈસલીયે વો જુલમત સે ખાલી નહી હોતે જીસ્કે દીલમેં કુછ એહસાસ હોગા વો ઈસ ફર્ક કો જરૂર મેહસુસ કરેગા. (હુકુકે ઝવજૈન - ૧૨૦)

★ તન્બીહ :-

બાઝ લોગોંકી યે આદત હૈ કે કીસીકી કિતાબ પઢને કે લીયે લી તો અબ વાપસ દેનેકા નામ હી નહી લેતે કિતાબ દેનેવાલા અગર ઝયાદહ મશગુલ હો તો ઉસ્કો યાદ ભી નહી રેહતા કે મુઝસે કીસીને કિતાબ માગી થી. બસ મહીના ભરકે બાદ વો સમજતા હૈ કે મેરી કિતાબ ચોરી હો ગઈ ઔર યે લે જાનેવાલા બેકીફકર હો ગયા કે વો માગતા હી નહી અબ ગોયા વો ઉન્કી મીલક હો ગઈ ફીર ઉન્મેસે બાઝ એસે હોતે હૈ કે અપની ચીઝ તો દુસરોંકી છાતી પર સવાર હોકર લે લેતે હૈ ઔર દુસરો કી ચીઝ વાપસ દેને મેં લાપરવા હોતે હૈ. ઔર બાઝ લોગ દેનેમે ભી લાપરવા હોતે હૈ અપની ચીઝલેને ભી લાપરવા હોતે હૈ.

૪૨. મુફીદકિતાબો :-

આપ કે લીયે ઔર આપકે બચ્ચોંકે લીયે કુછ કિતાબોં કે નામ લીખતે હૈ. અપની ગુંજાઈશ ઔર હૈસિયત કે મુવાફિક ઈન કિતાબોં કો ખરીદ કર અપને પાસ રખે. ઔર પઢકર અમલી જીંદગી બનાઈયે. ફાયદે સે ખાલી નહી.

★ આપકે લીયે :-

(ઉર્દુ લીખીમેં)

(૧) મઆરિકુલ કુર્આન	(મૌલાના મુફતી મહંમદ શફી (ર.અ.)
(૨) મઆરિકુલહદીસ	(મૌલાના મન્જુર નુઅમાની (ર.અ.)
(૩) તોહફએ ખવાતિન	(મૌલાના આશિફ ઈલાહી સાહબ)
(૪) મઅરિકતે ઈલાહીયહ	(મૌલાના અ.ગની ફુલપુરી (ર.અ.)
(૫) તોહફએ દુલહન	(મૌલાના મુંહમ્મદ હનીફ અ.મજીદ સાહબ)
(૬) ફઝાઈલે આમાલ	(શૈખુલહદીસ મૌલાના મુંહમ્મદ ઝકરીયા)
(૭) બેહેશતી ઝેવર	(મૌલાના અશરફઅલી થાનવી (ર.અ.)
(૮) ફઝાઈલે સદકાત	(શૈખુલહદીસ મૌલાના મુંહમ્મદ ઝકરીયા)
(૧૦) આદાબે મુઆશિરત	(મૌલાના અશરફ અલી થાનવી (ર.અ.)
(૧૧) આમાલે કુર્આની	(મૌલાના અશરફ અલી થાનવી (ર.અ.)
(૧૨) હયાતુલ મુસ્લિમીન	(મૌલાના અશરફ અલી થાનવી (ર.અ.)
(૧૩) દૌઝખકા ખટકા	(મૌલાના અહમદ સઈદ દહેલવી (ર.અ.)
(૧૪) ઈસ્લામ ક્યા હૈ ?	(મૌલાના મન્જુર નુઅમાની (ર.હ.)
(૧૫) બીસ બડે મુસલમાન	(મૌલાના અબુલ હસન નદવી (ર.અ.)

- (૧૬) મુસ્તનદ મજમુઆ વઝાઈફ (અસાતિજા બયતુલ ઈલ્મ)
 (૧૭) રહમતુલ લીલ્આલમીન (મૌલાના અશરફઅલી થાનવી (ર.હ.)

★ આપ કે લીયે :—

ગુજરાતી લીપી મેં:—

- (૧) કુર્આન મજીદ — ગુજરાતી તરજુમા— તફસીર
 (તફસીર) (મૌલાના અ.રહીમ સાદીક, રાંદેર)
 (૨) ફઝાઈલે આમાલ
 (૩) ફઝાઈલે સદકાત
 (૪) ફઝાઈલે હજજ
 (૫) બેહશતી ઝેવર
 (૬) સીરતે સરકારે મદીના ભાગ ૧—૨
 (૭) સાસરે જતી દીકરીને
 (૮) મરનેકે બાદ ક્યા હોગા ?
 (૯) મુસ્લિમ પતિ પત્ની
 (૧૦) તાલીમુલ ઈસ્લામ
 (૧૧) ઈસ્લામ ક્યા હૈ ?
 (૧૨) રસુલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કી સુન્નતે
 (૧૩) મૌતકા મંજર
 (૧૪) ઉસ્વએ રસુલે અકરમ ભાગ ૧—૨
 (૧૫) જવાનીકા અનમોલ ખઝાના
 (૧૬) ગુલદસ્ત એ અત્ફાલ
 (૧૭) મોમીનકી સુબ્હ શામ ઔર વઝાઈફ
 (૧૮) નેક અંજામ
 (૧૯) ઈલ્મકી રોશની
 (૨૦) સાથમેં મુફીદ ઈલ્મી માહનામે "માસિક" પઢના ચાહીયે.

★ બચ્ચોકે લીયે :— (ઉર્દુ લીપી મેં)

- (૧) આસાન દીનીયાત (અસાતિજા બયતુલ ઈલ્મ)
 (૨) અસ્મા એ હુસ્ના (અસાતિજા બયતુલ ઈલ્મ)
 (૩) તાલીમુલ ઈસ્લામ (મુફતી કિફાયતુલ્લાહ (ર.અ.)

- (૪) અરકાને ઈસ્લામ (મૌલાના ઈહતેશામુલ હક કાઘલવી) (ર.અ.)
 (૫) જન્નત કી કુંજ (મૌલાના અહમદ સઈદ દહેલવી (ર.અ.)
 (૬) બચ્ચોંકી કસસુલ અંબિયા (અમતુલ્લાહ તસ્નીમ)
 (૭) મુહમ્મદુરસુલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) (મૌલાના મહંમદમીયા સાહબ)

★ બચ્ચોં કે લીયે :—

ગુજરાતી લીપીમાં :—

- (૧) તા'લીમુલ ઈસ્લામ
 (૨) ઈસ્લામ કયા હૈ ?
 (૩) જન્નતકી કુંજ
 (૪) રસુલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કી સુન્નતે
 (૫) ગુલદસ્તએ અત્ફાલ
 (૬) ઔર બચ્ચોંકે દીની રીસાલે ઔર પરચો મેં કામ આનેવાલી
 ચીઝેં પઢાના ચાહીયે.

દીની કિતાબે પઢીયે ઔર અપને દોસ્તોં કો તોહફેમે દીજીયે
 ઔર બડી તઅદાદમે ફિ સબીલિલ્લાહ તક્સીમ કીજીયે.

૪૩. બાઝ પસંદીદહ મુસન્નેફીન (લેખક)

જીન્કી હર કિતાબ મુસ્તનદ ઔર મુફીદ હૈ.

- (૧) હઝરતશાહ વલીયુલ્લાહ (ર.અ.)
 (૨) હકીમુલ ઉમ્મત હઝરત મૌલાના અશરફઅલી ધાનવી (ર.અ.)
 (૩) અલ્લામા શબ્બીર અહમદ ઉસ્માની (ર.અ.)
 (૪) હકીમુલ ઈસ્લામ હઝરત કારી મુહમ્મદ તૈયબ સાહબ (ર.અ.)
 (૫) મૌલાના સઈદ અહમદ અકબર આબાદી (ર.અ.)
 (૬) હઝરત મૌલાના ખલીલ અહમદ સહારનપુરી (ર.અ.)
 (૭) મૌલાના યુસુફ બિન્નોરી (ર.અ.)
 (૮) મૌલાના અલીમિયાં સાહબ (ર.અ.)
 (૯) મૌલાના મુહમ્મદતકી ઉસ્માની (મ.જી.)
 (૧૦) મૌલાના મકબુલ અહમદ સીયોહારવી (મ.જી.)
 (૧૧) મૌલાના મુહમ્મંદ મિયા (ર.અ.)

- (૧૨) મુફતી ઝફીરુદ્દીન સાહબ (મ.જી.)
 (૧૩) કાઝી અત્હર મુબારકપુરી (ર.અ.)
 (૧૪) હઝરત શાહ અ.અઝીઝ (ર.અ.)
 (૧૫) હઝરત મૌલાના મુહમ્મદ કાસીમ નાનોત્વી (ર.અ.)
 (૧૬) મૌલાના મનાજીર હસન ગીલાની (ર.અ.)
 (૧૭) હઝરત મૌલાના મુફતી મુહમ્મદ શફી સાહબ (ર.અ.)
 (૧૮) હઝરત શૈખુલહદીસ મૌલાના મુહમ્મદ ઝકરીયા સાહબ (ર.અ.)
 (૧૯) અલ્લામા અન્વરશાહ કાશ્મીરી (ર.અ.)
 (૨૦) મૌલાના સરફરાઝખાન સફદર
 (૨૧) મૌલાના મન્જુર નુઅમાની (ર.અ.)
 (૨૨) મૌલાના મુજાહિદુલ ઈસ્લામ (મ.જી.)
 (૨૩) મૌલાના હિફ્તુર્રહમાન સાહબ (ર.અ.)
 (૨૪) મુફતી મેહમુદ સાહબ (મ.જી.)
 (૨૫) મૌલાના મોહમ્મદ આશિક ઈલાહી (ર.અ.)

تمت بالخیر

واخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين
 والصلوة والسلام على خير خلقه محمد وآله وصحبه اجمعين

★ સિલ્કે મરવારીદ :- (મોતીકા હાર)

- ❑ આલિમ બે અમલકી સોહબત દીલસે ઈસ્લામકી અઝમત નિકાલ દેતી હૈ.
- ❑ અકલમંદ સોચકર બોલતા હૈ. ઔર બેવકુફ બોલકર સોચતા હૈ.
- ❑ ખુદાકી તકસીમ પર રાજી હોના “સચ્ચાઈમાન” હૈ.
- ❑ અચ્છે અખ્લાક વાલા ગમગીન નહી હોતા અગરચે મુસીબતમેં મુબતલા હો.
- ❑ બદ અખ્લાક કભી ખુશ નહી રેહતા અગરચે હરતરહકી રાહત હો.
- ❑ ઝબાન અગરચે તલવાર નહી મગર તલવાર સે ઝયાદા ઝખ્મી કરતી હૈ.
- ❑ બાત અગરચે તીર નહી મગર તીર સે ઝયાદા ઝખ્મી કરતી હૈ.
- ❑ ગુસ્સા અગરચે શેર નહી લેકીન શેર સે ઝયાદા ખૌફનાક હૈ.
- ❑ નશા અગરચે સાપ નહી મગર સાપ સે ઝયાદા ખતરનાક હૈ.
- ❑ ગુનાહ અગરચે ઝેહર નહી લેકીન ઝેહરસે ઝયાદા મોહલીક હૈ.
- ❑ ઈસખ્યાલમેં મસ્ત રેહનાકે હંમેશા તંદુરસ્ત, ખુબસુરત, ઔર તવંગર રહુંગા ખતરનાક ગલ્તી હૈ.
- ❑ અપને મા-બાપકી ખિદમત નકરના ઔર ઔલાદસે ઊસ્કી ઊમ્મીદ રખના સખ્ત ગલ્તી હૈ.
- ❑ અપને આપકો સબસે ઝયાદા અકલમંદ ઔર લાયક સમજના ગલ્તી હૈ.
- ❑ દુસરોં કી મૌત દેખતે હુએ અપને આપકો ઊસ્સે બરી સમજના ધોકા હૈ.
- ❑ આલિમ જાનતા હૈ કે મૈં કુછ નહી જાનતા. જાહિલ સમજતા હૈ કે મૈં સબકુછ જાનતા હું.

ખો દીયા ખેલમેં બચપનકો જવાનીકો સિયાહકારીમેં
અબ બુઢાપા તેરા મસરૂફ હૈ મકકારીમેં

આખિરતકે લીયે કુછ સોચભી રખા હૈ જવાબ
યૂં તો માલૂમ હૈ દર્જ તેરા હોશિયારીમેં

જવાહિરાત હૈ તેરે યે વકત કે લખ્ડાત
ઊન્હે તૂં ગફલત કે તાકમેં મતડાલ,

મુફીદ કિતાબેં

નેક અંજામ

ઈમાન, ઈબાદત, અપ્લાક, રેહન-સેહન ઔર મુઆમલાત કી મુફીદ ઔર જરૂરી બાતેં કુઆનિ-હદીસ ઔર બુઝુર્ગાને દીનકે અકવાલ કી રોશનીમેં તૈયાર કી હૈ. જો મોમિનોં કે લીયે હિદાયત ઔર રહમત કા અનમોલ તોહફા હૈ.

ઉમ્દા કાગઝ, રંગીન ટાઈટલ, પેજ-૩૨૦, હદિયા : ૭૫-૦૦ રૂ.

મોમોનકી સુબ્હ શામ ઔર વઝાઈફ

આજકલ ફુરસદ ઔર તંદુરસ્તી જૈસી અનમોલ નેઅમતકી બહોત નાકદરી હો રહી હૈ. ઉસ્કે ઈસ્તેમાલ કા સહી તરીકા લીખા હૈ ઔર બુઝુર્ગાને દીન કે મુજરબ અમલીયાત કા કીમતી ઔર મુફીદ ખઝાના હૈ.

ઉમ્દા કાગઝ, રંગીન ટાઈટલ, પેજ-૮૬, હદિયા : ૨૨-૦૦ રૂ.

જવાનીકા અનમોલ ખઝાના

રૂહાની-અપ્લાક-ઈબાદત, દોસ્તી, તાલીમ, મેહફીલ, ખેલકુદ, નિકાહ, તલાક, રોઝી, સફાઈ, તંદુરસ્તી વગેરહકે ૧૭૫ બયાનોં કા ઈલ્મી ખઝાના કુઆનિ ઔર હદીસ ઔર બુઝુર્ગાને દીનકે અકવાલકી રોશનીમેં કૌમ ઔર મિલ્લતકે બિરાદરોં ઔર ખાસકર નવજવાન દોસ્તોં કે લીયે અનમોલ તોહફા હૈ.

ઉમ્દા કાગઝ, રંગીન ટાઈટલ, પેજ-૨૦૦, હદિયા : ૩૫-૦૦ રૂ.

ગુલદસ્ત એ અલ્ફાલ

યે કિતાબ બચ્ચોં કો થોડે વકતમેં દીનકી જરૂરી બાતેં સિખાને કે લીયે તૈયાર કી ગઈ હૈ. જીસ્મેં દીનકી બુન્યાદી જરૂરી બાતેં જમા કી ગઈ હૈ. મદ્રસા કે તલ્બા કે લીયે બહોત મુફીદ ઔર મુસ્લિમ બિરાદરોં કો દીની માલુમાત હાસિલ કરને કે લીયે બહોત મદદગાર હૈ. જીસ્કા હર ઘરમેં હોના જરૂરી હૈ.

ઉમ્દા કાગઝ, રંગીન ટાઈટલ, પેજ-૧૪૪, હદિયા : ૨૫-૦૦ રૂ.

તહરીર વ તરતીબ : મોલાના શમ્સુલહક હાશીમ

મિલતેકા પતા : મું ચાંગા - ૩૮૮ ૪૨૧. જી. આણંદ (ગુજરાત)

ચાર અહમ બાતેં

હઝરત શાહ રહીફ અહમદ (ર.અ.)
(૧૨૦૧ હિજરી)ને “અરકાને ઈસ્લામ” મેં
લીખા હૈ,

એક બુર્જુગ ને ફરમાયા હૈ કે ચાર હઝાર
ઊંટ કે બોજ કે બરાબર મેં ને કિતાબેં પઢી ઔર
ઉન્મે સે ચાર બાતેં હાસિલ કી,

- (૧) અય ઈન્સાન! અલ્લાહ ને તુઝ કો જીસ ચીઝ સે
મના કર દીયા હૈ ઉસ્કો ન કર, વરના તુ ઉસ્કે
મુલક સે બાહર ચલા જા.
- (૨) અય ઈન્સાન! અગર તુ અલ્લાહ કી ઈતાઅત
કરતા હૈ તો કર, વરના ઉસ્કા રીઝક ન ખા.
- (૩) અય ઈન્સાન! અપની કિસ્મત પર રાજી હોજા,
વરના અપને લીયે દુસરા ખુદા હાસિલ કર,
તાકે વો તુઝ કો ઝયાદા દે.
- (૪) અય ઈન્સાન! અગર તુ ગુનાહ કરના ચાહતા
હૈ તો એસી જગહ તલાશ કર, જહાં ખુદા
તુઝ કો ન દેખે, વરના ગુનાહ ન કર.

ઈન્સાન અગર સંજુદગી કે સાથ સોચેં, તો વો ખુદા
કી ઈતાઅત કરને પર મજબુર હૈ. ઈસ્કે સિવા કોઈ
ઔર રાસ્તા ઉસ્કે લીયે મુમ્કીન હી નહી.